

Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
Jednostka Organizacyjna Samorządu Województwa Łódzkiego

91-302 Łódź, ul. Snycerska 8
tel. 42 203 48 00, 42 203 48 01, fax 42 203 48 17
e-mail: info@rcpslodz.pl; www.rcpslodz.pl

Regionalne
Obserwatorium
Integracji
Społecznej

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2019

Opracował Wydział ds. Badań i Analiz
Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi

ŁÓDŹ 2020

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	4
WPROWADZENIE	5
I. KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2019.....	8
II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA.....	16
1. Stan i prognozy ludności	16
2. Aktywność ekonomiczna ludności.....	22
3. Sytuacja społeczna w regionie.....	29
III. KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA	33
1. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej	33
1.1. Korzystający ogółem.....	33
1.2. Korzystający ze świadczeń.....	35
1.3. Powody udzielenia pomocy i wsparcia	39
2. Świadczenia z pomocy społecznej	43
2.1. Świadczenia pieniężne	43
2.2. Świadczenia niepieniężne (usługi).....	47
2.3. Inne rodzaje pomocy i świadczeń	49
3. Usługi pomocy społecznej	57
3.1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze	57
3.2. Praca socjalna	58
3.3. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności.....	62
4. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami.....	67
5. Usamodzielnienie	75
IV. INFRASTRUKTURA POMOCY I WSPARCIA WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW.....	81
1. Rodziny.....	82
2. Dzieci i młodzież.....	84
3. Osoby starsze.....	88
4. Osoby z niepełnosprawnościami	92
5. Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	95
V. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK.....	100
VI. ŚRODKI FINANSOWE NA ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK I RODZAJÓW WSPARCIA	109
VII. WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI	116
SŁOWNICZEK	117
BIBLIOGRAFIA.....	142
ANEKS: PODSUMOWANIE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WŁ ZA 2019 ROK.....	144

WYKAZ SKRÓTÓW

BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
BDL GUS	Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
CIS	Centrum Integracji Społecznej
DDP	Dzienny Dom Pomocy
DPS	Dom Pomocy Społecznej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JSP	Jednostka Specjalistycznego Poradnictwa
KIS	Klub Integracji Społecznej
MOPS	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Powiatu Grodzkiego
OIK	Ośrodek Interwencji Kryzysowej
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
POW	Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
PWD	Placówka Wsparcia Dziennego
RCPS	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
ŚDS	Środowiskowy Dom Samopomocy
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej
ZPCh	Zakład Pracy Chronionej

WPROWADZENIE

Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego sporządzana jest corocznie zgodnie z wymogami ustawowymi, określonymi w art. 16 a ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (DZ. U. z 2015 r. poz. 163, z późn. zm.).

Zgodnie z zapisami ustawy do kompetencji jednostek samorządu terytorialnego – na szczeblu gminnym, powiatowym i wojewódzkim – należy „przygotowanie analizy zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej”. W aspekcie przedmiotowym zasoby obejmują w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej, bez względu na podmiot je finansujący i realizujący. Uwzględniają również – w myśl ustawy – osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.

Analiza w postaci oceny zasobów pomocy społecznej przedstawiana jest do dnia 30 kwietnia przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu. Na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty, samorząd województwa opracowuje i przedstawia ocenę zasobów do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa i do dnia 31 lipca wojewodzie. Uwzględnia w niej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii w zakresie polityki społecznej. Ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na pomoc społeczną na rok następny.

Na poziomie operacyjnym sporządzenie oceny zasobów pomocy społecznej związane jest z gromadzeniem i opracowywaniem danych statystycznych przekazywanych przez wszystkie jednostki pomocy społecznej działające w obszarze województwa (lokalne i powiatowe) na przeznaczonym do tego celu formularzu, drogą elektroniczną za pośrednictwem programu informatycznego Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS). Uzyskane dane – poddane analizie – wraz z danymi pochodzącymi z aplikacji CeSAR MRPiPS oraz z innych źródeł (m.in. ze sprawozdania MPiPS-05 oraz sprawozdań Centrów Integracji Społecznej oraz Klubów Integracji Społecznej; dostęp do dodatkowych źródeł danych począwszy od roku 2019) służą do sporządzenia zbiorczego raportu w postaci Oceny zasobów pomocy społecznej za dany rok.

W 2019 w wyniku projektu **pn. Narzędzie agregowania i monitorowania danych w obszarze włączenia społecznego** realizowanego w partnerstwie przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Instytut Pracy i Spraw Socjalnych współfinansowanego ze środków PO WER 2014-2020, powstało nowe narzędzie do agregowania danych (formularz OZPS). W wyniku prowadzonych prac całkowicie zmienił się sposób sporządzania oceny zasobów pomocy społecznej oraz prezentacji danych. Gminy i powiaty otrzymały narzędzie automatycznie pobierające dane z ich aplikacji dziedzinowych oraz baz zewnętrznych. Dzięki takiemu rozwiązaniu możliwe stało się dostarczenie JST gotowych, predefiniowanych analiz zebranych w jednym, spójnym raporcie. Jednocześnie ograniczona została liczba tabel do uzupełnienia. Na poziomie województwa dostarczona została licencja umożliwiającą korzystanie z aplikacji CeSAR MRPiPS (Oracle BI), będącej platformą umożliwiającą pobieranie informacji z hurtowni danych. Było to konieczne, gdyż wraz ze zmianami wprowadzonymi w formularzu OZPS (polegającymi na jego uproszczeniu) Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej utraciły dostęp do wielu danych stanowiących podstawę sporządzania oceny.

Dokument *Ocena zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2019* zawiera informacje pochodzące z następujących źródeł danych:

- ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej przekazanych przez poszczególne samorządy gminne i powiatowe, które na poziomie JST wypełniane były danymi z:
 - systemów zewnętrznych – zasilanie komórek formularza OZPS następowało z systemów informatycznych CeSAR, CAS (dane dotyczące m.in. obszarów pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych, pieczy zastępczej), bazy danych MEN-SIO, baz danych GUS;
 - systemów wewnętrznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, tj. z aplikacji dziedzinowych wykorzystywanych przez te jednostki w ramach bieżącej działalności (np. POMOST, TT-Pomost) oraz na podstawie danych własnych jednostek pozyskanych na podstawie różnych raportów, własnych informacji oraz wyników badań;
- z aplikacji CeSAR MRPiPS, za pośrednictwem której (na etapie tworzenia raportu wojewódzkiego) pozyskiwano dane źródłowe gromadzone w ramach sprawozdań rocznych z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach (MRPiPS-03) oraz pochodzące ze sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- z innych sprawozdań, m.in. ze sprawozdania dotyczącego placówek zapewniających całodobową opiekę i wsparcie (MPiPS-05) oraz sprawozdań Centrów Integracji Społecznej oraz Klubów Integracji Społecznej.

Dane obrazujące poszczególne zjawiska z obszaru pomocy społecznej pochodzą z:

- 177 jednostek pomocy społecznej realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej o zasięgu gminnym,
- 21 jednostek pomocy społecznej realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej na szczeblu powiatowym,
- 3 jednostek terytorialnych realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej o zasięgu gminnym i o zasięgu powiatowym.

Pierwszy rozdział opracowania zawiera syntetyczny opis kluczowych wniosków płynących z *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2019*, które stanowią podstawę opracowania prezentowanych w tej części raportu rekomendacji.

W drugiej części zamieszczono opis aktualnej sytuacji demograficznej i społecznej w województwie łódzkim. Źródło prezentowanych danych stanowią w większości dane pochodzące z Banku Danych Lokalnych GUS, a także dane pochodzące ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

W rozdziale pierwszym i drugim odwołując się do danych ze statystyki publicznej zaprezentowano najbardziej aktualne wartości (dane GUS na dzień 05.06.2020 r.) Ze względu na terminarz zasilania danych statystycznych nie wszystkie wartości w ramach opisywanych zjawisk dostępne były dla roku 2019. W takich przypadkach wskazano wartości najbardziej aktualne, tj. za rok 2018.

Trzecia część opracowania dotyczy charakterystyki osób i rodzin korzystających z różnych form wsparcia oferowanych przez system pomocy społecznej – świadczeń pieniężnych, niepieniężnych oraz innych rodzajów pomocy i świadczeń, a także usług pomocy społecznej skierowanych do poszczególnych grup odbiorców, w szczególności: usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, pracy socjalnej, wspierania rodziny przeżywającej trudności oraz rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami, a także

pomocy na usamodzielnienie. Omawiając powyższe zagadnienia odniesiono się do kwestii właściwości kompetencyjnych gmin i powiatów oraz uwzględniono zróżnicowanie terytorialne występowania poszczególnych zjawisk.

W rozdziale czwartym *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2019* charakterystyce poddano infrastrukturę pomocy i wsparcia oferującą usługi poszczególnym grupom klientów pomocy społecznej, tj.: rodzinom, dzieciom i młodzieży, osobom starszym, osobom z niepełnosprawnościami oraz innym osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym. Opis dotyczy zarówno podaży, jaki i popytu na usługi oferowane przez podmioty takie jak: jednostki poradnictwa specjalistycznego, ośrodki interwencji kryzysowej, placówki wsparcia dziennego, placówki opiekuńczo-wychowawcze, domy pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy, mieszkania chronione, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej, noclegownie, schroniska i ogrzewalnie. Analizy odnoszą się do liczby oferowanych miejsc, łącznej liczby osób korzystających ze wsparcia poszczególnych jednostek, liczby osób zamieszkujących ośrodki, a także liczby osób umieszczonych w nich w ciągu roku oraz oczekujących na przyjęcie do placówek.

Rozdział piąty zawiera charakterystykę kadry jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim, a także jednostek składających się na zasoby instytucjonalne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz zatrudnienia socjalnego, jednostek działających w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami i działających w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej.

W szóstej części raportu zaprezentowano informacje oraz dane dotyczące środków finansowych wydatkowanych przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej.

Rozdział siódmy opracowania poświęcony jest analizie współpracy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z organizacjami pozarządowymi w zakresie zlecenia podmiotom trzeciego sektora realizacji zadań publicznych.

Opracowanie uzupełniono o aneks zawierający tabelaryczne podsumowanie najważniejszych informacji dotyczących zasobów pomocy społecznej w województwie łódzkim za rok 2019 w perspektywie porównawczej do roku 2018.

I. KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2019

WNIOSKI:

1. W 2019 roku województwo łódzkie zamieszkiwało 2 454 779 osób. W skali kraju łódzkie zajmowało 6. miejsce pod względem liczby ludności (po województwach: mazowieckim, śląskim, wielkopolskim, małopolskim i dolnośląskim). W województwie łódzkim obserwowany jest spadek liczby ludności o utrwalonym trendzie. Zgodnie z prognozą ludności GUS, tendencja spadkowa liczby mieszkańców województwa łódzkiego będzie się pogłębiać w kolejnych latach. Spadek liczby ludności w województwie łódzkim to wynik ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji.
2. W województwie łódzkim obserwowany jest szczególnie intensywny proces **starzenia się społeczeństwa**. Struktura wiekowa ludności województwa podlega niekorzystnym zmianom – zmniejsza się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, a zwiększa – w wieku poprodukcyjnym.
3. W strukturze ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim obserwowana jest **tendencja wzrostowa udziału pracujących** (w 2018 roku stanowili oni 54,0% ogółu ludności w wieku powyżej 17 lat) przy jednoczesnym spadku udziału osób bezrobotnych (około 2,0% w roku 2019).
4. **Stopa bezrobocia rejestrowanego** osiągnęła w końcu 2019 roku wartość **5,4%**, co stanowiło spadek o 0,7 p. proc. w stosunku do roku 2018 oraz o blisko 9,0 p. proc. w porównaniu do roku 2009. Szczególnie niekorzystną sytuację pod względem poziomu bezrobocia obserwowano w powiecie kutnowskim, łaskim i pączęzańskim.
5. **Wśród ogółu bezrobotnych** zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w województwie łódzkim w 2019 roku **40,3% stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok** (wartość zbliżona do odnotowanej w roku 2018).
6. Poziom ubóstwa w województwie łódzkim (niezależnie od przyjętej granicy ubóstwa) jest niższy od średniej dla Polski. Odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych **poniżej ustawowej granicy ubóstwa** (tj. odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż tzw. ustawowa granica ubóstwa, tj. kwota, która zgodnie z ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej) wyniósł w 2018 roku **7,3%**, natomiast odsetek osób żyjących **poniżej minimum egzystencji** (tj. odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż granica ubóstwa skrajnego, tzn. nie pozwalającego na zaspokojenie podstawowych potrzeb, powodując tym samym biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka) był na poziomie **3,9%** mieszkańców. **Ubóstwem relatywnym** (które rozumiemy jako odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż granica ubóstwa relatywnego, tzn. niższy niż 50% przeciętnych miesięcznych wydatków gospodarstw domowych) zagrożone było **9,7%** mieszkańców.
7. W 2019 roku w zasobach gmin województwa łódzkiego pozostawało **76,5 tys. mieszkań komunalnych**, z czego 9,2% (około 7,0 tys.) stanowiły mieszkania socjalne. **Na mieszkanie socjalne oczekiwało** w roku oceny około **7,5 tys. osób**.

8. W województwie łódzkim w 2019 roku funkcjonowało **218 żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych** dysponujących blisko **8,4 tys. miejsc** (o 755 miejsc więcej niż przed rokiem).
9. Liczba **klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów** w województwie łódzkim **systematycznie wzrasta** – w 2019 roku ich liczba wyniosła **253 placówki** (o 18 więcej niż w roku 2018).
10. W 2018 roku w województwie łódzkim funkcjonowało **17 hospicjów**, które zlokalizowane były na terenie dziesięciu powiatów.
11. W województwie łódzkim w 2019 roku z **pomocy i wsparcia oferowanego przez OPS i PCPR**, przyznawanego zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak również bez takiej decyzji, **skorzystały łącznie 147 344 osoby**, co stanowi około **6,0% ogółu ludności województwa łódzkiego**. Liczba ta od 2015 roku ulega systematycznemu **zmniejszeniu**.
12. W 2019 roku pomocą w formie **świadczeń** objęto **57,2 tys. rodzin** (o 5,0 tys. rodzin mniej niż w roku 2018) liczących łącznie niewiele ponad 114,4 tys. osób.
13. Łączna liczba osób, którym w 2019 roku przyznane zostało **świadczenie z pomocy społecznej** wyniosła **76,9 tys. osób** (52,2% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia) – o 7,5 tys. osób mniej niż rok wcześniej. Liczba ta z roku na rok ulega systematycznemu **zmniejszeniu**.
14. Najbardziej **rozpowszechnioną formą** wsparcia w województwie łódzkim są **świadczenia pieniężne**. Osoby korzystające z tej formy wsparcia stanowiły w 2019 roku **63,6%** ogółu osób, którym przyznano świadczenie.
15. W 2019 roku obserwowano względną stabilizację skali **długotrwałego pozostawania w systemie świadczeń**, która nastąpiła po okresie wyraźnego nasilenia tego zjawiska w latach 2013-2017. W roku 2019 udział osób długotrwale korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców wynosił 56,6%.
16. Do **najczęstszych powodów** przyznawania pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w 2019 roku należały: **długotrwała lub ciężka choroba** (51,7% rodzin), **ubóstwo** (41,5%), **niepełnosprawność** (39,8%), **bezrobocie** (39,6%) oraz **bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego** (18,8%).
17. **Świadczeniem pieniężnym**, którego w 2019 roku w województwie łódzkim udzielono największej liczbie osób, był **zasiłek celowy** – objęto nim 59,2% świadczeniobiorców. Największą część zasiłków celowych stanowiły zasiłki wypłacane w ramach programu wieloletniego „Posiłek w szkole i w domu” (66,4% osób z przyznanym zasiłkiem celowym).
18. Istotną pozycją w ramach **świadczeń niepieniężnych** jest wspieranie mieszkańców województwa łódzkiego poprzez zapewnienie im darmowego **posiłku**. Wsparciem tym objęto w 2019 roku 31,4% wszystkich osób, którym przyznane zostało świadczenie z pomocy społecznej.
19. W ramach świadczeń kierowanych do rodzin w największym zakresie przyznawane było **świadczenie wychowawcze** – w 2019 roku w województwie łódzkim świadczeniem tym objęto blisko **149,2 tys. rodzin**. Do otrzymywania dodatków w wysokości świadczenia wychowawczego uprawnionych było ponad **3,1 tys. dzieci przebywających w pieczy zastępczej**.
20. Istotną pozycję w świadczeniach rodzinnych zajmują również **zasiłki rodzinne wraz z dodatkami**. W 2019 roku z tej formy pomocy (łącznie z pobierającymi jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia dziecka) skorzystało blisko **81,0 tys. rodzin**.

21. Najczęściej udzielanym w 2019 roku w województwie łódzkim świadczeniem spośród świadczeń kierowanych do osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów był **zasitek pielęgnacyjny** (634,7 tys. świadczeń na łączną kwotę 119,9 mln zł).
22. W 2019 roku w województwie łódzkim udzielono ponad **99,1 tys. świadczeń pielęgnacyjnych** na łączną kwotę ponad 156,2 mln zł (o 5,4 tys. świadczeń i 18,4 mln zł więcej niż w roku 2018).
23. W 2019 roku z **usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych** skorzystało łącznie około **7,2 tys. osób** (blisko 1,8 mln świadczeń na łączną kwotę 34,2 mln zł) – o 193 osoby więcej niż przed rokiem. Jednocześnie **usługami specjalistycznymi** objęto zalewie 159 osób. Ze specjalistycznych usług dla osób z **zaburzeniami psychicznymi** skorzystało w roku oceny **147 osób** (o 13 mniej niż w roku 2018).
24. W 2019 roku w województwie łódzkim wsparciem w postaci **pracy socjalnej** objęto **57,6 tys. rodzin** (o 2,3 tys. rodzin mniej niż rok wcześniej) liczących łącznie 109,6 tys. osób (5,9 tys. osób mniej), co stanowiło 4,5% ludności województwa.
25. Liczba osób objętych **kontraktami socjalnymi** w 2019 roku wyniosła 2 746 osób, co stanowiło 3,6% wszystkich świadczeniobiorców. Jednocześnie kontrakty realizowane w województwie łódzkim w 2019 roku w zdecydowanej większości (74,0%) dotyczyły rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin.
26. W 2019 roku województwie łódzkim realizowano **260 projektów socjalnych**, którymi objęto 1 285 osób.
27. W łódzkich ośrodkach pomocy społecznej w 2019 roku wsparcia w postaci **poradnictwa specjalistycznego** udzielono ponad **2,7 tys. rodzin liczącym łącznie 6,5 tys. osób**, co stanowi około **4,8%** wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej.
28. Natychmiastową specjalistyczną pomocą w ramach **interwencji kryzysowej** objęto w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej w 2019 roku łącznie **886 rodzin liczących łącznie ponad 2,2 tys. osób**, co stanowi 1,5% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej.
29. W 2019 roku w ośrodkach pomocy społecznej w województwie łódzkim pomocy w opiece i wychowaniu dziecka udzielało **248 asystentów rodziny**, którzy swoim wsparciem objęli **blisko 2,1 tys. rodzin**.
30. W 2019 roku kwota **dofinansowania** zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami **ze środków PFRON i środków własnych powiatów** wyniosła w województwie łódzkim **55,9 mln zł** i była wyższa niż w roku poprzednim o blisko 3,0 mln zł.
31. Wartość dofinansowania **związanego z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się** w województwie łódzkim w 2019 roku wyniosła **4,0 mln zł** (kwota zbliżona do odnotowanej w roku poprzednim). Wsparcie w tej formie udzielono w 2019 ponad 1,2 tys. osób.
32. W 2019 roku wartość dofinansowania na **zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny** wyniosła w województwie **14,1 mln zł**, a skorzystało z niego 15,7 tys. osób.
33. Wartość dofinansowania **turnusów rehabilitacyjnych** w województwie łódzkim w 2019 roku wyniosła **6,2 mln zł** (o blisko 0,5 mln zł więcej niż w roku poprzednim). Pomocą w postaci dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych objęto w 2019 5,1 tys. osób.

34. W 2019 roku w województwie łódzkim wielkość pomocy pieniężnej na **usamodzielnienie** wyniosła blisko **8,1 mln zł** (o około 900 tys. zł mniej niż w roku poprzednim). Największą grupę objętą wsparciem w ramach usamodzielniania stanowiły osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej (osobom tym przyznano 67,0% świadczeń), około 29,0% stanowiła pomoc finansowa dla osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, a około 3,0% świadczeń w ramach pomocy na usamodzielnienie przyznano pełnoletnim osobom opuszczającym inne instytucje.
35. Wsparcia mieszkańcom oraz ich rodzinom będącym w stanie kryzysu w 2019 roku udzielały m.in. **jednostki specjalistycznego poradnictwa** funkcjonujące na terenie dziesięciu powiatów województwa łódzkiego oraz **9 ośrodków interwencji kryzysowej**.
36. Wśród jednostek świadczących wsparcie dla dzieci i młodzieży w województwie łódzkim w 2018 roku odnotowano: **94 placówek wsparcia dziennego, 67 placówek opiekuńczo-wychowawczych, 2 843 podmioty rodzinnej pieczy zastępczej**. Ponadto, w województwie zatrudnionych jest **112 koordynatorów pieczy zastępczej**.
37. Wśród placówek oferujących wsparcie i pomoc głównie osobom starszym w województwie w 2019 roku funkcjonowało m.in.: **55 domów pomocy społecznej** (48 prowadzonych przez samorządy powiatowe, 7 przez podmioty niepubliczne – dane ze sprawozdania MRPIPS-05 Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego), **43 dzienne domy pomocy oraz kluby samopomocy**.
38. Ośrodki oferujące wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami w województwie łódzkim to m.in.: **47 środowiskowych domów samopomocy, 41 warsztatów terapii zajęciowej oraz 7 zakładów aktywności zawodowej**.
39. Wśród innych jednostek oferujących wsparcie grupom osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym wymienić należy: **1 dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, 2 centra integracji społecznej, 8 klubów integracji społecznej, 58 mieszkań chronionych, noclegownie i schroniska dla osób bezdomnych funkcjonujące na terenie 10 powiatów, 4 ogrzewalnie, 9 jadłodajni**.
40. W 2019 roku w jednostkach pomocy społecznej zatrudnionych było ogółem **4 296 pracowników**, z czego 5,3% stanowiła kadra kierownicza, blisko 33,0% – pracownicy socjalni, 8,6% pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne (zatrudnieni w ośrodkach pomocy społecznej), a 53,4% – pozostali pracownicy.
41. W 2019 roku **kryteria ustawowe dotyczące wymaganej liczby pracowników socjalnych** zostały **spełnione przez 145 gmin** województwa łódzkiego, a w przypadku 32 gmin co najmniej jeden warunek ustawy nie został spełniony.
42. Wskaźnik obrazujący **stopień specjalizacji pracowników socjalnych** wyniósł w województwie łódzkim w 2019 roku **blisko 51,1%**.
43. Liczba zatrudnionych w placówkach zasobu instytucjonalnego pomocy i wsparcia, tj. **w domach pomocy społecznej oraz jednostkach specjalistycznego poradnictwa zmniejszyła się** w roku 2019 w porównaniu do stanu z roku poprzedniego, natomiast liczebność kadry **środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów pomocy i klubów samopomocy uległa nieznacznemu zwiększeniu**. Liczba pracowników noclegowni i schronisk dla osób bezdomnych nie uległa większym zmianom.
44. Liczebność kadry zatrudnionej w placówkach tworzących zasób instytucjonalny wspierania rodziny i pieczy zastępczej, tj. **w placówkach wsparcia dziennego** oraz

placówkach opiekuńczo-wychowawczych zmniejszyła się w porównaniu do roku poprzedniego.

45. **Wydatki poniesione w 2019 roku na zadania realizowane w ramach polityki społecznej** w województwie łódzkim wyniosły ponad **4,0 mld zł**. Kwota ta wzrosła w porównaniu do roku 2018 o około 18,0%. i jest wyraźnie wyższa od wydatków obserwowanych w latach wcześniejszych, co wiąże się głównie z wypłatą obowiązującego od kwietnia 2016 roku świadczenia wychowawczego. Stanowi ono nieopodatkowaną pomoc finansową państwa przyznawaną rodzinom w ramach realizacji programu „Rodzina 500 plus”, której celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych. Zgodnie z danymi Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, w 2019 roku w województwie łódzkim wsparciem w tej postaci objęto **średnio około 149,2 tys. rodzin**, a łączna kwota świadczeń wyniosła **ponad 3,7 mld zł**.
46. W **strukturze wydatków** poniesionych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w 2019 roku dominują wydatki ponoszone na wsparcie rodzin (73,0%) w dalszej kolejności znajdują się wydatki na pomoc społeczną (24,0%), natomiast środki finansowe na ochronę zdrowia, pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej oraz edukacyjną opiekę wychowawczą stanowiły łącznie około 3,0% wszystkich wydatków.
47. W 2019 roku **80** ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego **współpracowało z organizacjami pozarządowymi**.

REKOMENDACJE:

Zarówno rok 2019, jak i 2020, w którym sporządzona została Ocena zasobów pomocy społecznej, zwróciły uwagę na ważność działań podejmowanych w ramach polityki społecznej oraz na systemowe wyzwania, z którymi należy się zmierzyć w najbliższych latach. Wprawdzie w roku 2019 zarówno województwo łódzkie, jak i Polska, nie zostały jeszcze dotknięte skutkami rozwoju epidemii SARS-CoV-2, ale jej konsekwencje doświadczane w chwili opracowywania raportu (maj-czerwiec 2020 roku) skłaniają do czujności i zwrócenia szczególnej uwagi na obszary wymagające wsparcia. Nadal aktualnym i kluczowym wyzwaniem dla polityki społecznej jest ukierunkowanie wszelkich działań realizowanych przez poszczególne jednostki w ramach zadań z zakresu pomocy i polityki społecznej na skuteczne i efektywne rozwiązywanie problemów społecznych i integrację środowiska lokalnego. Konieczna jest kontynuacja działań zmierzających do profesjonalizacji kadry i standaryzacji usług oraz, co stało się szczególnie widoczne w czasie pandemii, do deinstytucjonalizacji (przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki lokalnej) oraz indywidualizacji świadczonego wsparcia.

W województwie łódzkim zasadniczy wpływ na kształt polityki społecznej mają procesy demograficzne, takie jak m.in.: ujemny przyrost naturalny, malejąca dzietność czy wzrost przeciętnej długości życia. Generują one wyzwania nie tylko w obszarze rozwoju usług opiekuńczych czy zdrowotnych, ale z uwagi na swoje szerokie spektrum konsekwencji zmuszają do zmian również w tak odległych wydawałoby się obszarach, jak polityka energetyczna czy architektura (projektowanie uniwersalne). Wyzwania z zakresu szeroko rozumianej pomocy społecznej wymagają wielostronnego podejścia wzmacnianego poprzez dobrze zaplanowaną koordynację działań na wielu płaszczyznach. Zgodnie z Wojewódzką

Strategią w zakresie Polityki Społecznej 2020 dla województwa łódzkiego szczególny nacisk położyć należy na wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które są dotknięte zjawiskami społecznymi silnie obserwowanymi w województwie, takimi jak np. starzenie się społeczeństwa, długotrwałe lub ciężkie choroby i niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych czy bezdomność oraz pogłębiająca się dezintegracja grup społecznych.

W związku z powyższymi zjawiskami oraz wyzwaniem stojącymi przed polityką społeczną, a także mając na uwadze wnioski i rekomendacje formułowane przez przedstawicieli poszczególnych jednostek organizacyjnych pomocy i wsparcia funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w ramach corocznej oceny w zakresie pomocy społecznej, rekomenduje się:

- poprawę warunków pracy kadr służb społecznych, co pozwoli na zapewnienie odpowiedniej liczebności pracowników. Wsparcia wymaga również proces ich profesjonalizacji, poprzez tworzenie warunków organizacyjnych i finansowych umożliwiających podnoszenie kwalifikacji i umiejętności zawodowych, w tym osiąganie kolejnych stopni specjalizacji, w celu zapewnienia jak najwyższej jakości świadczonych usług oraz nabywania umiejętności trafnego diagnozowania istniejących w wymiarze lokalnym potrzeb społecznych. Istotną kwestią jest również stworzenie systemu wsparcia pomagającego przeciwdziałać wypaleniu zawodowemu;
- przygotowanie lokalnej strategii w zakresie deinstytucjonalizacji (przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki lokalnej). W obliczu wyzwań stawianych przed polityką społeczną ukierunkowaną na rozwój wsparcia w środowisku lokalnym konieczne będzie przygotowanie się województwa łódzkiego do zmian w organizacji usług społecznych. Zgodnie z polityką krajową oraz unijną¹ zmierzającą do deinstytucjonalizacji w zakresie pieczy zastępczej, usług opiekuńczych oraz rehabilitacji osób niepełnosprawnych, konieczne stanie się wykonanie diagnozy potencjału i potrzeb lokalnych w celu skutecznego oraz efektywnego wdrożenia reform;
- wspieranie inicjatyw oraz wdrażanie innowacyjnych rozwiązań zwiększających efektywności wsparcia oferowanego poszczególnym grupom docelowym o zróżnicowanych potrzebach poprzez indywidualizację, kompleksowość i długofalowość podejmowanych działań;
- wsparcie (organizacyjne i finansowe) domów pomocy społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz innych placówek zapewniających miejsca całodobowego pobytu w wykonywaniu zadań w związku z pandemią SARS-CoV-2;
- zabezpieczenie wsparcia samotnym osobom starszym oraz niepełnosprawnym poprzez rozwój usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, poszerzenia ich zakresu o konieczne wsparcie związane z SARS_CoV-2 oraz poszerzenie oferty środowiskowych form opieki, takich jak dzienne domy pomocy, środowiskowe domy samopomocy, rodzinne domy pomocy, a także wolontariat;

¹ „Kierując się postanowieniami konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, konwencji ONZ o prawach dziecka oraz europejskiej konwencji praw człowieka, kraje członkowskie oraz władze Unii Europejskiej są zobowiązane wdrożyć rozwiązania intensyfikujące odejście od opieki instytucjonalnej na rzecz opieki świadczonej na szczeblu lokalnym.”

https://ec.europa.eu/regional_policy/pl/policy/themes/social-inclusion/desinstit

- wsparcie osób z chorobą Alzheimera oraz ich opiekunów nieformalnych m.in. poprzez tworzenie ośrodków wsparcia dziennego w formie środowiskowych domów samopomocy;
- rozwój asystentury rodzinnej poprzez zwiększanie liczby wysoko wykwalifikowanej i dobrze opłacanej kadry pracującej z rodziną niewydolną wychowawczo (asystent rodziny) mający na celu uniknięcie umieszczania dzieci w pieczy zastępczej;
- rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej, m.in. poprzez promocję rodzicielstwa zastępczego służącą pozyskaniu kandydatów do pełnienia funkcji rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych, zagwarantowanie rodzinom zastępczym odpowiedniego wsparcia, m.in. w formie „szybkiej ścieżki” dostępu do usług medycznych w tym zwłaszcza specjalistycznych (m.in. do psychiatry dziecięcego, neurologa dziecięcego, ortopedy);
- tworzenie nowych mieszkań chronionych, w tym treningowych oraz interwencyjnych dla osób czasowo nie posiadających miejsca zamieszkania (np. dla pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej czy ofiar przemocy);
- zabezpieczenie odpowiedniej wysokości środków finansowych na realizację zadań z zakresu rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych na szczeblu powiatowym;
- rozwój i wzmocnienie współpracy z organizacjami pozarządowymi;
- rozwój indywidualnych programów i planów pracy z klientami pomocy społecznej (w tym m.in. projektów socjalnych) umożliwiających dostosowywanie pomocy do jednostkowych potrzeb i indywidualnej sytuacji klientów oraz wykorzystanie szerokiego wachlarza narzędzi, w tym spoza obszaru pomocy społecznej (w tym aktywizacji zawodowej);
- stosowanie nowoczesnych rozwiązań projektowych pozwalających na modyfikowanie lub łączenie funkcji w nowopowstałych budynkach w zależności od istniejących potrzeb (np. możliwość adaptacji budynku przedszkola na ośrodek wsparcia dziennego, dom pomocy społecznej lub inne przeznaczenie wynikające ze zmian w strukturze społeczno-demograficznej określonego obszaru).

Rekomendowane zadania są niezbędnym krokiem na drodze do przekształcania systemu pomocy o charakterze interwencyjnym w system pomocy społecznej o charakterze wspierającym. Zmiana systemowa w tym obszarze musi być oparta nie tylko na nowym podejściu w myśleniu o pomocy społecznej, jako istotnym elemencie polityki społecznej, ale musi być wzmocniona przez nowe możliwości wsparcia i oddziaływania społecznego. W dłuższej perspektywie czasowej inwestowanie w pomoc społeczną ogranicza negatywne skutki społecznych i ekonomicznych niedostosowań, wykluczenia i patologii społecznych.

Do najważniejszych zmian w tym zakresie należą:

- odejście od rozwiązań interwencyjnych do rozwiązań o charakterze społecznym, systemowym i sieciowym (nawiązujących do sieci powiązań społecznych)²;

² Grewiński M., Krzyszkowski J. (red.) (2011), Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej, Warszawa.

- przyjęcie podejścia wzmacniającego, uruchamiającego mechanizmy radzenia sobie (*empowerment*), które zakłada odchodzenie od działań charytatywnych na rzecz działań wspierających oraz przejście od otaczania jednostki pomocą w kierunku jej aktywizacji³;
- odejście od instytucjonalizacji działań opiekuńczych w stronę aktywizacji naturalnego środowiska społecznego i wzmocnienia potencjału wspólnoty (opiekuńczej, bazującej na poczuciu odpowiedzialności za jednostkę).

Kreowanie wskazanego podejścia i dążenie do poprawy skuteczności działań w pomocy społecznej przyczyni się ostatecznie do rozwoju całej społeczności lokalnej.

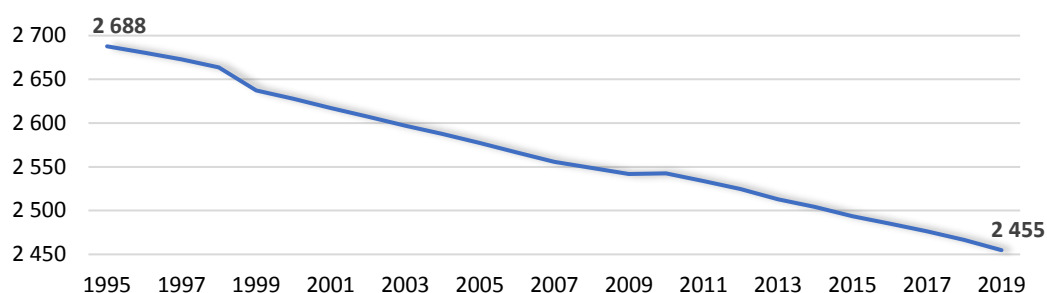
³ Czarnecki P. S. (2013), Praca socjalna, Difin, Warszawa.

II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA

1. Stan i prognozy ludności

Województwo łódzkie obejmuje 177 gmin, z czego 18 to gminy miejskie (w tym 3 miasta na prawach powiatu), 133 to gminy wiejskie, a 26 – miejsko-wiejskie. Mieszka w nich około 2,45 mln osób, z czego niewiele ponad 62% stanowią mieszkańcy miast. Według stanu w dniu 31.12.2019 roku, województwo zamieszkiwało 2 454 779 osób⁴. Pod względem liczby ludności, województwo łódzkie znajdowało się niezmiennie na 6 pozycji w kraju.

Rysunek 1. Liczba mieszkańców (w tys. osób) województwa łódzkiego w latach 1995-2019

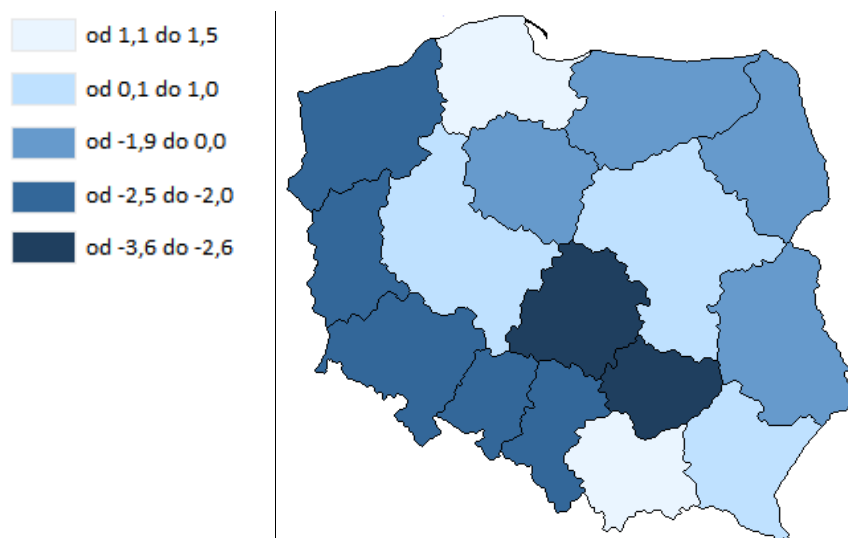

Źródło: GUS (2020), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2019)*, Warszawa.

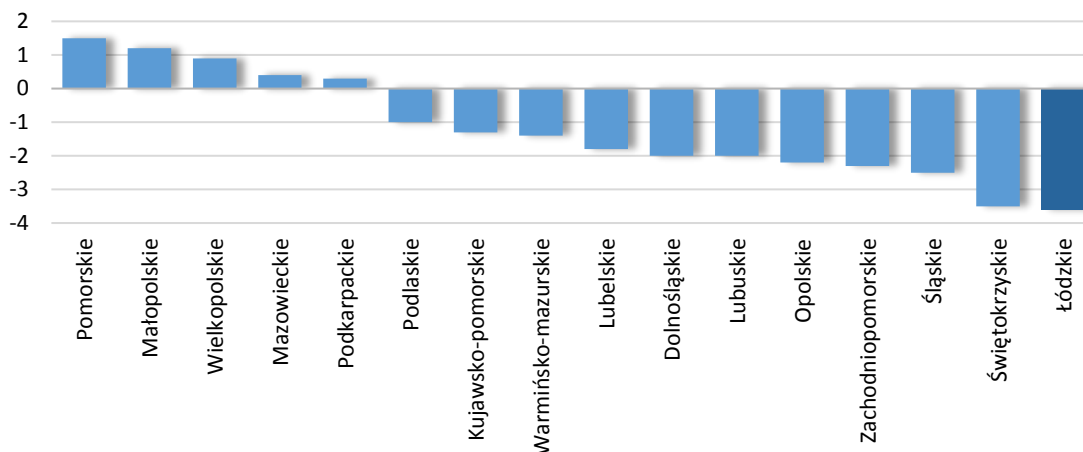
W województwie łódzkim obserwowane jest zjawisko depopulacji o utrwalonym trendzie. W 2019 roku liczba mieszkańców województwa łódzkiego była niższa o ponad 11,5 tys. osób (około 0,5%) w porównaniu do stanu z roku 2018, natomiast w latach 1995-2019 liczba ta zmniejszyła się o blisko 233 tys. osób, co stanowi spadek o 8,7%.

Spadek liczby ludności obserwowany w województwie to wynik ujemnego przyrostu naturalnego (ubytku naturalnego) oraz ujemnego salda migracji.

Rysunek 2. Stopa przyrostu naturalnego według województw w Polsce w 2019 roku

⁴ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS; GUS (2020), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2019)*, Warszawa.

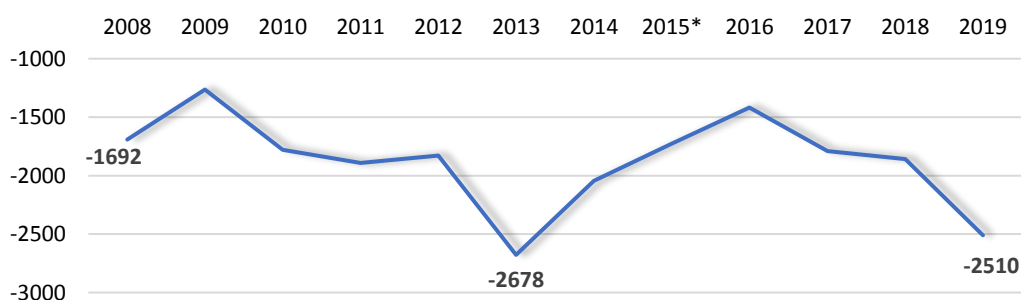

Źródło: GUS (2020), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2019)*, Warszawa.

W 2019 roku w województwie łódzkim urodziło się o blisko 9,0 tys. osób mniej niż zmarło (ponad 21,6 tys. urodzeń żywych wobec 30,6 tys. zgonów), a stopa przyrostu naturalnego (tj. wartość ubytku naturalnego przeliczona na 1000 mieszkańców) wyniosła -3,6 (przy średniej dla Polski wynoszącej -0,9). W zestawieniu województw pod względem przyrostu naturalnego łódzkie w 2019 roku po raz kolejny znalazło się na ostatnim miejscu w kraju.

Podobnie, jak w przypadku przyrostu naturalnego, również ogólne saldo migracji (wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały) przyjmuje w województwie łódzkim wartości ujemne. W 2019 roku w związku ze zmianą miejsca zamieszkania lub pobytu województwo łódzkie opuściło ponad 2,5 tys. osób, a zatem o 651 osób więcej niż w roku 2018. Jednocześnie wartość ta osiągnęła poziom zbliżony do znacznego ubytku liczby ludności województwa odnotowanego w roku 2013.

Rysunek 3. Saldo migracji w województwie łódzkim w latach 2008-2019

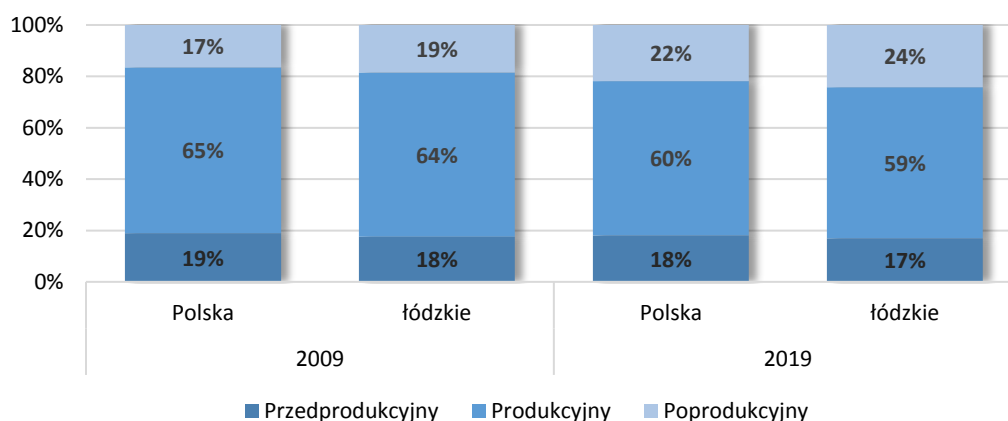
* Brak danych nt. salda migracji zagranicznych na pobyt stały. Wartość wskaźnika obejmuje wyłącznie saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BDL GUS; GUS (2020), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2019)*, Warszawa.

Jednym z najważniejszych negatywnych zjawisk obserwowanych w województwie łódzkim jest proces starzenia się społeczeństwa. Struktura wiekowa ludności województwa łódzkiego ulega niekorzystnym przemianom – zmniejsza się odsetek ludności w wieku produkcyjnym (w 2019 roku ich udział wynosił 17,0%; niewiele ponad 417,1 tys. osób) oraz (w mniejszym stopniu) w wieku przedprodukcyjnym (59,0%; koło 1 442,2 tys. osób), a zwiększa – w wieku

poprodukcyjnym (w 2019 roku 24,0%; ponad 595,4 tys. osób)⁵. Podobna tendencja obserwowana jest w całym kraju, przy czym w porównaniu do struktury wiekowej ludności w Polsce sytuacja demograficzna w województwie łódzkim prezentuje się zdecydowanie mniej korzystnie. Wskaźnik obciążenia demograficznego, tj. liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym, wyniósł w 2019 roku 41,3 wobec 39,9 w roku 2018.

Rysunek 4. Struktura (w %) ludności według wieku produkcyjnego w województwie łódzkim i w Polsce w latach 2009 i 2019

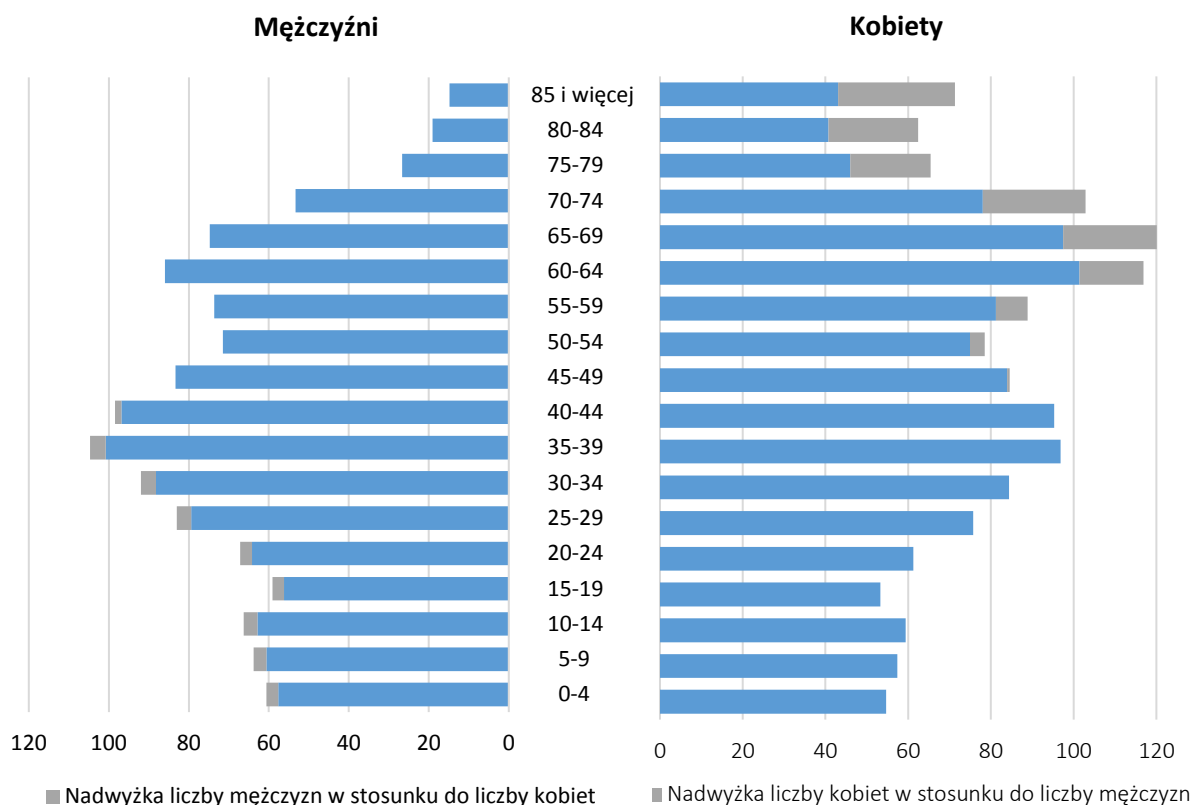

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BDL GUS; GUS (2020), Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2019), Warszawa.

Zjawisko starzenia się społeczeństwa województwa łódzkiego dotyczy przedstawicieli obu płci. W 2019 roku w strukturze wiekowej ludności dominowały osoby w wieku 35-39 lat (8,1%) oraz 40-44 lata (7,8%), przy czym stosunkowo wysokie były również udziały osób w grupie wiekowej 60-64 lata (7,6%) oraz 65-69 lat (7,0%). Szczególnie wysokie odsetki ludności w starszych grupach wiekowych, w tym przede wszystkim w najstarszych grupach wieku, tj. 75-79 lat, 80-84 lata oraz 85 lat i więcej, obserwowano wśród kobiet – łączny udział kobiet w wieku powyżej 75. roku życia wynosił w 2019 roku 10,1%, podczas gdy wśród mężczyzn odsetek ten ukształtował się na poziomie 5,2%. Jednocześnie począwszy od grupy wiekowej obejmującej osoby pomiędzy 45. a 49. rokiem życia, widoczna jest narastająca (wraz z wiekiem) nadwyżka liczby kobiet w stosunku do liczby mężczyzn zamieszkujących województwo łódzkie. Odwrotna sytuacja obserwowana jest w przypadku ludności w młodszych grupach wiekowych – wśród osób w wieku do 44. roku życia występuje nadwyżka liczby mężczyzn w stosunku do liczby kobiet.

⁵ BDL GUS. Wiek przedprodukcyjny: do 17 lat, wiek produkcyjny: mężczyźni w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat, wiek poprodukcyjny: mężczyźni w wieku 65 lat i więcej i kobiety w wieku 60 lat i więcej.

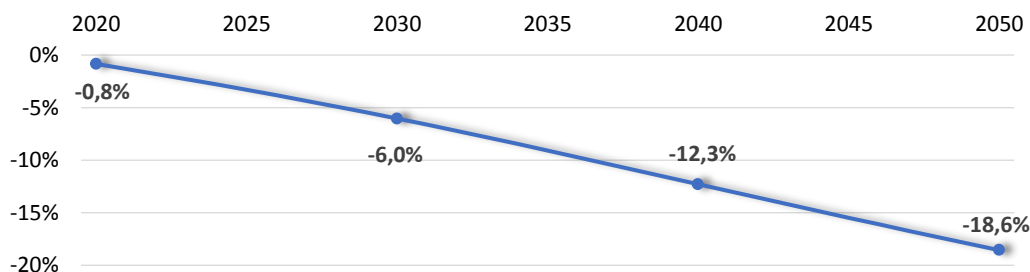
Rysunek 5. Struktura ludności (w tys. osób) według wieku i płci w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (2020), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2019)*, Warszawa.

Zgodnie z prognozą ludności na lata 2014-2050 opracowaną przez GUS w 2014 roku, tendencja spadkowa liczby ludności w województwie łódzkim będzie się pogłębiała. Do 2050 roku populacja osób zamieszkałych na terenie województwa zmniejszy się o kolejne 18,6% w porównaniu do stanu z roku 2019.

Rysunek 6. Prognozowane spadki liczby ludności (w %) w województwie łódzkim w latach 2020-2050 (w stosunku do stanu rzeczywistego w 2019 roku)

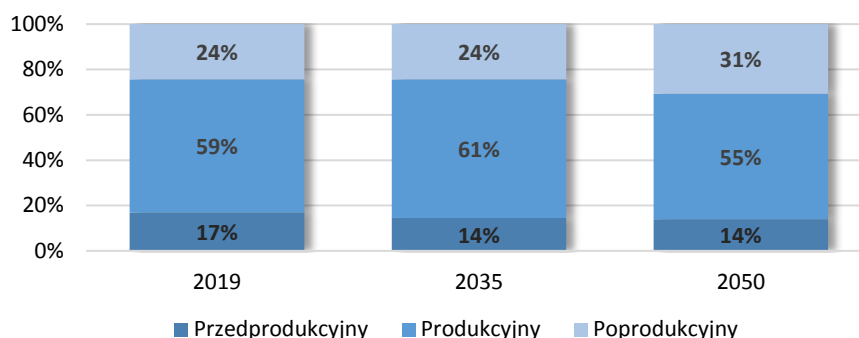

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BDL GUS; *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2019)*, Warszawa.

Dodatkowo, w województwie łódzkim zwiększać się będzie liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej wieku emerytalnego) – do 2050 roku liczba osób w tej grupie ma

wzrosnąć o blisko 19,6 tys. (3,3%) w porównaniu z rokiem 2019. Powyższe zjawisko jest szczególnie negatywne w połączeniu z przewidywanym spadkiem liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym (o blisko 337,0 tys. osób; 23,4%) oraz przedprodukcyjnym (o ponad 138,2 tys. osób; 33,1%).

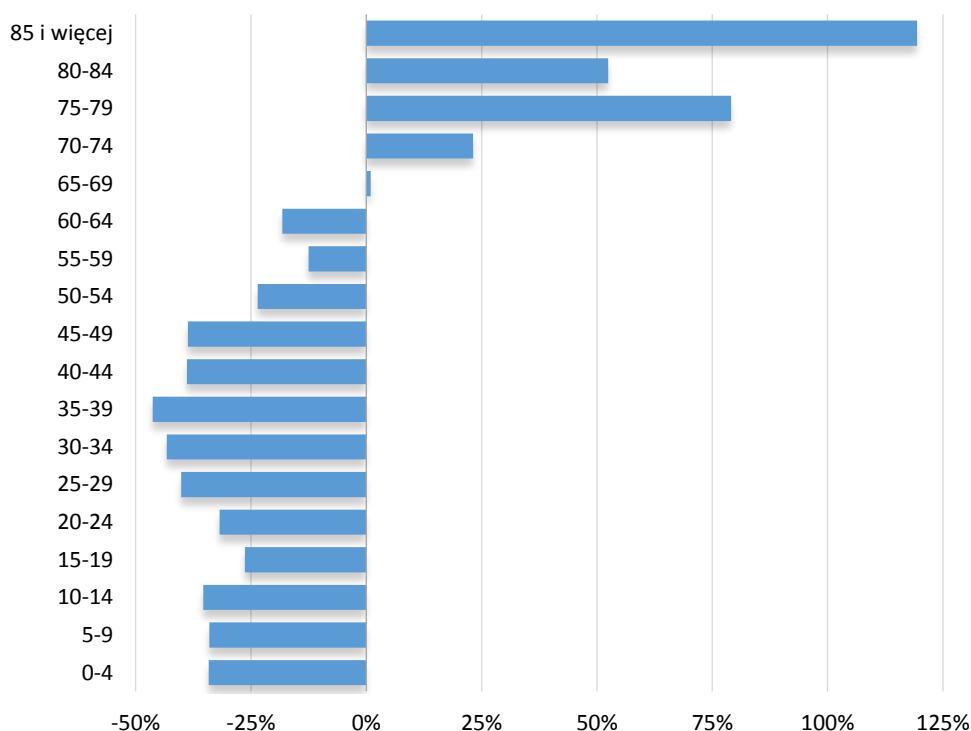
Rysunek 7. Prognozowane zmiany struktury ludności według grup wieku (w %) w województwie łódzkim w latach 2020-2050 (2019 – dane rzeczywiste)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BDL GUS; Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2019), Warszawa.

Według szacunków GUS, do 2050 roku największy wzrost liczebności dotyczyć będzie osób w grupie wieku 85 i więcej lat (ponad dwukrotny wzrost w stosunku do stanu z roku 2019), natomiast w największym stopniu, bo o blisko połowę, zmniejszy się liczba osób w wieku 35-39 lata.

Rysunek 8. Zmiana (w %) liczby ludności w poszczególnych grupach wieku pomiędzy rokiem 2019 (dane rzeczywiste) a 2050 (prognoza) w województwie łódzkim

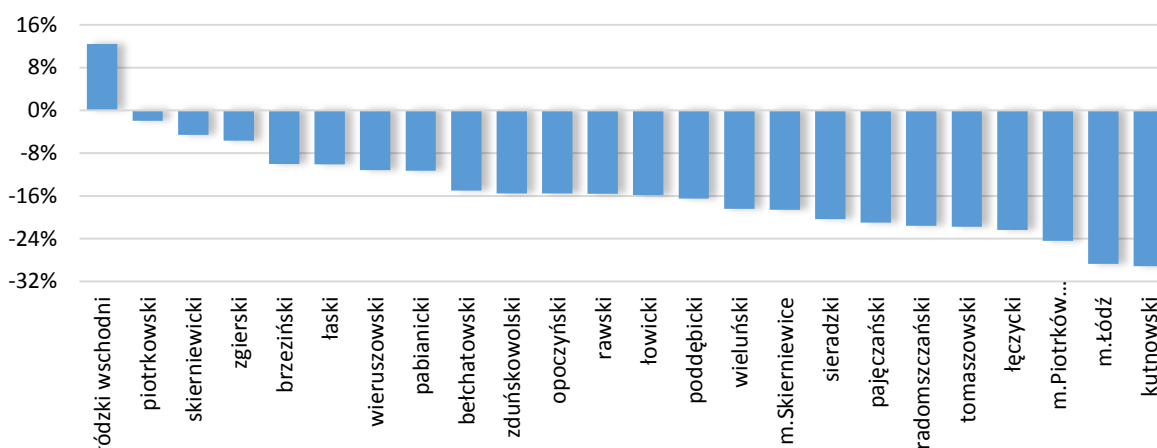

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: BDL GUS; Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2019), Warszawa.

W 2019 roku najliczniejszą grupę w województwie łódzkim stanowiły osoby w wieku 35-44 lata (łącznie blisko 16% ogółu ludności województwa), podczas gdy – zgodnie z prognozą GUS – w 2050 roku najbardziej liczna będzie grupa osób w wieku pomiędzy 65. a 69. rokiem życia (8,7% ogółu mieszkańców).

W zdecydowanej większości powiatów województwa łódzkiego (poza jednym) prognozowany jest spadek liczby ludności w perspektywie do roku 2050 (w stosunku do stanu z roku 20189), przy czym poziom zmian w poszczególnych powiatach jest wyraźnie zróżnicowany. Stosunkowo najmniejszy spadek liczby mieszkańców prognozowany jest w powiecie piotrkowskim (2,0%), a także skierniewickim (4,6%) i zgierskim (5,7%), natomiast największe ubytki liczby ludności przewidywane są w powiecie kutnowskim oraz w Łodzi (w obu przypadkach wyniosą one około 29,0%). Tylko w jednym powiecie – łódzkim wschodnim – prognozowany jest wzrost liczby ludności do roku 2050 (o 12,4% w stosunku do stanu z roku 2019).

Rysunek 9. Zmiany liczby ludności (w %) w powiatach województwa łódzkiego do 2050 roku (w stosunku do stanu rzeczywistego w roku 2019)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BDL GUS; GUS (2020), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2019)*, Warszawa.

W 2018 roku mediana wieku⁶ ludności w województwie łódzkim wyniosła 39,7 lat dla mężczyzn (przy czym 40,5 roku w miastach i 38,5 roku na wsi) oraz 43,0 lata dla kobiet (44,5 roku w miastach i 40,6 lat na wsi).

Przeciętne trwanie życia mieszkańców województwa łódzkiego⁷ jest krótsze niż średnio w kraju. W Polsce w 2018⁸ roku **przeciętne trwanie życia kobiet wynosiło 81,7 roku**, zaś **mężczyzn – 73,8 roku** (dane GUS), podczas gdy w województwie łódzkim wartości te ukształtowały się na poziomie, odpowiednio, 80,7 roku oraz 72 lata. Województwo łódzkie odnotowało pod względem tym względem najgorszy wynik spośród wszystkich województw. Zbliżone (choć nieco wyższe) wartości wskaźnika przeciętnego dalszego trwania życia –

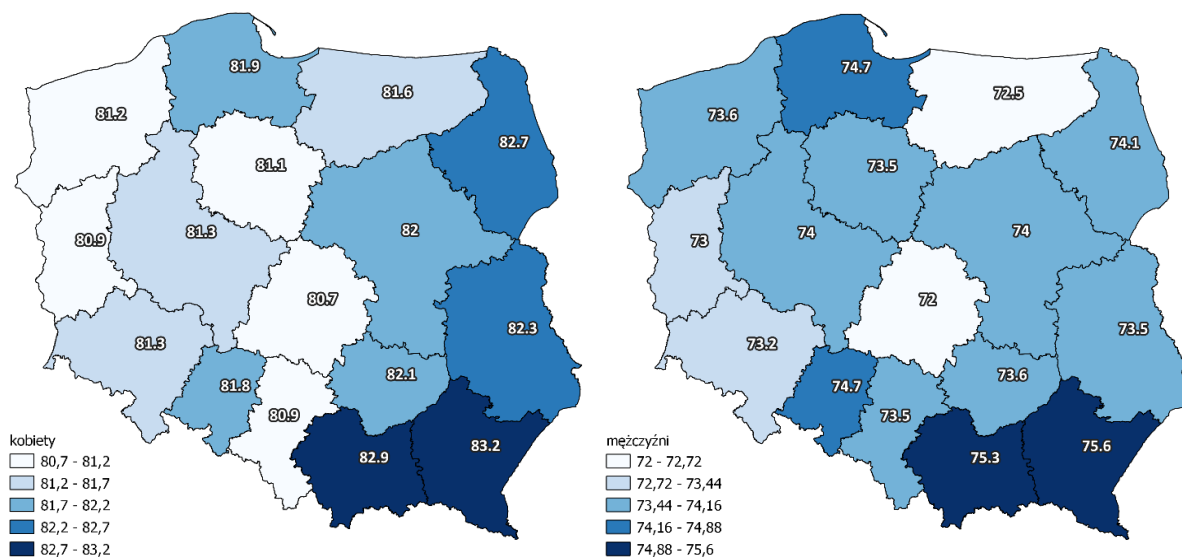
⁶ Mediana wieku (wiek środkowy) – parametr wyznaczający granicę wieku, którą połowa badanej populacji już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

⁷ Przeciętne dalsze trwanie życia osób w momencie narodzin.

⁸ Dane dotyczące przeciętnego dalszego trwania życia publikowane są ze znacznym opóźnieniem. W chwili opracowywania raportu dane za rok 2019 nie były dostępne.

w przypadku wskaźnika dla kobiet – osiągnęło jedynie województwo lubuskie oraz śląskie, a w przypadku wskaźnika dla mężczyzn – województwo warmińsko-mazurskie.

Rysunek 10. Przeciętne trwanie życia (w latach) kobiet (lewa mapa) i mężczyzn (prawa mapa) w 2018 roku w przekroju województw w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

2. Aktywność ekonomiczna ludności

Z punktu widzenia sytuacji na rynku pracy ludność (w wieku powyżej 15 lat⁹) dzieli się na pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo, przy czym pracujący i bezrobotni tworzą zbiorowość aktywnych zawodowo. Do kategorii pracujących zalicza się natomiast osoby wykonujące pracę najemną, prowadzące własną działalność gospodarczą, rolników prowadzących własne lub dzierżawione gospodarstwo rolne, a także osoby, które nieodpłatnie pomagały w prowadzeniu gospodarstwa rolnego lub innej rodzinnej działalności gospodarczej. W Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), a także w Narodowym Spisie Powszechnym Ludności i Mieszkań (NSP), aktywność ekonomiczną ocenia się na podstawie sytuacji respondenta w badanym tygodniu.

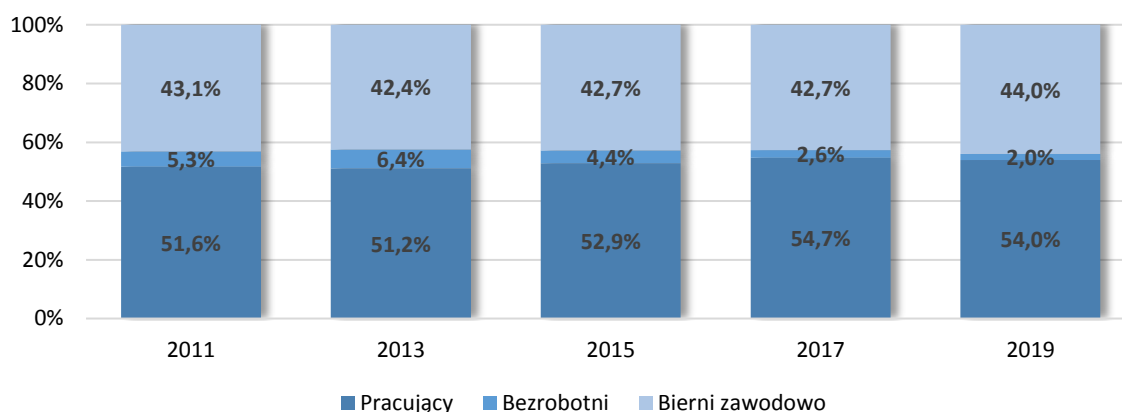
W 2019 roku ludność aktywna zawodowo¹⁰ stanowiła w województwie łącznie 57,0% ogółu populacji (ok. 1,13 mln osób), natomiast bierni zawodowo – 44,0% ludności regionu (nieco powyżej 889,0 tys. osób). Zdecydowana większość aktywnych zawodowo (ponad 96,0%) to osoby pracujące, podczas gdy bezrobotni stanowili jedynie około 2,0% ogółu mieszkańców województwa łódzkiego. Struktura ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim jest stosunkowo stabilna, przy czym widoczne są pewne tendencje zmian. W szczególności obserwowany jest wzrost udziału osób pracujących (o 3,2 p. proc. w stosunku do stanu z roku 2011), któremu towarzyszy spadek udziału osób bezrobotnych

⁹ Zgodnie z założeniami Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

¹⁰ Źródłem danych do analiz w zakresie aktywności ekonomicznej ludności (poza bezrobociem rejestrowanym) są dane pochodzące z badania BAEL, w związku z czym analizy te odnoszą się do aktywności ekonomicznej ludności w wieku 15 lat i więcej.

(o 3,3 p. proc.). Udział osób biernych zawodowo utrzymywał się na względnie stałym poziomie, przy czym w roku 2019 odnotowano jego wyraźny wzrost (o 1,6 p. proc. w stosunku do stanu z roku 2018).

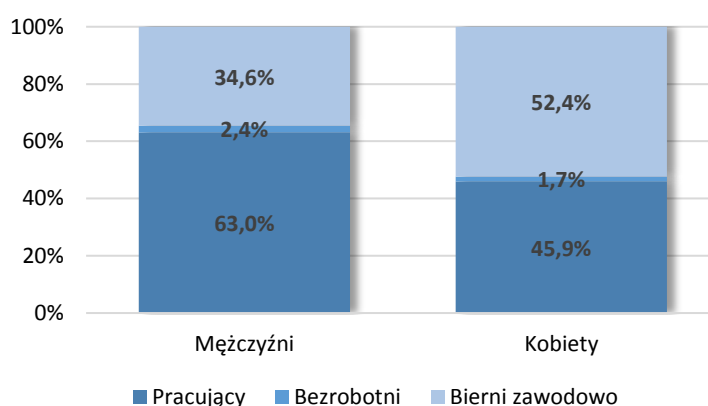
Rysunek 11. Struktura ludności (w %) według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim w latach 2011-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rozpatrując aktywność ekonomiczną mieszkańców województwa według płci, zauważa się zupełnie odmienną strukturę aktywności u kobiet i u mężczyzn. Wśród kobiet największy odsetek w 2019 roku stanowiły osoby bierne zawodowo (52,4%; o blisko 2,0 p. proc. więcej niż w roku 2018), podczas gdy wśród mężczyzn udział biernych zawodowo był o blisko 18,0 p. proc. niższy. Mężczyźni w przeważającej części pracują – w 2019 roku posiadanie pracy deklarowało 63,0% mężczyzn zamieszkujących województwo łódzkie, a zatem o ponad 17,0 p. proc. więcej niż kobiet w tej samej grupie ekonomicznej. Zjawisko to wynika m.in. z dłuższego trwania życia i niższej granicy wieku emerytalnego kobiet, a tym samym ich większego udziału wśród osób w wieku poprodukcyjnym, a także z obserwowanej wśród kobiet rezygnacji z pracy lub z poszukiwania zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania opieki nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi (por. Żmurkow-Poteralska (red.) 2020, Żmurkow-Poteralska 2017).

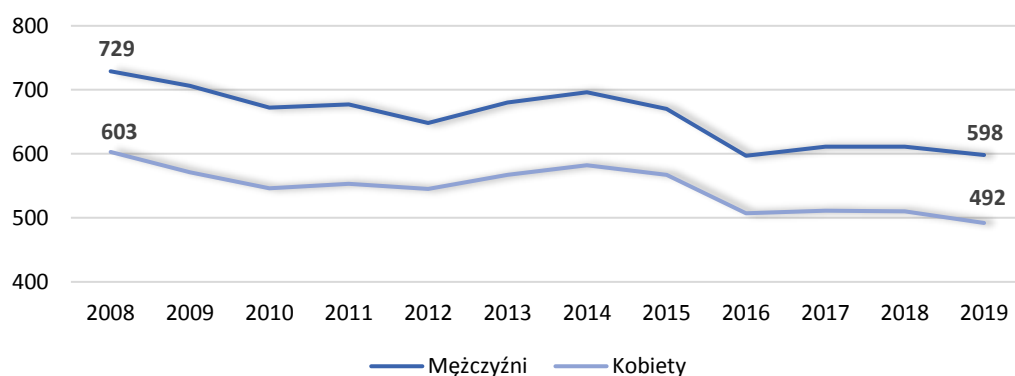
Rysunek 12. Struktura ludności (w %) według aktywności ekonomicznej i płci w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2019 roku liczba pracujących w województwie łódzkim wyniosła 1,09 mln osób, co stanowi spadek o około 18,0% (242,0 tys. osób) w porównaniu do stanu z roku 2009. Wśród pracujących obserwowana jest stosunkowo stabilna nadwyżka mężczyzn w stosunku do kobiet, wynosząca średnio około 9,3% (średnia różnica w latach 2009-2019).

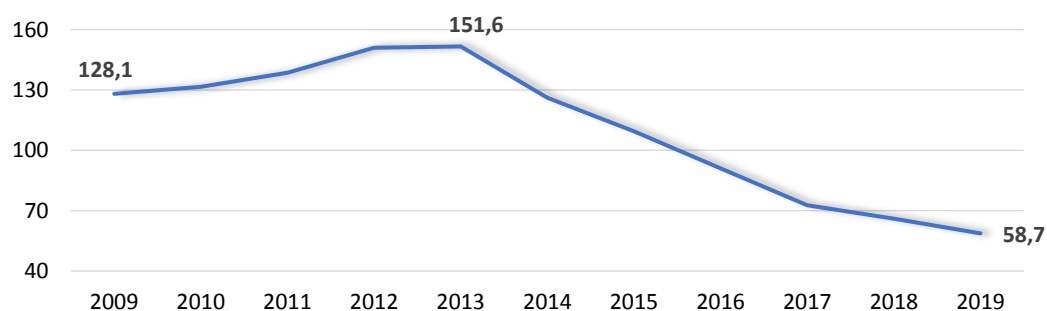
Rysunek 13. Liczba (w tys. osób) pracujących według płci w województwie łódzkim w latach 2009-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analiza kluczowych wskaźników bezrobocia rejestrowanego dla województwa łódzkiego w latach 2009-2019 wskazuje na odwrócenie obserwowanych uprzednio niekorzystnych tendencji – w 2014 roku nastąpiło bowiem przełamanie wzrostowego trendu poziomu bezrobocia zapoczątkowanego w roku 2009. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w województwie łódzkim zmniejszyła się w 2019 roku do nieco ponad 58,7 tys. osób, co stanowi wartość najniższą od 2009 roku.

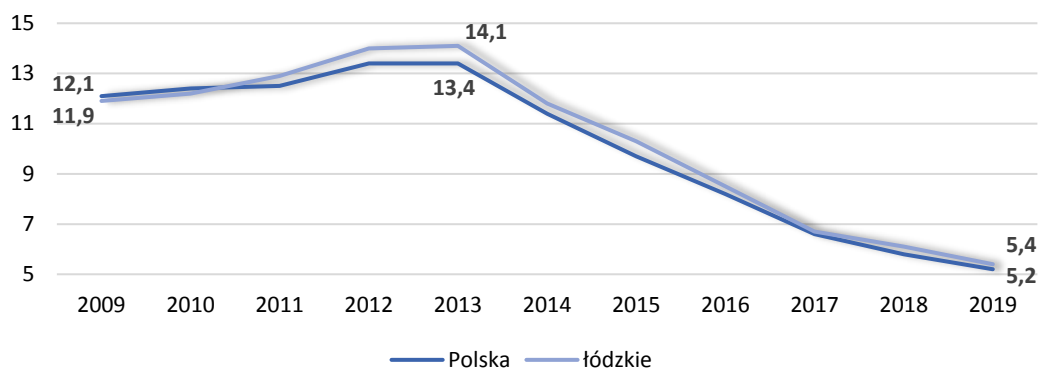
Rysunek 14. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych (w tys. osób) w województwie łódzkim w latach 2009-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Malejącej liczbie osób bezrobotnych towarzyszył spadek wartości stopy bezrobocia rejestrowanego obrazującej udział bezrobotnych w populacji osób aktywnych zawodowo. W końcu 2019 roku stopa bezrobocia w województwie łódzkim ukształtowała się na poziomie 5,4%. Wartość ta była o 0,7 p. proc. niższa od zaobserwowanej w końcu roku 2018 oraz o 8,7 p. proc. niższa od wartości najwyższej w całym analizowanym okresie, odnotowanej w końcu roku 2013. Jednocześnie stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie łódzkim kształtuje się na poziomie zbliżonym (nieznacznie wyższym) do średniej dla kraju (5,2% w 2019 roku).

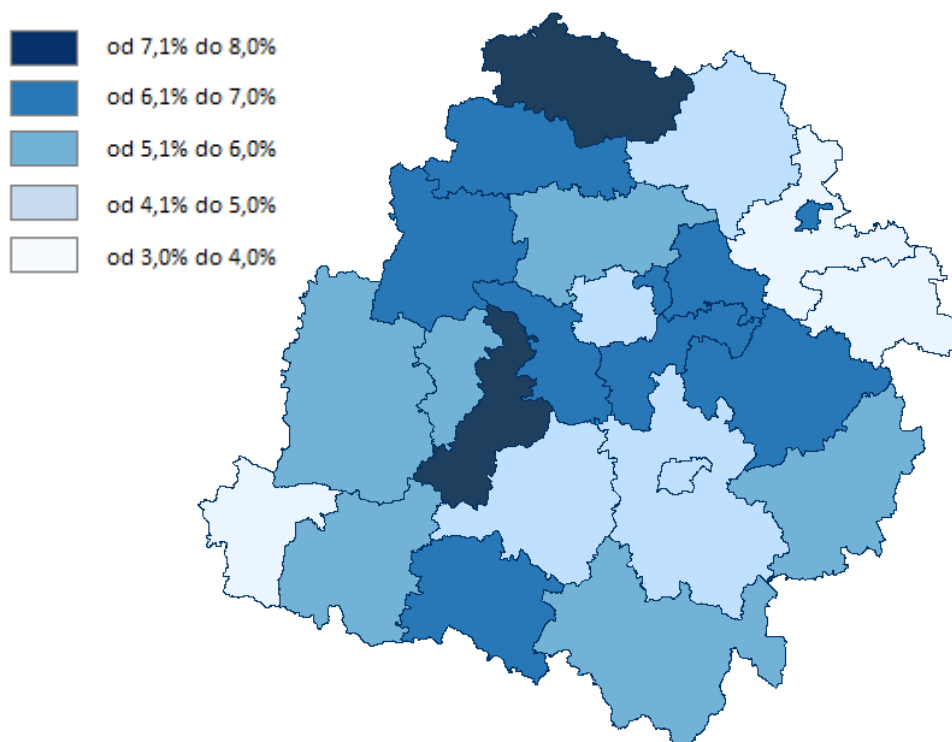
Rysunek 15. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2009-2019

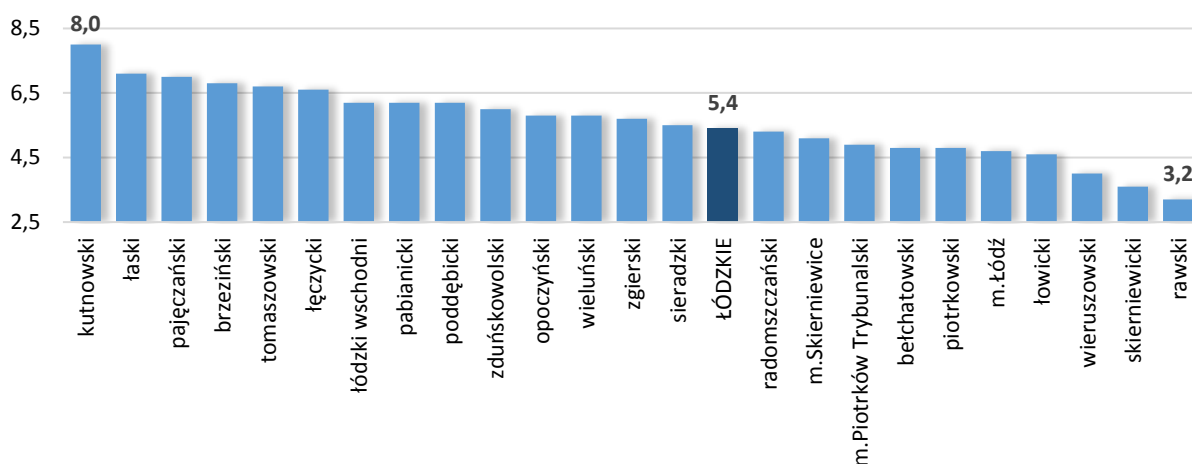

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Jak już wspomniano, począwszy od 2014 roku stopa bezrobocia podlega tendencji spadkowej, przy czym w przekroju powiatów występują znaczne różnice w wielkości tego wskaźnika. Zgodnie z danymi GUS za 2019 rok, w 12 powiatach stopa bezrobocia była wyższa niż średnio w województwie.

Rysunek 16. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w powiatach województwa łódzkiego w 2019 roku

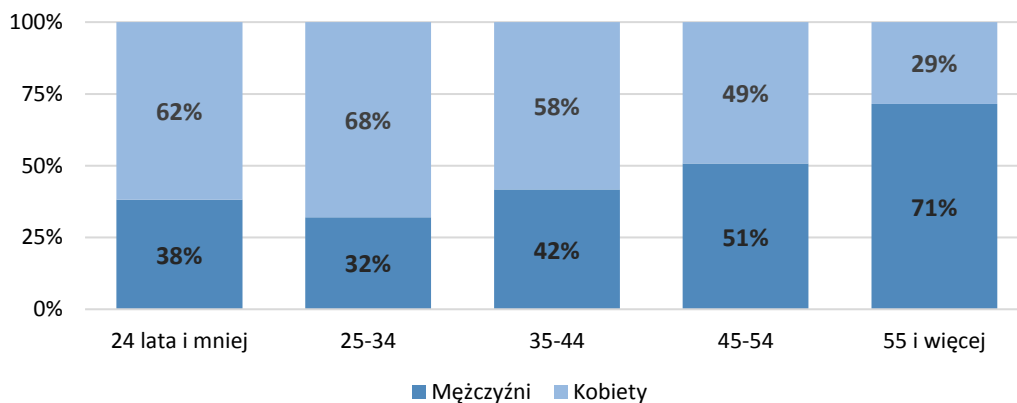

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Szczególnie niekorzystną sytuację pod względem poziomu bezrobocia zaobserwować można w powiecie kutnowskim (stopa bezrobocia na poziomie 8,0%) oraz łaskim (7,1%) i pajęczańskim (7,0%). Niemniej jednak spadek stopy bezrobocia obserwowany od 2013 roku w całym województwie odnotowano na terenie wszystkich powiatów. Stosunkowo największe spadki wartości stopy bezrobocia w 2019 roku w porównaniu z rokiem 2018 zaobserwowano w powiatach, gdzie poziom bezrobocia był relatywnie największy, tj. w powiecie kutnowskim i łaskim (spadki na poziomie 0,9 p. proc.), a także w powiatach zduńskowolskim, brzezińskim, poddębickim oraz wieluńskim (w każdym z powiatów spadek o 0,8 p. proc.)

Wśród ogółu zarejestrowanych bezrobotnych w województwie łódzkim od 2016 roku obserwowana jest nieznaczna nadwyżka kobiet. W 2019 roku kobiety stanowiły 53,1% wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w województwie łódzkim, zaś mężczyźni – 46,9%. W populacji bezrobotnych w województwie w 2019 roku kobiety przeważały wśród bezrobotnych w młodszych grupach wieku (poniżej 45 lat), w szczególności w grupie wieku 25-34 lata. W grupie 45-54 lata udział bezrobotnych obu płci był bardzo podobny, podczas gdy wśród bezrobotnych w wieku 55 i więcej lat wyraźnie przeważali mężczyźni.

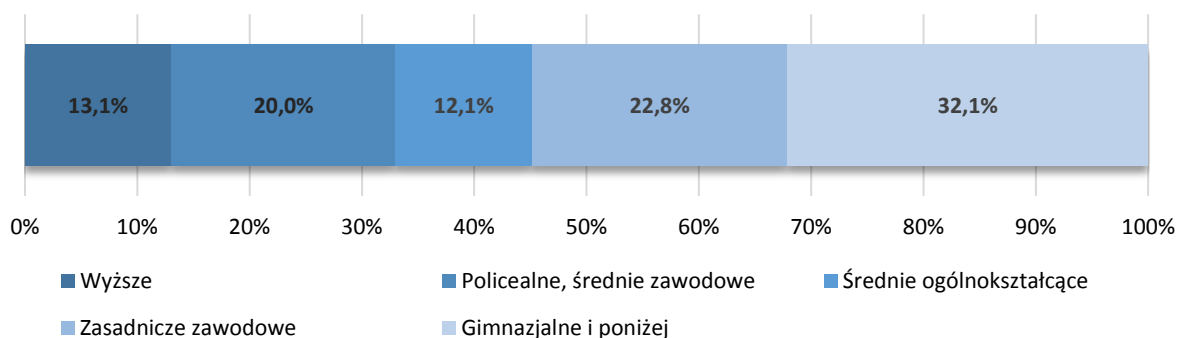
Rysunek 17. Struktura bezrobotnych (w %) w przekroju płci i wieku w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Zgodnie tendencją ogólnopolską, posiadanie niższego poziomu wykształcenia wiąże się z większym ryzykiem pozostawania w stanie bezrobocia. Wśród osób bezrobotnych w województwie łódzkim w 2019 roku dominowały osoby legitymujące się wykształceniem gimnazjalnym lub niższym (aż 32,1%). Relatywnie najmniejszy odsetek bezrobotnych stanowiły osoby posiadające wykształcenie średnie ogólnokształcące (niewiele ponad 12% wszystkich bezrobotnych) oraz wyższe (13,1%).

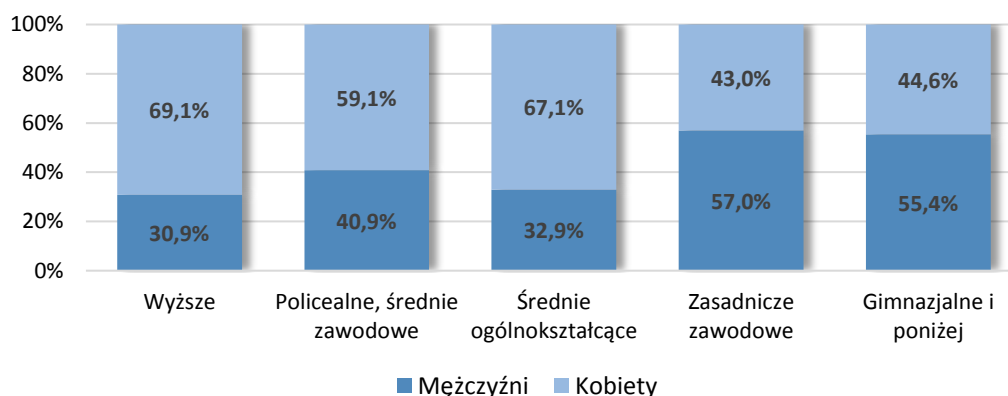
Rysunek 18. Struktura (w %) bezrobotnych według wykształcenia w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Z punktu widzenia poziomu wykształcenia oraz płci osób bezrobotnych w województwie łódzkim, największe dysproporcje pomiędzy udziałem kobiet i mężczyzn obserwowane są wśród osób z wykształceniem wyższym. W 2019 roku w grupie osób posiadających wykształcenie wyższe zdecydowanie przeważały kobiety, które stanowiły 69% wszystkich bezrobotnych. Relatywnie większy odsetek kobiet obserwowano również wśród bezrobotnych z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (ponad 67%) oraz policealnym (około 59%). W grupie bezrobotnych legitymujących się wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i niższym przeważali mężczyźni (odpowiednio: 43,0% i 44,6%).

Rysunek 19. Struktura (w %) bezrobotnych w przekroju wykształcenia i płci w województwie łódzkim w 2019 roku

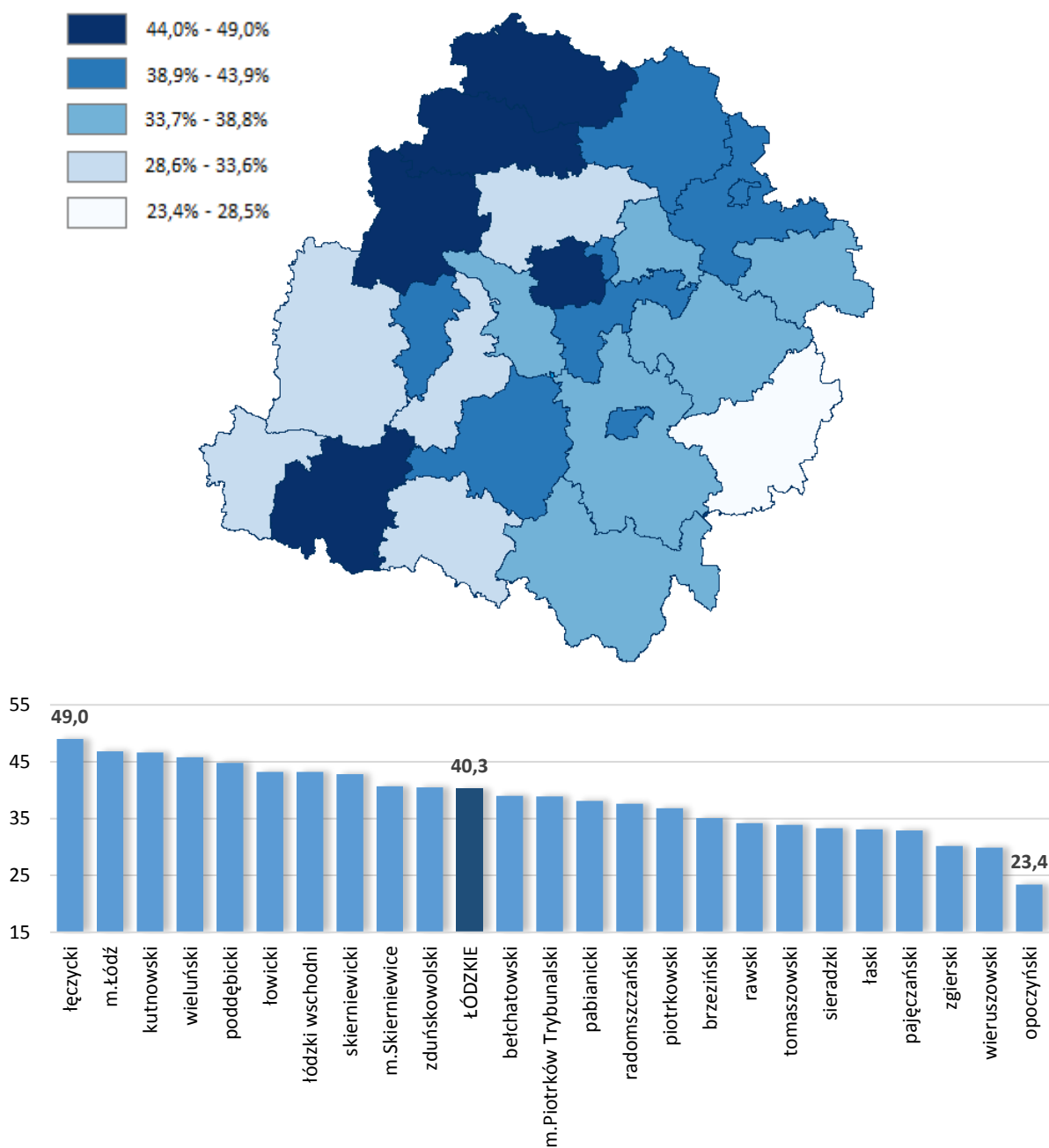

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wśród ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w województwie łódzkim w 2019 roku 40,3% stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż

rok. Najbardziej niepokojącą sytuację pod tym względem obserwowano w powiecie łęczyckim, gdzie osoby długotrwale bezrobotne stanowiły blisko połowę wszystkich osób pozostających bez pracy, a także w Łodzi (blisko 47,0%), w powiecie kutnowskim (46,6%) oraz w powiatach wieluńskim i poddębickim (między 45,0% a 46,0%). Najniższy udział osób długotrwale bezrobotnych odnotowano natomiast w powiecie opoczyńskim, gdzie odsetek osób pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż rok w stosunku do ogółu osób bezrobotnych wynosił 23,4% (o blisko 2,0 p. proc. więcej niż w roku poprzednim).

Rysunek 20. Udział bezrobotnych zarejestrowanych (w %) pozostających bez pracy dłużej niż rok w ogóle bezrobotnych w 2019 roku

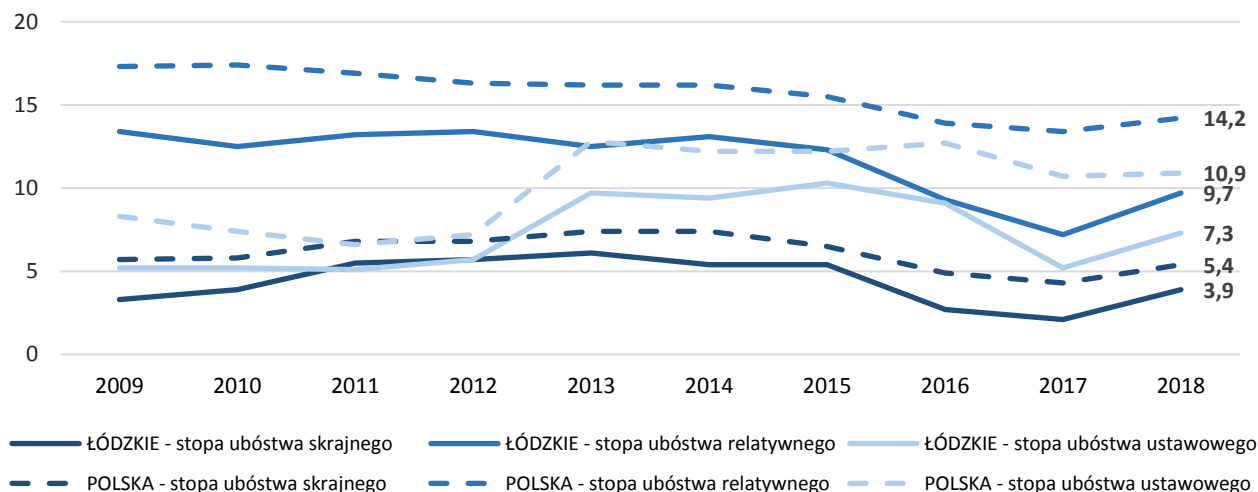
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

3. Sytuacja społeczna w regionie

Wskaźniki zasięgu ubóstwa

Zasięg ubóstwa w województwie łódzkim (niezależnie od przyjętej granicy ubóstwa¹¹) jest niższy niż średnio w Polsce. Największa różnica pomiędzy województwem łódzkim a Polską zauważalna jest w przypadku stopy ubóstwa relatywnego, której wartość w 2018¹² roku w województwie była o 4,5 p. proc. niższa niż przeciętnie w kraju.

Rysunek 21. Odsetek (w %) osób żyjących w gospodarstwach domowych poniżej granic ubóstwa w województwie łódzkim i Polsce w latach 2009-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Zgodnie z danymi GUS, w 2018 roku w województwie łódzkim poniżej granicy ubóstwa skrajnego, oznaczającego dla człowieka biologiczne zagrożenie życia oraz jego psychicznego i fizycznego rozwoju, żyło 3,9% mieszkańców. Wartość ta wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim (o 1,8 p. proc.), przy czym w dalszym ciągu utrzymywała się poniżej średniej z ostatnich 10 lat (4,4%).

Odsetek mieszkańców województwa łódzkiego żyjących poniżej granicy ubóstwa relatywnego wykazywał w latach 2009-2018 tendencję spadkową. Ubóstwo relatywne w 2018 roku dotyczyło 9,7% gospodarstw domowych w województwie.

¹¹ **Wskaźnik zasięgu ubóstwa skrajnego** – odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż granica ubóstwa skrajnego, tzn. nie pozwalał na zaspokojenie podstawowych potrzeb, powodując tym samym biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. W 2018 roku granicę ubóstwa skrajnego wyznaczały wydatki na poziomie 595 zł dla osoby samotnej i 1606 zł dla gospodarstwa czteroosobowego. **Wskaźnik zasięgu ubóstwa relatywnego** – odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż granica ubóstwa relatywnego, tzn. niższy niż 50% przeciętnych miesięcznych wydatków gospodarstw domowych. W 2018 roku granicę ubóstwa relatywnego dla przeciętnej rodziny składającej się z dwojga rodziców i dwójki dzieci wyznaczały wydatki w wysokości 2187 zł. **Wskaźnik zasięgu ubóstwa ustawowego** – odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż tzw. ustawowa granica ubóstwa, tj. kwota, która zgodnie z ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej. W 2018 roku granicę ubóstwa ustawowego wyznaczały wydatki na poziomie 701 złotych dla osoby samotnej i 2112 zł dla gospodarstwa czteroosobowego. Źródło: <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej> (01.06.2020).

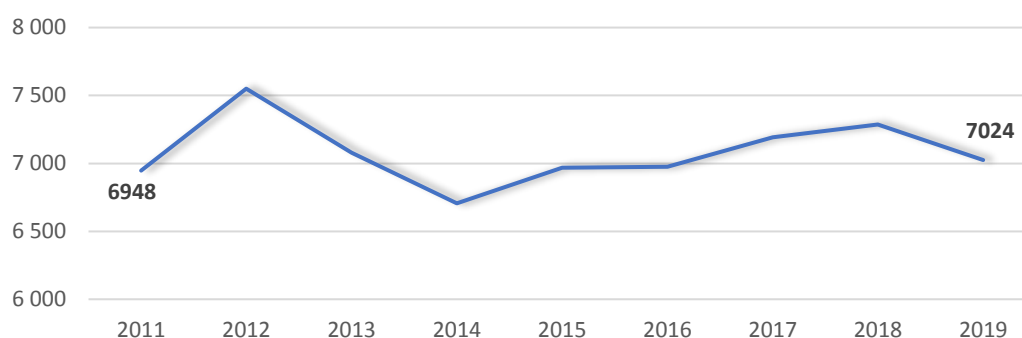
¹² Brak danych za 2019 rok w momencie opracowywania niniejszego raportu.

Odsetek osób żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa podlegał w latach 2009-2018 wahaniom, przy czym najwyższą wartość w tym okresie osiągnął w roku 2015 (10,3%). W roku 2018 w województwie łódzkim poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło 7,3% gospodarstw domowych.

Infrastruktura społeczna

Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2019 roku w zasobach gmin województwa łódzkiego pozostawało blisko 76,5 tys. mieszkań komunalnych (o niemal 2,4 tys. mniej niż w roku poprzednim i o około 22,5 tys. mniej niż w roku 2011), spośród których około 9,2% stanowiły lokale socjalne (w 2019 roku niewiele ponad 7,0 tys. mieszkań). Pomimo znacznego spadku liczby mieszkań komunalnych obserwowanego od 2011 roku, liczba mieszkań socjalnych utrzymuje się na względnie stałym poziomie, oscylując wokół średniej wartości około 7,1 tys. lokali. Niemniej jednak w 2019 roku odnotowano nieznaczny spadek liczby tych mieszkań w porównaniu do roku 2018.

Rysunek 22. Liczba mieszkań socjalnych (lokali) w województwie łódzkim w latach 2011-2019

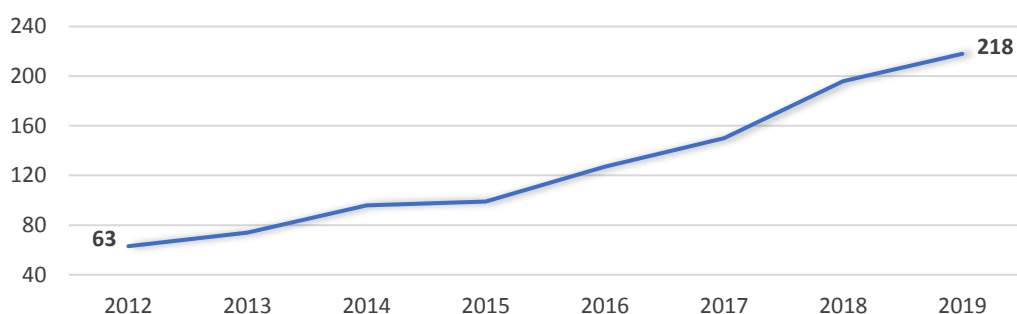

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Na mieszkanie socjalne w województwie łódzkim w 2019 roku oczekiwało niewiele ponad 7,5 tys. osób, a ich liczba zmniejszyła się w porównaniu z rokiem 2018 o około 500 osób (6,3%). Zgodnie z przewidywaniami na rok 2020, liczba oczekujących utrzyma się na zbliżonym poziomie.

Liczba żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w województwie łódzkim zwiększyła się w latach 2012-2019 ponad trzykrotnie. W 2019 roku w województwie działało 218 placówek tego typu dysponujących 8 370 miejscami (wzrost o 755 miejsc w stosunku do stanu z roku 2018), w związku z czym na każdy 1000 dzieci w wieku do 3 lat przypadały około 124 miejsca. W omawianych placówkach w ciągu 2019 roku przebywało łącznie ponad 13,1 tys. dzieci (o blisko 2,2 tys. dzieci więcej niż przed rokiem), co stanowiło 19,4% wszystkich dzieci w wieku do 3. roku życia w województwie łódzkim.

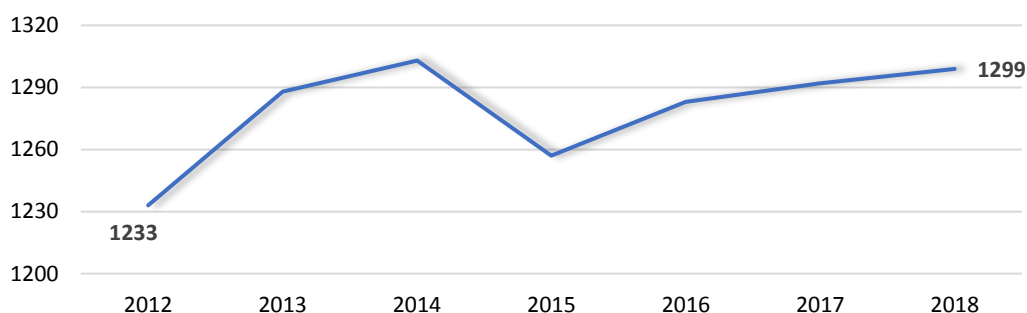
Rysunek 23. Łączna liczba żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w województwie łódzkim w latach 2012-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Liczba przedszkoli¹³ w województwie łódzkim podlegała w latach 2012-2018¹⁴ tendencji wzrostowej, która została okresowo zahamowana w roku 2015 (spadek do poziomu 1 257 obiektów, głównie ze względu na spadek liczby oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych). W kolejnych latach tendencja wzrostowa była kontynuowana, w wyniku czego liczba przedszkoli w województwie zwiększyła się do blisko 1,3 tys. w roku 2018. Placówki te dysponowały około 74 tys. miejsc, a uczęszczało do nich blisko 83 tys. dzieci.

Rysunek 24. Liczba przedszkoli w województwie łódzkim w latach 2012-2018

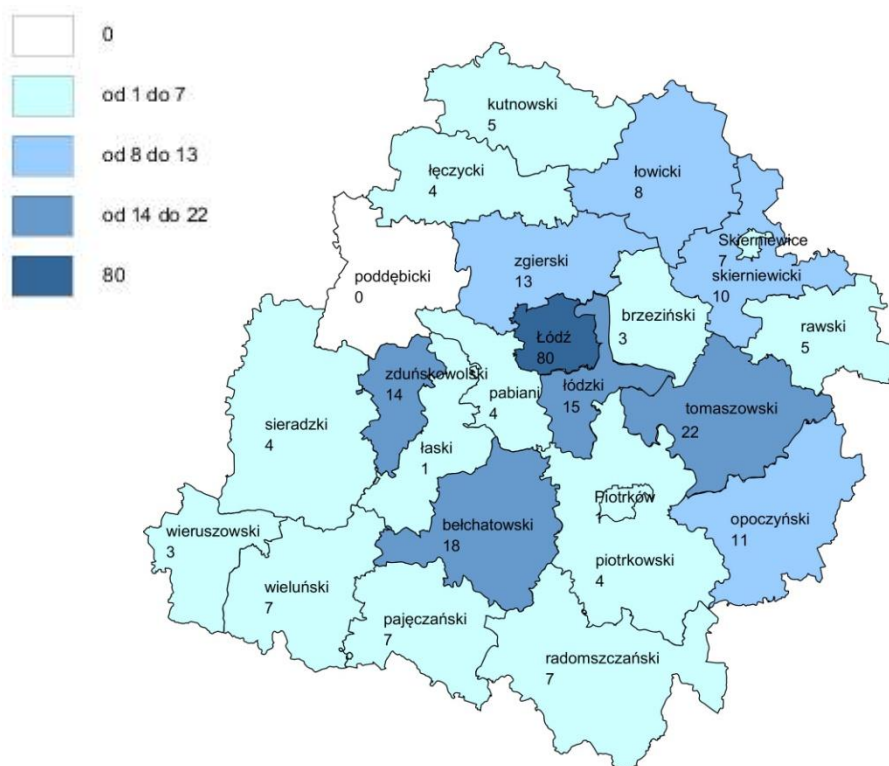
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów w województwie łódzkim systematycznie wzrasta. W 2019 roku w województwie funkcjonowały 253 placówki tego typu, co stanowi wzrost o blisko 8,0% (18 placówek) w stosunku do roku 2018 oraz aż o 36,0% (67 placówek) w stosunku do roku 2015. Największą liczbę miejsc spotkań dla seniorów w 2019 roku odnotowano w Łodzi (80), a także w powiatach: tomaszowskim (22), bełchatowskim (18), łódzkim wschodnim (15) oraz zduńskowolskim (14). Jednocześnie powiaty brzeziński i wierszowski dysponowały tylko trzema takimi miejscami, a powiat łaski – zaledwie jednym, natomiast w powiecie poddębickim nie odnotowano w 2019 roku żadnego klubu dla seniorów. W 2020 roku przewidywany jest dalszy wzrost liczby miejsc spotkań dla seniorów w województwie łódzkim o kolejne 8 jednostek.

¹³ Łącznie z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach podstawowych, zespołami wychowania przedszkolnego oraz punktami przedszkolnymi (cały okres) oraz przedszkolami specjalnymi.

¹⁴ Brak danych za 2019 rok w momencie opracowywania niniejszego raportu

Rysunek 25. Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2019 roku w województwie łódzkim funkcjonowało 17 hospicjów, które zlokalizowane były na terenie dziesięciu powiatów. Największą liczbę hospicjów odnotowano w Łodzi (4) oraz w powiecie zgierskim (3), a następnie na terenie powiatów pabianickiego i zduńskowolskiego (po 2 placówki tego typu). W kolejnych sześciu powiatach, tj. w powiecie kutnowskim, poddębickim, sieradzkim, rawskim, tomaszowskim oraz w Skierniewicach, znajdowało się po jednym hospicjum.

Do końca sierpnia 2019 roku w województwie łódzkim funkcjonował jeden ośrodek dla cudzoziemców, który mieścił się w Grotnikach w powiecie zgierskim. Działalność ośrodka została zakończona przez prowadzący go Urząd ds. Cudzoziemców, a opieka nad cudzoziemcami została powierzona innym jednostkom prowadzonym przez Urząd oraz zlecona ośrodkom dla cudzoziemców w innych województwach¹⁵.

¹⁵ Portal Urzędu ds. Cudzoziemców, <https://udsc.gov.pl/uchodzczy-2/pomoc-socjalna/osrodki-dla-cudzoziemcow/mapka-osrodkow/> (01.06.2020); <https://dzienniklodzki.pl/osrodek-dla-cudzoziemcow-w-grotnikach-zostal-zamkniety-ale-uchodzczy-nadal-w-nim-mieszkaja/ar/c1-14457519> (01.06.2020).

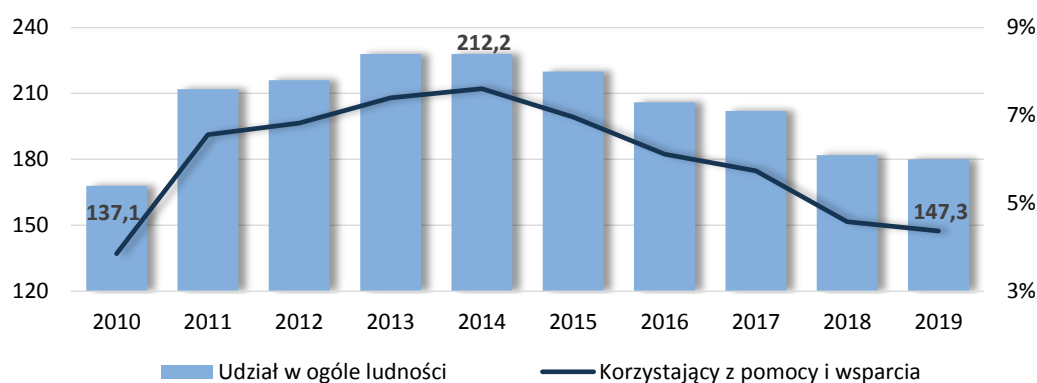
III. KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA

1. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej

1.1. Korzystający ogółem

Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie oferują mieszkańcom bardzo szerokie wsparcie. Obok wsparcia udzielanego na podstawie decyzji administracyjnej udzielają one wsparcia bez konieczności wydawania takiej decyzji czy przeprowadzania wywiadu środowiskowego. W województwie łódzkim w 2019 roku z **pomocy i wsparcia** oferowanego przez OPS i PCPR, przyznawanego zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak również bez takiej decyzji¹⁶, **skorzystały łącznie 147 344 osoby**¹⁷ (o blisko 4,2 tys. osób mniej niż przed rokiem), co stanowi **6,0% ogółu ludności województwa łódzkiego** (6,1% w roku 2018). Jednocześnie od roku 2015 obserwowany jest systematyczny spadek zarówno liczby, jak i udziału korzystających z pomocy społecznej w województwie – w stosunku do roku 2014 powyższe wartości zmniejszyły się o odpowiednio: ponad 64,8 tys. osób i 2,4 p. proc. Jednocześnie, zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniach z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2020 roku przewidywany jest wzrost liczby korzystających z pomocy i wsparcia o niewiele ponad 3,5 tys. osób (2,4%).

Rysunek 26. Liczba (w tys. osób; lewa oś) i udział w ogólnej liczbie ludności (w %; prawa oś) korzystających z pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2010-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

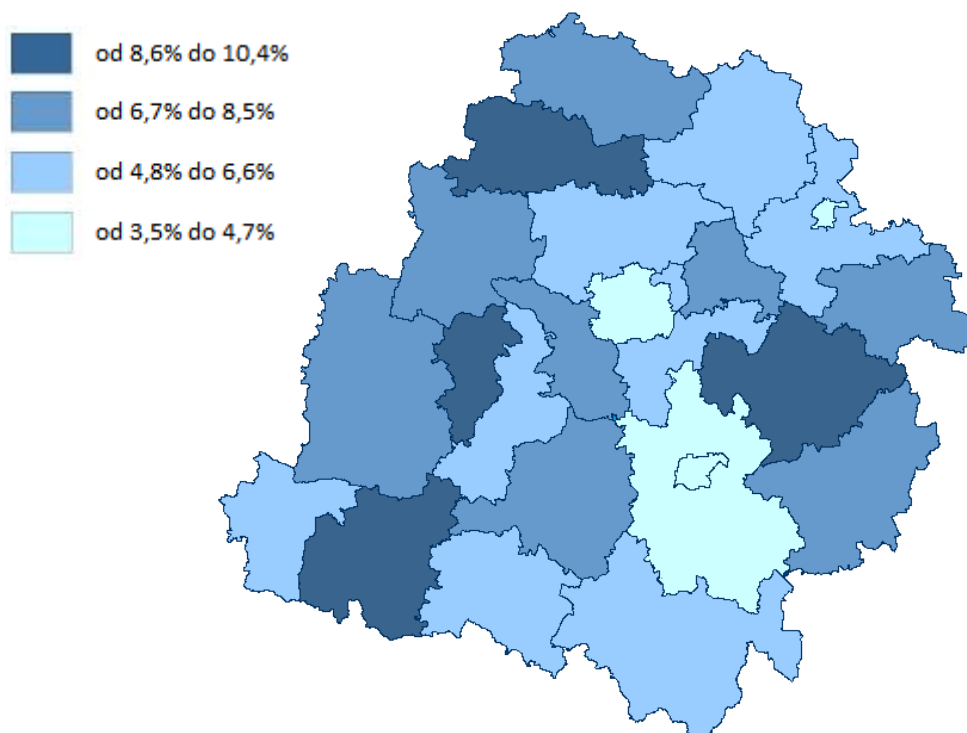
Skala korzystania z pomocy społecznej różni się w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego. Najkorzystniejsza sytuacja pod tym względem w 2019 roku miała miejsce (podobnie, jak rok wcześniej) w Piotrkowie Trybunalskim, gdzie osoby objęte wsparciem z pomocy społecznej stanowiły zaledwie 3,5% wszystkich mieszkańców, oraz w Łodzi (4,0%), a także w Skierniewicach (4,3%). Zdecydowanie najmniej korzystną sytuację odnotowano

¹⁶ Ujęte zostały również osoby objęte wyłącznie pracą socjalną, poradnictwem specjalistycznym oraz skierowane do domów pomocy społecznej, osoby objęte wsparciem w postaci skierowań do centrów i klubów integracji społecznej oraz prac społecznie użytecznych, a także osoby otrzymujące pomoc i wsparcie w PCPR na podstawie innych przepisów niż ustawa o pomocy społecznej (np. niepełnosprawni, dzieci z rodzin zastępczych, usamodzielniani wychowankowie).

¹⁷ Liczba ta obrazuje rzeczywistą liczbę osób korzystających z różnego rodzaju świadczeń społecznych (zleconych i własnych) bez względu na rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania. Obejmuje pomoc udzieloną na podstawie ustawy o pomocy społecznej, pieczy zastępczej oraz innych przepisów.

w powiatach łęczyckim oraz tomaszowskim, w których w 2019 roku pomocą społeczną objętych było, odpowiednio, 10,4% oraz 9,8% ogółu mieszkańców, a także w powiatach zduńskowolskim i wieluńskim (między 9,3% a 9,4%).

Rysunek 27. Udział osób korzystających z pomocy i wsparcia w ogóle ludności powiatów (w %) w województwie łódzkim w 2019 roku

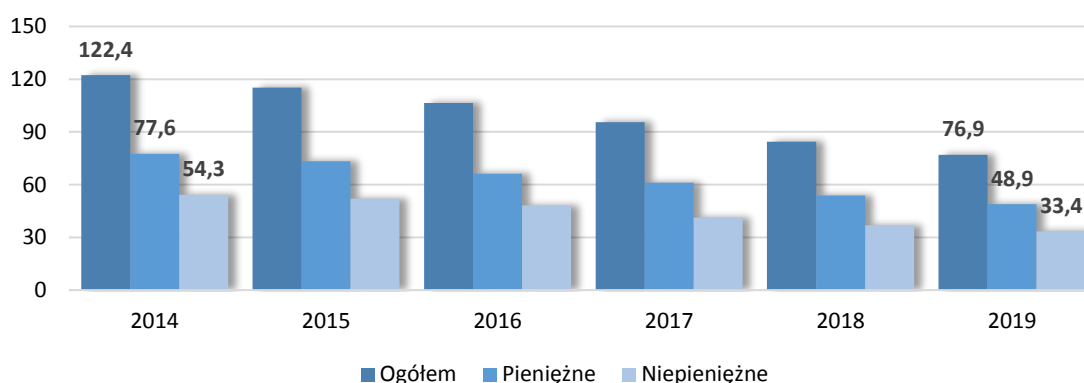
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Odmiennie niż rok wcześniej, kiedy to w zdecydowanej większości powiatów odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej zmniejszył się w stosunku do roku poprzedniego lub pozostał na zbliżonym poziomie, w roku 2019 w większości powiatów (15) odnotowano wzrost udziału korzystających z pomocy i wsparcia. Największe wzrosty tego odsetka zaobserwowano w powiatach: bełchatowskim (o 3,0 p. proc.), zgierskim (1,2 p. proc.) i piotrkowskim (1,0 p. proc.), a także kutnowskim i pączępańskim (w obu przypadkach wzrost o 0,8 p. proc.). W pozostałych dziesięciu powiatach wzrosty te zawierały się w przedziale między 0,1 p. proc. a 0,6 p. proc. Spadki udziału osób otrzymujących pomoc i wsparcie odnotowano w siedmiu powiatach, przy czym najsilniejsze w powiecie zduńskowolskim (spadek o 4,5 p. proc.), łęczyckim (2,5 p. proc.) oraz brzezińskim (1,8 p. proc.), natomiast w dwóch powiatach (opoczyńskim oraz w Łodzi) odsetek ten pozostał na niezmiennym poziomie.

1.2. Korzystający ze świadczeń

W 2019 roku pomocą w formie **świadczeń**¹⁸ objęto w województwie łódzkim **ponad 57,2 tys. rodzin** (o 5 tys. rodzin mniej niż w roku 2018) liczących łącznie 114,4 tys. osób. Łączna **liczba osób, którym w 2019 roku przyznano decyzją świadczenie z pomocy społecznej, wyniosła 76 923 osoby**, co stanowi 52,2% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia. Należy podkreślić, że liczba ta z roku na rok ulega systematycznemu zmniejszeniu – w roku 2019 liczba osób, którym przyznano świadczenie, była mniejsza o 7,5 tys. w stosunku do stanu z roku poprzedniego, natomiast w porównaniu z rokiem 2014 liczba ta uległa zmniejszeniu łącznie o blisko 45,5 tys. osób.

Rysunek 28. Liczba osób (w tys.), którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej w latach 2014-2019

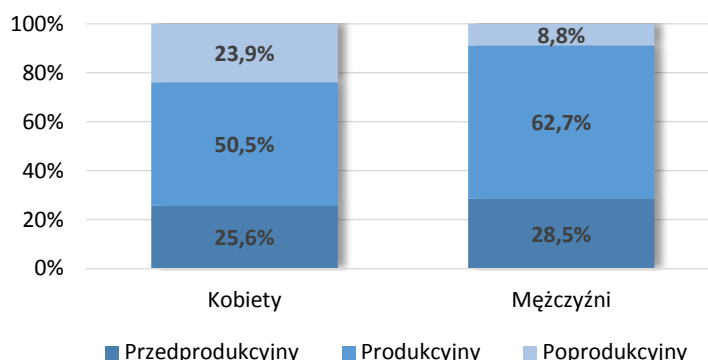
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Dominującą formą wsparcia w województwie łódzkim, zarówno w roku oceny, jak i w latach poprzednich, były **świadczenia pieniężne**. W 2019 roku tą formą wsparcia objęto **63,6% osób, którym przyznano świadczenia** (w roku 2018 było to 63,7%). Jednocześnie pobieranie świadczenia w formie pieniężnej nie wyklucza jednoczesnego korzystania ze wsparcia w innej formie, w tym niepieniężnej. Ze **świadczeń niepieniężnych** skorzystało w 2019 roku **43,4%** wszystkich świadczeniobiorców.

W strukturze wiekowej świadczeniobiorców w województwie łódzkim dominują osoby w wieku produkcyjnym, przy czym ich udział jest wyraźnie wyższy wśród mężczyzn (blisko 63,0%) niż wśród kobiet (50,5%). Osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowią średnio 27,0% wszystkich świadczeniobiorców (bez większych różnic ze względu na płeć). Grupą stosunkowo najrzadziej korzystającą ze świadczeń z pomocy społecznej są osoby w wieku poprodukcyjnym (średnio 16,5%), przy czym w grupie tej widoczna jest wyraźna nadwyżka kobiet (blisko 24,0%) w stosunku do mężczyzn pobierających świadczenia (niespełna 9,0%).

¹⁸ Świadczenia przyznawane w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania.

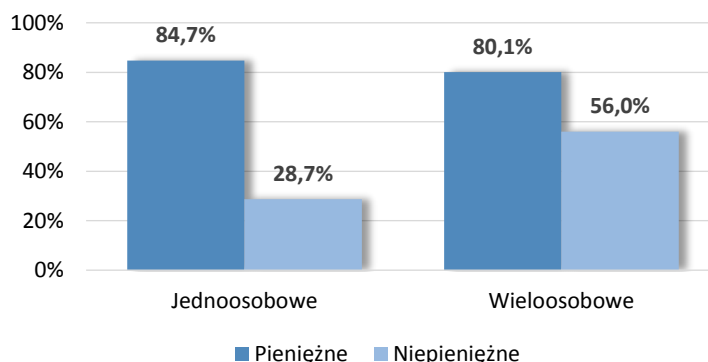
Rysunek 29. Struktura świadczeniobiorców (w %) według wieku i płci w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Analiza korzystania z poszczególnych rodzajów świadczeń w zależności od typu rodziny wskazuje, że w 2019 roku w województwie łódzkim świadczeniami pieniężnymi objęto podobną część rodzin jednoosobowych (85,0%), jak i wieloosobowych (80,0%). W przypadku świadczeń niepieniężnych odnotowano wyraźnie częstsze korzystanie z nich przez rodziny wieloosobowe – świadczeniami w formie niepieniężnej objęto 56,0% rodzin wieloosobowych, podczas gdy wśród rodzin jednoosobowych wsparcia niepieniężnego udzielono 29,0% wszystkich świadczeniobiorców.

Rysunek 30. Odsetek rodzin (w %) pobierających świadczenia według typu rodziny¹⁹ w województwie łódzkim w 2019 roku

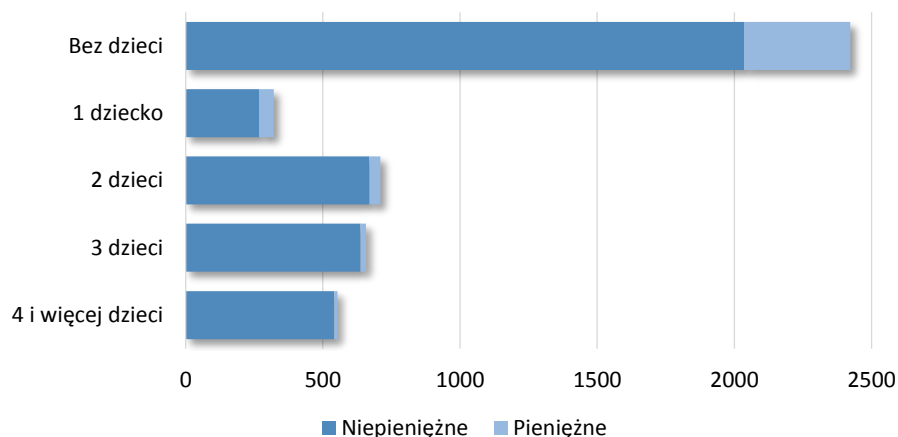

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Jednocześnie największej liczby świadczeń w 2019 roku udzielono rodzinom bez dzieci (ponad 2,4 mln świadczeń), a w dalszej kolejności rodzinom z dwojgiem i trojgiem dzieci (odpowiednio: 709 tys. i 657 tys. świadczeń). Stosunkowo najmniejszą liczbę świadczeń przyznano rodzinom z co najmniej czworgiem dzieci (ponad 553 tys.) oraz z jednym dzieckiem (ponad 321 tys. świadczeń). Niezależnie od liczby dzieci w rodzinach korzystających ze świadczeń, stosunkowo największą część stanowiły świadczenia niepieniężne, przy czym ich udział w ogóle udzielonych świadczeń wzrastał wraz z liczbą dzieci w rodzinach (od 84,0% w rodzinach bez dzieci i 83,0% w rodzinach z jednym dzieckiem do 98,0% w rodzinach z co najmniej czworgiem dzieci).

¹⁹ Odsetki rodzin korzystających z poszczególnych typów świadczeń nie sumują się do 100%, ponieważ jedna rodzina mogła skorzystać z obu rodzajów świadczenia.

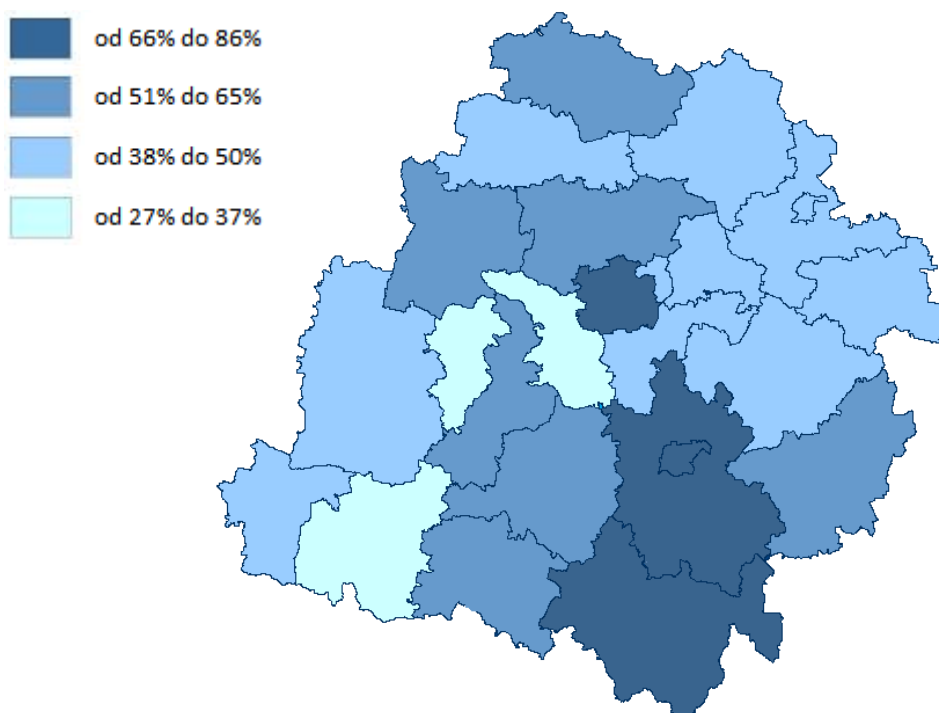
Rysunek 31. Liczba świadczeń (w tys.) udzielonych rodzinom w zależności od liczby dzieci w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Osoby, którym przyznano decyzją świadczenia z pomocy społecznej stanowiły średnio około 52,0% wszystkich mieszkańców, którym udzielono pomocy i wsparcia, przy czym w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego sytuacja w tym zakresie była zróżnicowana. Największy odsetek osób objętych świadczeniami odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (ponad 85%), powiecie radomszczańskim (blisko 77%), Łodzi (ponad 69%) oraz w powiecie piotrkowskim (blisko 66%), natomiast najmniejszy w powiecie wieluńskim (blisko 27%), zduńskowolskim (około 30%) oraz pabianickim (niespełna 32%).

Rysunek 32. Udział osób, którym przyznano świadczenie w liczbie osób, którym udzielono pomocy i wsparcia (w %) w powiatach województwa łódzkiego w 2019 roku

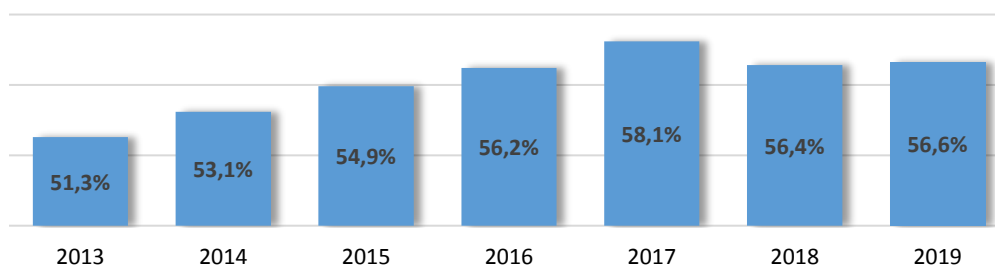

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Jednocześnie, w 2019 roku stosunkowo największy odsetek świadczeniobiorców objętych świadczeniami pieniężnymi odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (78%) oraz w Skierniewicach i powiecie zgierskim (w obu przypadkach 74%), najniższy zaś w powiecie opoczyńskim (45%) oraz rawskim (48%). Z kolei osób otrzymujących wsparcie w postaci świadczeń niepieniężnych najwięcej było w powiecie rawskim (60%) oraz opoczyńskim (59%), zaś najmniej – w Piotrkowie Trybunalskim (32%) oraz w powiecie łódzkim wschodnim (35%).

Udział osób długotrwale korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców w województwie łódzkim utrzymał się w 2019 roku na poziomie zbliżonym do odnotowanego rok wcześniej, wynosząc **56,6%** wobec 56,4% w roku 2018. Obserwowana jest zatem względna stabilizacja skali **długotrwałego pozostawania w systemie świadczeń**, która nastąpiła po okresie wyraźnego nasilenia tego zjawiska w latach 2013-2017. Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w roku 2020 przewidywany jest spadek odsetka osób długotrwale korzystających ze świadczeń do poziomu około 55,6%.

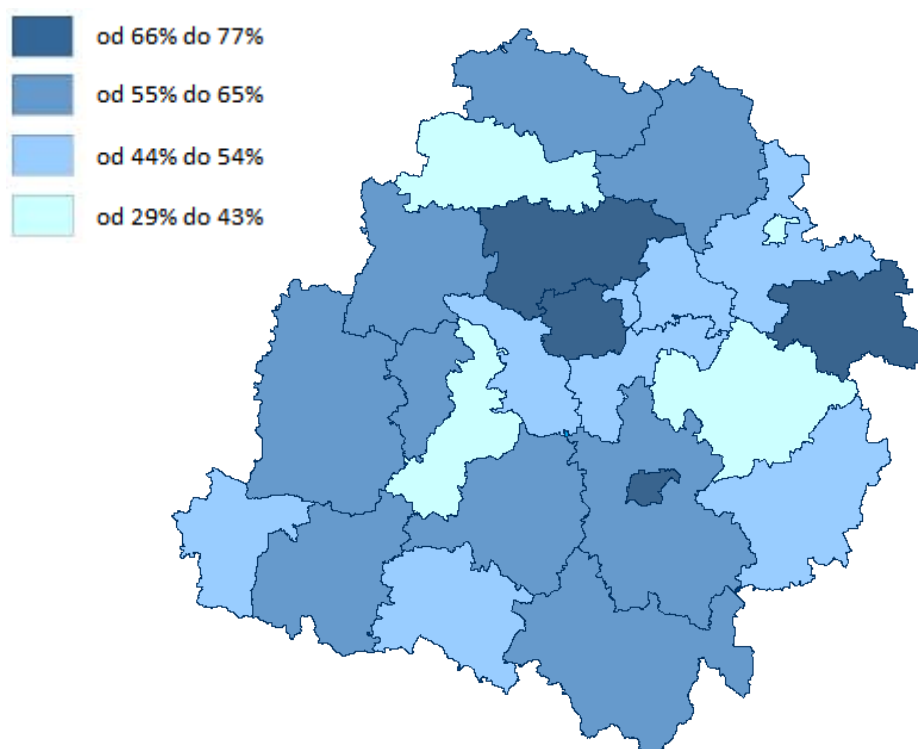
Rysunek 33. Udział (w %) osób długotrwale korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców w latach 2013-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Jednocześnie osoby długotrwale korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej w większości powiatów województwa łódzkiego stanowią ponad połowę wszystkich świadczeniobiorców. Największy udział takich osób w 2019 roku odnotowano w powiecie zgierskim (blisko 77,0%) i rawskim (ponad 71,0%) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (69,0%) i w Łodzi (66,0%), natomiast najmniejszy udział osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej (podobnie, jak w roku poprzednim) stanowili świadczeniobiorcy z powiatu łaskiego (ponad 29,0%) oraz tomaszowskiego (około 31,0%).

Rysunek 34. Udział (w %) osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

1.3. Powody udzielenia pomocy i wsparcia

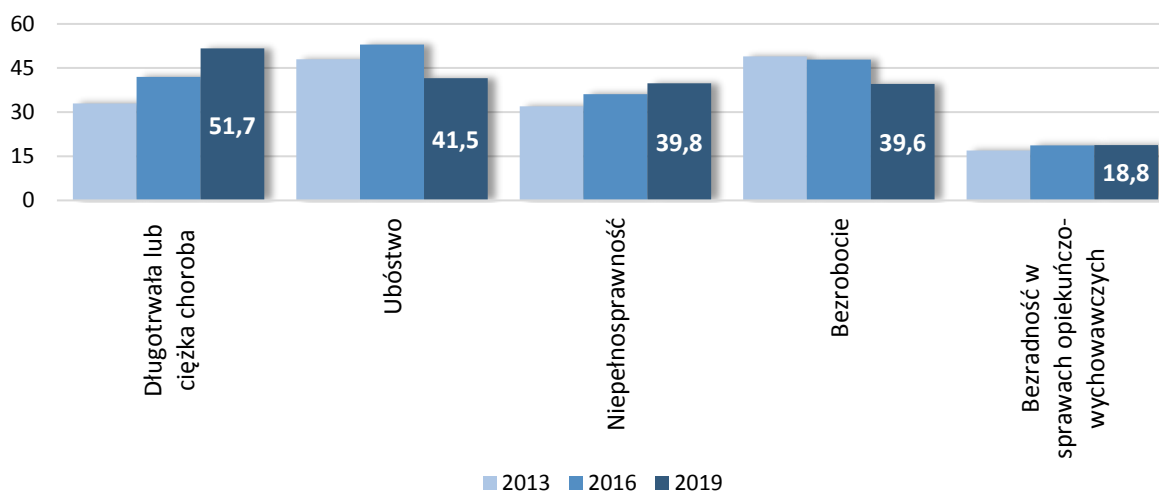
Do najczęstszych powodów udzielania pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w 2019 roku (podobnie, jak w latach ubiegłych) należały: **długotrwała lub ciężka choroba** (pomocy udzielono łącznie 29,6 tys. rodzin, co stanowi 51,7% rodzin, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej²⁰), **ubóstwo** (ponad 23,7 tys. rodzin; 41,5% spośród rodzin otrzymujących świadczenia), **niepełnosprawność** (22,8 tys. rodzin; 39,8%), **bezrobocie** (ponad 22,6 tys. rodzin; 39,6%) oraz **bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego** (10,7 tys. rodzin; 18,8%). Inne, rzadziej występujące powody udzielania wsparcia, to **potrzeba ochrony macierzyństwa** (5,5 tys. rodzin; 9,6%), **alkoholizm** (4,7 tys. rodzin; 8,2%), **bezdomność** (blisko 1,7 tys. rodzin; niespełna 3%) oraz **trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego** (niespełna 1 tys. rodzin; 1,6%).

Analiza zmian w zakresie głównych powodów udzielenia pomocy w województwie łódzkim wskazuje na wyraźny spadek udziału rodzin otrzymujących wsparcie ze względu na bezrobocie (w 2019 roku spadek o 2,7 p. proc. w stosunku do roku 2018 i aż o 15,4 p. proc. w stosunku do roku 2012) oraz ubóstwo (spadek o 2,4 p. proc. w porównaniu do roku 2018 i o 14,5 p. proc. w stosunku do roku 2011). W 2019 roku zmniejszył się również w województwie udział rodzin

²⁰ Podane wartości nie sumują się do 100% ze względu na fakt, iż jedna rodzina mogła zostać objęta pomocą z kilku powodów.

otrzymujących wsparcie ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (spadek o niespełna 1 p. proc. w porównaniu do roku poprzedniego). Wyraźnemu wzrostowi uległ natomiast (po raz kolejny z rzędu) odsetek rodzin wspieranych ze względu na długotrwałą lub ciężką chorobę – w 2019 roku odsetek ten zwiększył się o 1,4% w stosunku do roku 2018, a w porównaniu do stanu z roku 2012 był wyższy aż o 18,7%. Nieznacznie zwiększył się również udział rodzin otrzymujących pomoc z powodu niepełnosprawności (wzrost o 0,3 p. proc.).

Rysunek 35. Główne powody (w %) udzielenia pomocy i wsparcia rodzinom w województwie łódzkim w roku 2013, 2016, 2019²¹

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Sytuacja w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego pod względem powodów udzielania pomocy społecznej była w 2019 bardzo zróżnicowana:

- długotrwała lub ciężka choroba stanowiła najczęstszy powód przyznawania świadczeń w powiecie bełchatowskim (wspartych z tego tytułu zostało około 68% rodzin objętych pomocą) oraz w Łodzi (blisko 67%), a także w powiecie zgierskim (61,4%), najrzadszy zaś w powiecie tomaszowskim i kutnowskim (w obu przypadkach niespełna 29%);
- pomocy z powodu ubóstwa stosunkowo najczęściej udzielano rodzinom zamieszkującym Skierniewice (z pomocy z tego tytułu w 2019 roku skorzystało 63,4% rodzin objętych wsparciem), powiat łęczycki (niewiele ponad 62,0%), a także powiat radomszczański i brzeziński (w obu przypadkach około 60% rodzin). Najrzadziej pomoc i wsparcie z tego tytułu otrzymywały natomiast rodziny z powiatu tomaszowskiego (24,3%) oraz z Łodzi (30,3%);
- bezrobocie stanowiło jeden z najczęstszych powodów udzielenia pomocy i wsparcia w powiecie łęczyckim (53,4%) oraz w Skierniewicach (około 50% rodzin objętych pomocą). Relatywnie najrzadziej z pomocy z powodu bezrobocia korzystali mieszkańcy powiatu wieruszowskiego i rawskiego (między 25% a 27%);
- niepełnosprawność była jednym z najczęstszych powodów korzystania z pomocy i wsparcia w powiecie piotrkowskim (odsetek rodzin korzystających z pomocy z tego tytułu wynosił w 2019 roku blisko 47%) oraz w powiecie tomaszowskim i w Łodzi (w obu

²¹ Kategorie na wykresie uporządkowane malejąco na podstawie wartości z roku 2019.

przypadkach niespełna 44%), natomiast najrzadziej powód ten odnotowywano wśród rodzin w powiecie sieradzkim (27%) i łęczyckim (około 30%);

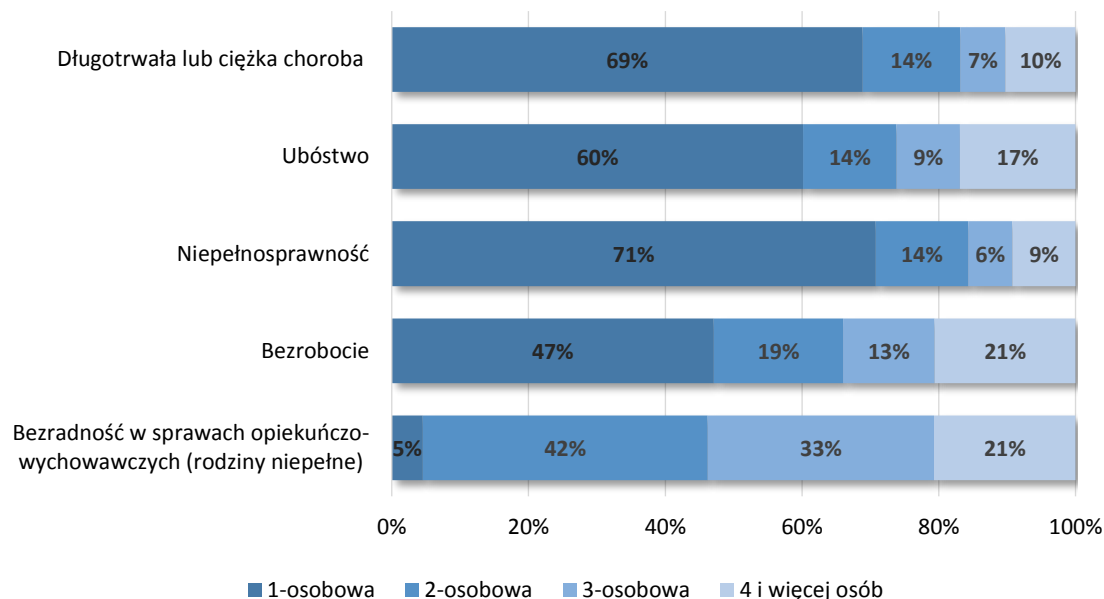
- z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego wsparcia najczęściej udzielane rodzinom w powiecie brzezińskim (35,8% rodzin objętych pomocą), zgierskim (34,1%) oraz rawskim (30,8%), a także w Skierniewicach i powiecie zduńskowolskim (w obu przypadkach około 28% rodzin objętych wsparciem), zaś najrzadziej – w powiecie łęczyckim (niespełna 11,0%) oraz bełchatowskim i kutnowskim (między 12,0% a 13,0%).

Jednocześnie niektóre z problemów stanowiących relatywnie rzadkie powody udzielania wsparcia w skali całego województwa, były wyraźnie zauważalne wśród korzystających z pomocy społecznej w poszczególnych powiatach:

- pomoc z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa była udzielana stosunkowo największej części rodzin objętych wsparciem w powiecie skierniewickim (blisko 21%) i rawskim (około 20%), a także w powiatach wieruszowskim i opoczyńskim (blisko 18%);
- zdecydowanie częściej niż w innych powiatach pomocy z powodu alkoholizmu udzielano w powiecie zduńskowolskim (wsparcia z tego tytułu w 2019 roku udzielono 19,0% rodzin objętych pomocą), Skierniewicach (16,7%) oraz w powiecie skierniewickim (12,9%) i bełchatowskim (13,6%);
- wsparcia z tytułu przemocy w rodzinie najczęściej w 2019 roku udzielano rodzinom objętym wsparciem w Skierniewicach (9,8%);
- relatywnie częściej niż w innych powiatach wsparcia z powodu bezdomności udzielano w powiecie zgierskim (4,2%), zduńskowolskim (4,0%) oraz w powiecie łowickim i w Łodzi (blisko 4,0%);
- pomocy z powodu wystąpienia sytuacji kryzysowej w 2019 roku w największym stopniu udzielono rodzinom objętym wsparciem w powiecie brzezińskim (7,6%).

Analiza głównych powodów przyznawania świadczeń z pomocy społecznej poszczególnym typom rodzin (jednoosobowym i wieloosobowym) w województwie łódzkim w 2019 roku wskazuje, że pomoc z tytułu głównych powodów, tj. niepełnosprawności oraz długotrwałej lub ciężkiej choroby, a także ubóstwa i bezrobocia, najczęściej udzielana była rodzinom 1-osobowym. Rodziny 2-osobowe oraz 3-osobowe stosunkowo najczęściej korzystały z pomocy z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (przy czym dotyczyło to rodzin niepełnych), a także z powodu bezrobocia. Również wśród rodzin liczących 4 i więcej osób, które pobierały świadczenia z pomocy społecznej, w największym stopniu obserwowano problem bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (rodziny niepełne) oraz bezrobocia, przy czym w grupie tej wyraźnie widoczny był również problem ubóstwa.

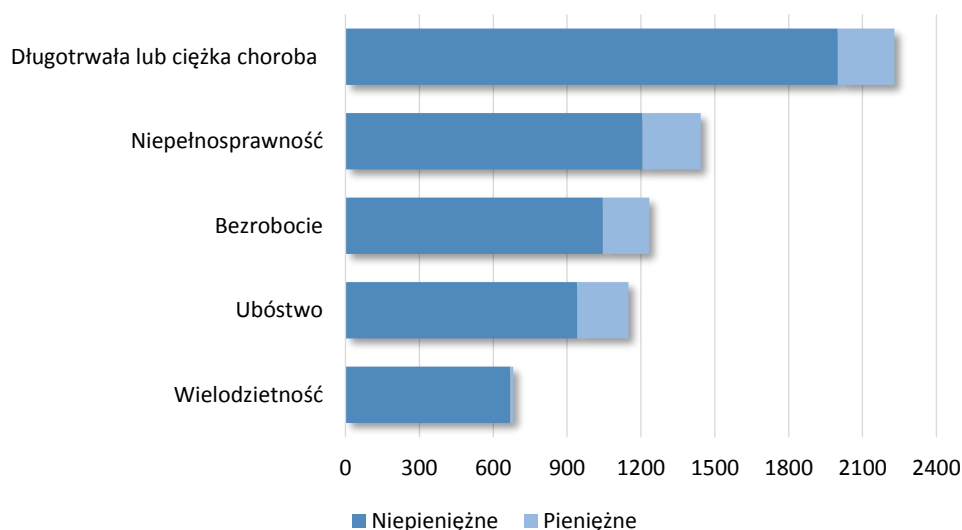
Rysunek 36. Struktura rodzin pobierających świadczenia z pomocy społecznej według głównych powodów udzielenia wsparcia w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Z tytułu głównych powodów udzielenia wsparcia z pomocy społecznej w 2019 roku w województwie łódzkim udzielono łącznie ponad 6,7 mln świadczeń, przy czym największą ich liczbę przyznano z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby (ponad 2,2 mln) oraz niepełnosprawności (ponad 1,4 mln), a następnie z tytułu bezrobocia (ponad 1,2 mln), ubóstwa (ponad 1,1 mln) oraz wielodzietności (przeszło 681 tys.).

Rysunek 37. Liczba świadczeń (w tys.) według głównych powodów ich przyznania w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Jednocześnie, w przypadku każdego z głównych powodów przyznania pomocy w województwie łódzkim stosunkowo największą część stanowiły świadczenia niepieniężne.

Odsetek świadczeń pieniężnych w ogóle przyznanych świadczeń był największy wśród rodzin otrzymujących wsparcie z tytułu niepełnosprawności (18%), bezrobocia (16%) oraz ubóstwa (15%). W przypadku rodzin korzystających z pomocy z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby udział świadczeń pieniężnych wynosił w 2019 roku 10%, a w przypadku rodzin wielodzietnych – zaledwie 2%.

2. Świadczenia z pomocy społecznej

Świadczenia z pomocy społecznej dzielą się na pieniężne i niepieniężne. Świadczenia te udzielane są przez jednostki pomocy społecznej szczebla gminnego – ośrodki pomocy społecznej (gminne oraz miejskie), a także miejskie ośrodki pomocy rodzinie realizujące zadania z zakresu pomocy społecznej zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym.

2.1. Świadczenia pieniężne

Świadczeniem pieniężnym, którego w 2019 roku udzielono największej liczbie osób w województwie łódzkim, był **zasiłek celowy**²² – **objęto nim 59,2% wszystkich osób, którym decyzją przyznano świadczenie**. Stosunkowo duży odsetek świadczeniobiorców w województwie łódzkim (29,8%) objęty został **zasiłkiem okresowym**, natomiast świadczeniem udzielanym stosunkowo najrzadziej był **zasiłek stały**, który w 2019 roku przyznano **18,9% świadczeniobiorców**.

Tabela 1. Świadczenia pieniężne w województwie łódzkim w 2019 roku

	Liczba osób, którym przyznano świadczenie	Udział w ogóle świadczeniobiorców*	Kwota świadczeń w złotych
Zasiłek stały	14 523	18,9%	77 606 197
Zasiłek okresowy	22 952	29,8%	43 213 061
Zasiłek celowy	45 503	59,2%	46 485 604

*Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ świadczeniobiorcy mogą mieć przyznany więcej niż jeden zasiłek.

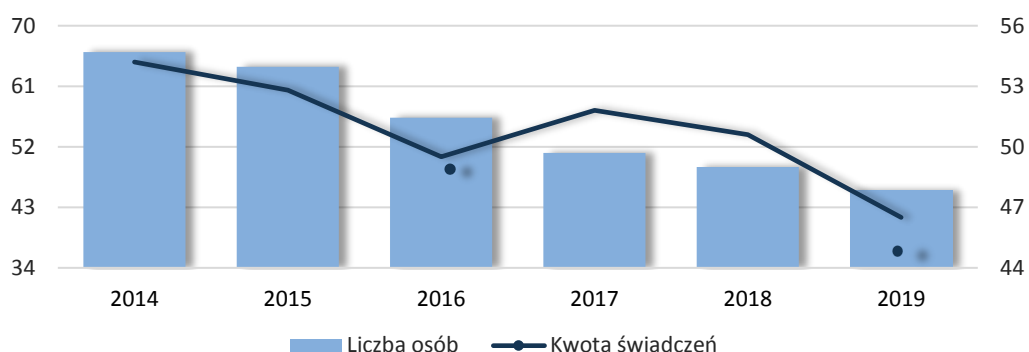
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

W 2019 roku **zasiłkiem celowym** (przyznawanym w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej) **objęto 45,5 tys. osób**, co stanowi liczbę mniejszą o ponad 3,4 tys. osób niż w roku 2018 oraz aż o 20,6 tys. osób w porównaniu do roku 2014. **Łączna kwota świadczeń** wypłaconych w ramach zasiłku celowego w 2019 roku wyniosła blisko **45,5 mln zł** i była najniższa od 2014 roku. Znaczną część zasiłków celowych stanowiły zasiłki przyznawane w ramach rządowego programu wieloletniego „Posiłek w szkole i w domu”²³, którymi objęto 66,4% osób pobierających zasiłek celowy (podobnie, jak miało to miejsce w przypadku programu obowiązującego rok wcześniej), i w ramach których udzielono świadczeń na łączną kwotę blisko 32,0 mln zł.

²² Zasiłek celowy może być przyznany w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu posiłku lub żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu.

²³ Z dniem 1 stycznia 2019 roku wieloletni rządowy program "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2019-2023 zastąpił obowiązujący wcześniej wieloletni program wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania "Pomoc państwa w zakresie dożywiania" na lata 2014-2020. Więcej o programie w podrozdziale 2.2.

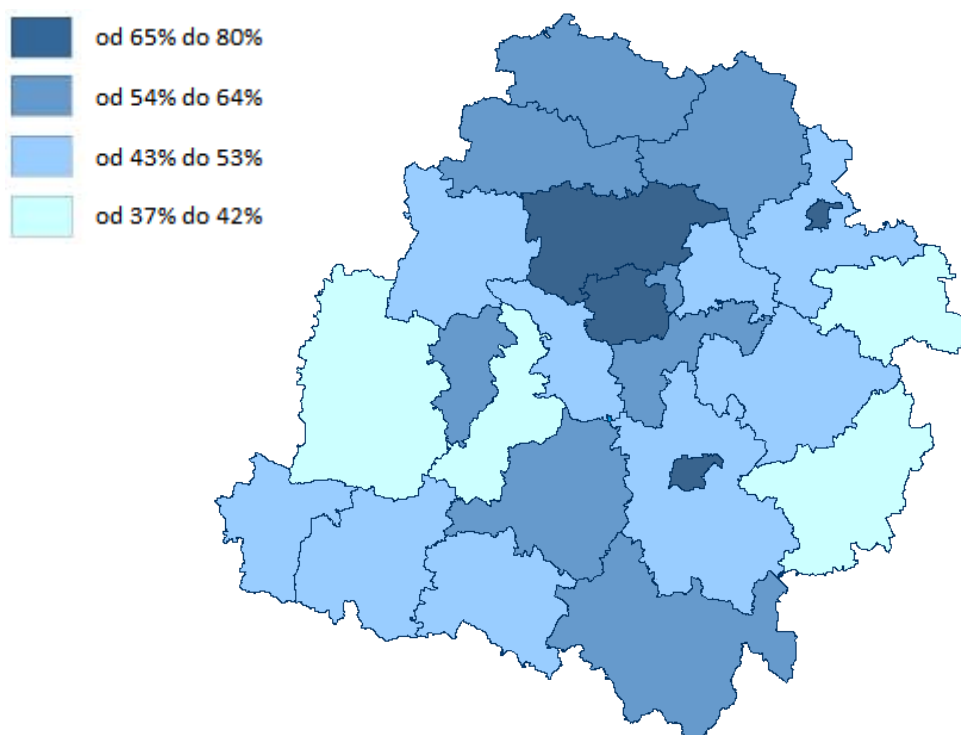
Rysunek 38. Liczba osób, którym przyznano zasiłek celowy (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

W przekroju powiatowym największy odsetek świadczeniobiorców z przyznanym zasiłkiem celowym odnotowano w Łodzi (79,5%) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (73,2%), a także w powiecie zgierskim i w Skierniewicach (w obu przypadkach blisko 67,0%). Najmniejszy udział osób objętych omawianym świadczeniem obserwowano natomiast wśród świadczeniobiorców w powiecie opoczyńskim, łaskim i sieradzkim (między 37,0% a 39,0%) oraz w powiecie rawskim (niewiele ponad 41,0%).

Rysunek 39. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek celowy w ogóle świadczeniobiorców w powiatach województwa łódzkiego w 2019 roku

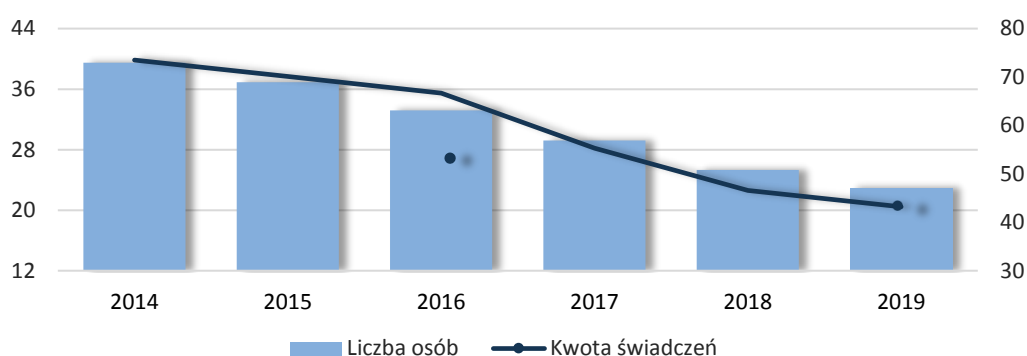

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Średnia kwota świadczeń przyznanych w ramach zasiłku celowego w przeliczeniu na osobę w 2019 roku w całym województwie łódzkim wyniosła 1 022 zł (w roku 2018 było to 1 033 zł), przy czym najwyższe wartości odnotowano w gminie Nowy Kawęczyn w powiecie skierniewickim (ponad 2,2 tys. zł) i w Piotrkowie Trybunalskim (blisko 2,2 tys. zł) oraz w gminie Wolbórz w powiecie piotrkowskim (niespełna 2,1 tys. zł). Najniższe średnie wartości zasiłków celowych odnotowano natomiast m.in. w gminach: Oporów (powiat kutnowski) – 325 zł, Rusiec (powiat bełchatowski) – 351 zł oraz Brąszewice (powiat sieradzki) – 359 zł.

Liczba osób, którym w 2019 roku w województwie łódzkim przyznano **zasiłek okresowy** wyniosła **ponad 22,9 tys. osób** (o 2,35 tys. osób mniej niż w roku 2018 i o 16,6 tys. osób mniej niż w roku 2014), a **łączna kwota świadczeń** osiągnęła wartość równą **43,2 mln zł** (najniższa od 2014 roku).

Rysunek 40. Liczba osób, którym przyznano zasiłek okresowy (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w 2019 roku

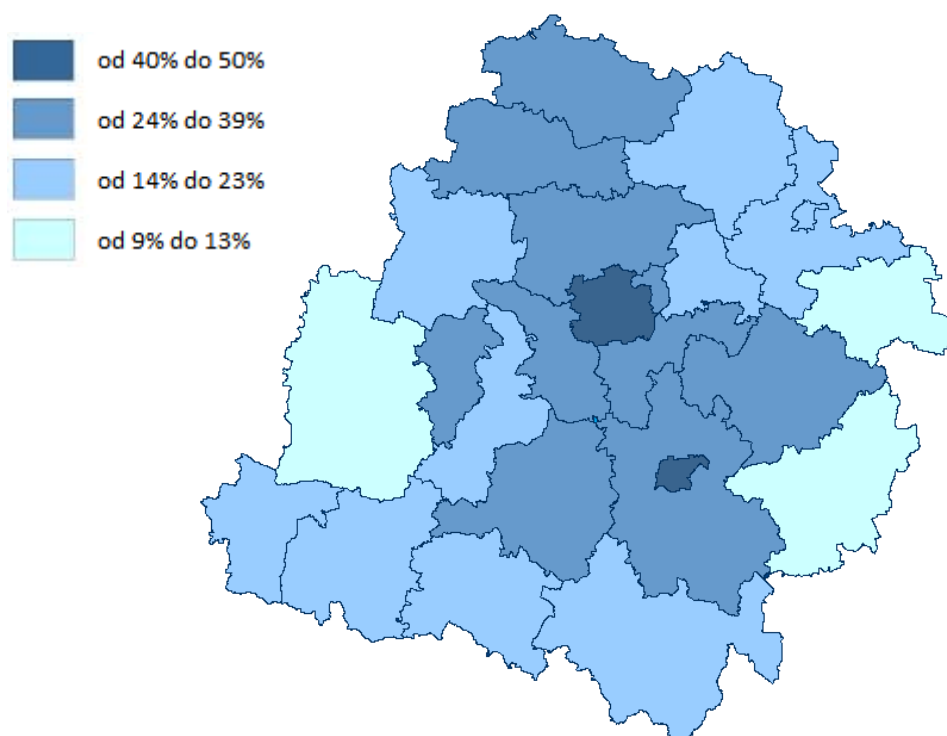

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Zarówno w roku 2019, jak i w latach poprzednich, zasiłki okresowe przyznawane były głównie **z tytułu bezrobocia** – w roku oceny świadczenia tego udzielono **14,9 tys. osób** (blisko 2,3 tys. osób mniej niż rok wcześniej), co stanowi 65,0% spośród wszystkich osób otrzymujących zasiłek okresowy, a łączna kwota świadczeń wyniosła około 32,0 mln zł. Zasiłek okresowy **z tytułu długotrwałej choroby** przyznano w 2019 roku blisko **4,2 tys. osób** (objęto nim o niespełna 800 osób mniej niż w roku 2018), co stanowi 18,3% osób objętych tym rodzajem świadczenia. Łączna kwota zasiłków celowych udzielonych z tytułu długotrwałej choroby wyniosła ponad 3,9 mln zł. Podobna była skala korzystania z zasiłku przyznawanego **z tytułu niepełnosprawności** – objęto nią ponad **4,2 tys. osób** (o niespełna 550 osób mniej niż w roku 2018), co stanowiło 18,4% świadczeniobiorców objętych zasiłkiem okresowym. Łączna kwota w ramach świadczenia wyniosła niespełna 3,2 mln zł. Odsetek korzystających z zasiłków okresowych z tytułu możliwości utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego był marginalny i wyniósł zaledwie 0,3% (73 osoby).

W przekroju powiatowym zasiłki okresowe relatywnie najczęściej wypłacane były świadczeniobiorcom w Łodzi (50,0%) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (około 48,0%), najrzadziej zaś przyznawano je osobom objętym świadczeniami w powiecie sieradzkim (blisko 10,0%), opoczyńskim (12,0%) oraz rawskim (13,0%).

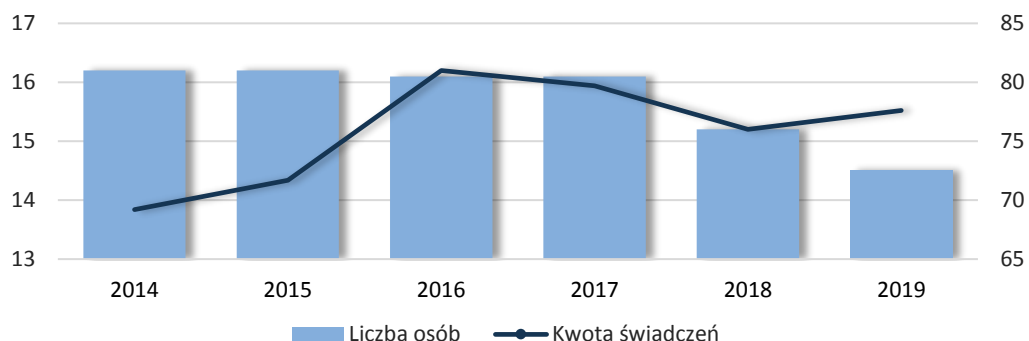
Rysunek 41. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek okresowy w ogóle świadczeniobiorców w powiatach województwa łódzkiego w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Świadczeniem udzielanym stosunkowo najrzadziej był **zasiłek stały**, który w 2019 roku przyznany został **14,5 tys. osób**, co stanowi 17,5% wszystkich świadczeniobiorców w województwie. Jednocześnie rok 2019 był drugim z kolei, gdzie obserwowano znaczny spadek liczby osób objętych omawianym świadczeniem – w 2019 roku ich liczba była mniejsza o 692 osób w stosunku do roku 2018 i o około 1,6 tys. osób w porównaniu z rokiem 2017. Pomimo spadku liczby korzystających z zasiłków stałych, **kwota świadczeń** wypłaconych w 2019 roku wzrosła do **77,6 mln zł** wobec około 76,0 mln zł w roku 2018.

Rysunek 42. Liczba osób, którym przyznano zasiłek stały (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w 2019 roku

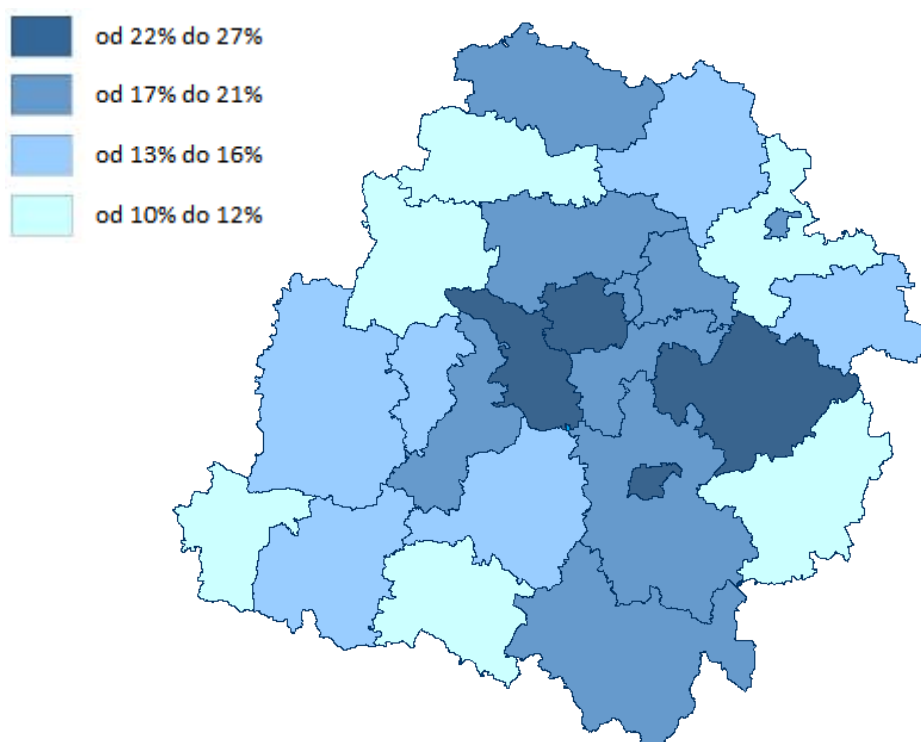

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

W zdecydowanej większości (ponad 86,0%) zasiłki stałe w województwie łódzkim przyznawano osobom samotnie gospodarującym (12,5 tys. osób), podczas gdy zasiłkiem dla stałym dla osoby w rodzinie objęto niespełna 2,1 tys. osób.

Najwyższe odsetki świadczeniobiorców otrzymujących zasiłek stały w ogóle osób objętych świadczeniami z pomocy społecznej w 2019 roku odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (blisko 27,0%) oraz w powiecie tomaszowskim i w Łodzi (w obu przypadkach około 25,0%), a także w powiecie pabianickim (ponad 22,0%), najniższy zaś w powiecie wierszowskim i skierniewickim, w których zasiłek stały przyznano niespełna 11,0% świadczeniobiorców.

Rysunek 43. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek stały w ogóle świadczeniobiorców w powiatach w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

2.2. Świadczenia niepieniężne (usługi)

Świadczenia niepieniężne stanowią usługi pomocy społecznej²⁴ oferowane przez jednostki pomocy społecznej szczebla gminnego.

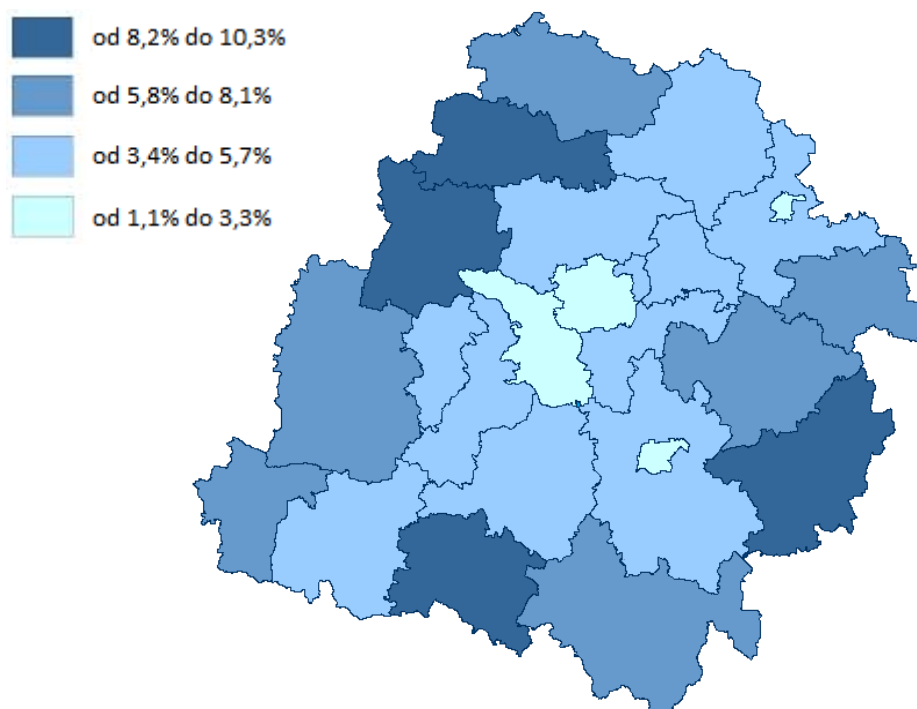
Istotną pozycją w ramach świadczeń niepieniężnych jest wspieranie mieszkańców województwa łódzkiego poprzez zapewnienie im darmowego **posiłku**. Świadczenie to przyznawane jest głównie w ramach wieloletniego programu "Posiłek w szkole i w domu" (zwanego dalej „Programem”), który przewiduje wsparcie finansowe gmin w udzielaniu

²⁴ Do świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej należą również m.in. usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Usługi te zostały szerzej omówione w rozdziale 3. poświęconym różnym rodzajom usług z pomocy społecznej (podrozdział 3.1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze).

pomocy w formie posiłku, świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności oraz świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych, a także wsparcie finansowe organów prowadzących publiczne szkoły podstawowe w organizacji stołówek oraz miejsc spożywania posiłków w szkołach. Celem Programu jest zapewnienie posiłku dzieciom, uczniom i młodzieży, w tym umożliwienie spożywania przez uczniów gorącego posiłku przygotowanego w stołówce szkolnej, oraz objęcie pomocą osób dorosłych, zwłaszcza osób starszych, chorych lub niepełnosprawnych i samotnych.

Z danych pozyskanych z ośrodków pomocy społecznej wynika, iż w województwie łódzkim w roku 2019 **wsparciem w formie posiłku objęto łącznie ponad 24,1 tys. osób** (31,4% osób objętych świadczeniami z pomocy społecznej), z czego 96,6% stanowiły osoby korzystające z posiłku w ramach Programu (ponad 23,3 tys. osób). **Całkowita kwota** udzielonych świadczeń wyniosła blisko **14,6 mln zł**. Jednocześnie w 2019 roku z pomocy w formie posiłku (łącznie) skorzystało blisko 4,2 tys. osób mniej niż w roku 2018. W przekroju powiatowym największy odsetek osób korzystających z darmowego posiłku w ogóle świadczeniobiorców odnotowano w powiecie opoczyńskim oraz rawskim i sieradzkim (niewiele ponad połowa osób otrzymujących świadczenia), natomiast najniższy udział tych osób występował w miastach powiatowych – Piotrkowie Trybunalskim (12,5 %), Skierniewicach (blisko 19,0%) oraz w Łodzi (20,0%). Zdecydowanie największą grupą wśród osób otrzymujących pomoc w formie posiłku są dzieci – w 2019 roku wsparciem w tej formie objęto łącznie ponad 20,8 tys. dzieci (o około 3,6 tys. mniej niż w roku 2018), co stanowiło 86,3% wszystkich osób, którym zapewniono darmowy posiłek. Należy jednocześnie zauważyć, iż w 2019 roku **dzieci objęte wsparciem w postaci posiłku** stanowiły zaledwie około **5,0% ogółu osób w wieku poniżej 18 lat** zamieszkujących województwo łódzkie, a odsetek ten ulega systematycznemu zmniejszeniu (w 2018 roku wynosił on ponad 5,8%, a w roku 2017 – blisko 6,7%).

Rysunek 44. Udział (w %) dzieci korzystających z darmowego posiłku w ogóle osób w wieku poniżej 18 lat w powiatach w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

W województwie łódzkim widoczne jest wyraźne zróżnicowanie udziału dzieci i młodzieży korzystającej z pomocy w formie w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego. W 2019 roku (podobnie, jak w roku poprzednim) relatywnie najrzadziej z darmowych posiłków korzystały dzieci z terenu miast na prawach powiatu oraz z powiatów zlokalizowanych w centralnej części województwa, częściej zaś pomocą w tej formie obejmowano dzieci zamieszkujące powiaty ościenne (w szczególności poddębicki, opoczyński, pączęczański oraz łęczycki).

Kolejną formą świadczenia niepieniężnego jest **odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej**. Do wnoszenia opłaty zobowiązana jest gmina, z terenu której osoba została skierowana do domu pomocy społecznej, a jej wysokość stanowi różnicę między średnim kosztem utrzymania w DPS a opłatami wnoszonymi przez mieszkańca domu i/lub jego małżonka, zstępnych lub wstępnych. W 2019 roku w województwie łódzkim powyższe świadczenie przyznane zostało **5,5 tys. osób** (7,2% wszystkich świadczeniobiorców), co stanowi liczbę o około 500 osób większą niż w roku 2018. **Łączna kwota świadczeń** wyniosła blisko **126,3 mln zł** (o ponad 11,4 mln zł więcej niż w roku poprzednim). W przekroju powiatowym zdecydowanie największy udział osób, którym samorzady opłaciły pobyt w domu pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców odnotowano w powiecie łowickim (aż 27,3% świadczeniobiorców), a także w Piotrkowie Trybunalskim (blisko 13,0%) oraz w Skierniewicach (11,0%). Odsetek ten był natomiast najniższy w powiatach: skierniewickim, radomszczańskim, opoczyńskim oraz poddębickim (zawierał się w przedziale między 3,0% a 4,0%).

Kolejne trzy typy świadczeń niepieniężnych, tj. wsparcie w formie schronienia, zapewnienia ubrania oraz sprawienia pogrzebu udzielane były stosunkowo rzadko.

Z pomocy w formie **schronienia** w województwie łódzkim w 2019 roku skorzystało łącznie **750 osób** (o 75 osób mniej niż w roku 2018), a **łączna kwota świadczeń** wyniosła **3,0 mln zł**. Z powyższej formy wsparcia w największym stopniu w 2019 roku (podobnie, jak w roku poprzednim) korzystali świadczeniobiorcy w powiecie kutnowskim (5,8%; 253 osoby) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (3,5%; 76 osób), a także w powiecie zduńskowolskim (1,7%; 33 osoby), radomszczańskim i zgierskim (w obu przypadkach 1,6% świadczeniobiorców; odpowiednio: 81 osób i 83 osoby). Najmniejszą skalę korzystania ze schronienia odnotowano w powiatach: łowickim, rawskim, łódzkim wschodnim i pabianickim – tą formą pomocy objęto mniej niż 0,3% wszystkich świadczeniobiorców. Wsparcia w formie schronienia w 2019 roku nie udzielono w dwóch miastach na prawie powiatu – Łodzi oraz Skierniewicach.

Pomoc w postaci **sprawienia pogrzebu** przyznana została **422 osobom**, przy czym wsparciem tym objęto głównie świadczeniobiorców z Łodzi (238 osób), natomiast z pomocy w formie **zapewnienia ubrania** skorzystało w województwie łódzkim jedynie **6 osób** (większość – podobnie, jak rok wcześniej – w powiecie zgierskim).

2.3. Inne rodzaje pomocy i świadczeń

Gminy (OPS) i miasta na prawach powiatu (MOPR), a w przypadku świadczenia integracyjnego dla uczestników CIS – również powiaty (PCPR), oferują mieszkańcom szereg innych rodzajów pomocy i świadczeń niż wymienione wyżej świadczenia pieniężne i niepieniężne.

W grupie świadczeń **skierowanych do rodzin** znajdują się m.in.:

- świadczenie wychowawcze,

- zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych, w tym jednorazowy dodatek z tytułu urodzenia się dziecka,
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka,
- świadczenie z funduszu alimentacyjnego.

Świadczenie wychowawcze wprowadzone ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195) obowiązuje od dnia 1 kwietnia 2016 roku. Stanowi ono nieopodatkowaną pomoc finansową państwa przyznawaną rodzinom w ramach realizacji programu „Rodzina 500 plus”, której celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych. Świadczenie w wysokości 500 zł miesięcznie przysługuje matce, ojcu, opiekunowi faktycznemu albo opiekunowi prawnemu dziecka do dnia ukończenia przez nie 18. roku życia²⁵, a także rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka (tzw. dodatek wychowawczy) oraz prowadzącym placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (dodatek do zryczałtowanej kwoty przysługującej na utrzymanie dziecka) na każde umieszczone dziecko w wieku do ukończenia 18. roku życia.

Tabela 2. Świadczenie wychowawcze i jego odpowiednik w rodzinnej pieczy zastępczej (dodatek wychowawczy) w województwie łódzkim w 2019 roku

	Średnia liczba rodzin korzystających ze świadczenia ²⁶	Liczba dzieci w pieczy uprawnionych do świadczenia ²⁷	Kwota świadczeń w złotych
Świadczenie wychowawcze	149 176		3 719 093 074
Dodatek wychowawczy (rodzinna piecza zastępcza), w tym:		3 144	18 939 232
dla rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem		1 824	10 973 615
dla rodzin zastępczych niezawodowych		776	4 719 717
dla rodzin zastępczych zawodowych		307	1 824 557
dla prowadzących rodzinne domy dziecka		237	1 421 343

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Zgodnie z danymi Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, w 2019 roku w województwie łódzkim na wypłatę świadczeń wychowawczych oraz dodatku wychowawczego (w wysokości świadczenia wychowawczego) w rodzinnej pieczy zastępczej **przeznaczono łącznie ponad 3,7 mld zł**. Wsparciem w tej postaci (w okresie od stycznia do czerwca 2019 roku) objęto **średnio około 149,2 tys. rodzin** z terenu województwa łódzkiego, a łączna kwota świadczeń wyniosła **ponad 3 719 mln zł**. Jednocześnie do otrzymywania dodatku wychowawczego uprawnionych było średnio łącznie ponad **3,1 tys. dzieci umieszczonych w rodzinnych formach pieczy zastępczej**, w tym: 1,8 tys. dzieci w rodzinach

²⁵ W okresie od 1 kwietnia 2016 roku do 30 czerwca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługiwało na każde drugie i kolejne dziecko w rodzinie lub również na pierwsze i jedyne dziecko w przypadku rodzin o niskich dochodach (patrz: słowniczek na końcu dokumentu), a od 1 lipca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługuje na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia, bez względu na dochód osiągnięty przez rodzinę.

²⁶ Średnia liczba rodzin korzystających ze świadczenia wychowawczego. Dane za rok 2019 dotyczą okresu od stycznia do czerwca.

²⁷ Średniomiesięczna liczba dzieci umieszczonych w różnych typach pieczy zastępczej uprawnionych do otrzymywania dodatku wychowawczego.

spokrewnionych z dzieckiem (blisko 11,0 mln zł), 776 dzieci umieszczonych w rodzinach niezawodowych (ponad 4,7 mln zł), 307 dzieci z rodzin zawodowych (ponad 1,8 mln zł) i 237 dzieci przebywających w rodzinnych domach dziecka (świadczenia w wysokości przekraczającej 1,4 mln zł).

Innymi świadczeniami kierowanymi do rodzin, które są przyznawane stosunkowo często, są **zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych** przysługujące rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu lub faktycznemu dziecka bądź osobie uczącej się, które mają na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka.

Przyznanie zasiłku rodzinnego jest zależne od uzyskiwanego dochodu (spełniania tzw. kryterium dochodowego). **Zasiłek rodzinny** przysługuje, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty 674 zł lub kwoty 764 zł, gdy członkiem rodziny jest dziecko niepełnosprawne. Wysokość zasiłku rodzinnego wynosi miesięcznie²⁸:

- 1) 95,00 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia;
- 2) 124,00 zł na dziecko w wieku powyżej 5 roku życia do ukończenia 18 roku życia;
- 3) 135,00 zł na dziecko w wieku powyżej 18 roku życia do ukończenia 24 roku życia.

Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki, m.in. z tytułu urodzenia dziecka, samotnego wychowywania dziecka, wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej, kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego oraz podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka²⁹ w wysokości 1000 zł na jedno dziecko przysługuje natomiast matce lub ojcu dziecka, opiekunowi prawnemu albo faktycznemu dziecka, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 1922 zł³⁰.

W 2019 roku w województwie łódzkim z **zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka skorzystało blisko 81 tys. rodzin**³¹. Łączna kwota przeznaczona w roku oceny na wypłacenie zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz jednorazowej zapomogi w województwie łódzkim wyniosła blisko **266 mln zł**.

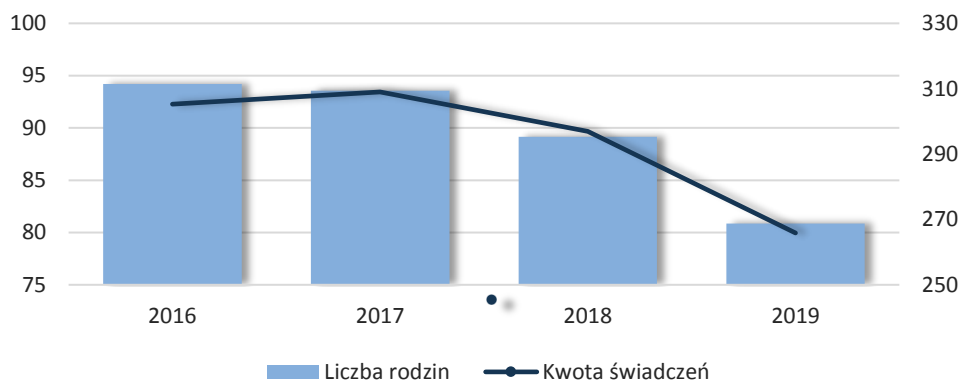
²⁸ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 5, 9, 11a, 12a, 13, 15; <https://www.gov.pl/web/rodzina/zasilek-rodzinny> (15.04.2020).

²⁹ Świadczenie to jest niezależne od zasiłku rodzinnego, tzn. nie jest tożsame z dodatkiem do zasiłku rodzinnego z tytułu urodzenia dziecka.

³⁰ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 15b.

³¹ Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz dodatkami oraz łączna liczba rodzin korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka w ciągu roku. Dane z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Rysunek 45. Liczba rodzin (w tys.; lewa oś) korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka oraz kwota świadczeń (w mln zł; prawa oś) w 2019 roku³²

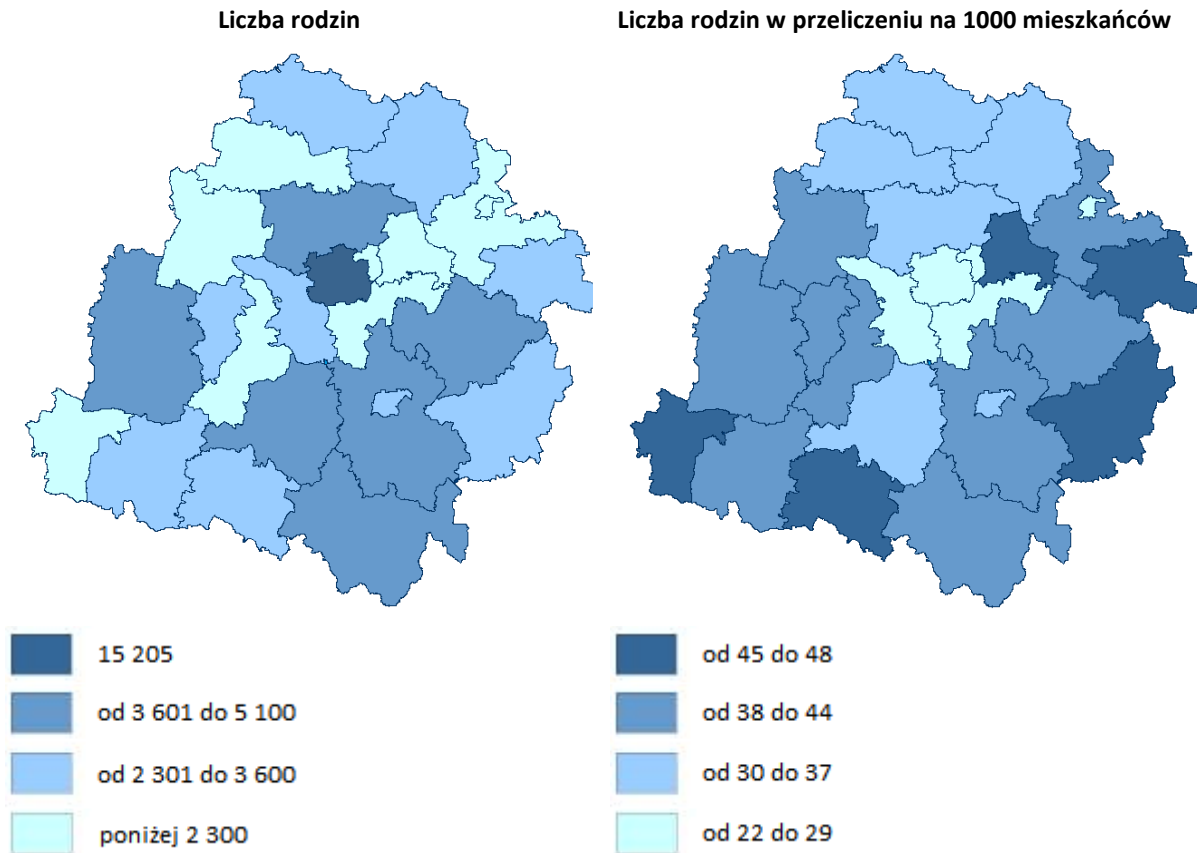
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Największą liczbę rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka w 2019 roku odnotowano w Łodzi – ponad 15,2 tys. rodzin, oraz w powiecie zgierskim i sieradzkim (w obu przypadkach blisko 5,1 tys. rodzin). Stosunkowo duża liczba rodzin skorzystała z tej formy wsparcia również w powiatach: radomszczańskim i tomaszowskim (w każdym powiecie ponad 4,7 tys. rodzin), piotrkowskim (3,9 tys. rodzin) oraz bełchatowskim (ponad 3,6 tys.). Najmniejszą liczbę rodzin pobierających zasiłki rodzinne oraz korzystających z jednorazowej zapomogi odnotowano natomiast w Skierniewicach (niespełna 1,1 tys. rodzin) oraz w powiecie skierniewickim i brzezińskim (w obu przypadkach około 1,4 tys. rodzin).

Porównanie skali korzystania z tego rodzaju wsparcia przez mieszkańców poszczególnych powiatów województwa łódzkiego wskazuje natomiast, że w największym stopniu ze świadczeń w postaci zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka korzystały rodziny zamieszkujące powiat wierszowski (świadczeniami objęto średnio 48 rodzin na 1000 mieszkańców powiatu) oraz rawski (średnio 47 rodzin), a także opoczyński, pączęcański i brzeziński (między 45-46 rodzin), w najmniejszym zaś rodziny z terenu Łodzi oraz Skierniewic (w obu przypadkach średnio 22 rodziny na 1000 mieszkańców), a także z powiatu łódzkiego wschodniego i pabianickiego (w każdym powiecie średnio 29 rodzin).

³² Spadku liczby rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych oraz jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka nie należy wiązać z wypłatą świadczenia wychowawczego z uwagi na fakt, że świadczenie to nie jest uwzględniane w dochodach członków rodzin.

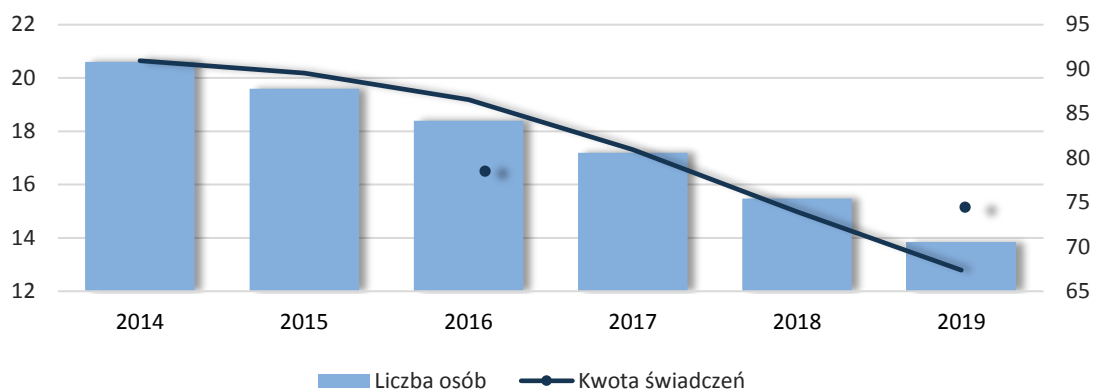
Rysunek 46. Liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka w ujęciu bezwzględnym (lewa mapa) oraz w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (prawa mapa) w powiatach w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Świadczeniem kierowanym do rodzin jest również **świadczenie z funduszu alimentacyjnego**. Osobą uprawnioną do świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest dziecko, które ma zasądzone od rodzica alimenty, jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika jest bezskuteczna. W 2019 roku w województwie łódzkim świadczenie z funduszu alimentacyjnego przyznano niewiele ponad **13,8 tys. osób** (o 1,7 tys. osób mniej niż w roku 2018) będącymi członkami około **9,3 tys. rodzin**, a **kwota świadczeń** osiągnęła wartość **67,4 mln zł** (o 6,6 mln zł mniej niż w roku poprzednim). Jednocześnie od 2014 roku obserwowany jest wyraźny spadek liczby osób objętych tym świadczeniem.

Rysunek 47. Liczba osób (w tys.) objętych świadczeniem alimentacyjnym (lewa oś) i kwota świadczeń (w mln zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Kolejną grupę wśród innych rodzajów pomocy i świadczeń stanowią świadczenia **kierowane do osób z niepełnosprawnością oraz ich opiekunów**, tj.:

- Świadczenia opiekuńcze:
 - zasiłek pielęgnacyjny,
 - specjalny zasiłek opiekuńczy,
 - świadczenie pielęgnacyjne,
- Zasiłek dla opiekuna,
- Świadczenie integracyjne dla uczestników CIS.

Najczęściej udzielanym w województwie łódzkim świadczeniem spośród wymienionych powyżej w 2019 roku (podobnie, jak w latach poprzednich) był **zasiłek pielęgnacyjny** przyznawany w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Kwota zasiłku pielęgnacyjnego jest systematycznie zwiększana: w okresie styczeń – październik 2018 roku wynosiła ona 153 zł miesięcznie, od listopada 2018 roku do końca października 2019 roku wzrosła do 184,42 zł, natomiast od listopada 2019 roku kwota ta została zwiększona do poziomu 215,84 zł miesięcznie³³.

Zgodnie z danymi Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej³⁴, w 2019 roku w całym województwie łódzkim udzielono blisko **634,7 tys. świadczeń w formie zasiłku pielęgnacyjnego** (aż o ponad 12,2 tys. świadczeń więcej niż w roku 2018; w roku poprzednim roczny wzrost wyniósł zaledwie 333 świadczenia) **na łączną kwotę ponad 119,9 mln zł** (ponad 21,6 mln zł więcej niż w roku poprzednim).

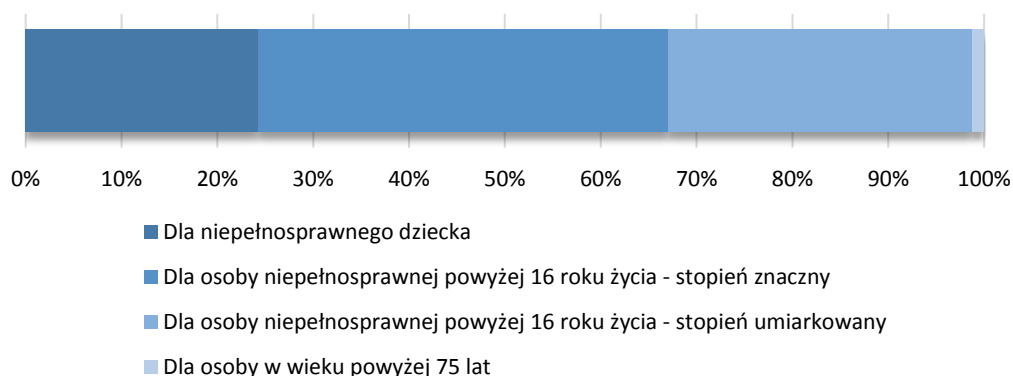
W strukturze zasiłków pielęgnacyjnych przyznawanych w 2019 roku w województwie łódzkim dominowały zasiłki dla osób niepełnosprawnych w wieku powyżej 16 roku życia o znacznym stopniu niepełnosprawności – osobom tym (podobnie, jak w poprzednich latach) udzielono blisko 43% ogółu zasiłków pielęgnacyjnych. Niespełna 32% zasiłków przyznanych zostało osobom niepełnosprawnym w wieku powyżej 16 lat o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, w przypadku których niepełnosprawność powstała do ukończenia 21. roku życia, a niewiele ponad 24% – niepełnosprawnym dzieciom. Do osób, które ukończyły 75

³³ <https://www.gov.pl/web/rodzina/zasilek-pielegnacyjny> (16.04.2020).

³⁴ Dane z aplikacji CeSAR MRPiPS.

rok życia, trafiło zaledwie 1,2% wszystkich zasiłków pielęgnacyjnych, przy czym udział tych osób w strukturze odbiorców zasiłków pielęgnacyjnych utrzymuje się na stale niskim poziomie i podlega jednocześnie tendencji spadkowej – od 2014 roku udział ten zmniejszył się o 0,6 p. proc. (1,8% w roku 2014).

Rysunek 48. Struktura zasiłków pielęgnacyjnych przyznanych w województwie łódzkim w 2019 roku według odbiorców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Kolejne ze świadczeń – **świadczenie pielęgnacyjne** – przysługuje matce albo ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną oraz innym osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności.

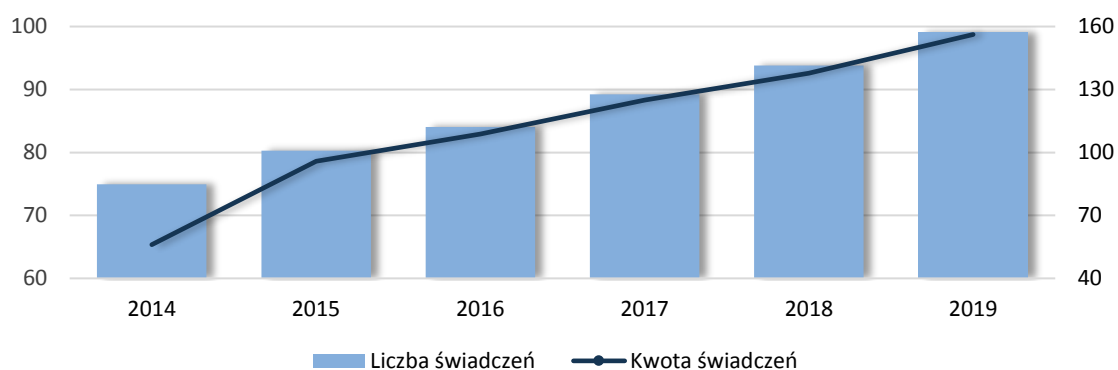
Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje niezależnie od dochodów rodziny, a jego kwota podlega regularnej waloryzacji. Od 2014 roku jego wartość wzrosła z 620 zł miesięcznie (styczeń – kwiecień 2014 roku) do 1300 zł miesięcznie w roku 2016. W kolejnych latach kwota świadczenia była zwiększana proporcjonalnie do zmian w wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę – w roku 2017 roku została podwyższona do 1406 zł netto, w roku 2018 wynosiła 1477 zł, a począwszy od 1 stycznia 2019 roku jego wysokość wzrosła do 1583zł³⁵.

W 2019 roku w województwie łódzkim udzielono **ponad 99,1 tys. świadczeń pielęgnacyjnych na łączną kwotę ponad 156,2 mln zł**. Jednocześnie liczba udzielonych świadczeń była wyższa o blisko 5,4 tysiąca, a ich kwota o 18,4 mln zł w porównaniu z rokiem 2018 oraz o 23,9 tysięcy świadczeń i ponad 100 mln zł w porównaniu z rokiem 2014. W roku 2019 nastąpił zatem dalszy wzrost liczby przyznanych świadczeń pielęgnacyjnych po znacznym spadku tej liczby obserwowanym w roku 2014, jaki związany był ze zmianą kryteriów przyznawania świadczenia opiekunom osób niepełnosprawnych, wprowadzonych znowelizowaną w 2013 roku ustawą o świadczeniach rodzinnych³⁶.

³⁵ Opracowano na podstawie <http://www.infor.pl> (15.04.2020); <https://www.gov.pl/web/rodzina/wiadczenie-pielagnacyjne> (15.04.2020).

³⁶ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255); Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 listopada 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2013 poz. 1456).

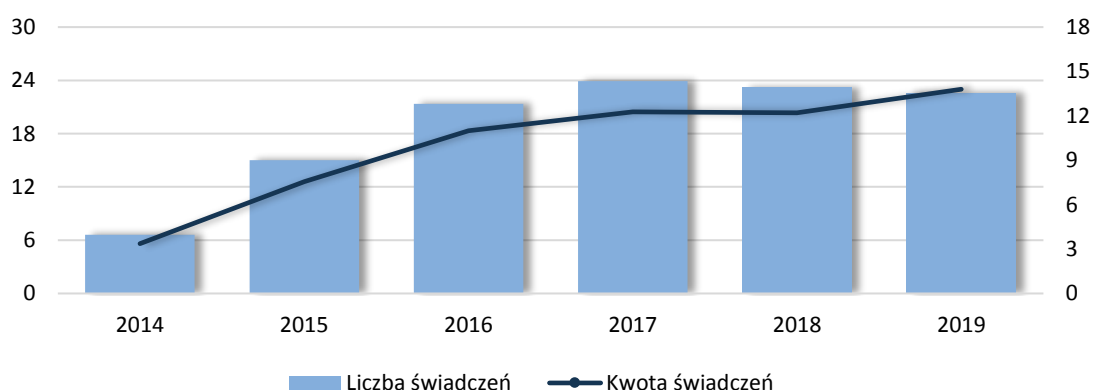
Rysunek 49. Liczba (w tys.; lewa oś) i kwota (w mln zł; prawa oś) świadczeń pielęgnacyjnych udzielonych w województwie łódzkim w latach 2014-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Kolejnym typem świadczenia jest **specjalny zasiłek opiekuńczy** funkcjonujący od 1 stycznia 2013 roku, przyznawany osobom w 1. i 2. stopniu pokrewieństwa oraz współmałżonkom, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub rezygnują z pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji. Przyznanie świadczenia zależne jest od dochodu. W okresie od listopada 2015 roku do końca października wysokość specjalnego zasiłku opiekuńczego wynosiła 520 zł miesięcznie, natomiast od 1 listopada 2018 roku jego wysokość wzrosła do 620 zł.³⁷ Rok 2019 roku był w województwie łódzkim kolejnym rokiem względnej stabilizacji liczby specjalnych zasiłków opiekuńczych udzielanych świadczeniobiorcom – ich liczba ukształtowała się na poziomie około **22,6 tysięcy** (o około 600 świadczeń mniej niż w roku 2018), a **łączna kwota wyniosła 13,8 mln zł** (w 2018 roku było to 12,2 mln zł).

Rysunek 50. Liczba (w tys.; lewa oś) i kwota (w mln zł; prawa oś) specjalnych zasiłków opiekuńczych udzielonych w województwie łódzkim w latach 2014-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

³⁷ <https://www.gov.pl/web/rodzina/specjalny-zasilek-opiekunczy> (15.04.2020).

3. Usługi pomocy społecznej

3.1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze

Wśród wsparcia, jakie oferują mieszkańcom ośrodki pomocy społecznej znajdują się **usługi opiekuńcze**, w tym **specjalistyczne usługi opiekuńcze** (zadanie własne gminy), stanowiące świadczenia niepieniężne kierowane do osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innych przyczyn.

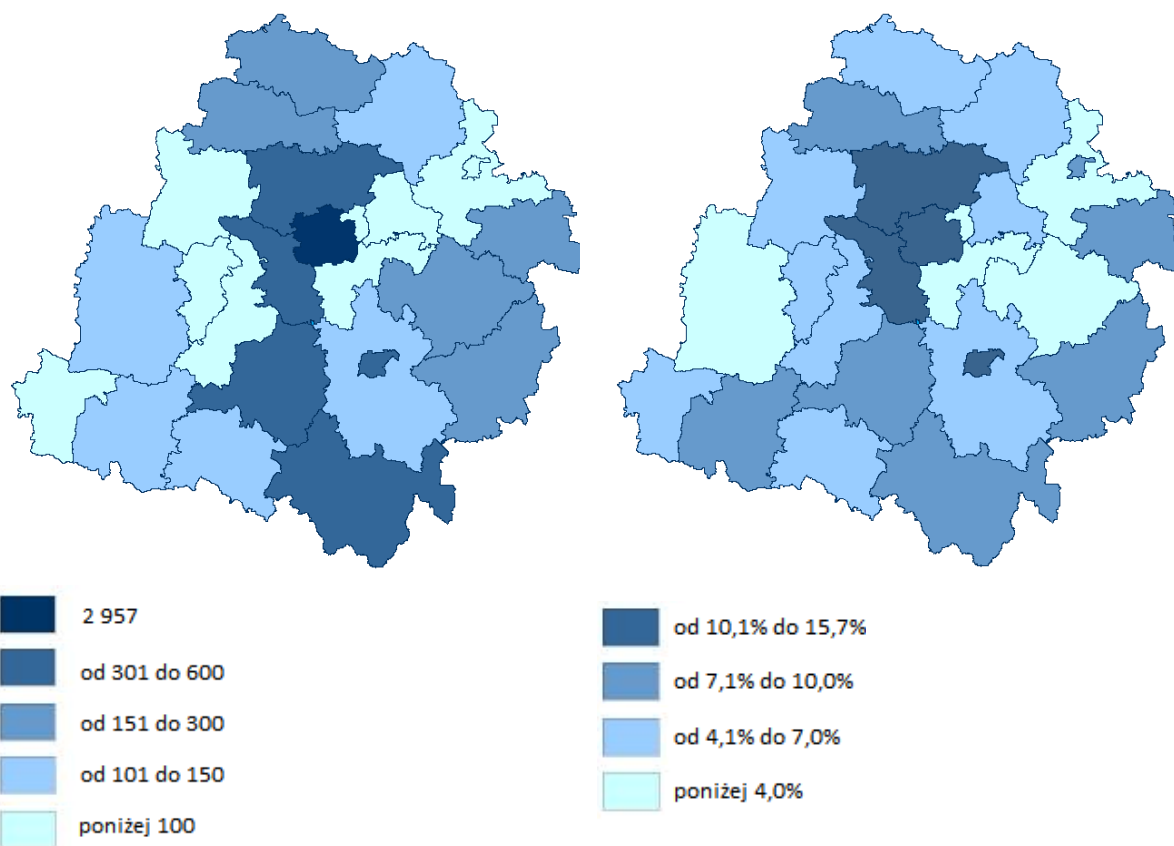
W 2019 roku z tego rodzaju usług skorzystały łącznie **7 203 osoby** (o 193 osoby więcej niż w roku 2018), którym udzielono **blisko 1,8 mln świadczeń na łączną kwotę 34,2 mln zł** (o 31,2 tys. świadczeń oraz blisko 3 mln zł więcej niż w roku poprzednim). Usługami opiekuńczymi objęto 9,4% ogółu świadczeniobiorców (w 2018 roku udział ten wynosił 8,3%).

W przekroju powiatowym największą liczbę osób korzystających z usług opiekuńczych w 2019 roku odnotowano w Łodzi (objęto nimi blisko 3 tys. osób; o 124 osoby mniej niż w roku 2018), a także w powiecie zgierskim (541 osób; o 31 osób więcej niż w roku 2018), radomszczańskim (396 osób; porównywalnie do roku poprzedniego), pabianickim (390; podobnie, jak w roku 2018), natomiast najmniej osób skorzystało z usług opiekuńczych w powiatach: skierniewickim (28 osób) oraz brzezińskim (49 osób).

Rysunek 51. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych oraz ich udział w ogóle świadczeniobiorców województwie łódzkim w 2019 roku

Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych

Udział osób korzystających z usług opiekuńczych w ogóle świadczeniobiorców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Jednocześnie w największym stopniu wsparciem w postaci usług opiekuńczych objęto świadczeniobiorców w Łodzi – z usług opiekuńczych korzystało tu 15,7% wszystkich osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej. Stosunkowo wysoki odsetek świadczeniobiorców korzystających z usług opiekuńczych odnotowano również w Piotrkowie Trybunalskim (14,9%), w powiecie pabianickim (14,5%), a także w powiecie zgierskim (10,1%). Stosunkowo najrzadziej z usług opiekuńczych korzystali świadczeniobiorcy z powiatu skierniewickiego (2,7%), łódzkiego wschodniego i tomaszowskiego (w obu przypadkach odsetek ten wynosił 3,7%) oraz sieradzkiego (3,9%).

Zdecydowanie mniej osób skorzystało ze **specjalistycznych usług opiekuńczych** – w 2019 roku objęto nimi zaledwie **159 mieszkańców** województwa łódzkiego (o zaledwie 4 osoby więcej niż w roku 2018 i o 8 osób więcej niż w roku 2017), którym udzielono ponad **14,6 tys. świadczeń** (o 2,2 tys. świadczeń mniej niż w roku poprzednim) **na łączną kwotę blisko 557 tys. zł** (w roku 2018 kwota ta była o około 116 tys. zł niższa). Skala świadczenia specjalistycznych usług opiekuńczych w województwie łódzkim zwiększa się – w 2019 roku świadczone je na terenie jedenastu powiatów, podczas gdy w roku 2018 było to osiem powiatów, a w roku 2017 – zaledwie trzy. W 2019 roku z omawianych usług korzystali świadczeniobiorcy z dziesięciu powiatów ziemskich: bełchatowskiego (81 osób), opoczyńskiego (22 osoby), kutnowskiego (18 osób), sieradzkiego (6 osób), zgierskiego (4 osoby), pączęciańskiego (3 osoby), radomszczańskiego i łowickiego (w obu przypadkach po 2 osoby) oraz rawskiego i piotrkowskiego (po 1 osobie), a także w jednym mieście na prawach powiatu: Łodzi (21 osób).

Kolejną formą wsparcia są **specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi** świadczone w miejscu zamieszkania, których organizacja należy do zadań zleconych gminy z zakresu administracji rządowej. Przeznaczone są one dla osób chorujących psychicznie (wykazujących zaburzenia psychiatryczne), upośledzonych umysłowo oraz osób wykazujących inne poważne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga takiej formy pomocy i opieki niezbędnej do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym.

W 2019 roku z tej formy pomocy skorzystało w województwie łódzkim **łącznie 147 osób** (o 13 mniej niż w roku poprzednim i o 34 osoby mniej niż w roku 2017) z 2 miast na prawach powiatu oraz 12 powiatów ziemskich. Najczęściej z omawianych usług (podobnie, jak przed rokiem) korzystali mieszkańcy powiatu kutnowskiego i Łodzi (odpowiednio: 48 i 31 osób) oraz Piotrkowa Trybunalskiego (19 osób). Usługi te nie były świadczone w 2019 roku w gminach powiatów: łaskiego, łęczyckiego, łódzkiego wschodniego, pabianickiego, rawskiego, sieradzkiego, wieluńskiego, wieruszowskiego, zduńskowolskiego oraz w Skierniewicach.

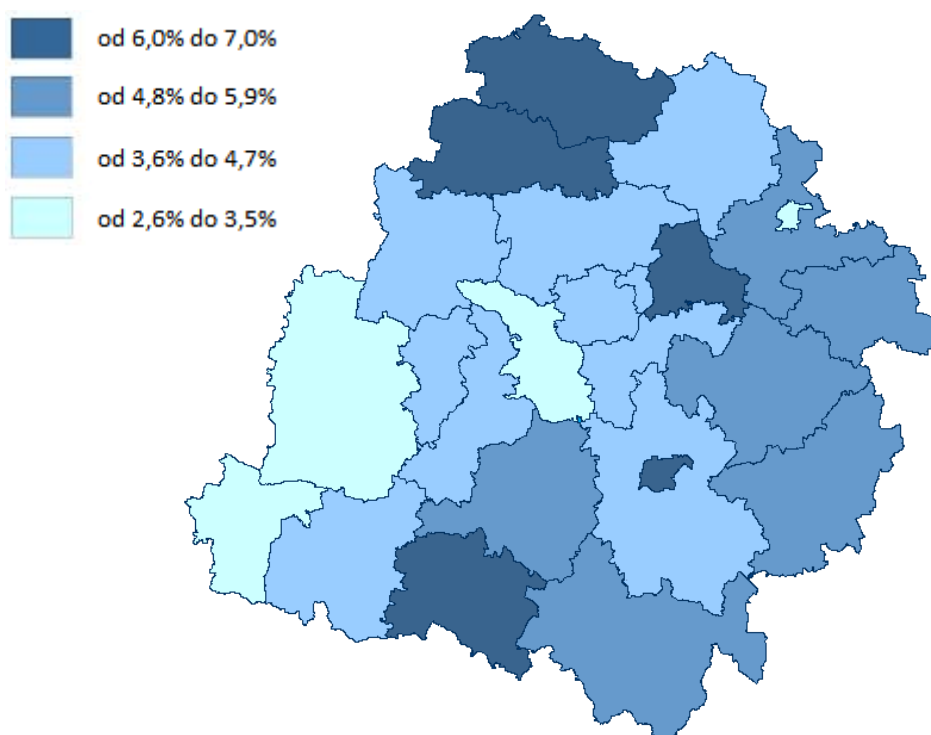
3.2. Praca socjalna

Praca socjalna stanowi podstawową formę wsparcia, jaką oferują pracownicy socjalni ośrodków pomocy społecznej osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, w tym m.in. bezrobotnym, bezdomnym, osobom przeżywającym trudności oraz cudzoziemcom. Ma ona na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

W 2019 roku w województwie łódzkim wsparciem w postaci pracy socjalnej objęto ponad **57,6 tys. rodzin i blisko 109,6 tys. osób w tych rodzinach**, co stanowi blisko **4,5% ludności województwa łódzkiego**. Jednocześnie w roku 2019 odnotowano dalszy spadek liczby mieszkańców województwa objętych tą formą wsparcia – w porównaniu do roku 2018 liczba

ta zmniejszyła się o około 2,3 tys. rodzin i 5,9 tys. osób w tych rodzinach, a w porównaniu do roku 2017 – o 6,7 tys. rodzin i 18,2 tys. osób w rodzinach. W przekroju powiatowym największy odsetek mieszkańców objętych pracą socjalną odnotowano w powiecie kutnowskim, gdzie osoby w rodzinach korzystających z tej formy pomocy stanowiły 7,0% mieszkańców, a także w Piotrkowie Trybunalskim (6,6%) oraz w powiatach łęczyckim, brzezińskim i pajęczańskim (między 6,3% a 6,4%). Najmniejszy udział osób objętych pracą socjalną obserwowano natomiast wśród mieszkańców powiatu sieradzkiego (2,6%) i wierzuszowskiego (3,0%) oraz powiatu pabianickiego i Skierniewic (między 3,4% a 3,5%).

Rysunek 52. Odsetek liczby osób w rodzinach, którym udzielono wsparcia w postaci pracy socjalnej w ogólnej liczbie ludności w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Jednym z podstawowych narzędzi pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej jest **kontrakt socjalny**. W 2019 roku w województwie łódzkim realizowano blisko **2,6 tys. kontraktów socjalnych**³⁸, a ich liczba była większa o 285 w porównaniu z rokiem 2018 i mniejsza o 406 w porównaniu do roku 2017. Jednocześnie łączna liczba **osób objętych kontraktami** socjalnymi w ciągu całego 2019 roku wyniosła **2,75 tys. osób**³⁹ (o 92 osoby więcej niż w roku 2018 i o około 700 osób mniej w porównaniu do roku 2017), co stanowiło blisko 3,6% wszystkich świadczeniobiorców.

³⁸ Liczba realizowanych kontraktów socjalnych odnosi się do faktu prowadzenia z daną osobą/rodziną pracy socjalnej w oparciu o kontrakt. Wszystkie pisemne umowy zawarte z daną osobą/rodziną zawartych w ciągu roku wykazane zostały jako jeden kontrakt socjalny.

³⁹ Liczba osób objętych kontraktami socjalnymi jest większa niż liczba zawartych kontraktów z uwagi na fakt, iż jeden kontrakt socjalny może zostać zawarty z więcej niż jedną osobą (np. z kilkoma członkami rodziny).

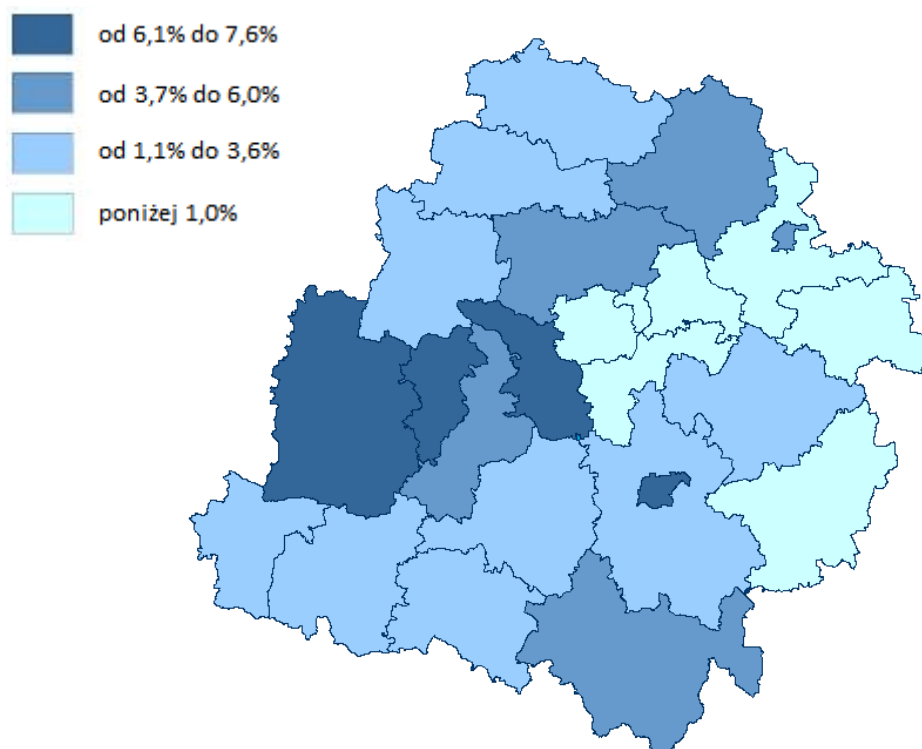
Tabela 3. Kontrakty socjalne w województwie łódzkim w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Liczba realizowanych kontraktów socjalnych, w tym:	2 993	2 302	2 587
część A	2 225	1 783	1 914
część B	768	519	673
Liczba osób objętych kontraktem socjalnym, w tym:	3 449	2 654	2 746
część A	2 684	1 994	2 058
część B	765	660	688

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Z początkiem 2017 roku wprowadzono podział kontraktów socjalnych na dwie kategorie: kontrakty zawierane w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin (część A) oraz kontrakty zawierane z osobami będącymi w szczególnej sytuacji na rynku pracy (część B)⁴⁰. Uwzględniając powyższy podział należy wskazać, iż kontrakty socjalne zawierane w województwie łódzkim w zdecydowanej większości dotyczą rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej – ich udział w ogólnej licznie kontraktów socjalnych w 2019 roku ukształtował się na poziomie 74,0%, co stanowi wartość zbliżoną do obserwowanych w dwóch poprzednich latach (77,5% w roku 2018 i 74,3% w roku 2017).

Rysunek 53. Udział osób objętych kontraktami socjalnymi w liczbie świadczeniobiorców w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

⁴⁰ Zgodnie z art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Największy odsetek świadczeniobiorców objętych kontraktami socjalnymi odnotowano w powiecie sieradzkim (9,7% wszystkich osób, którym decyzją przyznano świadczenia), zduńskowolskim (7,5%), pabianickim (6,1%), łaskim (5,9%) oraz w Skierniewicach (6,0%), natomiast najmniejszą część osób otrzymujących świadczenia objęto kontraktami w powiatach: łódzkim wschodnim (0,2%), tomaszowskim (0,4%) oraz brzezińskim (0,8%) i wieruszowskim (niespełna 1,0%).

Innym narzędziem pracy pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej jest **projekt socjalny**, stanowiący zespół działań w ramach pracy socjalnej i innych działań aktywizacyjnych skierowanych do osób, rodzin i konkretnych grup, mających na celu poprawę ich sytuacji życiowej. Podstawą realizacji projektu socjalnego jest jego plan zawierający m.in. opis celów i środków działania pracownika socjalnego oraz szczegóły realizacji.

W 2019 roku województwie łódzkim realizowano **260 projektów socjalnych** (o 25 mniej niż w roku 2018), którymi objęto łącznie **1 285 osób**⁴¹. Najwięcej projektów realizowanych było w Łodzi (212; o 23 mniej niż przed rokiem), a także w powiecie pabianickim (16; o 8 mniej) i bełchatowskim (8; o 9 mniej). Największą liczbę osób objętych kontraktami projektów odnotowano w powiatach: zduńskowolskim (629 osób uczestniczących w 5 projektach), wieruszowskim (229 osób w 6 projektach) oraz w Łodzi (212 osób w analogicznej liczbie projektów). Projekt obejmujący relatywnie dużą liczbę uczestników realizowany był również w powiecie pączęczańskim (102 uczestników czterech projektów).

Kolejnym narzędziem, stanowiącym odmianę kontraktu socjalnego, są **indywidualne programy** pracy z klientem, tj.:

- indywidualny program zatrudnienia socjalnego (realizowany na poziomie gminy i powiatu);
- indywidualny program wychodzenia z bezdomności (realizowany na poziomie gminy);
- indywidualny program integracji cudzoziemców (realizowany na poziomie powiatu);
- indywidualny program usamodzielniania (realizowany na poziomie powiatu)⁴²;
- program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie (realizowany na poziomie powiatu)⁴³.

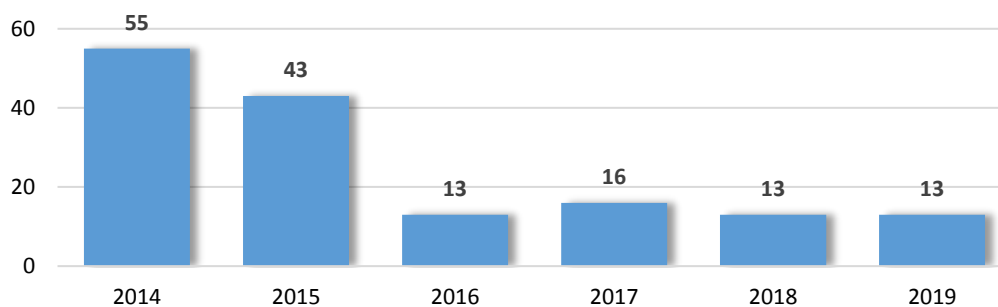
Indywidualnym programem integracji cudzoziemców objęto w województwie łódzkim w 2019 roku zaledwie **13 osób** (tyle samo, co w roku poprzednim). Od roku 2014 obserwowana jest wyraźna tendencja spadkowa liczby osób korzystających z tej formy pracy socjalnej. W 2019 roku usługi w tej formie realizowane były przez miejski ośrodek pomocy rodzinie w Łodzi (10 osób objętych programem) oraz powiatowe centra pomocy rodzinie w powiecie zgierskim (2 osoby) i bełchatowskim (1 osoba objęta programem).

⁴¹ Sposób zawierania projektów socjalnych jest analogiczny, jak w przypadku kontraktów socjalnych.

⁴² Program omówiony części dotyczącej usamodzielniania.

⁴³ Program omówiony w części dotyczącej wspierania rodziny przeżywającej trudności.

Rysunek 54. Liczba osób korzystających z indywidualnego programu integracji cudzoziemców w województwie łódzkim w latach 2014-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

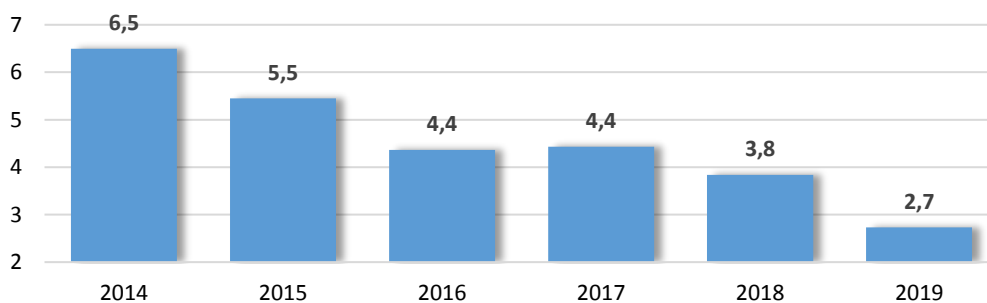
3.3. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności

Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji. Obowiązek prowadzenia działań z zakresu wspierania rodziny spoczywa głównie na samorządach gminnych, ale także i powiatowych. Na szczeblu gminy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych władze samorządowe zapewniają wsparcie prowadzone w formie pracy z rodziną lub pomocy w opiece i wychowaniu dziecka. Rodzina może otrzymać wsparcie poprzez działania instytucji i podmiotów działających na rzecz dziecka i rodziny (np. ośrodków poradnictwa specjalistycznego), placówek wsparcia dziennego, rodzin wspierających czy asystentów rodziny. Praca z rodziną jest prowadzona w szczególności w formie konsultacji i poradnictwa specjalistycznego, terapii i mediacji, usług dla rodzin z dziećmi (w tym opiekuńczych i specjalistycznych), a także „grup wsparcia” i pomocy prawnej. Praca z rodziną jest prowadzona także w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną.

Osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu problemów życiowych, pomoc społeczna zobowiązana jest świadczyć **poradnictwo specjalistyczne**. Zgodnie z danymi sprawozdawczymi pochodzącymi z aplikacji CeSAR MRPiPS, w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej (usługa świadczona w ramach zadań własnych gmin) w 2019 roku tego rodzaju wsparcia udzielono **2 732 rodzinom liczącym łącznie 6 449 osób**, co stanowi **niespełna 4,8% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej**⁴⁴ (w roku 2018 odsetek ten wynosił 6,2%) i niespełna 0,3% ogółu mieszkańców województwa (nieznaczny spadek w stosunku do roku 2018). Liczba rodzin obejmowanych poradnictwem specjalistycznym w województwie łódzkim podlega wyraźnej tendencji spadkowej. W 2019 roku ich liczba była o około 1,1 tys. osób niższa niż w z roku 2018 oraz aż o 3,8 tys. osób niższa w porównaniu z rokiem 2014.

⁴⁴ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomoc udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

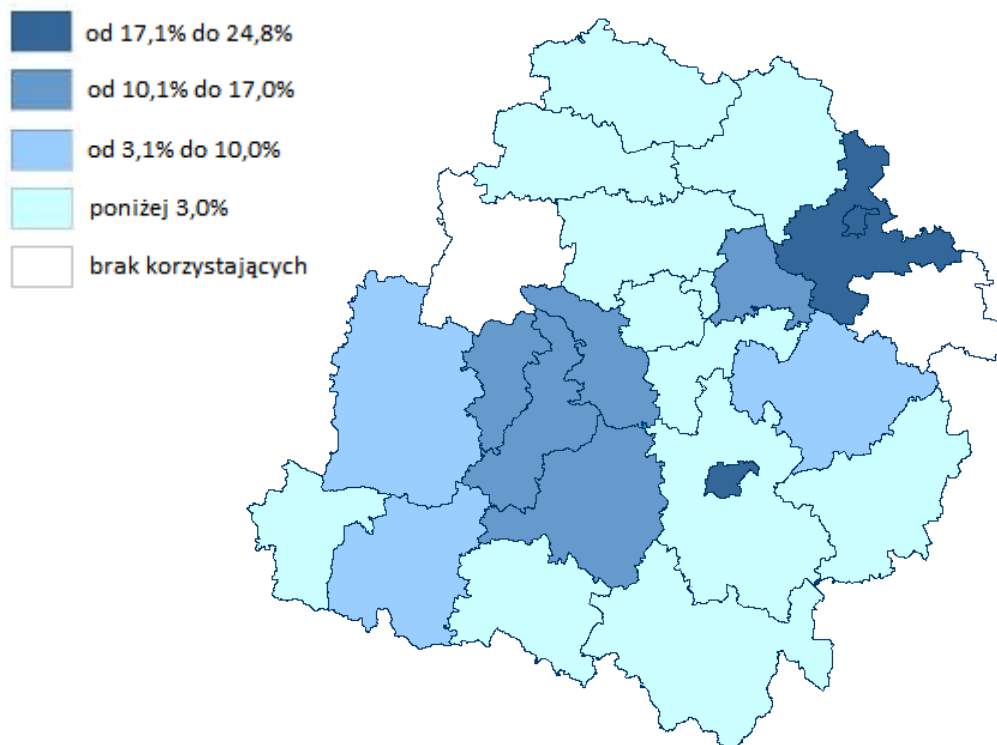
Rysunek 55. Liczba rodzin (w tys.) korzystających z poradnictwa specjalistycznego w województwie łódzkim w latach 2014-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W 2019 roku wsparcie w postaci poradnictwa specjalistycznego najczęściej udzielane było rodzinom w Piotrkowie Trybunalskim (aż 24,8% spośród wszystkich rodzin korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej) oraz w powiecie skierniewickim (19,5%) i w Skierniewicach (18,2%). Stosunkowo dużo rodzin skorzystało z takiego wsparcia również w powiecie brzezińskim (16,6% rodzin, które objęto pomocą w formie świadczeń) i zduńskowolskim (15,3%) oraz pabianickim (12,7%), bełchatowskim (12,1%) i łaskim (10,1%). Najmniej rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym odnotowano w powiatach: łęczyckim, łódzkim wschodnim i opoczyńskim (poniżej 1,0% rodzin korzystających ze świadczeń). Rodziny z powiatu rawskiego i poddębickiego objęte wsparciem w postaci świadczeń nie korzystały w 2019 roku z poradnictwa specjalistycznego.

Rysunek 56. Udział rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym w ogóle rodzin korzystających ze świadczeń w województwie łódzkim w 2019 roku

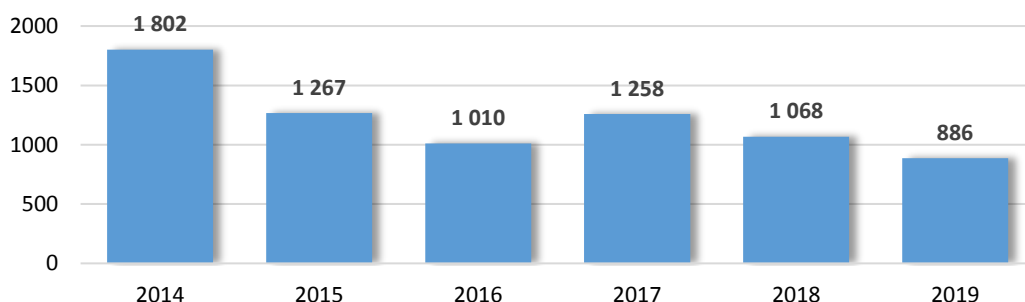
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Jednocześnie w powiatach o najwyższym udziale rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego, osoby z tych rodzin stanowiły relatywnie największy odsetek ogółu mieszkańców powiatów (od 1,8% w Piotrkowie Trybunalskim, przez 1,2% w powiecie brzezińskim oraz 1,0% w Skierniewicach po 0,9%-0,8% w powiatach zduńskowolskim i skierniewickim).

Wsparcie klientów pomocy społecznej w postaci poradnictwa specjalistycznego udzielane jest również przez wydzielone w tym celu jednostki organizacyjne. Jak wynika z danych zgromadzonych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2019 roku z usług jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie dziesięciu powiatów województwa łódzkiego skorzystało niespełna 3,6 tys. osób (o ponad 260 osób więcej niż przed rokiem)⁴⁵.

W 2019 roku natychmiastową specjalistyczną pomocą w postaci **interwencji kryzysowej** objęto w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej (usługa świadczona w ramach zadań własnych gmin) łącznie **886 rodzin liczących łącznie 2 253 osoby**, co stanowi (odpowiednio) 1,5% wszystkich rodzin, które korzystały ze świadczeń pomocy społecznej⁴⁶ i niespełna 0,1% mieszkańców województwa. Jednocześnie w roku 2019 wsparciem w tej formie objęto o 182 rodziny mniej niż w roku 2018 i o 916 rodzin mniej niż w roku 2014.

Rysunek 57. Liczba rodzin korzystających z interwencji kryzysowej w województwie łódzkim w latach 2014-2019

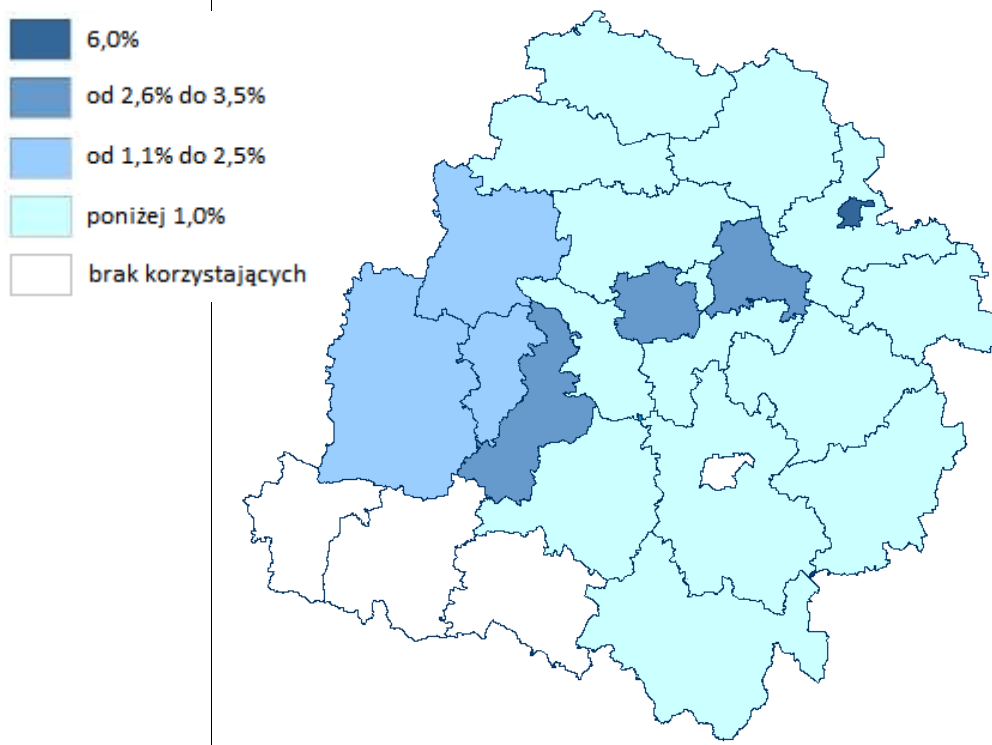
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Wsparciem w formie interwencji kryzysowej w 2019 roku objęto głównie rodziny korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w Skierniewicach (6,0%; 53 rodziny), a także w Łodzi (3,4%; 573 rodziny) oraz w powiecie brzezińskim (3,1%; 26 rodzin) i łaskim (2,8%; 29 rodzin). Stosunkowo duża część rodzin świadczeniobiorców korzystała z interwencji kryzysowej również w powiecie poddębickim (2,4%; 29 rodzin), sieradzkim (1,8%; 46 rodzin) i zduńskowolskim (1,6%; 24 rodziny). Świadczeń tego rodzaju nie udzielono natomiast w 2019 roku żadnej rodzinie w powiatach: pączężańskim, wieluńskim, wierzuszowskim oraz w Piotrkowie Trybunalskim.

⁴⁵ Jednostki specjalistycznego poradnictwa zostały szerzej omówione w dalszej części raportu (w rozdziale IV dotyczącym infrastruktury pomocy i wsparcia mieszkańców).

⁴⁶ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomocy udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Rysunek 58. Udział rodzin objętych interwencją kryzysową w ogóle rodzin korzystających ze świadczeń w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Oprócz wsparcia klientów poprzez interwencję kryzysową w ramach ośrodków pomocy społecznej, pomoc tego typu oferowana jest również przez wydzielone w tym celu jednostki. Jak wynika z danych z aplikacji CeSAR MRPiPS oraz ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2019 roku ze wsparcia oferowanego przez dziewięć ośrodków interwencji kryzysowej funkcjonujących na terenie dziewięciu powiatów województwa łódzkiego skorzystało łącznie około 3,9 tys. osób (w roku 2018 było to blisko 5,0 tys. osób)⁴⁷.

Rodziny, u których pojawiają się problemy opiekuńczo-wychowawcze, mogą zostać objęte wsparciem **asystenta rodziny**, które udzielane jest na wniosek pracownika socjalnego. Zatrudnienie asystentów rodziny jest dla gminy na ogół zadaniem fakultatywnym, a obligatoryjny charakter przybiera tylko w przypadku, gdy sąd zobowiąże rodzinę do pracy z asystentem na podstawie art. 109 § 2 pkt. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

W 2019 roku w województwie łódzkim pomocy w opiece i wychowaniu dziecka udzielało **248 asystentów rodziny**, którzy swoim wsparciem objęli **blisko 2,1 tys. rodzin**, które stanowiły 3,6% ogółu rodzin objętych pomocą w formie świadczeń⁴⁸. Wśród rodzin korzystających z usług asystentów rodziny 16% stanowią rodziny zobowiązane do takiej pracy przez sąd.

⁴⁷ Ośrodki interwencji kryzysowej zostały szerzej omówione w dalszej części raportu (w rozdziale IV dotyczącym infrastruktury pomocy i wsparcia mieszkańców).

⁴⁸ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomoc udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Liczba asystentów rodziny, po chwilowej stagnacji zaobserwowanej w 2017 roku, systematycznie wzrasta (łącznie w ciągu ostatnich dwóch lat przybyło 14 asystentów). Zdecydowana większość asystentów rodziny zatrudnianych jest na podstawie umowy o pracę (85%), a tylko 15% pracuje w oparciu o umowę o świadczenie usług.

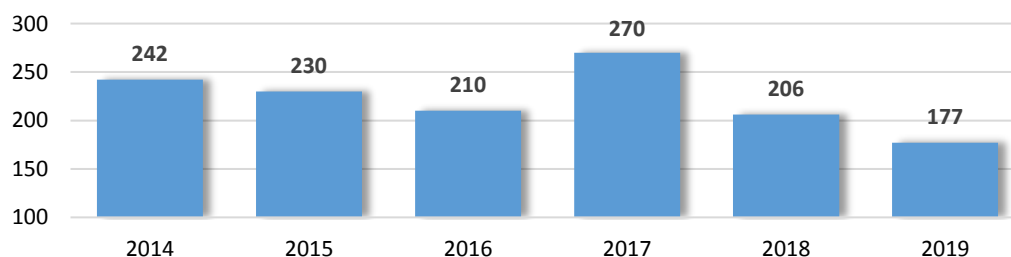
W stosunku do roku 2018 **obniżył się odsetek rodzin kończących pracę z asystentem rodziny z powodu osiągnięcia celów** (o 5 p. proc.). W 2019 roku 42% rodzin kończących pracę z asystentem to rodziny, u których stwierdzono osiągnięcie celów. W województwie łódzkim w 2019 roku odnotowano jednocześnie wzrost odsetka rodzin niewspółpracujących z asystentem rodziny (aż o 8 p. proc.) – średnio w ciągu roku aż 134 rodziny zakończyły pracę z asystentem z powodu zaprzestania pracy przez rodzinę. Odnotowano jednocześnie spadek liczby rodzin, dla których powodem zakończenia pracy był brak efektów osiągając w 2019 roku 8% (spadek w stosunku do roku 2018 aż o 6 p. proc.). Nieco ponad 9% rodzin zakończyła pracę z asystentem rodziny w 2019 roku z powodu zmiany metody pracy (wzrost o 2 p. proc. w stosunku do 2018 roku).

Analiza danych z 2018 i 2019 roku wskazuje na spadek skuteczność i efektywność asystentury rodzinnej. Spadkowi liczby rodzin znajdujących się pod opieką asystentów (o nieco ponad 0,6 tys. rodzin w stosunku do 2018 r.) towarzyszył spadek odsetka podopiecznych kończących pracę z powodu osiągnięcia celów (o 5 p. proc.) oraz wzrost liczby rodzin nie współpracujących z asystentem (o 8 p. proc.). Trudno bez bardziej dogłębnych analiz wskazać przyczyny tej sytuacji, jednak bazując na danych z badania przeprowadzonego przez RCPS w Łodzi w 2016 roku (RCPS w Łodzi 2016) przypuszczać można, iż wpływ na to ma m.in. mała atrakcyjność zawodu spowodowana niskim płacami kontrastującymi zwłaszcza z wymogiem posiadania wysokich kwalifikacji zawodowych, brakiem pewności i ciągłości zatrudnienia oraz niskim prestiżem zawodowym.

Wsparcie rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oferowane jest również przez **rodziny wspierające**, które pomagają rodzinom w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego czy kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. Niestety w 2019 roku w województwie łódzkim **nie odnotowano żadnej rodziny wspierającej** (w 2018 roku było 5 takich rodzin).

Jednostki pomocy społecznej udzielają pomocy także osobom dotkniętym przemocą w rodzinie. Jedną z metod pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie (realizowaną na poziomie powiatowym) jest objęcie ich **programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych**. W 2019 roku programami tymi **objęto łącznie 177 osób** – o 29 mniej niż w roku 2018 i 93 mniej niż w roku 2017 – z terenu 6 łódzkich powiatów (w 2018 roku było to 9 powiatów).

Rysunek 59. Liczba osób objętych programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Najwięcej osób objętych programem w 2019 roku odnotowano w Łodzi (142 osób; o 4 mniej niż w roku 2018). Pracę z osobami stosującymi przemoc w rodzinie w oparciu o program realizowano również w powiecie łowickim (objęto nim 12 osób), bełchatowskim (11 osób), a także w powiatach tomaszowskim i zgierskim (w każdym z nich z 5 osobami) oraz poddębickim (2 osoby).

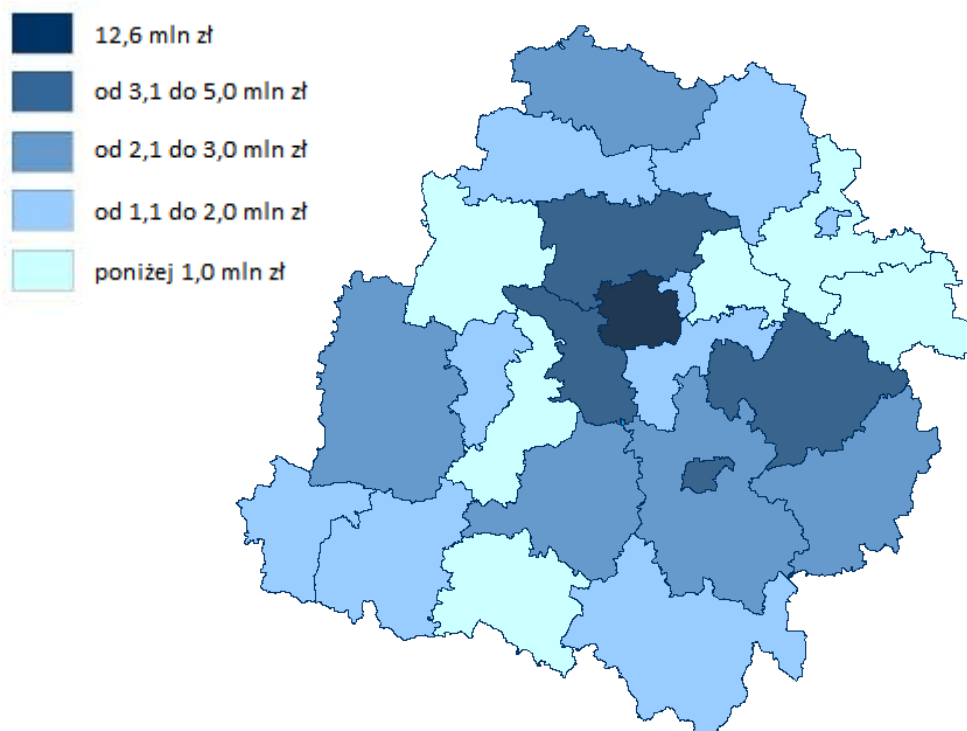
4. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami

Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami realizowane są przez samorząd powiatowy.

Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami jest **dofinansowywana ze środków PFRON oraz środków własnych powiatów**. W 2018 roku łączna kwota tego dofinansowania wyniosła w województwie łódzkim ponad **55,9 mln zł** i była wyższa o blisko 3,0 mln zł niż w roku poprzednim.

W przekroju powiatowym najwyższe kwoty dofinansowań odnotowano w Łodzi (12,6 mln zł), a także w powiatach: tomaszowskim (5,0 mln zł), zgierskim (blisko 3,8 mln zł), pabianickim (3,6 mln zł) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (ponad 3,4 mln zł). Dofinansowań w najniższej wysokości udzielono natomiast m.in. w powiecie skierniewickim (364,2 tys. zł), pajęczańskim (456,5 tys. zł) oraz poddębickim (543,3 tys. zł).

Rysunek 60. Ogólna kwota dofinansowania w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełno sprawnościami (w mln zł) w powiatach województwa łódzkiego w 2019 roku

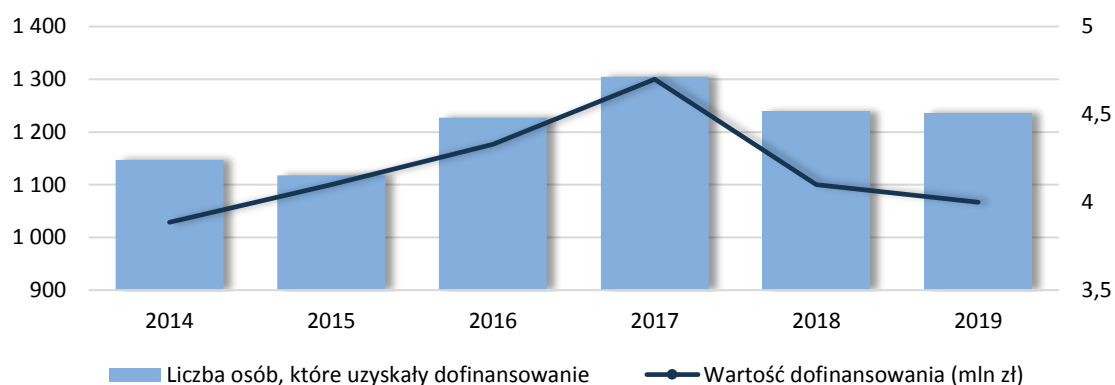

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 Nr 123 poz. 776 z późn. zm.) do działań przyczyniających się do umożliwienia osobom z niepełnosprawnościami uczestnictwa w życiu

społecznym zalicza się likwidowanie barier architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, a także związanych z komunikowaniem się i dostępem do informacji. **Liczba osób**, które w 2019 roku otrzymały w województwie łódzkim **dofinansowanie związane z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się (1 236)** utrzymała się na poziomie zbliżonym do obserwowanego rok wcześniej (1 239). **Wartość dofinansowania** powyższych działań w 2019 roku wyniosła **4,0 mln zł** (7,2% łącznego dofinansowania) i była nieznacznie niższa niż w roku 2018 (4,1 mln zł). Obserwowana jest zatem względna stabilizacja zarówno liczby osób otrzymujących dofinansowanie, jak i jego wartości, która nastąpiła po okresie systematycznego wzrostu powyższych wielkości w latach 2014-2017. W roku 2020 przewidywany jest wzrost liczby beneficjentów o około 7,0% oraz wzrost wartości dofinansowania o około 15,0% w stosunku do roku 2019.

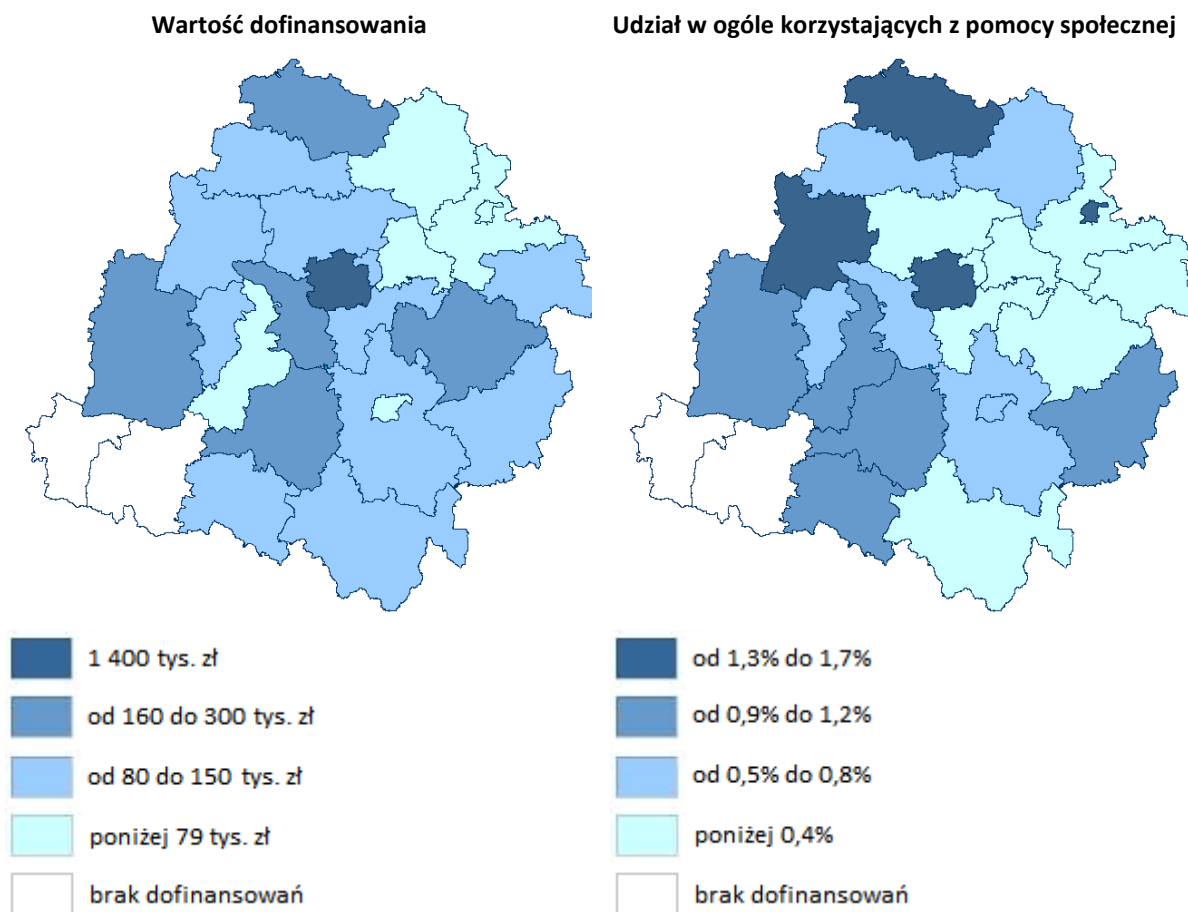
Rysunek 61. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się w województwie łódzkim w latach 2014-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Najwyższą wartość dofinansowań związanych z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się w przekroju powiatów województwa łódzkiego odnotowano w Łodzi – łączną kwotę w wysokości 1,4 mln zł przyznano 438 osobom. Stosunkowo wysokie łączne kwoty dofinansowania odnotowano również w powiatach: bełchatowskim (ponad 287,0 tys. zł udzielone 76 osobom), pabianickim (blisko 273,0 tys. zł udzielone 66 osobom) oraz kutnowskim (niespełna 268,0 tys. zł przyznane 94 osobom). Najniższe wartości dofinansowań odnotowano natomiast w powiatach brzezińskim (15,0 tys. zł udzielone 7 osobom) oraz skierniewickim (18,6 tys. zł udzielone 8 osobom). Jednocześnie udział osób, które otrzymały dofinansowanie w omawianym zakresie wśród ogółu osób korzystających z pomocy i wsparcia w 2019 roku był najwyższy w powiecie poddębickim (osoby z przyznanym dofinansowaniem stanowiły 1,7% wszystkich mieszkańców powiatu korzystających z pomocy społecznej) oraz w Łodzi (1,6%), a także w Skierniewicach i w powiecie kutnowskim (w obu przypadkach udział ten kształtował się na poziomie 1,3%), natomiast najniższe wartości tego udziału odnotowano w powiecie rawskim oraz brzezińskim (w każdym przypadku było to około 0,3%). Dofinansowań związanych z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się nie udzielono w 2019 roku w dwóch powiatach województwa łódzkiego – wieluńskim i wieruszowskim.

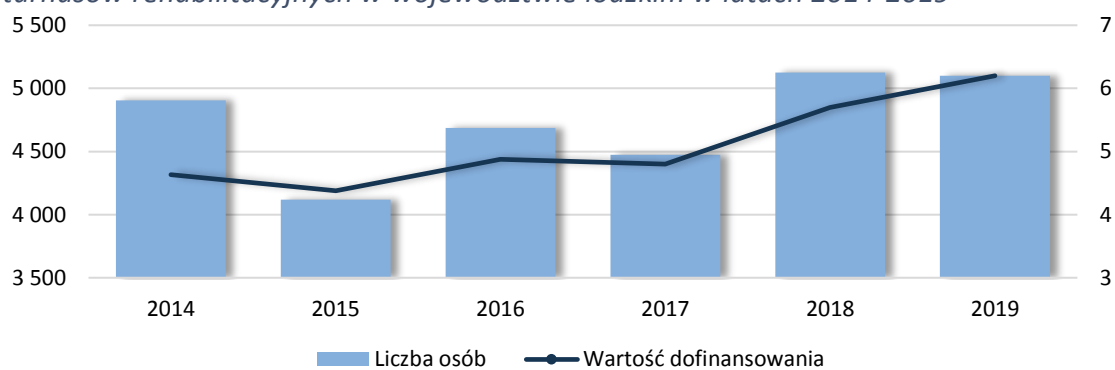
Rysunek 62. Wartość dofinansowania na likwidację barier (w tys. zł; lewa mapa) oraz udział osób, które uzyskały dofinansowanie w ogóle korzystających z pomocy i wsparcia (w %; prawa mapa) w powiatach województwa łódzkiego w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Jedną z form aktywnej rehabilitacji osób niepełnosprawnych połączoną z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, są **turnusy rehabilitacyjne**.

Rysunek 63. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) turnusów rehabilitacyjnych w województwie łódzkim w latach 2014-2019

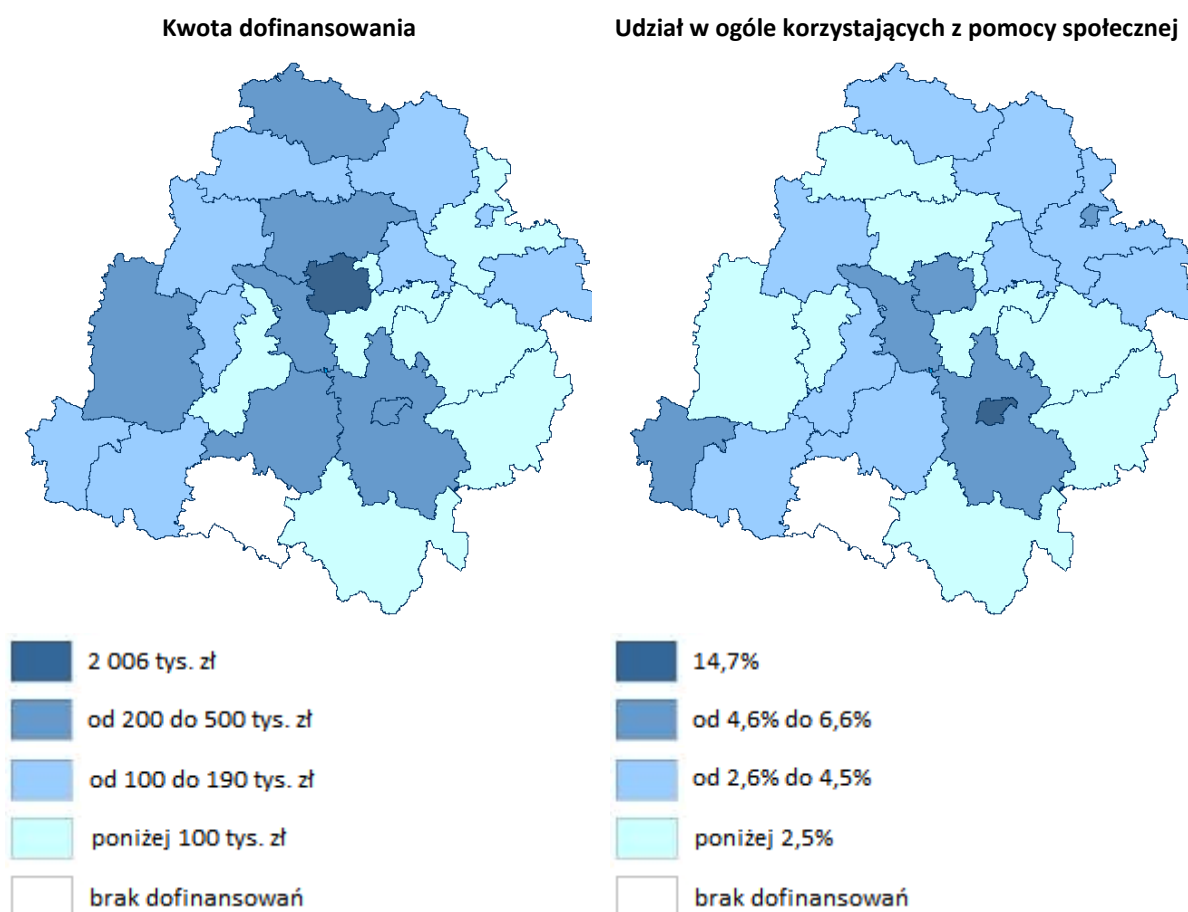

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Pomoc w zakresie dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych uzyskało w województwie łódzkim w 2019 roku (podobnie, jak w roku poprzednim) **około 5,1 tys. osób**, a łączna **wartość** udzielonego wsparcia wyniosła **6,2 mln zł** (o blisko 0,5 mln zł więcej niż w roku 2018). Zgodnie z przewidywaniami w roku 2020 liczba osób, którym dofinansowane zostaną turnusy rehabilitacyjne może wzrosnąć o około 22,0% w porównaniu ze stanem z roku 2019, a łączna wartość dofinansowania o 27,0%.

W przekroju powiatów województwa łódzkiego najwyższą wartość dofinansowań turnusów rehabilitacyjnych odnotowano w Łodzi – pomoc w łącznej wysokości ponad 2,0 mln zł przyznana została blisko 1,5 tys. osób. Stosunkowo wysokie kwoty dofinansowania odnotowano również w powiecie pabianickim (ponad 494,0 tys. zł przyznane 398 osobom), Piotrkowie Trybunalskim (pomoc w wysokości blisko 460,0 tys. zł udzielona 377 osobom) oraz w powiecie bełchatowskim (411,0 tys. zł; 361 osób) i kutnowskim (blisko 398,0 tys. zł; 307 osób). Najniższe wartości dofinansowań odnotowano natomiast w powiecie łódzkim wschodnim (ponad 32,0 tys. zł przyznane 16 osobom) oraz tomaszowskim (40,0 tys. zł przyznane 21 osobom).

Rysunek 64. Wartość dofinansowania na turnusy rehabilitacyjne (w tys. zł; lewa mapa) oraz udział osób, które uzyskały dofinansowanie w ogóle korzystających z pomocy i wsparcia (w %; prawa mapa) w powiatach województwa łódzkiego w 2019 roku

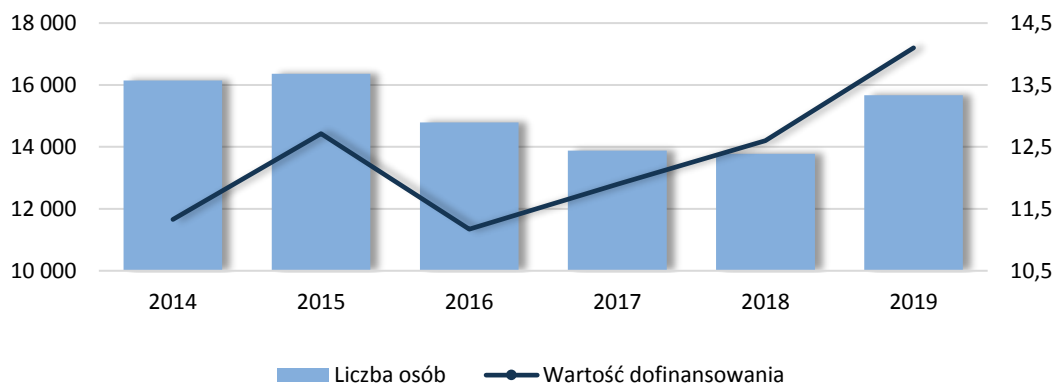
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Jednocześnie udział osób, które uzyskały dofinansowanie w omawianym zakresie wśród ogółu osób korzystających z pomocy i wsparcia w 2019 roku był najwyższy w Piotrkowie Trybunalskim (osoby z przyznanym dofinansowaniem stanowiły aż 14,7% wszystkich mieszkańców korzystających z pomocy społecznej) oraz w Skierniewicach (6,6%), a także w powiecie wierszowskim i piotrkowskim (w obu przypadkach udział ten kształtował się na poziomie 5,7%) oraz w Łodzi (5,5%). Najniższe wartości tego odsetka odnotowano natomiast w powiecie tomaszowskim (zaledwie 0,2%) oraz łódzkim wschodnim i radomszczańskim (w obu powiatach było to 0,5%). W powiecie pączęzańskim nie odnotowano w 2019 roku dofinansowań turnusów rehabilitacyjnych.

Kolejnym działaniem realizowanym w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami, które jest dofinansowywane ze środków PFRON oraz środków własnych powiatów, jest **zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny**.

W 2019 roku pomoc w tym zakresie uzyskało w województwie łódzkim blisko **15,7 tys. osób**, co stanowi liczbę o 1,9 tys. osób większą niż w roku 2018. **Wartość dofinansowania** na zakup niezbędnych środków, przedmiotów i sprzętu rehabilitacyjnego od 2016 roku podlega w województwie wyraźnej tendencji wzrostowej, a jego wartość w 2019 roku osiągnęła poziom blisko **14,1 mln zł**. W 2020 roku nie przewiduje się istotnych zmian w zakresie skali korzystania z omawianego wsparcia.

Rysunek 65. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny w województwie łódzkim w latach 2014-2019

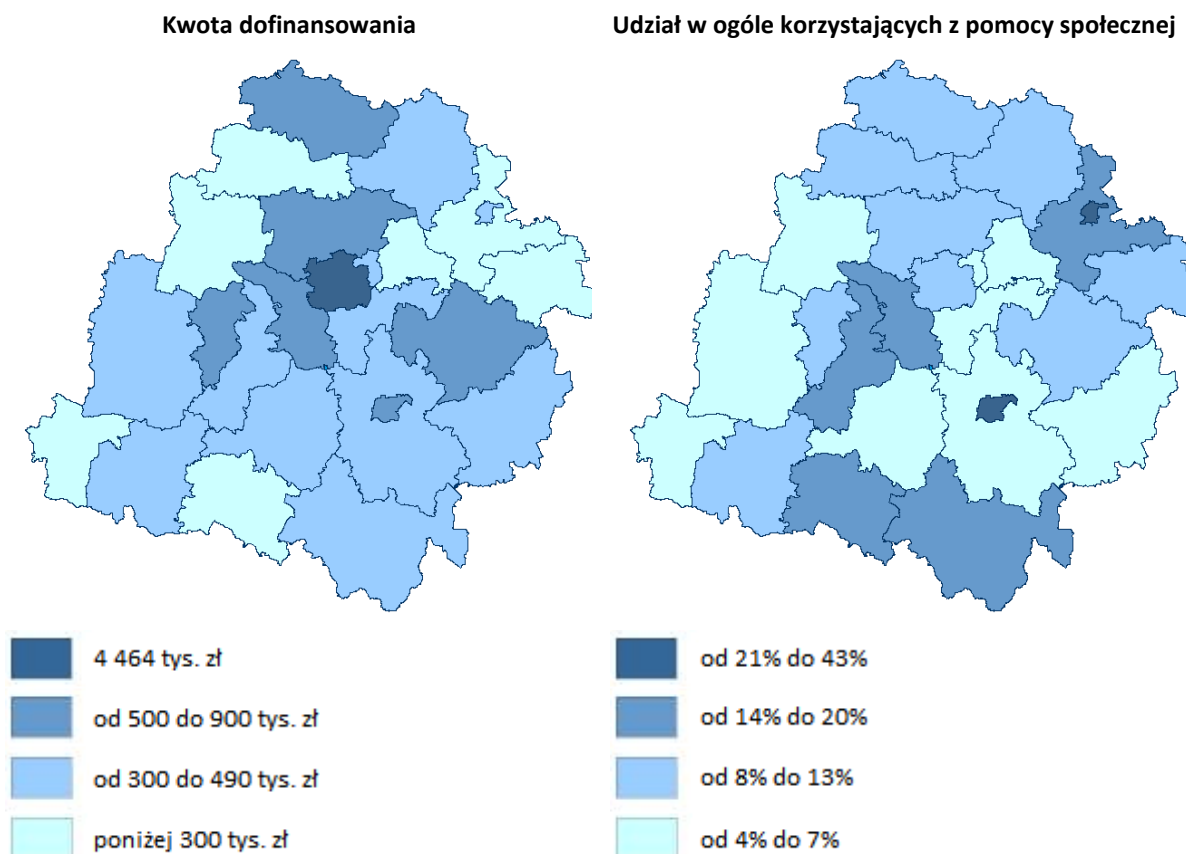

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Najwyższą łączną wartość dofinansowań na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny w przekroju powiatów województwa łódzkiego odnotowano w Łodzi – wsparcie w wysokości blisko 4,5 mln zł przyznano ponad 3,0 tys. osób. Stosunkowo wysokie łączne kwoty dofinansowań odnotowano również w powiatach: pabianickim (blisko 870,0 tys. zł przyznane ponad 1,6 tys. osób), kutnowskim (782,5 tys. zł udzielone 740 osobom) oraz tomaszowskim (ponad 751,0 tys. zł przyznane 864 osobom). Najniższe wartości dofinansowań odnotowano natomiast w powiecie poddębickim (blisko 143,0 tys. zł udzielone 177 osobom) oraz łęczyckim, wierszowskim i skierniewickim (między 160,0 a 163,0 tys. zł). Jednocześnie udział osób, które otrzymały dofinansowanie w omawianym zakresie wśród ogółu osób korzystających z pomocy i wsparcia w 2019 roku był

najwyższy w Skierniewicach (osoby z przyznaniem dofinansowania stanowiły tam aż ponad 42,0% mieszkańców korzystających z pomocy społecznej) oraz w Łodzi (22,0%), a także w powiecie pabianickim (19,5%), natomiast najniższe wartości tego udziału odnotowano w powiecie piotrkowskim (osoby, którym przyznano dofinansowanie stanowiły 4,2% ogółu korzystających z pomocy i wsparcia), brzezińskim (4,3%) oraz bełchatowskim (4,%).

Rysunek 66. Wartość dofinansowania na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny (w tys. zł; lewa mapa) oraz udział osób, które uzyskały dofinansowanie w ogóle korzystających z pomocy i wsparcia (w %; prawa mapa) w powiatach województwa łódzkiego w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Wsparcie w zakresie likwidacji barier ograniczających społeczne i zawodowe funkcjonowanie osób z niepełnosprawnością przewidziano również w ramach pilotażowego **programu „Aktywny samorząd”** finansowanego ze środków PFRON, który realizowany jest przez poszczególne samorzady powiatowe. W 2019 roku w ramach programu przewidziano wsparcie na realizację działań w ramach dwóch modułów:

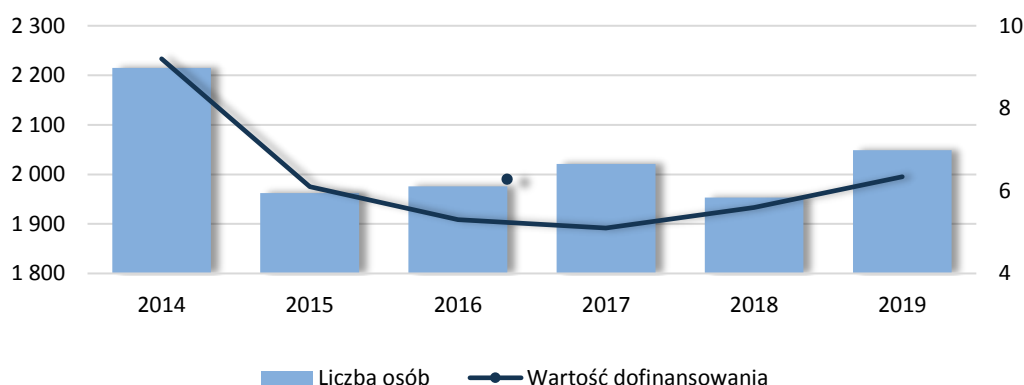
- 1) likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową, w tym: bariery transportowej, w poruszaniu się, w dostępie do uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym oraz pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej. Poszczególne zadania w module obejmują m.in.: pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu, pomoc w uzyskaniu prawa jazdy, pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego

elementów oraz oprogramowania, dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego sprzętu elektronicznego i oprogramowania, pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego skutera lub wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, pomoc w zakupie skutera inwalidzkiego o napędzie elektrycznym lub oprzyrządowania elektrycznego do wózka ręcznego, pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne (protezy co najmniej na III poziomie jakości), pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy, zapewnienie opieki dla dziecka przebywającego w żłobku lub przedszkolu albo pod inną tego typu opieką;

2) pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym⁴⁹.

W 2019 roku w województwie łódzkim w ramach programu „Aktywny samorząd” udzielono **ponad 2 tys. świadczeń na łączną kwotę blisko 6,4 mln zł**. Zarówno liczba przyznanych dofinansowań, jak i ich łączna kwota, osiągnęły w roku oceny wartości najwyższe spośród obserwowanych od 2014 roku. Przewiduje się, że w roku 2020 poziom wsparcia udzielanego w ramach programu ulegnie dalszemu zwiększeniu.

Rysunek 67. Liczba świadczeń (lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) przyznanych w ramach programu "Aktywny samorząd" w województwie łódzkim w latach 2014-2019

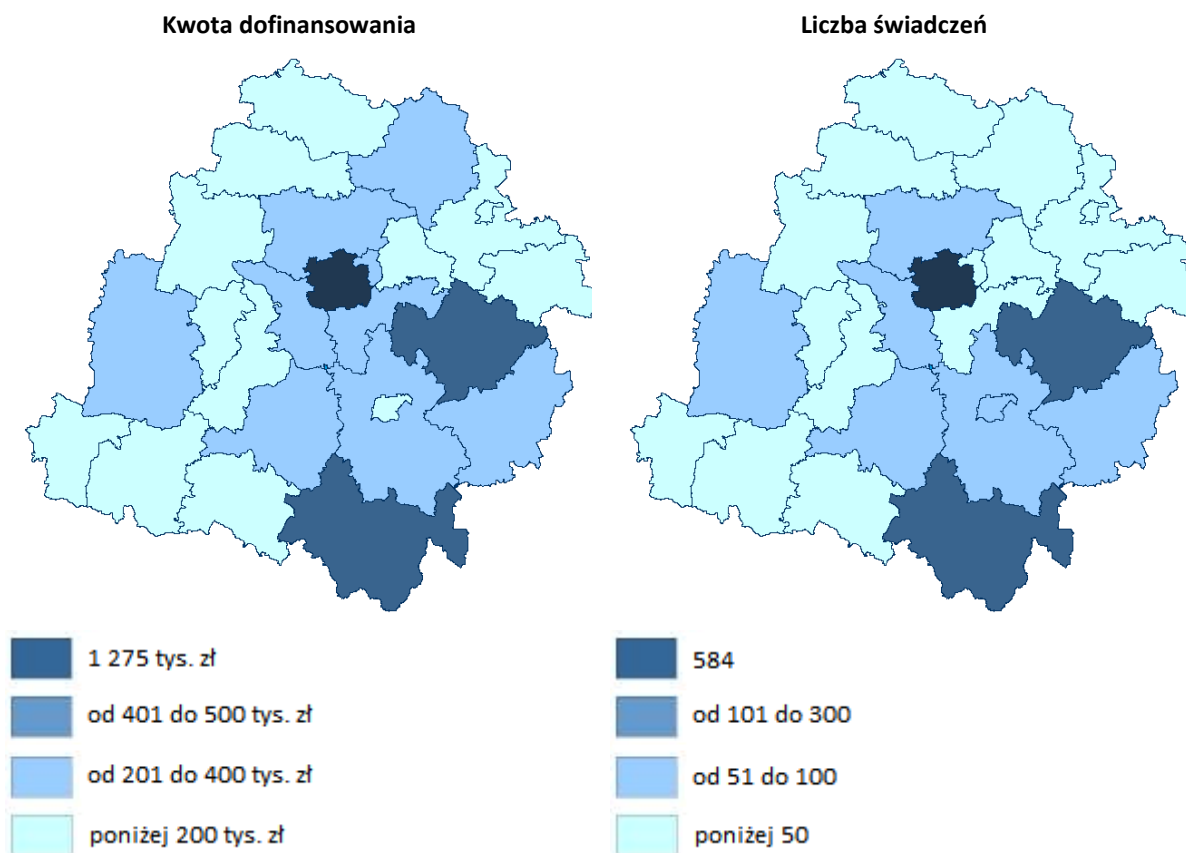

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

W przekroju powiatów województwa łódzkiego najwyższą łączną wartość dofinansowań udzielonych na realizację zadań w ramach programu „Aktywny samorząd” odnotowano w Łodzi – wsparcie w łącznej wysokości blisko 1,3 mln zł przyznane zostało w ramach 584 udzielonych świadczeń. Stosunkowo wysokie kwoty dofinansowań odnotowano również w powiecie tomaszowskim (blisko 492,0 tys. zł przyznane w ramach 279 świadczeń) oraz w powiecie radomszczańskim (ponad 477,0 tys. zł przyznane w ramach 129 świadczeń). Najniższą wartość wsparcia udzielonego w ramach programu odnotowano natomiast w powiecie skierniewickim (łącznie dofinansowanie w wysokości ponad 54,0 tys. zł przyznane w ramach 19 świadczeń), a także łęczyckim (blisko 112,0 tys. zł; 19 świadczeń), łaskim (119,0 tys. zł; 30 świadczeń) oraz kutnowskim (nie wiele ponad 125,0 tys. zł; 46 świadczeń) i poddębickim (129,5 tys. zł; 33 świadczenia).

⁴⁹ Kierunki działań oraz warunki brzegowe obowiązujące realizatorów pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w 2019 roku – Załącznik do uchwały nr 4/2019 Zarządu PFRON z dnia 29 stycznia 2019 r.

Rysunek 68. Wartość dofinansowania (w tys. zł; lewa mapa) i liczba świadczeń (prawa mapa) przyznanych w ramach programu "Aktywny samorząd" w powiatach województwa łódzkiego w 2019 roku

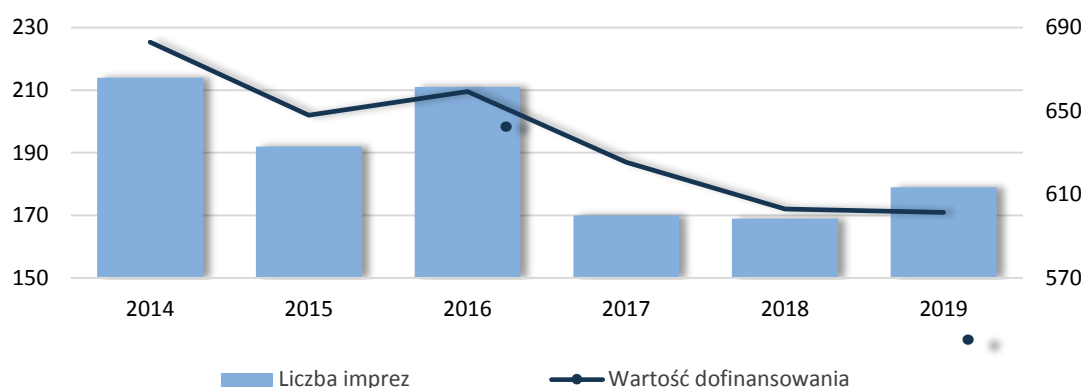

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Kolejną formą wsparcia w ramach rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych jest **dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki**. Łącznie w całym w województwie łódzkim w 2019 roku **dofinansowano organizację 179 imprez**, w których udział wzięło ponad **8,2 tys. osób z niepełnosprawnościami**, a ogólna kwota dofinansowania wyniosła niespełna **601,4 tys. zł**. Jednocześnie w województwie obserwowana jest tendencja spadkowa liczby dofinansowanych imprez sportowych i kulturalnych oraz wydarzeń z zakresu rekreacji i turystyki skierowanych do osób z niepełnosprawnościami, a co za tym idzie, również kwot dofinansowania.

W 2019 roku największą liczbę dofinansowanych wydarzeń skierowanych do osób z niepełnosprawnościami odnotowano w powiecie sieradzkim (30 imprez, w których udział wzięło łącznie 1 500 uczestników) oraz w Łodzi (29 imprez dla 1 206 uczestników). Stosunkowo dużo wydarzeń tego typu, które uzyskały dofinansowanie, odbyło się również w powiecie pabianickim (20 imprez, w których udział wzięło 749 uczestników) i tomaszowskim (18 imprez; 837 uczestników) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (18 imprez; 719 uczestników) i w powiecie zduńskowolskim (15 wydarzeń dla 686 osób). W 8 powiatach województwa łódzkiego nie dofinansowano w 2019 roku żadnego wydarzenia tego typu.

Rysunek 69. Liczba dofinansowanych imprez (lewa oś) i wartość dofinansowania (w tys. zł; prawa oś) w zakresie sportu, kultury, rekreacji i turystyki w województwie łódzkim w latach 2014-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Ostatnią z omawianych form wsparcia jest **dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika** ze środków PFRON, które ma za zadanie umożliwić bądź też uprościć osobie niepełnosprawnej codzienne funkcjonowanie, a także kontakty z otoczeniem. W 2019 roku w województwie łódzkim dofinansowania powyższych usług udzielono jedynie w dwóch powiatach: w Łódź i Piotrkowie Trybunalskim. Łączna wysokość dofinansowania wyniosła blisko 9,5 tys. zł.

5. Usamodzielnienie

Pomoc na usamodzielnienie przysługuje osobom pełnoletnim opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, a także inne instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, tj.: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze. Pomoc ta może zostać przyznana na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie lub zagospodarowanie⁵⁰. Warunkiem przyznania pomocy na usamodzielnienie jest realizacja indywidualnego programu usamodzielniania⁵¹.

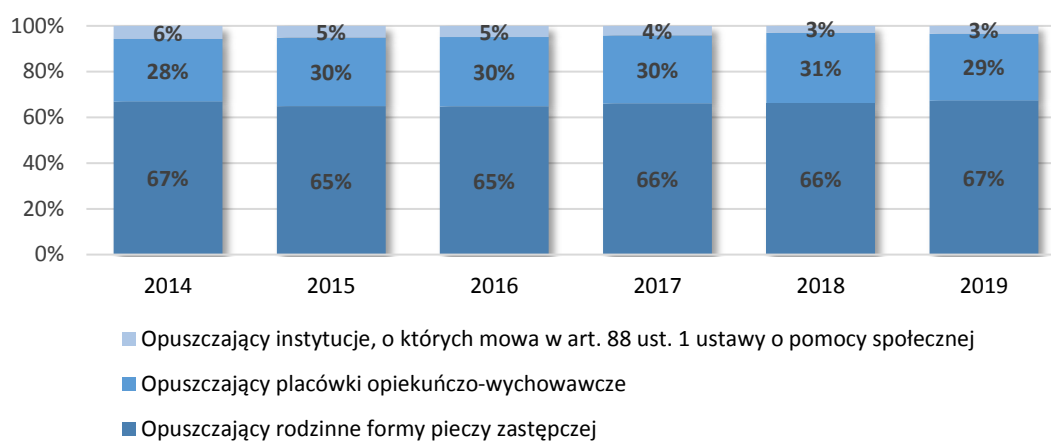
Łączna wartość pomocy na usamodzielnienie w 2019 roku wyniosła **blisko 8,1 mln zł**. Kwota ta podlega w województwie łódzkim systematycznemu spadkowi – w roku oceny była ona niższa o 10,0% (około 900 tys. zł) w porównaniu do roku poprzedniego i aż o 22,0% (blisko 2,3 mln zł) w stosunku do stanu z roku 2014.

⁵⁰ Jedna osoba może otrzymać więcej niż jeden rodzaj pomocy. Zasady przyznawania pomocy na usamodzielnienie opisano w słowniczku („Usamodzielnienie”).

⁵¹ W przypadku osób opuszczających rodzinną pieczę zastępczą warunek ten dotyczy wyłącznie pomocy na kontynuowanie nauki i pomocy w usamodzielnieniu. Więcej informacji w słowniczku pod hasłem „Indywidualny plan usamodzielniania”.

Biorąc pod uwagę udział kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych w ogólnej puli pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, największy odsetek w 2019 roku stanowiły świadczenia dla pełnoletnich osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej (67,0%), około 29,0% świadczeń przyznanych zostało osobom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze, natomiast pomoc finansowa dla pełnoletnich osób opuszczających instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, stanowiła zaledwie 3,0% wszystkich świadczeń. Jednocześnie struktura kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych pozostaje w województwie łódzkim względnie stała.

Rysunek 70. Udział kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych w województwie łódzkim w latach 2014-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego i danych z systemu CeSAR MRPIPS.

Pełnoletnie osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej

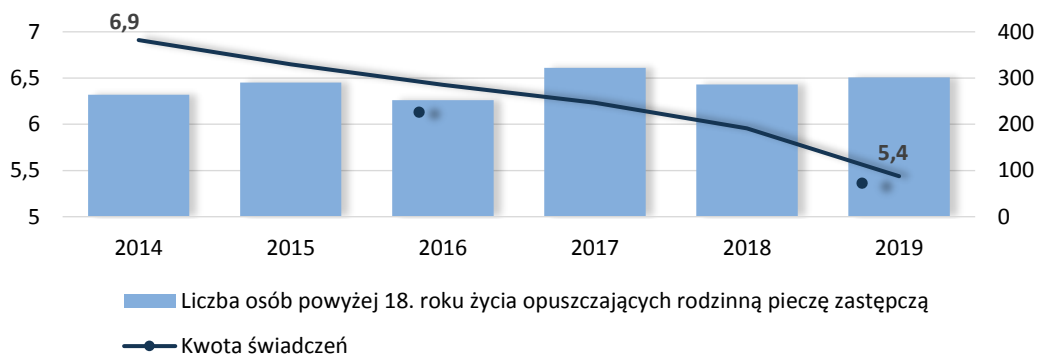
W ramach pomocy dla osób usamodzielnianych w 2019 roku pełnoletnim osobom opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej w województwie łódzkim udzielono łącznie **blisko 8,2 tys. świadczeń na kwotę ponad 5,4 mln zł**. W porównaniu do roku poprzedniego odnotowano spadek zarówno liczby świadczeń (w 2018 roku udzielono ich blisko 9,3 tys.), jak i ich łącznej kwoty (blisko 6,0 mln zł w roku 2018). Jednocześnie kwota świadczeń na usamodzielnienie przyznawanych osobom opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej podlega wyraźnej tendencji spadkowej pomimo, że ogólna liczba osób pełnoletnich opuszczających⁵² rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka utrzymuje się na względnie stałym poziomie (średnio około 286 osób rocznie). Niemniej jednak zjawisko to może mieć związek z malejącą liczbą osób otrzymujących pomoc pieniężną na usamodzielnienie – łączna liczba osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej, które pobierały świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie zmniejszyła się z 1 375 osób w roku 2014 do 1 226 w roku 2017⁵³. Podobną tendencję spadkową (jak wskazano wyżej) odnotowano również

⁵² Kategoria ta uwzględnia osoby powyżej 18. roku życia, które powróciły do rodziny naturalnej, założyły własne gospodarstwo domowe lub opuściły rodzinne formy pieczy zastępczej z innych powodów, w tym ze względu na uchylene postanowienia o umieszczeniu w pieczy zastępczej.

⁵³ Brak danych o liczbie osób otrzymujących świadczenie w ramach pomocy na usamodzielnienie dla lat 2018-2019.

w liczbie świadczeń udzielanych osobom usamodzielnianym w latach 2018-2019 (uległa ona zmniejszeniu z blisko 9,3 tys. świadczeń w roku 2018 do ponad 8,1 tys. świadczeń w roku 2019).

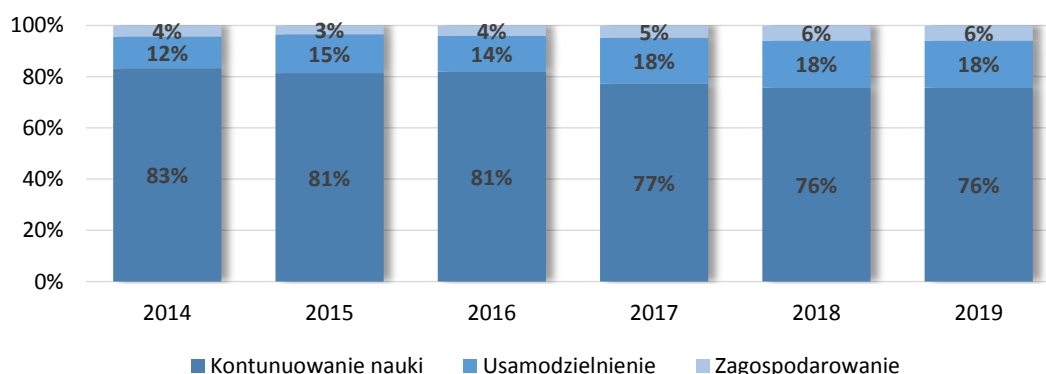
Rysunek 71. Kwota świadczeń na usamodzielnienie dla osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej (w mln zł; lewa oś) oraz liczba osób opuszczających rodzinną pieczę zastępczą (osoby; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za lata 2014-2017 i danych z systemu CeSAR MRPiPS.

Świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie dla osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej przeznaczone są głównie na kontynuowanie nauki – w 2019 roku stanowiły one 76% wszystkich świadczeń udzielanych osobom usamodzielnianym. Kwota przeznaczona na pomoc w usamodzielnianiu stanowiła 18% wszystkich świadczeń, a pomoc pieniężna na zagospodarowanie – około 6%. Struktura świadczeń wypłacanych w ramach pomocy na usamodzielnienie jest stosunkowo stabilna, przy czym zaobserwować można spadek udziału świadczeń przyznawanych na kontynuowanie nauki na rzecz rosnącego udziału pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, a także (w mniejszym stopniu) na zagospodarowanie.

Rysunek 72. Struktura świadczeń (w %) w ramach pomocy pieniężnej na usamodzielnienie dla osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej według typu świadczenia w latach 2014-2019

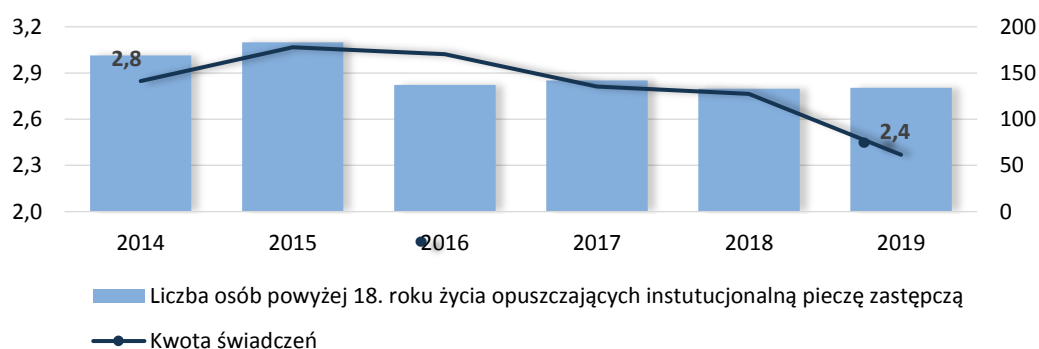

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za lata 2014-2017 i danych z systemu CeSAR MRPiPS (dane dla lat 2018-2019).

Pełnoletnie osoby opuszczające placówki opiekuńczo-wychowawcze

Osobom usamodzielnianym, które opuściły instytucjonalną pieczę zastępczą w województwie łódzkim **udzielono w 2019 roku łącznie blisko 3,2 tys. świadczeń** (w roku 2018 było to 3,5 tys. świadczeń) **na kwotę niespełna 2,4 mln zł** (niecałe 2,7 mln zł w roku poprzednim). W województwie obserwowana jest tendencja spadkowa łącznej kwoty świadczeń udzielanych w ramach pomocy na usamodzielnienie osobom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze – po niewielkim wzroście kwoty świadczeń w roku 2015 (do poziomu około 3,1 mln zł) wydatki na pomoc w zakresie usamodzielniania ulegają systematycznemu zmniejszeniu. Należy jednocześnie zaznaczyć, że malejącej kwocie świadczeń nie towarzyszył wyraźny spadek ogólnej liczby osób pełnoletnich opuszczających⁵⁴ instytucjonalną pieczę zastępczą (liczba ta oscylowała w latach 2014-2019 wokół średniego poziomu około 150 osób rocznie) czy też spadek liczby osób otrzymujących pomoc pieniężną na usamodzielnienie – łączna liczba pełnoletnich osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze i pobierających świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie zwiększyła się w latach 2014-2017 o ponad 100 osób (z 604 do 716)⁵⁵.

Rysunek 73. Kwota świadczeń na usamodzielnienie dla osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze (w mln zł; lewa oś) oraz liczba osób opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą (osoby; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2019

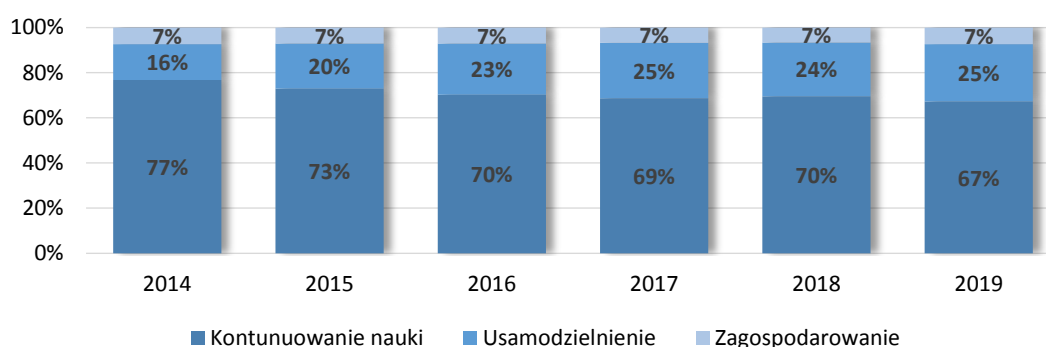
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za lata 2014-2017 i danych z systemu CeSAR MRPiPS.

Świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie przyznane osobom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze w województwie łódzkim w 2019 roku w większości (67%) dotyczyły pomocy na kontynuowanie nauki. Około 25% świadczeń stanowiła pomoc pieniężna na usamodzielnienie, a 7% - na zagospodarowanie. Struktura świadczeń wypłacanych osobom usamodzielnianym, które opuszczają instytucjonalną pieczę zastępczą jest zbliżona do struktury tych świadczeń wśród osób opuszczających pieczę rodzinną. Jednocześnie w strukturze tej zaobserwować można stosunkowo silny spadek udziału świadczeń na kontynuowanie nauki (o blisko 10 p. proc. w latach 2014-2019) na rzecz wyraźnego wzrostu udziału pomocy pieniężnej na usamodzielnienie. Udział pomocy na zagospodarowanie utrzymuje się na względnie stałym poziomie.

⁵⁴ Kategoria ta uwzględnia osoby powyżej 18. roku życia, które powróciły do rodziny naturalnej, założyły własne gospodarstwo domowe lub opuściły instytucjonalną pieczę zastępczą z innych powodów, w tym ze względu na uchylene postanowienia o umieszczeniu w pieczy zastępczej.

⁵⁵ Brak danych o liczbie osób otrzymujących świadczenie w ramach pomocy na usamodzielnienie dla lat 2018-2019.

Rysunek 74. Struktura świadczeń (w %) w ramach pomocy pieniężnej na usamodzielnienie dla osób opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą według typu świadczenia w latach 2014-2019

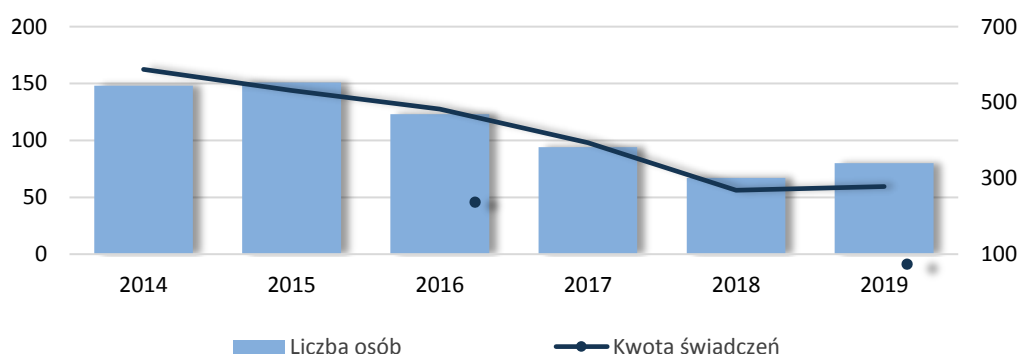

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za lata 2014-2017 i danych z systemu CeSAR MRPiPS.

Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje

W 2019 roku pomoc pieniężną na usamodzielnienie **przyznano 80 pełnoletnim osobom** opuszczającym instytucje wymienione w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, a **łączna kwota świadczeń wyniosła 278,0 tys. zł.** Jednocześnie w roku oceny zahamowaniu uległa wyraźna tendencja spadkowa liczby osób opuszczających omawiane instytucje, które otrzymały pomoc na usamodzielnienie, jak i kwoty udzielonych świadczeń, obserwowanej od roku 2014. W porównaniu do roku poprzedniego, liczba osób objętych wsparciem w 2019 roku wzrosła o 13 osób (w 2018 roku pomocy udzielono 67 osobom), a łączna wartość pomocy zwiększyła się o około 9,5 tys. zł.

Rysunek 75. Liczba pełnoletnich osób opuszczających inne instytucje, które otrzymały pomoc na usamodzielnienie (osoby; lewa oś) oraz kwota przyznanych im świadczeń (w tys. zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2019

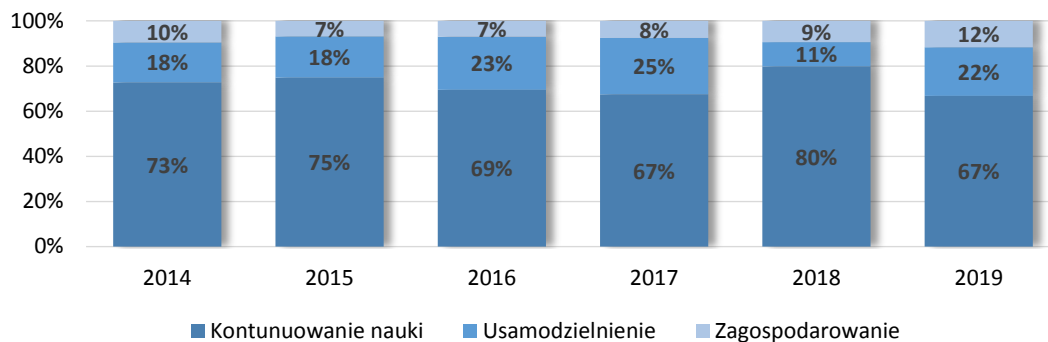

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie przyznawane osobom opuszczającym inne instytucje przeznaczone są głównie na kontynuowanie nauki – w 2019 roku stanowiły one 67% wszystkich świadczeń udzielonych osobom usamodzielnianym. Kwota przeznaczona na pomoc w usamodzielnianiu stanowiła 22% wszystkich świadczeń, a pomoc pieniężna na

zagospodarowanie – około 12%. Struktura świadczeń wypłacanych osobom opuszczającym instytucje wymienione w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej jest stosunkowo stabilna, przy czym pomiędzy poszczególnymi latami obserwowane są nieznaczne różnice w udziałach poszczególnych rodzajów wsparcia.

Rysunek 76. Struktura świadczeń (w %) w ramach pomocy pieniężnej na usamodzielnienie dla osób opuszczających inne instytucje według typu świadczenia w latach 2014-2019

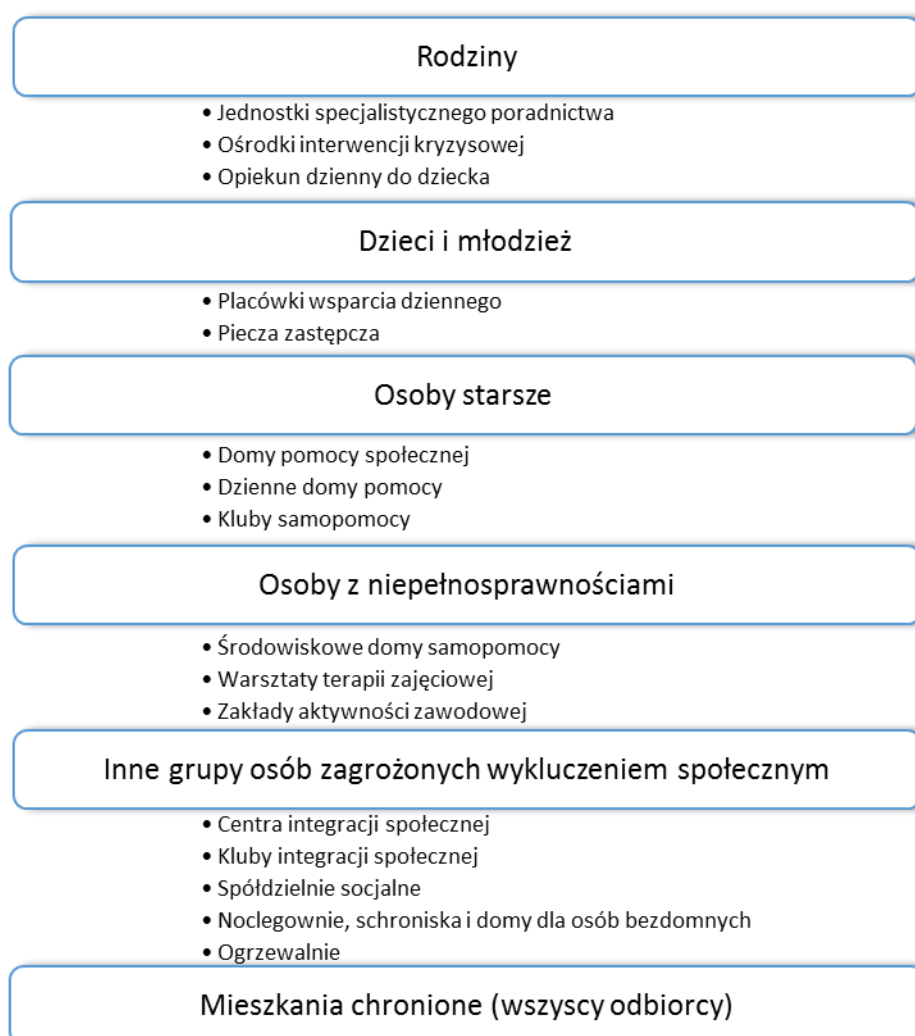

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za lata 2014-2017 i danych z systemu CeSAR MRPiPS.

IV. INFRASTRUKTURA POMOCY I WSPARCIA WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW

W poniższym rozdziale przedstawiono opis stanu infrastruktury pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców. Zaprezentowano dane dotyczące liczby wybranych typów ośrodków oferujących wsparcie⁵⁶, ich potencjału (miejsc dostępnych dla beneficjentów), a także efektywności (liczby osób, które korzystały z pomocy oferowanej przez prezentowane rodzaje placówek oraz oczekujących na możliwość skorzystania z potencjału opisywanych instytucji). Większość aktualnych danych zaprezentowano w odniesieniu do poprzednich pomiarów (w szczególności z 2018 roku) oraz w stosunku do wartości prognoz na rok 2020. Dane pochodzą ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej oraz z aplikacji CeSAR Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Rysunek 77. Podział infrastruktury pomocy i wsparcia według odbiorców

Źródło: opracowanie własne.

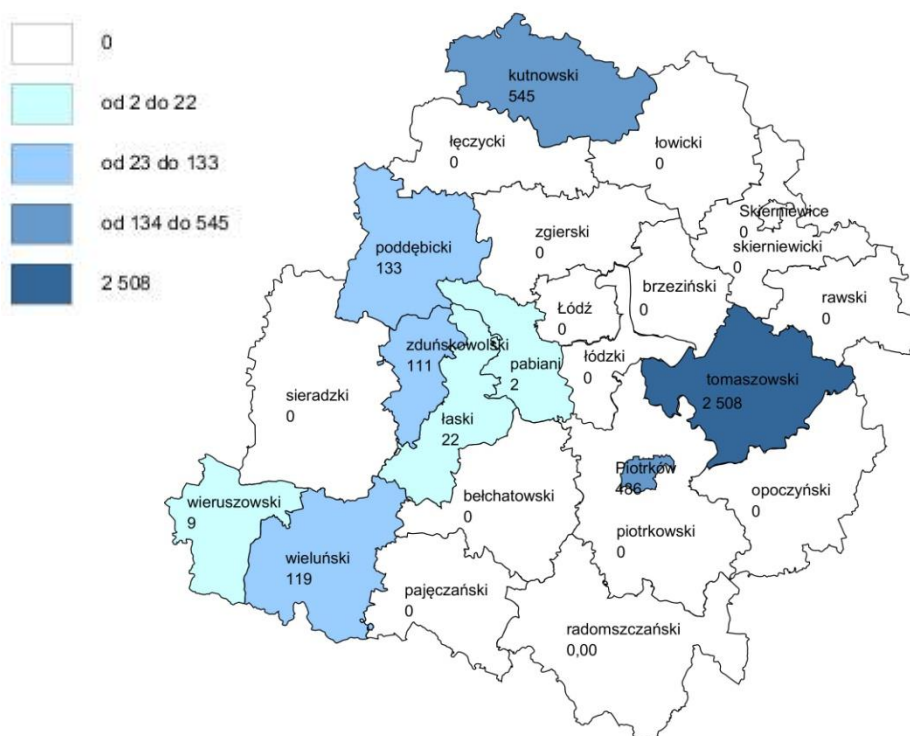
⁵⁶ Informacja o liczbie jednostek/placówek została podana w zależności od dostępności danych.

Analiza dokonana na podstawie danych pochodzących ze sprawozdań gromadzonych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej nie daje pełnego obrazu oferty specjalistycznego poradnictwa regionu. Zgodnie z „Rejestrem jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2019 roku”⁵⁸, prowadzonym przez Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi, na terenie województwa funkcjonowało 108 publicznych i niepublicznych jednostek świadczących poradnictwo specjalistyczne, w tym rodzinne, dla rodzin naturalnych lub zastępczych i adopcyjnych, prowadzonych m.in. w formie: punktów informacyjno-konsultacyjnych, punktów konsultacyjnych dla osób z problemem alkoholowym i ofiar przemocy w rodzinie, punktów konsultacyjnych dla osób i rodzin dotkniętych narkomanią punktów profilaktyczno-interwencyjnych dla dzieci, młodzieży i rodziców czy poradni psychologiczno-pedagogicznych i punktów nieodpłatnej pomocy prawnej.

Ośrodki interwencji kryzysowej

Kolejnym typem placówek, w których rodzinom udzielona może zostać pomoc, są **ośrodki interwencji kryzysowej**. Zgodnie z danymi z aplikacji CeSAR Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, w 2019 roku na terenie dziewięciu powiatów województwa łódzkiego funkcjonowało **9 ośrodków interwencji kryzysowej** (o 1 mniej niż przed rokiem – w 2019 roku brak ośrodka w Sieradzu).

Rysunek 79. Łączna liczba osób korzystających z usług ośrodków interwencji kryzysowej w województwie łódzkim w 2019 roku

⁵⁸ Obwieszczenie nr 12/2019 Wojewody Łódzkiego z dnia 1 lipca 2019 r. w sprawie Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2019 roku, http://www.pomoc.lodzkie.eu/data/dataPublicator/akt_2019.pdf (27.04.2020 r.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Wszystkie funkcjonujące ośrodki to jednostki o zasięgu ponadgminnym prowadzone przez powiaty. W 2019 roku w województwie łódzkim dostępu do usług ośrodków interwencji kryzysowej na swoim terenie nie posiadali mieszkańcy 15 powiatów: brzezińskiego, łęczyckiego, łowickiego, łódzkiego wschodniego, kutnowskiego, opoczyńskiego, pajęczańskiego, piotrkowskiego, radomszczańskiego, sieradzkiego, skierniewickiego, wieruszowskiego i zgierskiego oraz miast: Łodzi i Skierniewic.

Zgodnie z danymi ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej, ośrodki interwencji kryzysowej dysponowały w 2019 roku łącznie **19 miejscami pobytu**, a ze wszystkich oferowanych przez nie form pomocy **skorzystało w ciągu całego roku niewiele ponad 3,9 tys. osób** (przy czym najwięcej w powiecie tomaszowskim, a także w powiecie kutnowskim oraz w Piotrkowie Trybunalskim). Jednocześnie w 2019 roku odnotowano kolejny i znaczący spadek liczby osób korzystających ze wsparcia ośrodków interwencji kryzysowej (o ponad 1,0 tys. osób w stosunku do stanu z roku 2018; w 2019 roku o blisko 21,0% korzystających mniej), jak i spadek liczby oferowanych miejsc pobytu (o 9 mniej niż przed rokiem). Zgodnie z przewidywaniami w 2020 roku nastąpi dalszy spadek skali korzystania z usług powyższych jednostek.

2. Dzieci i młodzież

Placówki wsparcia dziennego

Pomoc społeczna oferuje rodzinom wsparcie m.in. poprzez objęcie dziecka opieką i wychowaniem w formie dziennej. Według danych ze sprawozdania WRiSPZ-G1⁵⁹ w województwie łódzkim w 2019 roku funkcjonowały **94 placówki wsparcia dziennego** (o 4 mniej niż w 2018 roku) o łącznej liczbie **2 723 miejsc**. Średnia liczba umieszczonych dzieci w placówkach o zasięgu gminnym (obliczana jako suma liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki) wyniosła w 2019 roku 1871 dzieci. Zgodnie z danymi sprawozdawczymi, 36 placówek wsparcia dziennego prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego, a pozostałe 58 – przez inne (niż gmina) podmioty.

Najwięcej placówek wsparcia dziennego zlokalizowanych było w Łodzi (28), Skierniewicach (11) i w powiecie łaskim (9). **Wśród 177 gmin województwa łódzkiego tylko 26 posiada** na swoim terenie **placówkę wsparcia dziennego**. Oznacza to, że aż **151 gmin nie organizuje na swoim terenie tego rodzaju wsparcia**. Placówki wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym zlokalizowane są tylko w jednym powiecie – tomaszowskim gdzie funkcjonują aż 2 tego typu podmioty oferujące 75 miejsc.

Ponad połowa placówek wsparcia dziennego funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego prowadzona była w formie opiekuńczej (64), natomiast w formie specjalistycznej prowadzonych było 30 placówek. Na koniec 2019 roku funkcjonowały tylko 2 placówki prowadzone w formie pracy podwórkowej przez wychowawcę. Łącznie ponad połowę placówek (58) prowadziły podmioty inne niż gmina (34) czy powiat (2).

⁵⁹ *Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, II kwartał, źródło: aplikacja CeSAR MRPiPS.*

Jak wynika z badań przeprowadzonych przez RCPS w Łodzi w 2016 roku większość placówek z terenu województwa łódzkiego (85%) to placówki czynne we wszystkie dni robocze, najczęściej w godzinach od 14 do 18 lub od 15 do 19, większość jest czynna (2/3) również w czasie wakacji. W województwie łódzkim przeważają średniej wielkości placówki, do których uczęszcza od 21. do 40. dzieci. Niemal we wszystkich placówkach w zajęciach uczestniczyła podobna liczba chłopców i dziewcząt. Grupy były bardzo zróżnicowane wiekowo, z przewagą placówek dla dzieci młodszych (tj. uczęszczających do szkół podstawowych).

łącznie w 2019 roku gminy i powiaty na wydatki bieżące placówek wsparcia dziennego przeznaczyły nieco ponad **8 mln zł** wliczając w to wydatki z innych niż budżet gminy czy powiatu źródeł ale pozyskane przez gminę (np. środki z UE lub budżetu państwa). Oznacza to, iż utrzymanie jednego miejsca w placówce wsparcia dziennego wymaga średnio **rocznie** wydatków na poziomie **2,9 tys. zł** (na miejsce). **Miesięcznie** ten koszt to zaledwie **246 zł** (na utrzymanie jednego miejsca w placówce).

Pieczą zastępczą

Organizacja wsparcia realizowanego poprzez system tzw. pieczy zastępczej sprawowanej nad dzieckiem w przypadku niemożności zapewnienia opieki i wychowania przez rodziców biologicznych należy do zadań własnych powiatu. Pieczę zastępczą sprawowana jest w dwóch formach: rodzinnej oraz instytucjonalnej.

Na instytucjonalną pieczę zastępczą składają się placówki opiekuńczo-wychowawcze (domy dziecka) oraz regionalne ośrodki opiekuńczo-terapeutyczne i interwencyjne ośrodki preadopcyjne. W struktury rodzinnej pieczy zastępczej wchodzi natomiast rodziny zastępcze – spokrewnione, niezawodowe oraz zawodowe (w tym specjalistyczne dla: małoletnich matek, dzieci niepełnosprawnych, nieletnich oraz pełniące funkcję pogotowia rodzinnego) oraz rodzinne domy dziecka.

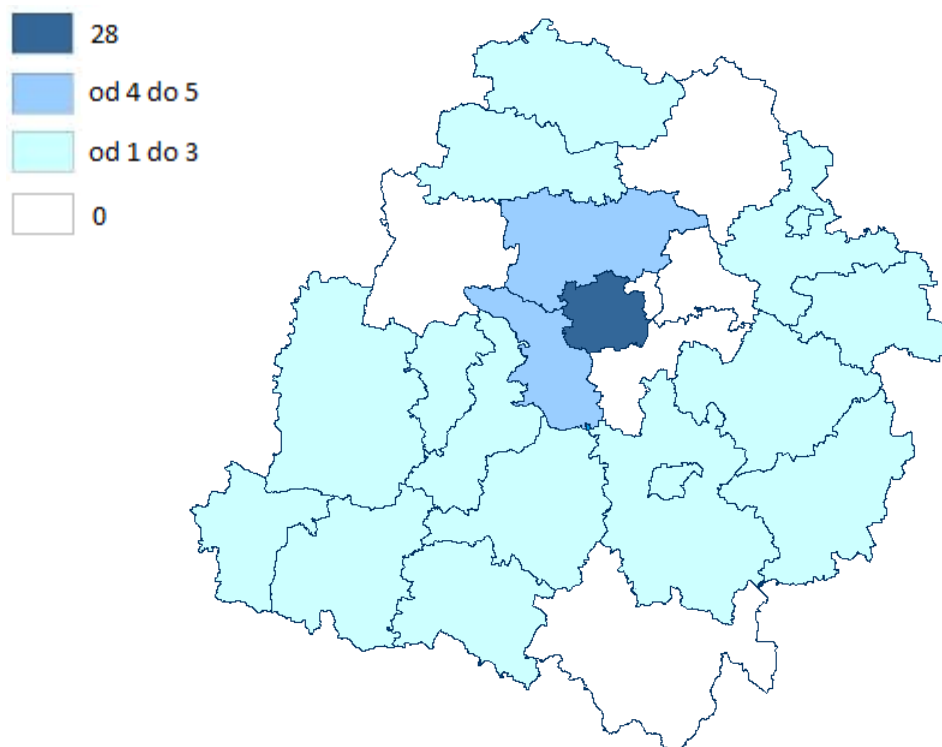
Rysunek 80. Schemat pieczy zastępczej

Źródło: opracowanie własne.

Na koniec 2019 roku w województwie łódzkim, w ramach instytucjonalnej pieczy zastępczej, funkcjonowało **67 placówek opiekuńczo-wychowawczych** oferujących łącznie **1 207 miejsc**. Przeciętna liczba dzieci umieszczonych w placówkach w 2019 roku wyniosła 1 137⁶⁰. Większość placówek opiekuńczo-wychowawczych (47 POW) funkcjonowało jako jednostki publiczne prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego, natomiast pozostałe 20 prowadzonych było przez podmioty zewnętrzne na zlecenie powiatu lub miasta na prawach powiatu.

Rysunek 81. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS

Nie wszystkie powiaty posiadają na swoim terenie placówki opiekuńczo-wychowawcze – takiej placówki nie posiada powiat: brzeziński, łowicki, łódzki wschodni oraz poddębicki. Najwięcej placówek opiekuńczo-wychowawczych zlokalizowanych było **w łodzi (28)**, co stanowi 42% wszystkich placówek funkcjonujących na terenie województwa. W pozostałych powiatach posiadających na swoim obszarze placówkę opiekuńczą-wychowawczą funkcjonowało między 1 a 5 placówek.

Wyróżnia się 4 typy placówek opiekuńczo-wychowawczych: socjalizacyjne, interwencyjne, rodzinne i specjalistyczno-terapeutyczne⁶¹. Z danych pochodzących z aplikacji CeSAR MRPiPS

⁶⁰ Przeciętną liczbę dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oblicza się, dzieląc sumę liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki w okresie sprawozdawczym.

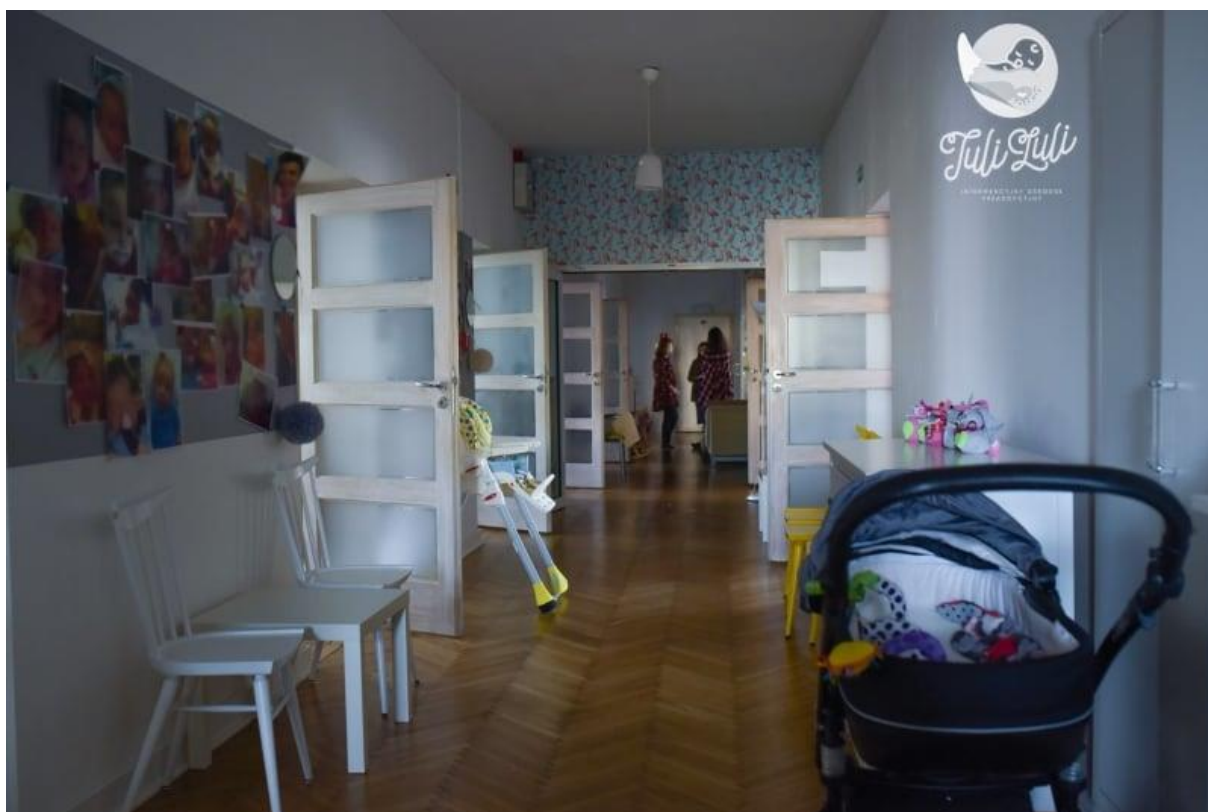
⁶¹ Suma poszczególnych typów placówek jest wyższa niż łączna liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych, gdyż (zgodnie z art. 101 pkt 3 ustawy o WRiSPZ) placówki opiekuńczo-wychowawcze mogą łączyć zadania placówek różnego typu (z wyłączeniem typu rodzinnego).

wynika, iż liczebność poszczególnych placówek pod koniec 2019 roku przedstawiała się następująco:

- **42** placówki typu **socjalizacyjnego**, oferujących **896** miejsc;
- **21** placówek typu **rodzinnego**, oferujących **165** miejsc;
- **5** placówek typu **interwencyjnego**, oferujących **131** miejsc;
- **2** placówki typu **specjalistyczno-terapeutycznego**, oferujące **15** miejsc.

Na terenie Województwa łódzkiego funkcjonuje 1 Interwencyjny ośrodek preadopcyjny (Tuli-Luli), którego prowadzenie 22 czerwca 2016 roku Województwo łódzkie powierzyło Fundacji Gajusz, posiada 20 miejsc rotacyjnych dla dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.

Rysunek 82. Ośrodek preadopcyjny Tuli-Luli

Źródło: <https://gajusz.org.pl/dla-potrzebujacych/tuli-luli/>

Główny cel działalności ośrodka to jak najszybsze przywrócenie dzieciom rodziny – albo poprzez umożliwienie powrotu do rodziców biologicznych albo powierzenie rodzinie adopcyjnej lub zastępczej.

W województwie łódzkim w 2019 roku nie funkcjonował regionalny ośrodek opiekuńczo-terapeutyczny.

Na koniec 2019 roku w województwie łódzkim funkcjonowało łącznie **2 843 podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej**, w tym:

- **1 872 spokrewnionych rodzin zastępczych** (66% ogółu rodzinnej pieczy zastępczej), w których przebywało co najmniej 2 477 dzieci;
- **835 rodzin zastępczych niezawodowych** (29%), w których przebywało co najmniej 1 041 dzieci;
- **92 rodzin zastępczych zawodowych** (3%), w których przebywało co najmniej 376 dzieci, w tym:
 - 28 rodzin zastępczych zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego, w których przebywało co najmniej 86 dzieci;
 - 32 rodzin zastępczych zawodowych specjalistycznych, w których przebywało co najmniej 47 dzieci;
- **44 rodzin prowadzących rodzinne domy dziecka** (2%), w których przebywało co najmniej 265 dzieci.

Pierwsze dwa typy rodzin zastępczych funkcjonowały w 2019 roku w każdym powiecie województwa łódzkiego. Najwięcej rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem pod koniec roku funkcjonowało w mieście Łodzi (650 rodzin), w powiecie zgierskim (98), kutnowskim (91) oraz w powiecie pabianickim (90 rodzin), natomiast najmniej w powiecie brzezińskim (15 rodzin). W przypadku rodzin zastępczych niezawodowych najwięcej z nich funkcjonowało również w Łodzi (233 rodzin), a najmniej w powiecie łęczyckim i wieruszowskim (po 9). Najwięcej rodzin zastępczych zawodowych także było w Łodzi (23). W aż siedmiu powiatach na koniec roku 2019 nie funkcjonowała żadna zawodowa rodzina zastępcza.

Najmniej rozbudowaną formą rodzinnej pieczy zastępczej, funkcjonującą tylko w części łódzkich powiatów, były w 2019 roku (podobnie, jak w latach ubiegłych) rodzinne domy dziecka. Na swoim terenie rodzinny dom dziecka posiadało 14 z 24 łódzkich powiatów. Przeciętnie w 2019 roku **na 1 rodzinny dom dziecka przypadało 6 dzieci**. Najwięcej rodzinnych domów dziecka funkcjonowało w mieście Łodzi (25), natomiast pozostałe powiaty posiadające na swoim terenie tego rodzaju instytucję prowadziło od 1 do maksymalnie 3 rodzinnych domów dziecka.

Od momentu wejścia w życie ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej rokrocznie (do 2017 roku) zwiększała się liczba **koordynatorów pieczy zastępczej**, aż do osiągnięcia względnej stabilizacji w roku 2015. Według danych pozyskanych z aplikacji CeSAR za 2019 rok, w województwie łódzkim liczba koordynatorów pieczy zastępczej wzrosła o czternaście osób w stosunku do roku ubiegłego. Zarówno w 2019 jak i 2018 roku odnotowano duże wahania zatrudnienia w poszczególnych kwartałach roku sprawozdawczego. Jest to niepokojące zjawisko wymagające osobnej analizy gdyż fluktuacje te sięgają niejednokrotnie 20% zatrudnienia i skutkować mogą m.in. brakiem ciągłości działań i spadkiem jakości świadczonego wsparcia. W 2019 roku w województwie łódzkim zatrudnionych było **112 koordynatorów pieczy zastępczej**.

3. Osoby starsze

Domy pomocy społecznej

Zgodnie z danymi ze sprawozdania MPiPS-05, zawierającego informacje na temat placówek zapewniających całodobową opiekę i wsparcie, w 2019 roku na terenie województwa łódzkiego funkcjonowało **55 domów pomocy społecznej** – o 1 jednostkę mniej w porównaniu

z rokiem 2018 (w 2019 roku brak jednej placówki prowadzonej przez podmiot niepubliczny w powiecie łódzkim wschodnim). Wszystkie domy pomocy społecznej funkcjonujące na terenie województwa to placówki ponadgminne, które w większości prowadzone były przez samorządy powiatowe (48 placówek). Podmioty niepubliczne prowadziły w 2019 roku 7 placówek tego typu.

Domy pomocy społecznej oferują wsparcie nie tylko osobom wymagającym całodobowej opieki ze względu na wiek⁶², ale również innym grupom odbiorców. Placówki funkcjonujące w 2019 roku w województwie łódzkim przeznaczone były dla:

- osób w podeszłym wieku (8 placówek);
- osób przewlekle somatycznie chorych (12);
- osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych (8);
- osób przewlekle psychicznie chorych (17);
- dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie (6);
- dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie (1);
- osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie (2);
- innych odbiorców, zgodnie z art. 56a, ust. 2 i 3 ustawy o pomocy społecznej (1).

W województwie łódzkim nie prowadzono domów dla osób niepełnosprawnych fizycznie oraz dla osób uzależnionych od alkoholu.

Domy pomocy społecznej znajdowały się **na terenie 22 powiatów**. Jedynie w powiecie rawskim i skierniewickim (podobnie, jak rok wcześniej) nie odnotowano funkcjonowania tego typu placówek. W przekroju terytorialnym, największa liczba domów pomocy społecznej zlokalizowana była w stolicy województwa (15), a następnie w powiecie kutnowskim (6), zgierskim (4) i sieradzkim (3). Pozostałe powiaty, na terenie których znajdowały się domy pomocy społecznej, dysponowały maksymalnie 2 jednostkami tego typu.

Z opieki i wsparcia oferowanego przez domy pomocy społecznej w województwie łódzkim **skorzystało w ciągu całego roku łącznie 7 208 osób**⁶³ (o 181 osób mniej niż w roku 2018). Placówki te oferowały w 2019 roku **6 211 miejsc** (o 46 mniej w porównaniu do stanu z roku 2018), a liczba ich **mieszkańców** według stanu na koniec 2019 roku wyniosła **6 126 osób**, z czego:

- 573 osoby zamieszkiwały domy dla osób w podeszłym wieku;
- 1 668 osób przebywało w domach dla osób przewlekle somatycznie chorych;
- 722 osoby zamieszkiwały domy dla osób w podeszłym wieku oraz przewlekle somatycznie chorych;
- 2 072 osoby przebywały w domach dla osób przewlekle psychicznie chorych;
- 458 osób zamieszkiwało domy dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie;
- 48 osób przebywało w domu dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
- 211 osób zamieszkiwało w domach dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;

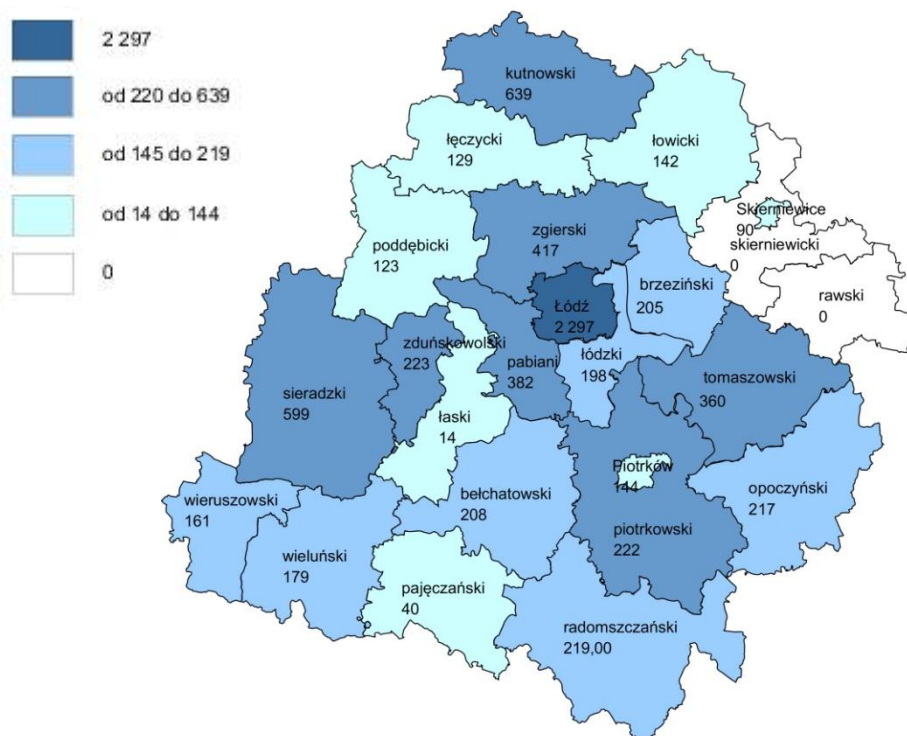
⁶² Niemniej jednak przeważająca część mieszkańców domów pomocy społecznej to osoby w wieku poprodukcyjnym, tj. w wieku 60 lat i więcej przypadku kobiet i powyżej 65 lat dla mężczyzn (w 2019 roku w województwie łódzkim osoby te stanowiły ponad 62,0% wszystkich mieszkańców DPS).

⁶³ Dane dotyczące łącznej liczby osób, które w ciągu całego roku skorzystały z pomocy i wsparcia oferowanego przez domy pomocy społecznej pochodzą ze sprawozdań zgromadzonych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej. W sprawozdaniu MPiPS-05 informacja ta nie występuje.

- 374 osoby przebywały w domu dla innych odbiorców, zgodnie z art. 56a, ust. 2 i 3 ustawy o pomocy społecznej.

Około 14,0% spośród wszystkich mieszkańców domów pomocy społecznej w województwie łódzkim (845 osób) stanowiły osoby, które nie opuszczały łóżek.

Rysunek 83. Łączna liczba osób korzystających z domów pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

W strukturze wiekowej mieszkańców domów pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2019 roku przeważały osoby w wieku poprodukcyjnym (3 815 osób), stanowiące niewiele ponad 62,0% wszystkich osób korzystających z opieki oferowanej przez te placówki. Niespełna 38,0% mieszkańców DPS stanowiły osoby w wieku produkcyjnym (2 297 osób), natomiast liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zamieszkujących domy pomocy społecznej była marginalna (14 osób w 2019 roku). Jednocześnie najstarszy mieszkaniec DPS w województwie łódzkim miał w 2019 roku 106 lat (odnotowano dwie takie osoby), najmłodszy zaś – 3 lata.

W ciągu całego 2019 roku do domów pomocy społecznej w województwie łódzkim przyjętych zostało 1 025 osób, przy czym liczba osób w nich **umieszczonych** (tj. przyjętych do tych jednostek po raz pierwszy) **wyniosła 1 021 osób**. Jednocześnie w ciągu roku z placówek tych odeszło 1 085 osób, przy czym w zdecydowanej większości osoby te zmarły (87,0%; 940 osób), natomiast 6,0% (65 osób) przeniesionych zostało do innych placówek, około 4,5% (49 osób) powróciło do rodziny, a 2,9% (31 osób) usamodzielniało się.

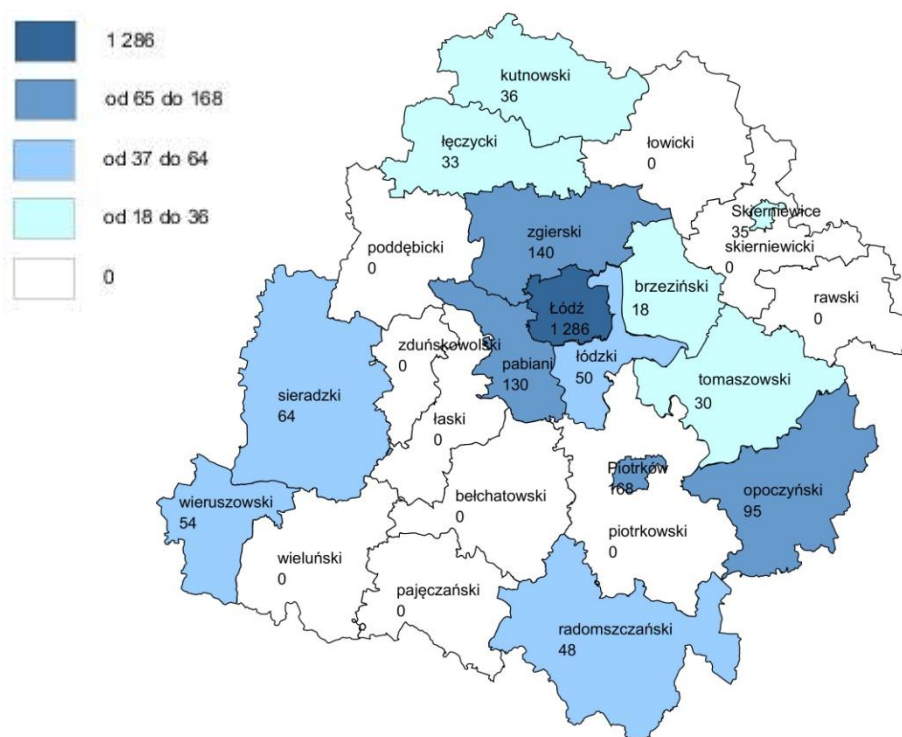
Według stanu na koniec 2019 roku, w województwie łódzkim **na umieszczenie** w domu pomocy społecznej **oczekiwało 235 osób**. **Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc** w domach pomocy społecznej (stosunek liczby osób umieszczonych w ciągu roku do ogółu osób wymagających umieszczenia w domach pomocy społecznej, tj. osób umieszczonych oraz

oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim wartość **blisko 81,3%** (wartość zbliżona do obserwowanej w latach poprzednich). Oznacza to, że w 2019 roku blisko 19,0% osób wymagających umieszczenia w domach pomocy społecznej nie otrzymało miejsca w istniejących placówkach.

Dzienne domy pomocy

Dzienne domy pomocy stanowią ośrodki wsparcia przeznaczone głównie dla osób starszych. Zgodnie z danymi z aplikacji CeSAR MRPiPS, w 2019 roku w całym województwie łódzkim funkcjonowały **43 tego typu jednostki**, a zatem o 6 placówek więcej niż w roku poprzednim i o 8 więcej niż w roku 2017. Ośrodki te w większości prowadzone były przez samorząd terytorialny (39 przez samorząd gminny i 2 przez samorząd powiatowy), a prowadzenie pozostałych dwóch zostało zlecone podmiotom zewnętrznym. Placówki tego typu funkcjonowały na terenie 11 powiatów (w roku 2018 było to 10 powiatów) i w 3 miastach na prawach powiatu, przy czym największą ich liczbę odnotowano w Łodzi (22 ośrodki). Z danych pozyskanych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej wynika, że dzienne domy pomocy dysponowały w 2019 roku **1 798 miejscami** (o 65 więcej niż w roku 2018), z których w ciągu całego roku skorzystało łącznie **2 187 osób** (o 211 osób więcej niż przed rokiem).

Rysunek 84. Łączna liczba osób korzystających z dziennych domów pomocy w województwie łódzkim w 2019 roku

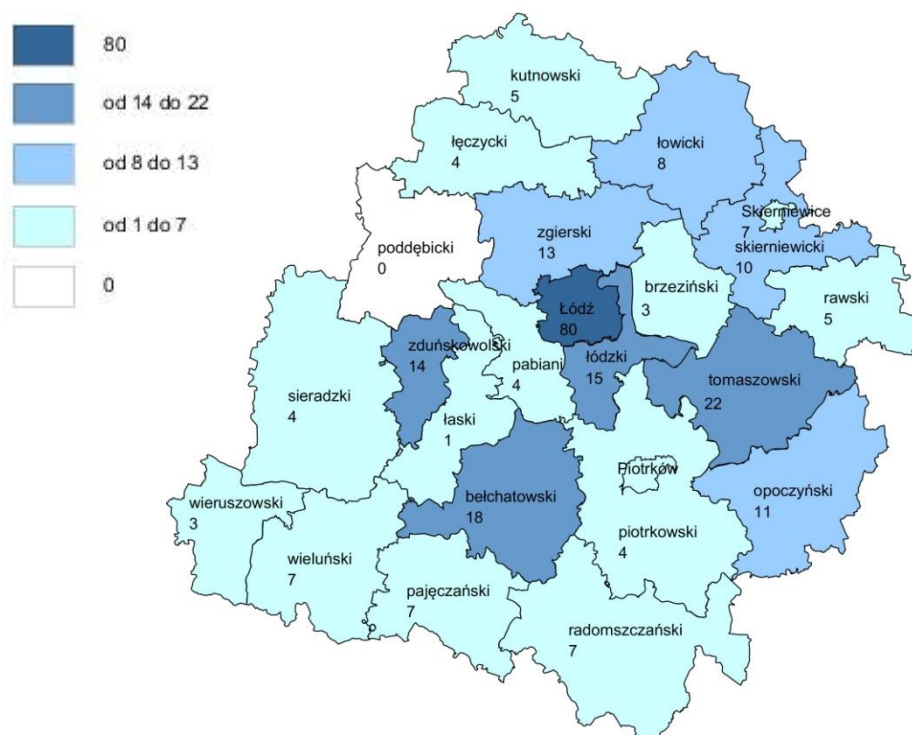
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Wsparcie dziennych domów pomocy realizowane jest m.in. poprzez projekt Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej Senior-WIGOR, w ramach którego samorządy mogą ubiegać się o środki na rozwój sieci dziennych domów dla osób starszych na swoim terenie. W pierwszej kolejności wsparcie udzielane jest gminom wiejskim i miejsko-wiejskim

charakteryzującym się niskimi dochodami w przeliczeniu na mieszkańca i wysokim odsetkiem seniorów w populacji lub brakiem wsparcia dla seniorów, w tym infrastruktury pomocy społecznej służącej do realizacji usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób starszych poza miejscem ich zamieszkania.

Wśród innych form dziennej pomocy skierowanej do osób starszych, w województwie łódzkim w 2019 roku funkcjonowały **253 kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów** (o 20 więcej niż rok wcześniej i o 45 więcej niż w roku 2017). Jednostki te działały w większości powiatów województwa łódzkiego, poza powiatem poddębickim. W 2020 roku przewidywane jest dalszy wzrost liczby miejsc spotkań dla seniorów o kolejne 8 jednostek.

Rysunek 85. Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Kluby samopomocy

Wspieraniem osób starszych zajmują się również ośrodki wsparcia, jakimi są **kluby samopomocy**. W 2019 roku kluby samopomocy w województwie łódzkim **oferowały łącznie 435 miejsc** (o 95 miejsc więcej niż w roku 2018), z których **skorzystało łącznie 420 osób** (o 130 więcej niż przed rokiem). Najwięcej osób korzystało z usług klubów samopomocy w Bełchatowie (160 osób) oraz w Łodzi (116).

4. Osoby z niepełnosprawnościami

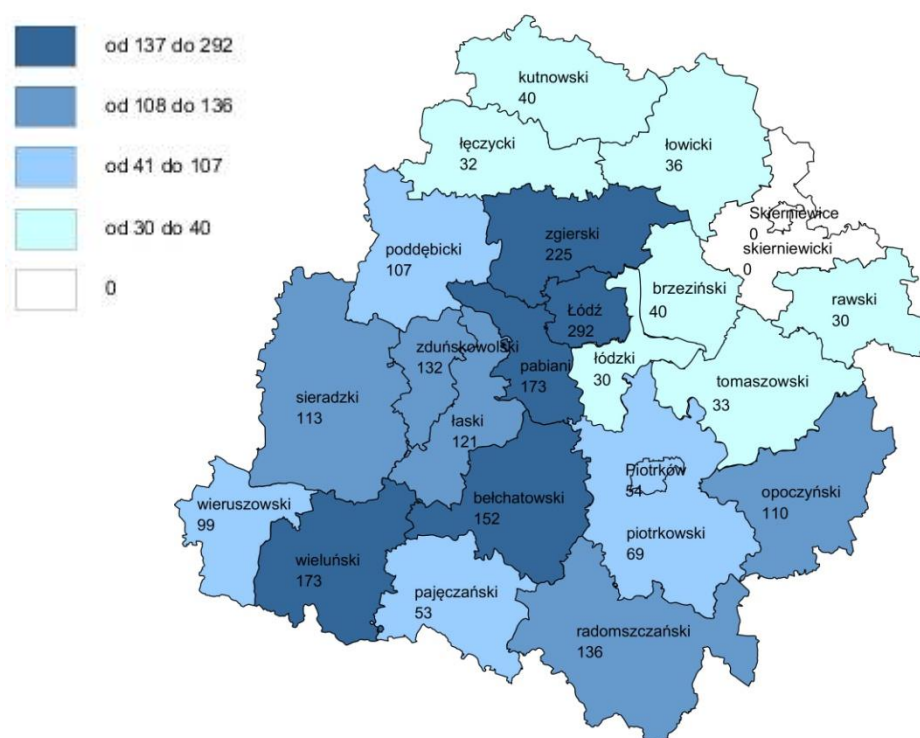
Środowiskowe domy samopomocy

Wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami oferowane jest przez kilka rodzajów instytucji. Jedną z nich są **środowiskowe domy samopomocy** będące ośrodkami wsparcia dziennego

pobytu, które są przeznaczone dla osób przewlekle psychicznie chorych i niepełnosprawnych intelektualnie. W ośrodkach tych mogą być również prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu.

Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej oraz danymi zawartymi w sprawozdaniu MPiPS-05, w województwie łódzkim w 2019 roku znajdowało się **47 środowiskowych domów samopomocy** (o 1 więcej niż w roku 2018), spośród których 32 placówki prowadzone były przez jednostki samorządu szczebla gminnego, natomiast prowadzenie pozostałych 15 zlecono podmiotom niepublicznym. Środowiskowe domy samopomocy funkcjonowały w 2019 roku na terenie **22 powiatów** (brak ośrodków w powiecie skierniewickim oraz w Skierniewicach). Największa liczba omawianych placówek zlokalizowana była w Łodzi oraz w powiecie zgierskim (w obu przypadkach 5 jednostek), a także na terenie powiatu pabianickiego i wieluńskiego (po 4 ośrodki). Na terenie pozostałych powiatów znajdowały się maksymalnie po 3 placówki tego typu.

Rysunek 86. Łączna liczba osób korzystających ze środowiskowych domów samopomocy w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Z usług oferowanych przez środowiskowe domy samopomocy w województwie łódzkim skorzystało w ciągu całego roku łącznie **2 250 osób**⁶⁴ (o 106 osób więcej niż przed rokiem). Ośrodki te oferowały w 2019 roku **1 983 miejsca** (o 61 więcej w porównaniu do stanu z roku 2018), a liczba **osób w nich przebywających** według stanu na koniec roku wyniosła **2 012 osób**.

⁶⁴ Dane dotyczące łącznej liczby osób, które w ciągu całego roku skorzystały z usług środowiskowych domów samopomocy pochodzą ze sprawozdań zgromadzonych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej. W sprawozdaniu MPiPS-05 informacja ta nie występuje.

W ciągu całego 2019 roku w środowiskowych domach samopomocy w województwie łódzkim **umieszczono** (tj. przyjęto do tych ośrodków po raz pierwszy) **344 osoby**, a z placówek tych ubyło 325 osób. Na umieszczenie w środowiskowych domach samopomocy w województwie łódzkim **oczekiwało 161 osób** (według stanu na koniec 2019 roku), co stanowi wartość aż o 32,0% niższą w stosunku do liczby oczekujących na miejsce w ŚDS w końcu roku 2018 (237 osób). **Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc** w środowiskowych domach samopomocy (stosunek liczby osób umieszczonych w ciągu roku do ogółu osób wymagających umieszczenia w tych ośrodkach, tj. osób umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim wartość blisko 68,1%. Oznacza to, że w 2019 roku blisko 32,0% osób wymagających umieszczenia w środowiskowych domach samopomocy nie otrzymało miejsca w istniejących ośrodkach. Niemniej jednak wartość wskaźnika obrazującego poziom zaspokojenia miejsc w omawianych placówkach uległa zwiększeniu w porównaniu do wartości odnotowanej w roku 2018 (56,3%).

Warsztaty terapii zajęciowej

Kolejną instytucją oferującą wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami są **warsztaty terapii zajęciowej**. Zgodnie z danymi Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych⁶⁵ (aktualizacja 02.2018) w województwie łódzkim funkcjonowało **41 tego rodzaju jednostek**. Dostęp do tego rodzaju wsparcia mieli mieszkańcy większości powiatów regionu. Brak tego typu jednostek odnotowano w powiecie pajęczańskim oraz skierniewickim. Największa liczba warsztatów terapii zajęciowej znajduje się w Łodzi (9), natomiast pozostałe powiaty posiadają od 1 do 3 tego typu placówek na swoim terenie.

Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w województwie łódzkim w 2019 roku w zajęciach organizowanych przez warsztaty terapii zajęciowej **uczestniczyło 1 757 osób**, co stanowi wartość zbliżoną do odnotowanej w roku 2018. Również w roku 2020 przewiduje się utrzymanie liczby osób biorących udział w zajęciach organizowanych przez WTZ na zbliżonym poziomie.

Zakłady aktywności zawodowej

Województwo łódzkie posiada ubogą infrastrukturę wsparcia aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych (w tym również osób dotkniętych niepełnosprawnością z powodu zaburzeń psychicznych) w postaci **zakładów aktywności zawodowej (ZAZ)**. Zgodnie z danymi RCPS w Łodzi w województwie łódzkim w 2019 roku funkcjonowało zaledwie **7 zakładów aktywności zawodowej**, z czego 5 zlokalizowanych było na terenie Łodzi, 1 w powiecie wierszowskim i 1 w powiecie rawskim. Stan ten utrzymuje się od roku 2018, kiedy to w województwie utworzony został jeden dodatkowy zakład aktywności zawodowej, i nie przewiduje się zmian w tym zakresie. Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2019 roku w zajęciach organizowanych przez omawiane podmioty **uczestniczyło łącznie 209 osób**, co stanowi wartość zbliżoną do odnotowanej w roku 2018.

⁶⁵ Źródło: baza zamieszczona na stronie: www.niepelnospawni.gov.pl/art,10,warsztaty-terapii-zajeciowej-pjm (01.06.2020).

Kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Zgodnie z danymi MRPiPS, w 2019 roku na terenie województwa łódzkiego odnotowano funkcjonowanie 4 klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które zlokalizowane były w Łodzi (3 ośrodki) oraz w Witoniu (powiat łęczycki; 1 ośrodek). Łącznie ośrodki te dysponowały 105 miejscami, z których w 2019 roku skorzystało 131 osób.

5. Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Poza jednostkami opisanymi we wcześniejszych częściach opracowania, w województwie łódzkim funkcjonują również podmioty oferujące wsparcie innym grupom osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, m.in. osobom bezrobotnym, bezdomnym, matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży oraz cudzoziemcom. Jednocześnie niektórych jednostek i ośrodków wsparcia nie można jednoznacznie przypisać konkretnej grupie odbiorców pomocy ze względu na fakt, że udzielają one wsparcia szerokiemu gronu beneficjentów.

Domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży

W województwie łódzkim w 2019 roku funkcjonował **1 dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży**, który zlokalizowany był w Łodzi. Ośrodek ten dysponował **60 miejscami**, z których w ciągu roku **skorzystało 141 osób**.

Centra integracji społecznej

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniach Centrów Integracji Społecznej (CIS) za 2019 rok, w województwie łódzkim w roku oceny funkcjonowały **2 centra integracji społecznej** znajdujące się w Łodzi oraz w Radomsku, a ich liczba zmniejszyła się o 1 jednostkę w porównaniu do stanu z roku 2018 (w roku 2019 nie odnotowano jednej placówki funkcjonującej dotychczas w Opocznie). Powyższe jednostki prowadzone były przez organizacje pozarządowe i dofinansowywane z budżetów samorządów gminnych.

W zajęciach organizowanych przez centra integracji społecznej **w ciągu całego 2019 roku uczestniczyło 368 osób**, które objęto reintegracją zawodową i społeczną oraz działaniami mającymi na celu usamodzielnienie ekonomiczne (o 143 mniej niż w roku 2018), przy czym stosunkowo największą część uczestników zajęć⁶⁶ stanowiły osoby długotrwale bezrobotne (27%; 99 osób), a następnie osoby uzależnione od alkoholu (17%; 62 osoby) oraz osoby niepełnosprawne (ponad 14,0%; 53 osoby). Uczestnikami zajęć w CIS w 2019 roku były również osoby zwalniane z zakładów karnych, mające trudności w integracji ze środowiskiem (21), osoby z zaburzeniami psychicznymi (3) oraz osoby bezdomne realizujące indywidualny program wychodzenia z bezdomności (2). W ramach usług reintegracji zawodowej i społecznej realizowanych przez centra integracji społecznej, uczestnicy zajęć najczęściej korzystali m.in. z indywidualnego poradnictwa psychologicznego lub terapeutycznego, szkoleń zawodowych prowadzonych przez podmiot zewnętrzny oraz grup edukacyjnych. Jednocześnie w 2019 roku 36 osób, które pozytywnie zakończyły uczestnictwo w działaniach mających na celu usamodzielnienie ekonomiczne znalazło zatrudnienie u pracodawcy bez zatrudnienia wspieranego.

⁶⁶ Dotyczy osób, które zostały zaklasyfikowane do konkretnej grupy uczestników.

Kluby integracji społecznej

Kluby integracji społecznej stanowią ośrodki wsparcia dziennego pobytu, które przeznaczone są dla osób wymagających częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność. Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniach Klubów Integracji Społecznej (KIS), w 2019 roku w województwie łódzkim funkcjonowało **8 ośrodków tego typu**, a ich liczba zmniejszyła się o 2 jednostki w porównaniu do stanu z roku 2018. Funkcjonowanie klubów integracji społecznej w 2019 roku odnotowano w Łodzi (2 ośrodki) oraz w powiecie zgierskim (2 ośrodki – w Aleksandrowie Łódzkim oraz w Zgierzu), a także na terenie powiatów: pabianickiego (Pabianice), radomszczańskiego (Radomsko), sieradzkiego (Błaszki) i tomaszowskiego (Tomaszów Mazowiecki). Wszystkie ośrodki prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego.

W zajęciach organizowanych przez kluby integracji społecznej w 2019 roku **udział rozpoczęło 1 110 osób**⁶⁷ (wartość ta jest zbliżona do odnotowanej w roku 2018 – 1 135 osób). Uczestnikami zajęć najczęściej były osoby długotrwale bezrobotne, a także osoby niepełnosprawne oraz uzależnione od alkoholu. Zdecydowanie rzadziej z usług oferowanych przez kluby korzystały osoby zwalniane z zakładów karnych, osoby chore psychicznie, osoby bezdomne oraz uzależnione od narkotyków. W ramach usług reintegracji społecznej realizowanych przez kluby integracji społecznej, uczestnicy zajęć najczęściej korzystali z zajęć edukacyjnych (w ciągu całego roku udział w nich wzięły 424 osoby) oraz poradnictwa psychologicznego (339 osób), a nieco rzadziej z zajęć terapeutycznych indywidualnych (łącznie 150 osób) i grupowych (92 osoby) oraz z poradnictwa prawnego (62 osoby). W ramach usług reintegracji zawodowej największą liczbę uczestników odnotowano w przypadku szkoleń zawodowych (skorzystały z nich łącznie 103 osoby), natomiast z doradztwa i szkoleń w zakresie prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej, w tym w formie spółdzielni socjalnej, skorzystało łącznie 89 osób. Jednocześnie w 2019 roku spośród osób, które zakończyły udział w klubach integracji społecznej, 327 zostało skierowanych do prac społecznie użytecznych, 57 podjęło zatrudnienie u pracodawcy, 13 podjęło staż zawodowy, a 4 zostały skierowane do robót publicznych.

Mieszkania chronione

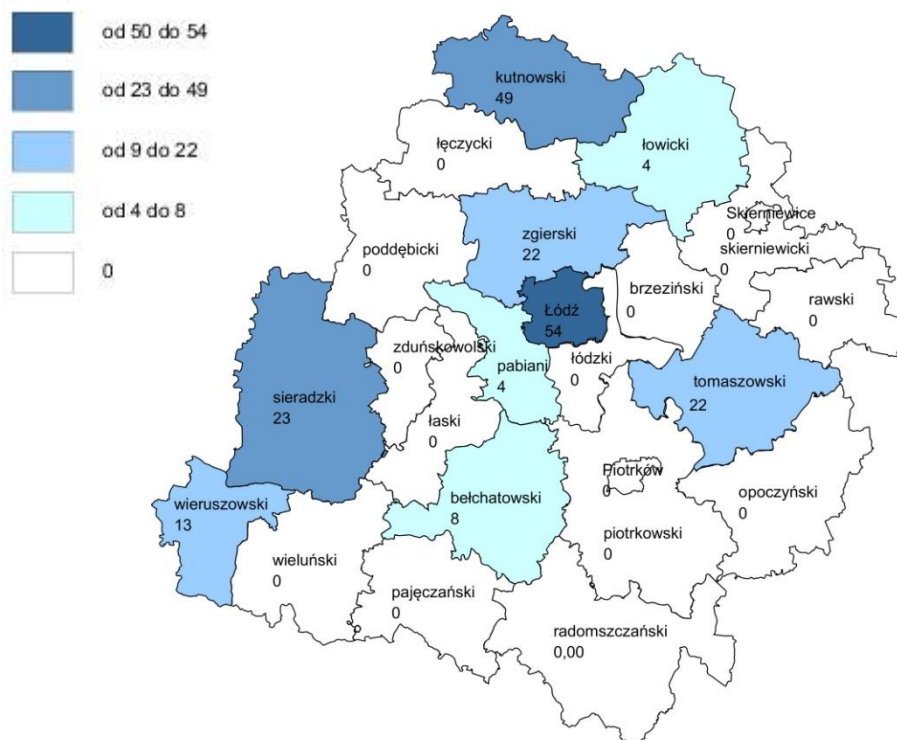
Formą wsparcia w obszarze zapewnienia odpowiednich warunków mieszkaniowych są mieszkania chronione, które stanowią m.in. pomoc w usamodzielnianiu osób opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą, schroniska oraz zakłady poprawcze.

Zgodnie z danymi z aplikacji CeSAR Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2019 roku w województwie łódzkim odnotowano łącznie **58 mieszkań chronionych**⁶⁸ (o 4 jednostki mniej niż w roku 2018), z czego 26 przeznaczonych było dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

⁶⁷ W sprawozdaniu KIS dostępne są informacje dotyczące liczby osób, które rozpoczęły i zakończyły udział w zajęciach.

⁶⁸ Zgodnie z danymi Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, w przypadku 5 mieszkań chronionych o zasięgu ponadgminnym znajdujących się na terenie województwa łódzkiego, tj. w powiecie tomaszowskim (2 mieszkania) oraz w powiatach bełchatowskim, rawskim i zgierskim (w każdym powiecie po 1 mieszkaniu), nie odnotowano w 2019 roku liczby osób korzystających.

Rysunek 87. Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Na 24 powiaty województwa łódzkiego 10 dysponowało mieszkańcami chronionymi, z czego największa ich liczba (32) funkcjonowała w powiecie kutnowskim. Mieszkania te mieszczą się w Kompleksie Terapeutyczno-Integracyjnym „Wspólny dom” w Kutnie⁶⁹ i są przeznaczone dla osób starszych i niepełnosprawnych⁷⁰. Stosunkowo dużą liczbę mieszkań chronionych (10) odnotowano również w Łodzi, a w pozostałych ośmiu powiatach województwa łódzkiego ich liczba wahała się między 1 a 4.

Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, mieszkania chronione funkcjonujące w województwie łódzkim oferowały łącznie **224 miejsca**, a z ich usług w 2019 roku skorzystało **199 osób**. Powyższe wartości były zbliżone do odnotowanych w roku 2018. Liczba osób umieszczonych w mieszkaniach chronionych w województwie łódzkim pod koniec 2019 roku wyniosła 158 osób (o 37 więcej niż w roku poprzednim), natomiast na miejsce w mieszkaniu chronionym oczekiwało zaledwie 16 osób. Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w mieszkaniach chronionych (stosunek liczby osób umieszczonych do ogółu osób wymagających umieszczenia w mieszkaniach chronionych (tj. osób umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim wartość blisko 91,0%, co oznacza, iż w 2019 roku jedynie około 9,0% osób oczekujących na umieszczenie w mieszkaniu chronionym nie otrzymało miejsca w istniejącej placówce.

⁶⁹<http://kutno.naszemiasto.pl/artukul/kompleks-terapeutyczno-integracyjny-quotwspolny-domquot,1446665,art,t,id,tm.html> (28.04.2020 r.)

⁷⁰ http://www.bip173.lo.pl/?cid=229&bip_id=630 (28.04.2020 r.)

Schroniska, noclegownie i ogrzewalnie dla osób bezdomnych

Schronienie dla osób bezdomnych udzielane jest poprzez przyznanie tymczasowego miejsca w schronisku dla osób bezdomnych albo w noclegowni. **Schronisko dla osób bezdomnych** zapewnia całodobowe, tymczasowe schronienie oraz usługi ukierunkowane na wzmacnianie aktywności społecznej, wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej osobom bezdomnym, które podpisały kontrakt socjalny. W schroniskach dla kobiet i kobiet z dziećmi można również skorzystać z pomocy psychologa i pedagoga. W **noclegowni** zapewniane jest osobom bezdomnym tymczasowe schronienie w postaci miejsca noclegowego, umożliwiającego spędzenie nocy w warunkach gwarantujących ochronę życia i zdrowia. Schronienie osobom bezdomnym zapewnia się również w formie **ogrzewalni**, która umożliwia interwencyjny, bezpieczny pobyt w ogrzewanych pomieszczeniach wyposażonych co najmniej w miejsca siedzące.

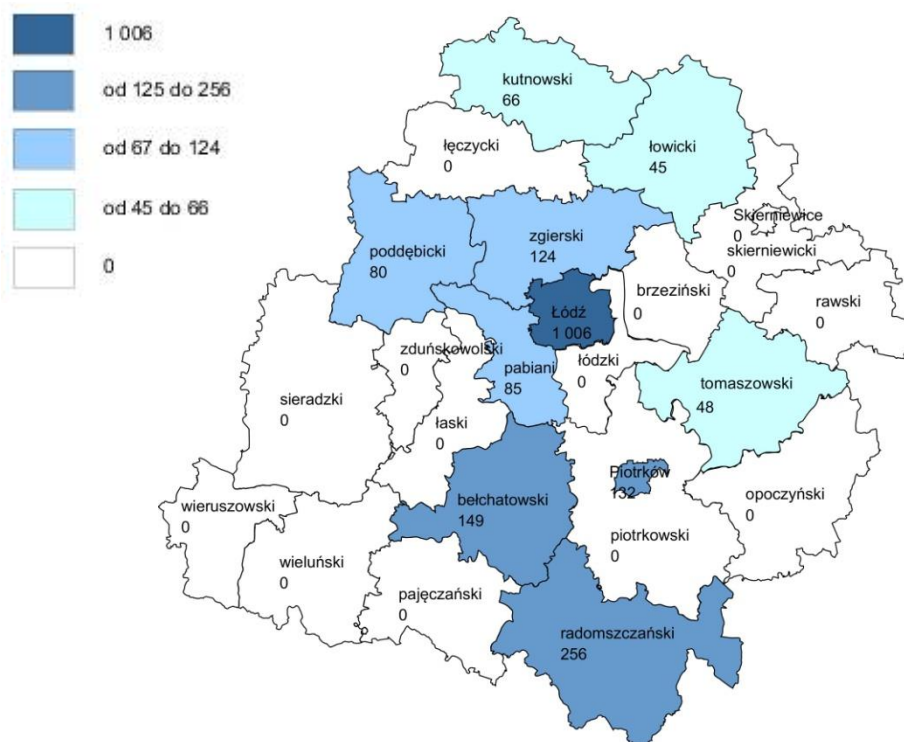
Według danych zgromadzonych w sprawozdaniach z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2019 roku **ośrodki udzielające schronienia osobom bezdomnym** funkcjonowały na terenie jedenastu powiatów województwa łódzkiego, przy czym: **noclegownie i schroniska dla osób bezdomnych** działały na terenie **dziesięciu powiatów** (bełchatowskiego, kutnowskiego, łowickiego, pabianickiego, poddębickiego, radomszczańskiego, tomaszowskiego, zgierskiego oraz na terenie Łodzi i Piotrkowa Trybunalskiego)⁷¹, a **ogrzewalnie** zlokalizowane były na terenie **czterech powiatów** (po 1 ośrodku w Kutnie, Sieradzu, Tomaszowie Mazowieckim i Aleksandrowie Łódzkim).

W 2019 roku w **noclegowniach i schroniskach dla osób bezdomnych** w województwie łódzkim dostępne były 972 miejsca noclegowe (o 35 miejsc więcej niż przed rokiem), z których w ciągu roku skorzystało łącznie **1 991 osób**. Liczba osób korzystających ze wsparcia tego typu ośrodków podlega systematycznemu zmniejszeniu – w 2019 roku liczba ta była o 9,0% (200 osób) niższa od odnotowanej rok wcześniej i o około 16,0% (367 osób) mniejsza niż w roku 2017. W roku 2020 przewidywana jest stabilizacja liczby korzystających z omawianej formy wsparcia na zbliżonym poziomie i nieznaczny wzrost liczby miejsc w noclegowniach i schroniskach.

Średni roczny koszt prowadzenia oraz utrzymania omawianego typu ośrodków w przeliczeniu na jedną osobę objętą wsparciem w województwie łódzkim w 2019 roku wynosił 3 726,13 zł 2 879,46 zł, co oznacza wzrost o około 847 zł w stosunku do roku 2018 i o około 1 060 zł w porównaniu z rokiem 2017.

⁷¹ Ze względu na brak informacji dotyczącej liczby ośrodków udzielających schronienia osobom bezdomnym w zmodyfikowanym formularzu OZPS (funkcjonującym od 2018 roku) oraz z uwagi na znaczne rozbieżności pomiędzy danymi dotyczącymi noclegowni i schronisk dla osób bezdomnych zawartymi w sprawozdaniach z OZPS oraz dostępnymi w bazie danych CeSAR MRPiPS (różnice wynikające z kryteriów uwzględniania poszczególnych jednostek w sprawozdawczości) skutkujące brakiem możliwości wskazania dokładnej liczby noclegowni i schronisk w województwie łódzkim w 2019 roku, podano jedynie liczbę powiatów, na terenie których jednostki te funkcjonowały.

Rysunek 88. Liczba osób korzystających z miejsc noclegowych dla osób bezdomnych w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2019 rok.

Ogrzewalnie funkcjonujące w 2019 roku w województwie łódzkim prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. W czterech ogrzewalniach znajdujących się na terenie województwa zapewniono łącznie 50 miejsc dla potrzebujących (wzrost o 15 miejsc w porównaniu z rokiem 2018 w związku z uruchomieniem ogrzewalni w Tomaszowie Mazowieckim). Ze schronienia w ogrzewalniach skorzystało w 2019 roku łącznie 315 osób, co w porównaniu z rokiem 2018 stanowi wzrost o 85 osób. Obserwowany jest zatem dużo większy przyrost liczby osób korzystających z ogrzewalni niż dostępnych miejsc. Ponadto, w roku 2020 nie planuje się uruchomienia nowych ośrodków tego typu.

Jadłodajnie

Pomoc w postaci gorącego posiłku może zostać udzielona osobom, które nie mogą zapewnić go sobie własnym staraniem, w tym m.in. osobom dotkniętym problemem ubóstwa, niepełnosprawnym, których ograniczona sprawność psychoruchowa uniemożliwia samodzielne przygotowanie posiłków, korzystającym ze świadczeń pomocy społecznej, a także bezdomnym, bezrobotnym, uzależnionym czy dotkniętym wypadkami losowymi. Posiłki wydawane są zarówno na podstawie skierowania otrzymanego od pracownika socjalnego, jak i doraźnie.

W 2019 roku w województwie łódzkim działało łącznie **9 jadłodajni** (3 prowadzone przez samorząd lokalny i 6 prowadzonych przez inne podmioty), z czego 4 funkcjonowały w Łodzi, a po 1 tego typu ośrodku znajdowało się w Bełchatowie, Pabianicach, Sieradzu, Aleksandrowie Łódzkim oraz w Skierniewicach. Z posiłków wydawanych w jadłodajniach skorzystało w 2019 roku łącznie blisko 1,2 tys. osób potrzebujących.

V. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK

W niniejszym rozdziale zaprezentowano dane dotyczące zatrudnienia w następujących:

- 1) jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej:
 - ośrodkach pomocy społecznej;
 - powiatowych centrach pomocy rodzinie;
 - miejskich ośrodkach pomocy rodzinie;
- 2) zasobach instytucjonalnych pomocy i wsparcia:
 - domach pomocy społecznej,
 - placówkach specjalistycznego poradnictwa,
 - ośrodkach wsparcia, w tym w szczególności:
 - o środowiskowych domach samopomocy,
 - o dziennych domach pomocy,
 - o noclegowniach, schroniskach dla osób bezdomnych i ogrzewalniach,
 - o klubach samopomocy;
- 3) zasobach instytucjonalnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej:
 - placówkach wsparcia dziennego,
 - placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
- 4) jednostkach działających w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami:
 - warsztatach terapii zajęciowej,
- 5) jednostkach działających w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej:
 - klubach integracji społecznej;

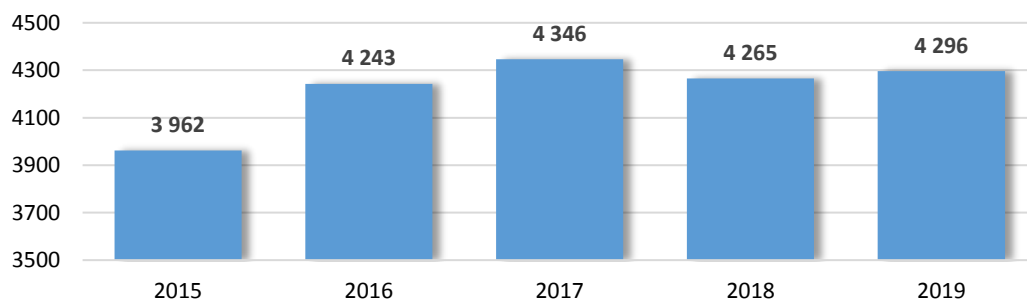
oraz w mieszkaniach chronionych, stanowiących świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej – ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie miejskie ośrodki pomocy rodzinie

Kadrę jednostek organizacyjnych pomocy społecznej stanowią osoby zatrudnione w ośrodkach pomocy społecznej (szczebel gminny), powiatowych centrach pomocy rodzinie (szczebel powiatowy) oraz miejskich ośrodkach pomocy rodzinie (realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym) na podstawie umowy o pracę, niezależnie od obszaru wykonywanych zadań (np.: pomoc społeczna, świadczenia rodzinne, piecza zastępcza). Do kadry wliczone są też osoby zatrudnione w ramach środków EFS. Dane obrazujące zatrudnienie dotyczą stanu na dzień 31 grudnia 2019 roku.

W 2019 roku w jednostkach pomocy społecznej zatrudnionych było ogółem **4 296 pracowników**, z czego około 5,3% stanowiła kadra kierownicza (dyrektorzy, kierownicy i ich zastępcy), blisko 33,0% – pracownicy socjalni, 8,6% pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne (zatrudnieni w ośrodkach pomocy społecznej), a 53,4% – pozostali pracownicy. Łączna liczba osób zatrudnionych w jednostkach pomocy społecznej w województwie łódzkim uległa nieznacznemu zwiększeniu w stosunku do stanu z roku 2018 o niespełna 1,0% (31 osób).

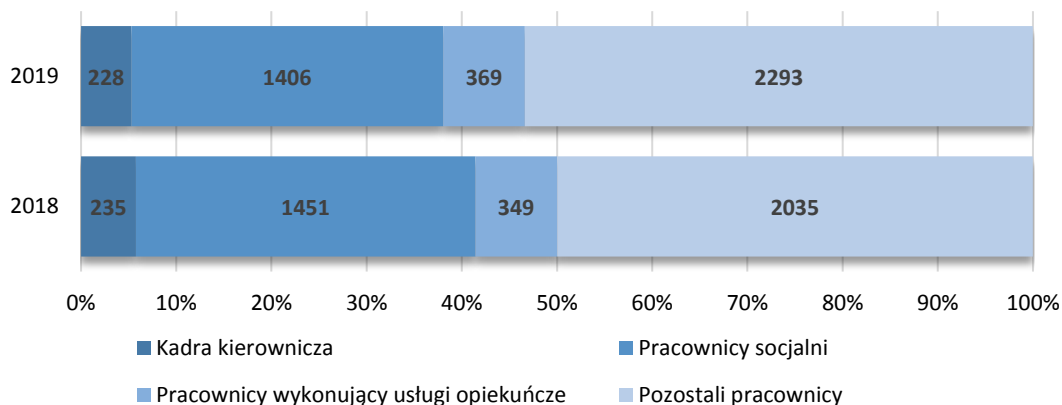
Rysunek 89. Liczba osób zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2015-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W strukturze zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w 2019 roku (w porównaniu do roku 2018) odnotowano spadek liczby pracowników socjalnych (o 45 osób) oraz nieznaczny spadek liczby osób pełniących funkcje kierownicze (7 osób), natomiast wyraźnemu zwiększeniu uległa liczba pozostałych pracowników (wzrost o 258 osób), a także – w dużo mniejszym stopniu – pracowników wykonujących usługi opiekuńcze (20 osób).

Rysunek 90. Struktura zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w roku 2018 i 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Największą liczbowo kadrę pomocy społecznej w roku oceny odnotowano w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w mieście Łodzi (799 osób; o 33 osoby więcej niż w roku 2018) oraz w powiatach radomszczańskim (339 osoby; o 7 osób mniej) i zgierskim (302 osoby; o 9 osób mniej). Najmniej pracowników pomocy społecznej odnotowano w powiatach skierniewickim i brzezińskim – w 2019 roku było to odpowiednio 56 i 63 osoby.

Tabela 4. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ogółem w województwie łódzkim w latach 2017-2019

L.p.	Powiat*	2017	2018	2019
1	m. Łódź	759	766	799
2	radomszczański	387	346	339

3	zgierski	312	311	302
4	bełchatowski	279	299	294
5	kutnowski	229	212	216
6	sieradzki	214	195	213
7	pabianicki	199	211	208
8	tomaszowski	203	213	207
9	piotrkowski	180	183	198
10	opoczyński	178	189	164
11	m. Piotrków Trybunalski	130	130	127
12	łęczycki	128	123	126
13	wieluński	146	117	124
14	rawski	133	125	122
15	zduńskowolski	104	109	109
16	łódzki wschodni	116	95	108
17	łowicki	106	111	103
18	pajęczański	101	102	99
18	łaski	85	83	89
20	poddębicki	92	81	83
21	m. Skierniewice	72	76	74
22	wieruszowski	70	71	73
23	brzeziński	62	65	63
24	skierniewicki	61	52	56

* Powiaty uszeregowane według wartości z 2019 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

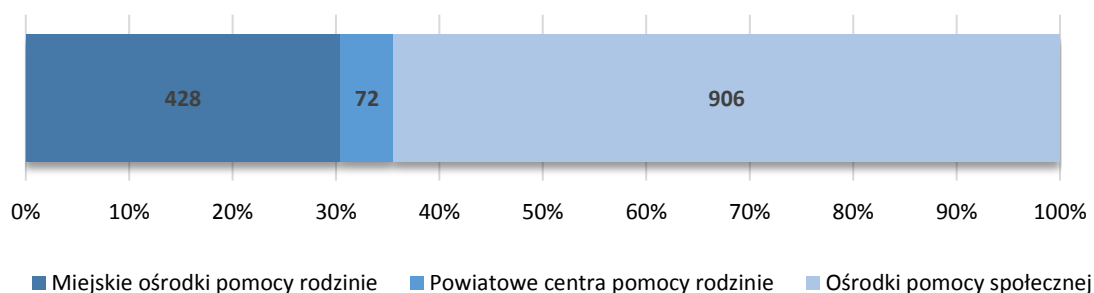
W 21 powiatowych centrach pomocy rodzinie funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2019 roku **zatrudnione były 423 osoby** (o 29 więcej niż w roku 2018). Najwięcej pracowników zatrudnionych było w powiatowych centrach pomocy rodzinie w powiatach: radomszczańskim (43 osoby; o 1 osobę mniej niż przed rokiem), sieradzkim (37 osób; o 4 więcej), kutnowskim (36 osób; o 4 więcej) oraz bełchatowskim (33 osoby; o 2 więcej niż przed rokiem). Najmniejszymi pod względem liczby pracowników były powiatowe centra pomocy rodzinie w powiatach: skierniewickim (5 osób) oraz pajęczańskim (7 osób; o 1 mniej niż w roku 2018) i łaskim (8 pracowników). **W 3 miejskich ośrodkach pomocy rodzinie** funkcjonujących w województwie łódzkim w 2019 roku **zatrudnionych było łącznie 1 000 osób** (o 28 osób więcej niż przed rokiem), z czego najwięcej (799; o 33 więcej niż w roku 2018) w Łodzi. W MOPR w Piotrkowie Trybunalskim pracowało łącznie 127 osób (o 3 mniej niż rok wcześniej), a w Skierniewicach – 74 (o 2 osoby mniej).

W 2019 roku **w 174 ośrodkach pomocy społecznej zatrudnionych było łącznie 2 873 osób** (o 26 mniej niż w roku 2018). W ujęciu powiatowym najwięcej pracowników ośrodków pomocy społecznej odnotowano w powiatach: radomszczańskim (296 osób; o 6 mniej niż przed rokiem), zgierskim (284 osoby; o 10 mniej) i bełchatowskim (261 osób; o 7 mniej niż rok wcześniej), zaś najmniej w powiecie brzezińskim (49 osób) oraz skierniewickim (51 osób).

W województwie łódzkim w 2019 roku zatrudnionych było łącznie **1 406 pracowników socjalnych** (tj. osób posiadających wykształcenie w zawodzie pracownika socjalnego, których kwalifikacje określa art. 116 i 156 ustawy o pomocy społecznej), co oznacza, że w roku oceny

w województwie **w zawodzie tym pracowało o 45 osób mniej** niż w roku 2018. Zdecydowana większość pracowników socjalnych (906 osób) zatrudnionych była w ośrodkach pomocy społecznej, 72 osoby w powiatowych centrach pomocy rodzinie, w trzech wyodrębnionych jednostkach pomocy społecznej (MOPS w Łodzi, MOPR w Skierniewicach, MOPR w Piotrkowie Trybunalskim) pracowało 428 pracowników socjalnych.

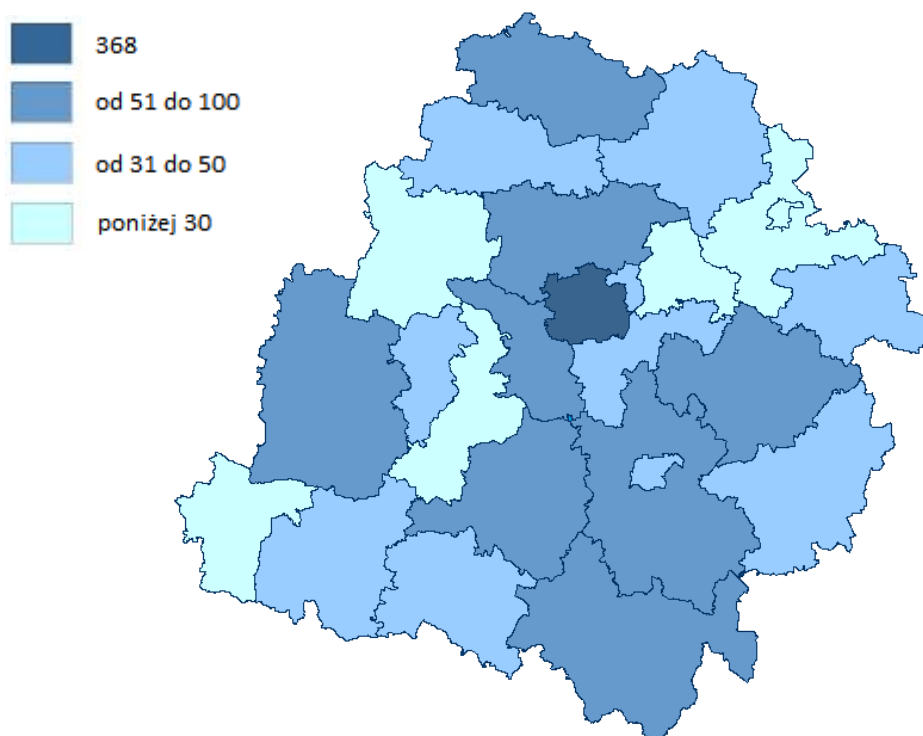
Rysunek 91. Struktura zatrudnienia pracowników socjalnych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Najwięcej pracowników socjalnych zatrudnionych było w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej zlokalizowanych w Łodzi (368 osób), natomiast najmniejszą ich liczbę odnotowano w powiatach: brzezińskim, poddębickim, łaskim, wierszowskim i skierniewickim oraz w Skierniewicach.

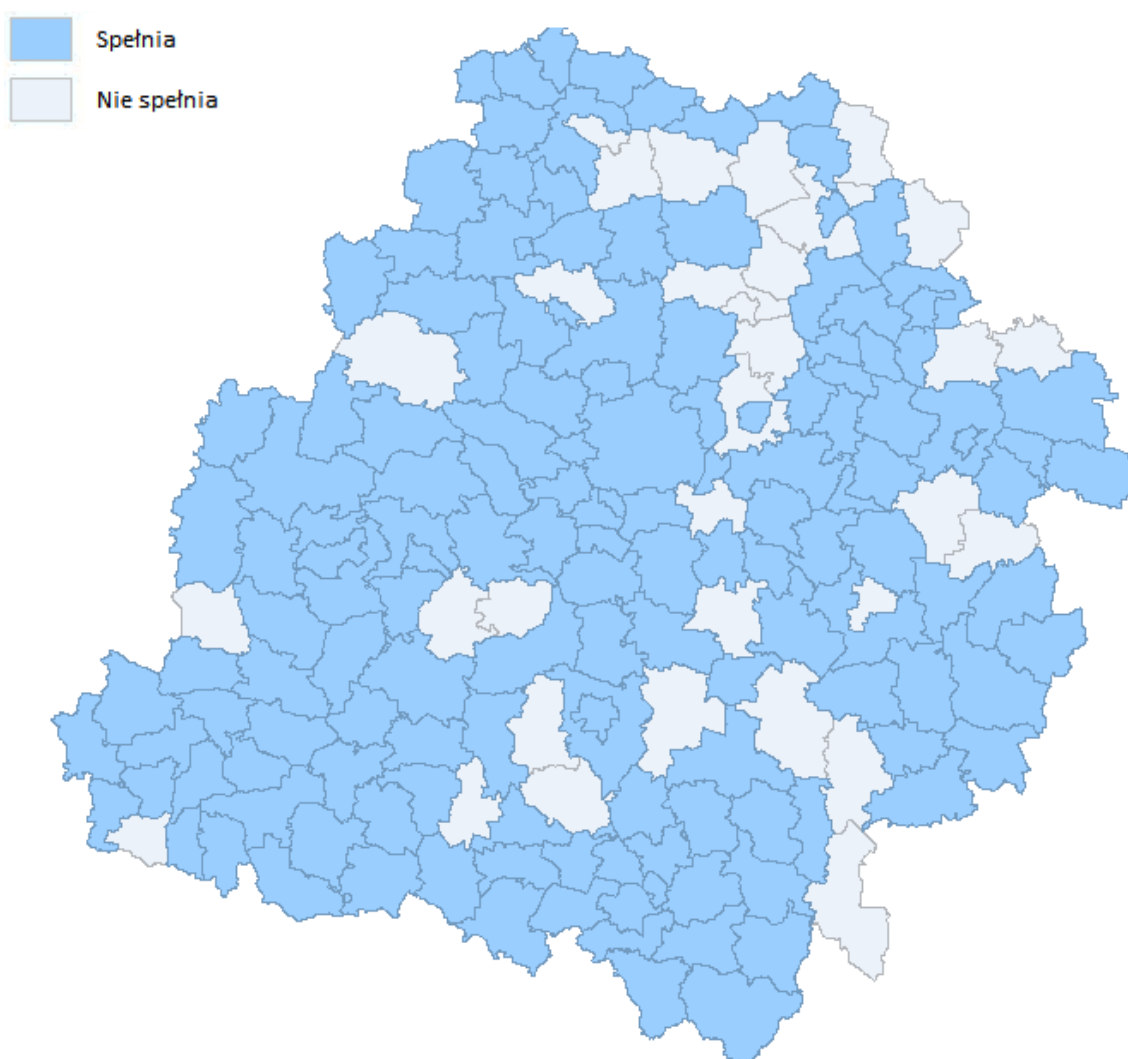
Rysunek 92. Liczba pracowników socjalnych w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Jednocześnie, ustawa o pomocy społecznej określa szczegółowe **kryteria zatrudnienia pracowników socjalnych przez gminy**. Zgodnie z art. 110 ust. 11 i 12 ustawy o pomocy społecznej z 2004 roku, gmina powinna zatrudniać nie mniej niż trzech pełnoetatowych pracowników socjalnych oraz spełniać jeden z dwóch wymogów, tj. zatrudniać jednego pracownika socjalnego w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub 50 rodzin/osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną. W 2019 roku powyższe kryteria **zostały spełnione przez 145 gmin województwa łódzkiego**, a w przypadku 32 gmin co najmniej jeden warunek ustawy nie został spełniony.

Rysunek 93. Spełnianie ustawowych kryteriów zatrudnienia pracowników socjalnych przez gminy w województwie łódzkim w 2019 roku

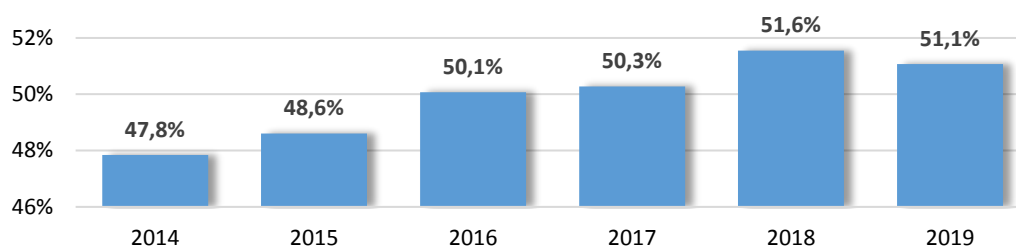

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Kryteria dotyczące wymaganej liczby pracowników socjalnych zostały spełnione przez wszystkie gminy z terenu 6 powiatów, tj.: łęczyckiego, opoczyńskiego, pabianickiego, rawskiego, wieluńskiego i zduńskowolskiego, a także przez miasta na prawach powiatu: Łódź, Piotrków Trybunalski i Skierniewice. Stosunkowo najmniejszą liczbę gmin spełniających warunek ustawy w 2019 (procentowo, w stosunku do łącznej liczby gmin w powiecie) odnotowano w powiatach: łaskim, łowickim, brzezińskim oraz piotrkowskim.

Zgodnie z danymi z aplikacji CeSAR MRPiPS, wskaźnik obrazujący **stopień specjalizacji pracowników socjalnych** wyniósł w województwie łódzkim w 2019 roku **blisko 51,1%**. Oznacza to, że ponad połowa pracowników posiadała specjalizację I lub II stopnia w zawodzie. W województwie łódzkim obserwowany jest systematyczny wzrost wartości omawianego wskaźnika – w roku 2019 odnotowano jedynie nieznaczne jego obniżenie.

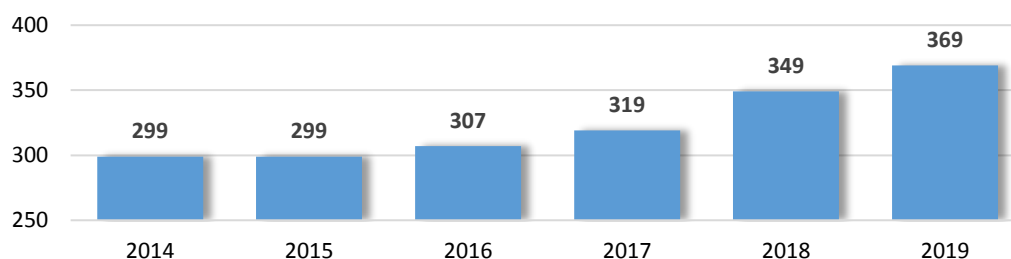
Rysunek 94. Wskaźnik specjalizacji pracowników socjalnych w województwie łódzkim w latach 2014-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Jednocześnie w 2019 roku w łódzkim ośrodkach pomocy społecznej zatrudnionych było **354 pracowników wykonujących usługi opiekuńcze** (o 26 więcej niż w roku 2018) oraz **15 pracowników wykonujących specjalistyczne usługi opiekuńcze** (6 pracowników mniej niż przed rokiem). Liczba pracowników świadczących usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej w województwie łódzkim podlega tendencji wzrostowej. Szczególnie wyraźny wzrost zatrudnienia w omawianej grupie nastąpił po roku 2017.

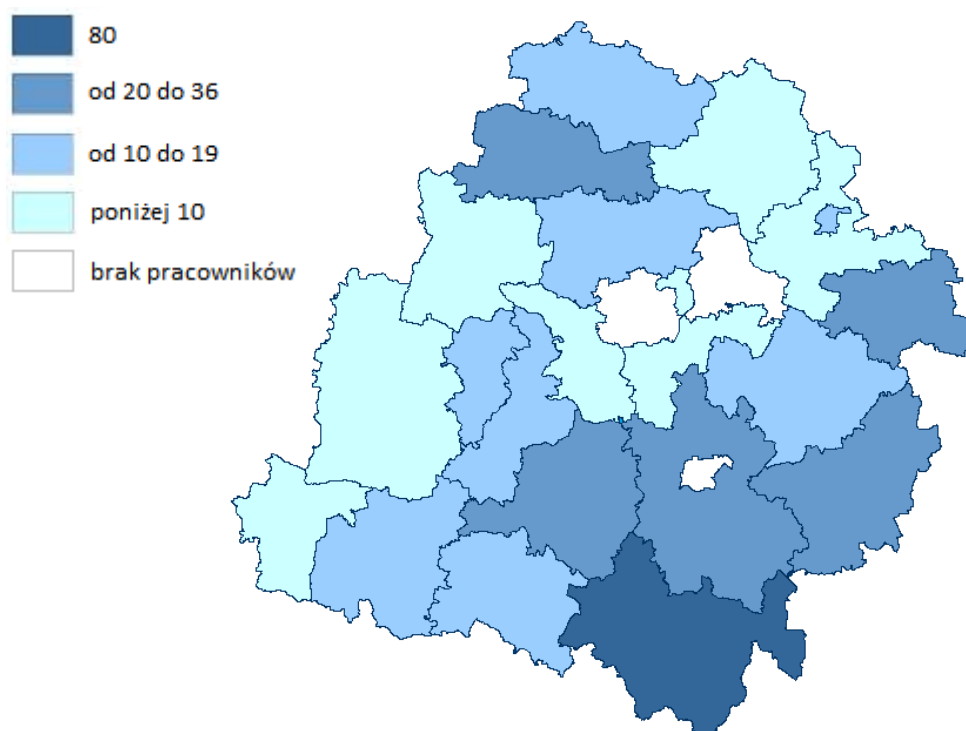
Rysunek 95. Liczba pracowników wykonujących usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne, w województwie łódzkim w latach 2014-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Najwięcej pracowników wykonujących usługi opiekuńcze (łącznie) w 2019 roku zatrudnionych było na terenie powiatu radomszczańskiego (80), a także rawskiego (36), bełchatowskiego (22) i opoczyńskiego (30). Pracowników wykonujących usługi opiekuńcze nie odnotowano w 2019 roku w strukturze zatrudnienia ośrodków pomocy społecznej w powiecie brzezińskim oraz w Łodzi i Piotrkowie Trybunalskim.

Rysunek 96. Liczba pracowników wykonujących usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne, w województwie łódzkim w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Domy pomocy społecznej

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MPiPS-05 za 2019 rok, w 55 domach pomocy społecznej funkcjonujących w województwie łódzkim zatrudnione były łącznie 4 322 osoby, co stanowi liczbę nieznacznie niższą (o 12 osób) od odnotowanej w roku 2018. Zdecydowana większość pracowników domów pomocy społecznej (98,0%; 4 233 osoby) zatrudniona była na podstawie umowy o pracę. Kadre domów pomocy społecznej tworzyli pracownicy zapewniający usługi bytowe, w tym kierujący jednostkami, pracownicy administracyjni oraz gospodarczy i ds. obsługi, którzy łącznie stanowili 35,5% wszystkich pracowników placówek (1 503 osoby), oraz pracownicy zapewniający usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające (64,5% wszystkich zatrudnionych; 2 730 osób). W skład drugiej z wymienionych wyżej grup wchodziły natomiast: pielęgniarki (428 osób; 10,1% ogólnego zatrudnienia), terapeuci (237 osób; 5,6% wszystkich pracowników), pracownicy socjalni (170 osób; 4,0%), a także rehabilitanci (74 pracowników; 1,7%) oraz lekarze (zaledwie 3 osoby). Średnio na każde 100 miejsc w domach pomocy społecznej w województwie łódzkim przypadało około 62 pracowników (wszystkich łącznie) i przeciętnie 44 pracowników zapewniających usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające.

Jednostki specjalistycznego poradnictwa

W dziesięciu jednostkach specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego (zgodnie z danymi ze sprawozdań OZPS) w 2019 roku zatrudnionych było 51 osób, co w porównaniu ze stanem z roku 2018 oznacza spadek liczebności kadry omawianych placówek o 9 osób. W przekroju powiatowym największą liczbę pracowników

jednostek specjalistycznego poradnictwa odnotowano w powiecie bełchatowskim oraz pabianickim (w obu przypadkach było to 11 osób) oraz zduńskowolskim (8 osób), a w pozostałych siedmiu powiatach liczba ta zawierała się w przedziale między 1 a 6 osobami.

Ośrodki wsparcia

W 2019 roku łącznie we wszystkich ośrodkach wsparcia w województwie łódzkim zatrudnionych było 1 511 osób. Liczba ta zwiększyła się w porównaniu do roku poprzedniego o 8,2%. Liczba ta podlega systematycznemu zwiększeniu – w 2019 roku była ona wyższa o 8,2% (114 osób) od odnotowanej rok wcześniej i o około 29,0% (342 osoby) niż w roku 2017. Średnio na każde 100 miejsc w ośrodkach wsparcia przypadało około 23 pracowników, przy czym największe wartości tego wskaźnika odnotowano w powiecie brzezińskim (średnio 66 pracowników na 100 miejsc w ośrodkach) oraz w powiecie łęczyckim (51 pracowników na 100 miejsc).

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MPiPS-05, liczebność kadry zatrudnionej w **środowiskowych domach samopomocy** w 2019 roku wyniosła 729 osób (o 35 osób więcej niż w roku poprzednim), z czego 92,6% pracowników (675 osób) zatrudnionych było na podstawie umowy o pracę. Spośród pracowników etatowych około 36,0% (241 osób) stanowiła kadra zapewniająca usługi bytowe, w tym kierujący jednostkami, pracownicy administracyjni oraz gospodarczy i ds. obsługi, natomiast 64,0% (434 osoby) to pracownicy zapewniający usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające, w tym: instruktorzy terapii zajęciowej (222 osoby), psychologzy (57 osób), pedagogzy (54 osoby), asystenci osoby niepełnosprawnej (35 osób), pracownicy socjalni (31 osób), pielęgniarki (17 osób) i lekarze (1 osoba). W 2019 roku średnio na każde 100 miejsc w środowiskowych domach samopomocy w województwie łódzkim przypadało około 37 pracowników (wszystkich łącznie) i przeciętnie 22 pracowników zapewniających usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające.

W 2018 roku w **dziennych domach pomocy** zatrudnione były 354 osoby, co stanowi liczbę większą o 6,6% (22 osoby) w porównaniu do roku 2018 i o około 15,0% (45 osób) w porównaniu ze stanem z roku 2017. Średnio na każde 100 miejsc w dziennych domach pomocy w województwie łódzkim przypadało około 20 pracowników.

W **noclegowniach, schroniskach i domach dla osób bezdomnych** w województwie łódzkim pracowało w 2019 roku 96 osób, co stanowi wartość zbliżoną do obserwowanej w roku poprzednim. Średnia liczba pracowników tego typu ośrodków funkcjonujących w województwie łódzkim w przeliczeniu na każde 100 miejsc wyniosła w 2019 roku około 10 osób.

Kadra zatrudniona w **klubach samopomocy** w województwie łódzkim w 2019 roku liczyła 40 osób (o 2 osoby więcej niż w roku 2018). Przeciętnie na każde 100 miejsc w klubach samopomocy przypadało około 9 pracowników.

Liczba osób pracujących w **ogrzewalniach** funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego wyniosła w 2019 roku 9 osób (o 1 mniej niż przed rokiem).

Zasoby instytucjonalne wspierania rodziny i pieczy zastępczej

Placówki wsparcia dziennego

W placówkach wsparcia dziennego w 2019 roku zatrudnionych było 420 osób. W porównaniu z rokiem poprzednim liczebność kadry omawianych placówek zmniejszyła się o 15 osób. Średnio na każde 100 miejsc w placówkach wsparcia dziennego funkcjonujących w województwie łódzkim przypadało około 14 pracowników.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

W 2019 roku kadra zatrudniona w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w województwie łódzkim liczyła 1 056 osób, a na każde 100 miejsc w placówkach przypadało średnio 86 osób. Poziom zatrudnienia w powyższych jednostkach w 2019 roku zmniejszył się o 71 osób w porównaniu ze stanem z roku 2018. Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2020 przewidywany jest dalszy spadek liczby osób zatrudnionych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych o około 4,5%.

Zasoby instytucjonalne zatrudnienia socjalnego

W 2019 roku w dwóch centrach integracji społecznej zatrudnionych było 11 osób, przy czym w większości byli to pracownicy CIS w Łodzi (10 osób). Wśród pracowników centrów znaleźli się m.in. instruktorzy zawodu oraz osoby prowadzące reintegrację zawodową i społeczną, a także psycholodzy oraz terapeuta i pracownik socjalny.

Jednostki działające w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami

Warsztaty terapii zajęciowej

W 2019 roku w warsztatach terapii zajęciowej zatrudnionych było 668 osób, co oznacza nieznaczny spadek liczebności kadry omawianych placówek (o 9 osób) w stosunku do stanu z roku 2018. Średnio na każdych 100 uczestników zajęć organizowanych przez warsztaty terapii zajęciowej funkcjonujące w województwie łódzkim przypadało w 2019 roku 38 pracowników.

Jednostki działające w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej

Kluby integracji społecznej

Zgodnie z danymi ze sprawozdań Klubów Integracji Społecznej (KIS), w 2019 roku w ośmiu klubach integracji społecznej funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego zatrudnionych było 32 pracowników (o 10 mniej niż rok wcześniej, co związane jest ze spadkiem liczby jednostek). W skład kadry klubów integracji społecznej wchodził m.in. pracownicy administracyjni, pracownicy socjalni, doradcy zawodowi, psycholodzy oraz instruktorzy reintegracji zawodowej.

Mieszkania chronione

Liczebność kadry mieszkań chronionych znajdujących się w województwie łódzkim wyniosła w 2019 roku 36 osób (na 54 mieszkania), co stanowi liczbę zbliżoną do odnotowanej w roku 2018. Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2020 roku przewidywany jest wzrost poziomu zatrudnienia w mieszkaniach chronionych o ponad 40,0% (15 osób) w stosunku do stanu z roku 2019.

VI. ŚRODKI FINANSOWE NA ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK I RODZAJÓW WSPARCIA

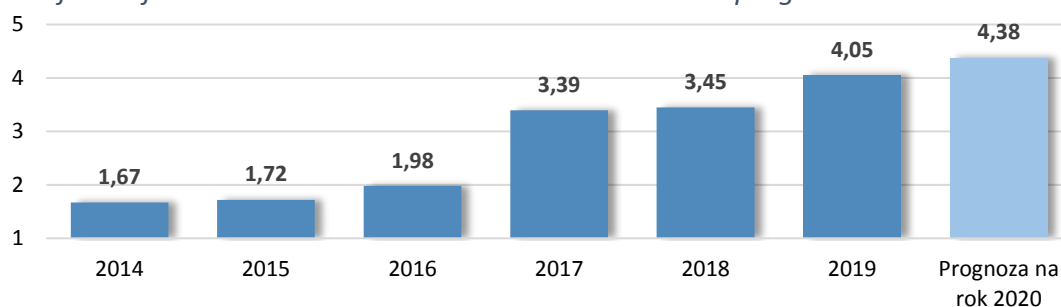
W niniejszym rozdziale zaprezentowano informacje i dane dotyczące środków finansowych ponoszonych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz jednostki organizacyjne pomocy społecznej, na wydatki w pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej.

Wydatki ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej ujmowane są w następujących pozycjach klasyfikacji budżetowej⁷²:

- dział 851 – Ochrona zdrowia,
- dział 852 – Pomoc społeczna,
- dział 853 – Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej,
- dział 854 – Edukacyjna opieka wychowawcza,
- dział 855 – Rodzina.

Łączna kwota wydatków poniesionych przez jednostki samorządowe województwa łódzkiego na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej wyniosła w 2019 roku **ponad 4,0 mld zł**, co stanowi wartość wyższą o około 18,0% w porównaniu do roku 2018. Sumy wydatków na realizację polityki społecznej odnotowane w latach 2017-2019 były wyraźnie wyższe od wydatków obserwowanych w latach wcześniejszych, co wiąże się głównie z wypłatą obowiązującego od kwietnia 2016 roku świadczenia wychowawczego. Jednocześnie w roku 2020 przewiduje się dalszy wzrost kwoty wydatków na zadania w ramach polityki społecznej (o około 8,0% w stosunku do stanu z roku 2019). Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej poniesione w 2019 w większości (ponad 68,0%; blisko 2,8 mld zł) pochodziły z budżetów ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie.

Rysunek 97. Wydatki (w mld zł) ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim w latach 2014-2019 oraz prognoza na rok 2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

⁷² W sprawozdaniu z oceny zasobów pomocy społecznej za 2018 rok, w części dotyczącej środków finansowych na zadania pomocy społecznej uwzględniono pozycje klasyfikacji budżetowej zgodne ze zmianami wprowadzonymi z dniem 1 stycznia 2017 roku Rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 25 lipca 2016 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz. U. z 2016 poz. 1121). Rozdziały uchylone oraz zmienione ww. rozporządzeniem nie są prezentowane w sprawozdaniu począwszy od 2017 roku, a dane dotyczące tych rozdziałów za lata poprzednie są dostępne w sprawozdaniach OZPS za lata poprzednie. W związku z powyższym, ze względu na brak porównywalności danych, w sprawozdaniu za rok 2019 nie są zaprezentowane sumy wydatków w ramach poszczególnych działów dla okresu sprzed roku 2017.

Struktura wydatków poniesionych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim wyglądała następująco: najwięcej (ponad 73,0%) stanowiły wydatki w ramach wsparcia rodzin (dział 855) – 2 966,7 mln zł, blisko 24,0% to wydatki na pomoc społeczną (dział 852) – 969,1 mln zł, natomiast środki finansowe na ochronę zdrowia (dział 851), pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (dział 853) oraz edukacyjną opiekę wychowawczą (dział 854) stanowiły łącznie około 3,0% wszystkich wydatków i wyniosły odpowiednio: 43,3 mln zł, 54,4 mln zł i 18,5 mln zł.

Tabela 5. Wydatki (w mln zł) ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim według działów w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Ochrona zdrowia (dział 851)	38,8	39,8	43,3
Pomoc społeczna (dział 852)	868,3	915,5	969,1
Pozostałe zadania polityki społecznej (dział 853)	45,2	49,4	54,4
Edukacyjna opieka wychowawcza (dział 854)	21,9	20,3	18,5
Rodzina (855)	2 417,4	2 419,6	2 966,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

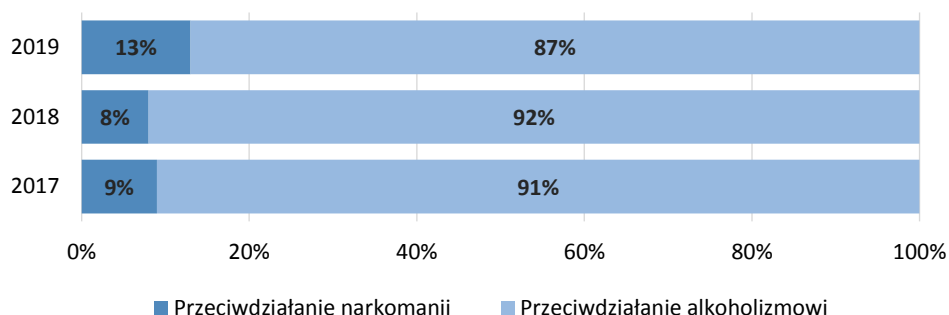
Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniach z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2020 roku przewidywany jest dalszy wzrost wydatków przeznaczonych na wsparcie rodzin (o około 10,0%) oraz w zakresie pomocy społecznej (ponad 2,0%). Kwota środków finansowych wydatkowanych na ochronę zdrowia utrzyma się na zbliżonym poziomie, a wydatki ponoszone w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej oraz pozostałych zadań polityki społecznej ulegną nieznacznemu obniżeniu.

Ochrona zdrowia (dział 851)

Zdecydowana większość wydatków (87,0%) ponoszonych w województwie łódzkim w ramach ochrony zdrowia (dział 851) obejmowała **środki przeznaczone na przeciwdziałanie alkoholizmowi**. Wartość wydatków przeznaczonych na ten cel w 2019 roku wyniosła blisko **37,7 mln zł** (o niespełna 1,0 mln zł więcej niż w roku 2018). Pozostała kwota – **5,6 mln zł** – stanowiła **wydatki poniesione na przeciwdziałanie narkomanii**. W porównaniu z rokiem 2018 wysokość środków przeznaczonych na przeciwdziałanie narkomanii zwiększyła się o blisko 80,0% (2,5 mln zł).

W strukturze środków finansowych wydatkowanych na ochronę zdrowia w województwie łódzkim dominują wydatki przeznaczone na przeciwdziałanie alkoholizmowi. W 2019 roku udział tych środków w ogóle wydatków na ochronę zdrowia stanowił 87,0%, przy czym w porównaniu z rokiem 2017 i 2018 uległ on zmniejszeniu na rzecz rosnącego udziału wydatków przeznaczonych na przeciwdziałanie narkomanii (wzrost do 13,0% w roku 2019).

Rysunek 98. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach ochrony zdrowia (dział 851) w województwie łódzkim w latach 2017-2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Jednocześnie wydatki przeznaczone na działania związane z ochroną zdrowia jedynie w nieznaczącej części (około 14,0%) ponoszone były ze środków znajdujących się w budżetach ośrodków pomocy społecznej / miejskich ośrodków pomocy rodzinie, a większość z nich (ponad 95,0%) stanowią wydatki przeznaczone na przeciwdziałanie alkoholizmowi.

Pomoc społeczna (dział 852)

Największe wydatki w ramach pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2019 roku poniesiono na **domy pomocy społecznej** ujęte w rozdziale 85202. W roku oceny środki przeznaczone na ten cel wyniosły **355,1 mln zł**, co stanowi niecałe 36,6% wszystkich wydatków w ramach pomocy społecznej. Wartość wydatków na domy pomocy społecznej wzrosła w porównaniu z rokiem 2018 o ponad 40,6 mln zł, tj. o około 13%.

Drugie pod względem wielkości były wydatki przeznaczone na **ośrodki pomocy społecznej** (rozdział 85219). W roku oceny wyniosły one **192,8 mln zł** i stanowiły blisko 20,0% wszystkich wydatków poniesionych w dziale 852. Wydatki na ośrodki pomocy społecznej w 2019 roku były wyższe o 6,2% (11,2 mln zł) w porównaniu z wartością z roku poprzedniego.

Stosunkowo wysokie wydatki w 2019 roku poniesione zostały również w ramach rozdziału 85214 – **Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe** oraz w rozdziale 85216 – **Zasiłki stałe**. Wysokość środków przeznaczonych na finansowanie zadań realizowanych w ramach powyższych rozdziałów wynosiła odpowiednio: **79,8 mln zł** oraz **77,7 mln zł**. W odniesieniu do poziomu wydatków w roku 2018, wielkość środków finansowych wydatkowanych na zasiłki okresowe i celowe uległy zmniejszeniu o 5,0%, zaś na zasiłki stałe zwiększyły się o 2,0%.

Wyraźnemu **zwiększeniu** w stosunku do stanu z roku poprzedniego **uległy wydatki poniesione na usługi opiekuńcze**, w tym specjalistyczne, które wzrosły o 5,5% do poziomu **44,0 mln zł**. W strukturze wydatków na pomoc społeczną w 2019 roku znajdowały się one na szóstej pozycji (tuż za ośrodkami wsparcia, na finansowanie których przeznaczono 6,9% środków w ramach pomocy społecznej).

Najniższe wydatki w ramach pomocy społecznej w województwie łódzkim ponoszono natomiast na pomoc dla cudzoziemców, a także na usuwanie skutków klęsk żywiołowych oraz centra integracji społecznej – łącznie wyniosły one około 100 tys. zł.

Tabela 6. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej (dział 852) w województwie łódzkim w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	Wartość w 2017 r. (w mln zł)	Wartość w 2018 r. (w mln zł)	Wartość w 2019 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na pomoc społeczną w 2019 r. (w %)
Domy pomocy społecznej	282,5	314,4	355,1	36,6%
Ośrodek Pomocy Społecznej	167,3	181,6	192,8	19,9%
Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	89,7	82,7	79,8	8,2%
Zasiłki stałe	79,8	76,2	77,7	8,0%
Ośrodki Wsparcia	51,3	58,6	66,8	6,9%
Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	39,9	41,7	44,0	4,5%
Pomoc w zakresie dożywiania	48,0	46,2	42,9	4,4%
Dodatki mieszkaniowe	51,1	46,4	42,3	4,4%
Pozostała działalność	22,9	35,7	36,2	3,7%
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	17,0	18,4	20,2	2,1%
Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej, niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby uczestniczące w zajęciach centrum integracji społecznej	11,8	12,2	6,4	0,7%
Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	2,4	2,6	2,6	0,3%
Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	2,0	2,3	2,2	0,2%
Pomoc dla cudzoziemców	0,1	0,2	0,08	0,01%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Wydatki ponoszone w 2019 roku przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie łódzkim na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej w około 60,0% finansowane były ze środków posiadanych przez nie we własnych budżetach. Jednocześnie największą część tych wydatków stanowiło pokrycie kosztów funkcjonowania ośrodków pomocy społecznej (około 33%), a w dalszej kolejności na wypłatę zasiłków okresowych, celowych i pomoc w naturze oraz opłacenie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, a także na wypłatę zasiłków stałych (łącznie około 27,0%).

Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (dział 853)

W 2019 roku największe wydatki poniesione przez jednostki samorządowe województwa łódzkiego w ramach pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej (dział 853) związane były z realizacją **zadań dofinansowanych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych**, na które przeznaczono **26,8 mln zł** (blisko 50,0% wszystkich wydatków w dziale 853). W porównaniu z rokiem 2018 wysokość omawianych wydatków była wyższa w roku oceny o około 6,0%.

Stosunkowo wysokie wydatki poniesione zostały również na realizację **pozostałych działań w zakresie polityki społecznej (11,6 mln zł; o 10,0% więcej niż w roku 2018)** oraz **finansowanie**

działalności zespołów orzekania o niepełnosprawności (9,7 mln zł; wzrost o blisko 16,0% w porównaniu z rokiem poprzednim). Łącznie środki finansowe przeznaczone na realizację powyższych zadań stanowiły ponad 39,0% wszystkich wydatków poniesionych w dziale 853.

Najniższe wydatki w ramach omawianego działu w 2019 roku poniesiono na zadania realizowane w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych – 6,3 mln zł (11,5% wszystkich wydatków w dziale 853). Niemniej jednak środki przeznaczone na finansowanie powyższych zadań zwiększyły się w porównaniu z do stanu z roku poprzedniego o 20,0%.

Tabela 7. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej (dział 853) w województwie łódzkim w latach 2017-2019 roku

Wyszczególnienie	Wartość w 2017 r. (w mln zł)	Wartość w 2018 r. (w mln zł)	Wartość w 2019 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na pozostałe zadania w 2019 r. (w %)
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	23,5	25,3	26,8	49,3%
Pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	8,5	10,5	11,6	21,4%
Zespoły orzekania o niepełnosprawności	7,2	8,4	9,7	17,8%
Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	6,0	5,2	6,3	11,5%

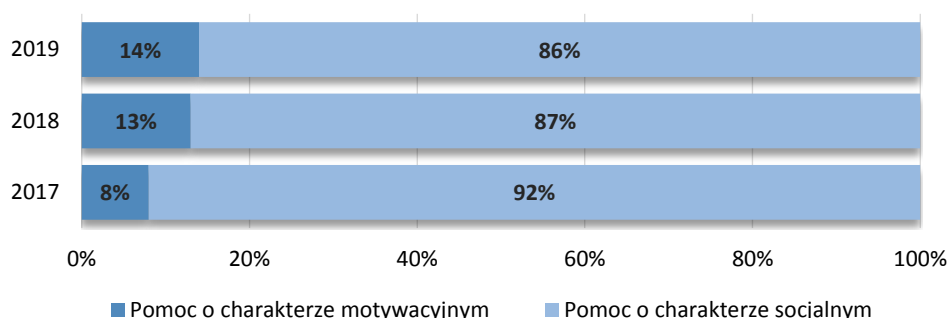
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Około 50,0% wszystkich wydatków poniesionych w 2019 roku przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie łódzkim na realizację zadań w ramach pozostałej działalności w zakresie polityki społecznej stanowiły środki pochodzące z własnych budżetów tych jednostek. Jednocześnie największe wydatki w ramach tych środków poniesiono na realizację pozostałej działalności (36,5%; 10,6 mln zł), a następnie na działania dofinansowywane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (28,2%; 8,2 mln zł). Na finansowanie działalności zespołów orzekania o niepełnosprawności jednostki pomocy społecznej (PCPR i MOPR) przeznaczyły około 21,0% środków posiadanych we własnych budżetach w ramach działu 853 (6,2 mln zł), a na rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych – około 14,0% (4,0 mln zł).

Edukacyjna opieka wychowawcza (dział 854)

Wydatki ponoszone w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej przeznaczone są na **pomoc materialną dla uczniów**. W 2019 roku środki finansowe wydatkowane na ten cel w województwie łódzkim wyniosły **łącznie 18,5 mln zł**, przy czym w zdecydowanej większości obejmowały pomoc o charakterze socjalnym (86,0%; 15,8 mln zł). Jednocześnie kwota ta była o ponad 1,7 mln zł niższa niż w roku 2018. Na pomoc o charakterze motywacyjnym przeznaczono w 2019 roku ponad 2,6 mln zł, co stanowi około 14,0% wszystkich wydatków w ramach działu 854. W strukturze środków finansowych wydatkowanych na edukacyjną opiekę wychowawczą w województwie łódzkim obserwowany jest systematyczny spadek udziału wydatków przeznaczonych na pomoc o charakterze socjalnym na rzecz pomocy finansowej o charakterze motywacyjnym. Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2020 roku tendencja ta będzie kontynuowana.

Rysunek 99. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej (dział 854) w województwie łódzkim w latach 2017-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Wydatki przeznaczone na zadania realizowane w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej ponoszone ze środków posiadanych przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej we własnych budżetach stanowiły około 38,0% wszystkich środków finansowych wydatkowanych na ten cel w 2019 roku. Jednocześnie wydatki te niemal w całości (99,0%) obejmowały pomoc materialną dla uczniów o charakterze socjalnym, podczas gdy wydatki przeznaczone na pomoc o charakterze motywacyjnym stanowiły zaledwie 1,0% środków wydatkowanych z budżetów ośrodków pomocy społecznej.

Rodzina (dział 855)

W 2019 roku największe wydatki w ramach działań mających na celu wsparcie rodzin (dział 855) w województwie łódzkim poniesiono na **wypłatę świadczeń wychowawczych**. Wydatki te stanowiły 63,0% wszystkich środków finansowych przeznaczonych na wspieranie rodzin, a ich łączna kwota wyniosła niespełna **1,87 mld zł**, co stanowi wartość o 500 mln zł większą od odnotowanej w roku 2018 (wzrost wartości o 37,0%).

Stosunkowo wysokie były również wydatki poniesione na wypłatę **świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz opłacenie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego**. Ich kwota osiągnęła w 2019 roku wartość **733,1 mln zł**, co stanowi niespełna 25,0% wszystkich wydatków na działania w zakresie wsparcia rodzin, przy czym w porównaniu do stanu z roku poprzedniego suma ta była nieznacznie niższa (o około 1,3 mln zł).

Środki finansowe przeznaczone w 2019 roku na działania związane z **utrzymaniem i rozwojem rodzin zastępczych** w województwie łódzkim wyniosły łącznie około **101,5 mln zł** (3,4% wszystkich wydatków przeznaczonych na wsparcie rodzin), a wydatki poniesione na wspieranie rodziny osiągnęły poziom 94,1 mln zł (3,2%). Na finansowanie działalności placówek opiekuńczo-wychowawczych przeznaczono w 2019 roku 92,0 mln zł (3,1%), natomiast na tworzenie i funkcjonowanie żłobków – 70,1 mln zł (2,4%).

Zdecydowanie najniższe wydatki w 2019 roku w ramach wsparcia rodzin w województwie łódzkim poniesiono natomiast na tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych (około 700 tys. zł) oraz finansowanie działalności dziennych opiekunów (zaledwie 73,0 tys. zł).

Tabela 8. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach wsparcia rodzin (dział 855) w województwie łódzkim w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	Wartość w 2017 r. (w mln zł)	Wartość w 2018 r. (w mln zł)	Wartość w 2019 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na rodziny w 2019 r. (w %)
Świadczenie wychowawcze	1445,2	1366,1	1868,7	63,0%
Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	739,9	734,4	733,1	24,7%
Rodziny zastępcze	91,9	96,0	101,5	3,4%
Wspieranie rodziny	10,1	87,2	94,1	3,2%
Działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych	76,5	85,4	92,0	3,1%
Tworzenie i funkcjonowanie żłobków	53,2	54,7	70,1	2,4%
Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne oraz zasiłki dla opiekunów	-	-	6,5	0,2%
Tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych	0,59	0,96	0,68	0,02%
Dzienni opiekunowie	0,08	0,07	0,07	0,002%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie oraz miejskie ośrodki pomocy rodzinie większość wydatków przeznaczonych na wspieranie rodzin (około 72,0%) ponosiły ze środków posiadanych we własnych budżetach. Największa ich część (około 62,0%) przeznaczana jest na świadczenia wychowawcze, a około 26,0% stanowią wydatki na świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego.

VII. WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

Wsparcie udzielane w ramach pomocy społecznej jest bardziej efektywne, jeśli ma charakter kompleksowy. Jednym z podstawowych elementów świadczących o prowadzeniu lokalnej polityki społecznej w oparciu o tę zasadę jest współpraca z podmiotami formalnymi jak i nieformalnymi z otoczenia pomocy społecznej, w tym z organizacjami pozarządowymi. W sprawozdaniu Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego gminy i powiaty mogą w dowolnej formie opisać współpracę z organizacjami pozarządowymi. Dzięki temu jednostki mogą wykazać wszystkie formy takiej współpracy, nawet te najbardziej nieszablonowe. Negatywną konsekwencją tego rodzaju dowolności jest czasem brak informacji – w 2019 roku 52 jednostki pominęły ten dział w swoim sprawozdaniu co nie koniecznie musi być równoznaczne z brakiem współpracy z NGO. Z informacji przekazanych przez JST wynika, iż tylko **80 gmin i powiatów** województwa łódzkiego podejmowało **współpracę z organizacjami pozarządowymi**. Najczęstszą formą takiej współpracy jest zlecenie zadań, które może obejmować m.in. realizację usług opiekuńczych (także specjalistycznych) oraz prowadzenie różnego rodzaju jednostek pomocy społecznej. Można zauważyć również, że małe gminy najczęściej podejmują współpracę z organizacjami pozarządowymi w celu realizowania wsparcia w zakresie dożywiania, w tym w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym. Współpracują również z bankami żywności. Większe gminy i powiaty prowadzą bardziej rozbudowaną i różnorodną współpracę z organizacjami pozarządowymi. Wynika to nie tylko z możliwości finansowych ale również z dostępności (oferty NGO na danym terenie). W przypadku większych gmin współpraca dotyczyła m.in. wsparcia osób bezdomnych w postaci prowadzenia schronisk i ogrzewalni, pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej oraz zwiększania świadomości prawnej społeczeństwa, działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Niektóre gminy prowadzą również działania w zakresie ochrony i promocji zdrowia, w tym działalność leczniczą. Pomoc osobom z niepełnosprawnościami również stanowi przedmiot współpracy z NGO podobnie jak, działalność na rzecz osób w wieku emerytalnym i osób z uzależnieniami. Często wymienianym powodem współpracy z organizacjami pozarządowymi jest również działalność na rzecz dzieci i młodzieży, realizowana m.in. poprzez organizację wypoczynku.

Z danych przekazanych w sprawozdaniu Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za rok 2019 wynika, iż **66 gmin nie podejmowało** w minionym roku współpracy z organizacjami pozarządowymi. W większości były to gminy wiejskie (62). Najczęstszym deklarowanym powodem takiej sytuacji był brak organizacji pozarządowych pracujących na terenie gminy. Przesłane przez jednostki opisy wskazują też na finansowy sposób **rozumienia współpracy** – utożsamiają ją ze zlecaniem zadań lub inną formą w ramach której następuje **transfer środków finansowych** (nie biorą pod uwagę np. współpracy związanej ze wsparciem organizacyjnym czy informacyjnym). Spośród powiatów większość podejmowała współpracę z NGO (19) natomiast w przypadku 5 brakuje danych umożliwiających identyfikację podejmowanych działań.

SŁOWNICZEK

Asystent rodziny⁷³

Asystent rodziny przydzielany jest rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych po dokonaniu analizy sytuacji tej rodziny przez pracownika socjalnego w oparciu o przeprowadzony wywiad środowiskowy.

Do zadań asystenta należy w szczególności:

- 1) opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym;
- 2) opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej (w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną);
- 3) udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
- 4) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych;
- 5) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;
- 6) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;
- 7) wspieranie aktywności społecznej rodzin;
- 8) motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
- 9) udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej;
- 10) motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
- 11) udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
- 12) podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- 13) prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci;
- 14) realizacja zadań określonych w ustawie o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”;
- 15) prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną;
- 16) dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny, nie rzadziej niż co pół roku, i przekazywanie tej oceny jednostce, która organizuje w gminie pracę z rodziną;
- 17) monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną;
- 18) sporządzanie, na wniosek sądu, opinii o rodzinie i jej członkach;
- 19) współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny;
- 20) współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą, o których mowa w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną.

Asystent prowadzi pracę z rodziną w miejscu jej zamieszkania lub w miejscu wskazanym przez rodzinę. Liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15.

Asystenta rodziny zatrudnia kierownik jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną, lub podmiot, któremu gmina zleciła organizację pracy z rodziną.

⁷³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 11, 14-15.

Centrum integracji społecznej (CIS)⁷⁴

Centrum integracji społecznej stanowi zasób instytucjonalny zatrudnienia socjalnego.

Do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum integracji społecznej mogą zostać skierowane osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne, uzależnione od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy oraz osoby niepełnosprawne, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Skierowanie do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum odbywa się na wniosek w/w osób lub wniosek zakładu leczenia odwykowego, powiatowego centrum pomocy rodzinie, ośrodka pomocy społecznej, organizacji pozarządowej lub klubu integracji społecznej, za zgodą tych osób. Warunkiem przyjęcia do Centrum jest podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego.

Centrum integracji społecznej realizuje reintegrację zawodową i społeczną przez następujące usługi:

- 1) kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiągnięcie pozycji społecznych dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu;
- 2) nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych;
- 3) naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą;
- 4) uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi.

Czas dziennego pobytu uczestnika w Centrum nie może być krótszy niż 6 godzin. Okres uczestnictwa w zajęciach w Centrum poprzedzony jest jednomiesięcznym okresem próbnym i może trwać do 11 miesięcy (w uzasadnionych przypadkach może zostać wydłużony). Uczestnikom Centrum przysługuje świadczenie integracyjne w wysokości zasiłku dla bezrobotnych

Centrum integracji społecznej może być tworzone przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, a także kościoły, związki wyznaniowe i spółdzielnie socjalne, jeśli podmioty te prowadzą reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób.

Długotrwale korzystający z pomocy⁷⁵

Osoby, które w ciągu ostatnich 3 lat (36 miesięcy) były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej przez co najmniej 18 miesięcy.

Dodatek energetyczny⁷⁶

Dodatek energetyczny przysługuje odbiorcy wrażliwemu energii elektrycznej, tj. osobie której przyznano dodatek mieszkaniowy w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz. U. z 2013r. poz. 966 z późn. zm.), która jest stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży energii elektrycznej zawartej z przedsiębiorstwem energetycznym i zamieszkuje w miejscu dostarczania energii elektrycznej. Wysokość świadczenia uzależniona jest od liczby osób w gospodarstwie domowym.

⁷⁴ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 3, 9, 12, 15; Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 239 i 395), art. 3.

⁷⁵ *Ocena zasobów pomocy społecznej. Objasnienia*, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, styczeń 2020 r.

⁷⁶ Opracowano na podstawie: <http://css.samorzad.lodz.pl/dodatki-energetyczne> (01.06.2020).

Dodatek mieszkaniowy⁷⁷

Dodatek mieszkaniowy przysługuje osobom, jeżeli średni miesięczny dochód na jednego członka gospodarstwa domowego uzyskany w okresie trzech miesięcy poprzedzających datę złożenia wniosku o przyznanie dodatku nie przekracza 175% kwoty najniższej emerytury w gospodarstwie jednoosobowym i 125% tej kwoty w gospodarstwie wieloosobowym, obowiązującej w dniu złożenia wniosku.

Dodatek mieszkaniowy przyznaje, na wniosek osoby uprawnionej do dodatku mieszkaniowego, wójt, burmistrz lub prezydent miasta w drodze decyzji administracyjnej. Dodatek mieszkaniowy jest przyznawany na okres 6 miesięcy, licząc od pierwszego dnia miesiąca następującego po dniu złożenia wniosku.

Dom pomocy społecznej (DPS)⁷⁸

Dom pomocy społecznej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej. Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, a której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Domy pomocy społecznej, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone, dzielą się na domy dla:

- 1) osób w podeszłym wieku;
- 2) osób przewlekle somatycznie chorych;
- 3) osób przewlekle psychicznie chorych;
- 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie;
- 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
- 6) osób niepełnosprawnych fizycznie;
- 7) osób uzależnionych od alkoholu.

Dom pomocy społecznej świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających. Dom pomocy społecznej może również świadczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób w nim niezamieszkujących.

Prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki oraz ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańców gminy w domu pomocy społecznej należy do zadań własnych gminy. Prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób należy do zadań własnych powiatów. Ponadto, po uzyskaniu zezwolenia wojewody, domy pomocy społecznej mogą być prowadzone przez Kościół Katolicki, inne kościoły, związki wyznaniowe oraz organizacje społeczne, fundacje i stowarzyszenia, inne osoby prawne oraz osoby fizyczne.

Dzienny dom pomocy (DDP)⁷⁹

Dzienny dom pomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, zaliczaną do ośrodków wsparcia. W dziennych domach pomocy świadczone są między innymi usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz wydawane posiłki, głównie osobom, które ze względu na wiek wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W dziennym domu pomocy mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu.

⁷⁷ Opracowano na podstawie: <http://css.samorząd.lodz.pl/dodatki-mieszkaniowe> (01.06.2020).

⁷⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 17, 19, 54, 55, 56.

⁷⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51.

Dzienny opiekun dziecka w wieku do lat 3⁸⁰

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. Dziennym opiekunem jest osoba fizyczna zatrudniana przez gminy lub osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, na podstawie umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia. Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia.

Do zadań dziennego opiekuna należy w szczególności:

- 1) zapewnienie dziecku opieki w warunkach bytowych zbliżonych do warunków domowych;
- 2) zagwarantowanie dziecku właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz edukacyjnej, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb dziecka;
- 3) prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, uwzględniających rozwój psychomotoryczny dziecka, właściwych do wieku dziecka.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad maksymalnie pięciorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad trojgiem dzieci. Dzienny opiekun przy sprawowaniu opieki nad dziećmi może korzystać z pomocy wolontariuszy.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w lokalu, do którego posiada tytuł prawny. Podmiot zatrudniający dziennego opiekuna może udostępnić lub wyposażyć lokal w celu sprawowania opieki przez dziennego opiekuna. Rodzice są zobowiązani do ponoszenia opłat za pobyt oraz wyżywienie dzieci u dziennego opiekuna.

Indywidualny program usamodzielnienia

Indywidualny program usamodzielniania stanowi jedno z narzędzi pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach pracy socjalnej. Objęcie indywidualnym programem usamodzielniania może nastąpić na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

1) Ustawa o pomocy społecznej⁸¹

Indywidualnym programem usamodzielniania objęta może zostać osoba pełnoletnia opuszczająca dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy.

Zobowiązanie się osoby usamodzielnianej do realizacji indywidualnego programu usamodzielniania stanowi warunek uzyskania pomocy mającej na celu jej życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem przez pracę socjalną, w tym pomocy:

- a) pieniężnej na usamodzielnienie,
- b) pieniężnej na kontynuowanie nauki,
- c) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym,
- d) w uzyskaniu zatrudnienia,
- e) na zagospodarowanie – w formie rzeczowej.

Indywidualny program usamodzielniania opracowywany jest wspólnie z opiekunem usamodzielniania i zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie.

W realizacji indywidualnego programu usamodzielniania osobę usamodzielnianą wspiera opiekun usamodzielniania, którym może być pracownik socjalny powiatowego centrum pomocy rodzinie,

⁸⁰ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późn. zm.), art. 2, 36-44.

⁸¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 88.

wychowawca, psycholog lub pracownik socjalny domu pomocy społecznej, schroniska dla nieletnich, zakładu poprawczego, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego, specjalnego ośrodka wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii zapewniającego całodobową opiekę, młodzieżowego ośrodka wychowawczego, albo inna osoba wskazana przez osobę usamodzielnianą.

2) Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁸²

Indywidualnym programem usamodzielniania objęta może zostać osoba pełnoletnia opuszczająca rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną w przypadku, gdy umieszczenie w pieczy zastępczej nastąpiło na podstawie orzeczenia sądu.

Osoba usamodzielniana co najmniej rok przed osiągnięciem przez nią pełnoletniości wskazuje osobę, która podejmuje się pełnienia funkcji opiekuna usamodzielniania oraz przedstawia pisemną zgodę tej osoby. Indywidualny program usamodzielniania opracowywany jest przez osobę usamodzielnianą wspólnie z opiekunem usamodzielniania lub koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności, a następnie jest zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnianie.

Indywidualny program usamodzielniania określa w szczególności:

- a) zakres współdziałania osoby usamodzielnianej z opiekunem usamodzielniania ,
- b) sposób uzyskania przez osobę usamodzielnianą wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych, pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz w podjęciu przez osobę usamodzielnianą zatrudnienia.

Objęcie indywidualnym programem usamodzielniania stanowi warunek przyznania osobie usamodzielnianej pomocy na kontynuowanie nauki oraz usamodzielnianie.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności⁸³

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności stanowi jedno z narzędzi pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach pracy socjalnej.

Osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, polegającym na wspieraniu osoby bezdomnej w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych, oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności jest opracowywany przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej wraz z osobą bezdomną i podlega zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka.

Jeżeli osoba bezdomna przebywa w schronisku lub domu dla bezdomnych, indywidualny program wychodzenia z bezdomności może być opracowany przez pracownika socjalnego zatrudnionego w tej placówce, a jego realizatorem w tym przypadku jest schronisko lub dom dla bezdomnych. Jeżeli indywidualny program wychodzenia z bezdomności wykracza poza będące w dyspozycji placówki środki pomocy lub zachodzi konieczność objęcia osoby bezdomnej ubezpieczeniem zdrowotnym, podlega on zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka pomocy społecznej.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności powinien uwzględniać sytuację osoby bezdomnej oraz zapewniać szczególne wspieranie osobie aktywnie uczestniczącej w wychodzeniu z bezdomności. Indywidualny program wychodzenia z bezdomności, stosownie do potrzeb osoby bezdomnej, może uwzględniać wszelkie środki pomocy, jakimi dysponuje ośrodek pomocy społecznej realizujący program. Za osobę bezdomną objętą indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności ośrodek

⁸² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 140-145.

⁸³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 49.

pomocy społecznej opłaca składkę na ubezpieczenie zdrowotne na zasadach określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego⁸⁴

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego stanowi narzędzie pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach zatrudnienia socjalnego.

Indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego objęte mogą zostać osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne (realizujące indywidualny program wychodzenia z bezdomności), uzależnione od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy realizujący indywidualny program integracji oraz osoby niepełnosprawne, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego stanowi warunek przyjęcia do Centrum Integracji Społecznej osób skierowanych do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego opracowuje pracownik socjalny Centrum Integracji Społecznej. Program powinien określać w szczególności: zakres i formy reintegracji zawodowej i społecznej oraz osoby odpowiedzialne za realizację programu.

Interwencja kryzysowa⁸⁵

Interwencja kryzysowa stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz (w sytuacjach uzasadnionych) schronienia do 3 miesięcy.

Ponadto matki oraz ojcowie z małoletnimi dziećmi lub inne osoby sprawujące opiekę prawną nad dziećmi oraz kobiety w ciąży dotknięte przemocą lub znajdujące się w innej sytuacji kryzysowej mogą w ramach interwencji kryzysowej znaleźć schronienie i wsparcie w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny⁸⁶

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Stanowi formę instytucjonalnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym umieszcza się dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na adopcję nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci. Pobyt dziecka w interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym nie może trwać dłużej niż do ukończenia przez dziecko pierwszego roku życia.

⁸⁴ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 12-13.

⁸⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36, 47.

⁸⁶ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 93, 111.

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej⁸⁷

Do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej należą:

- 1) regionalne ośrodki polityki społecznej,
- 2) powiatowe centra pomocy rodzinie,
- 3) ośrodki pomocy społecznej,
- 4) zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia:
 - a) domy pomocy społecznej,
 - b) placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego,
 - c) ośrodki interwencji kryzysowej,
 - d) ośrodki wsparcia:
 - dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi)
 - dzienne domy pomocy,
 - domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
 - noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych,
 - kluby samopomocy.

Jednostki organizacyjne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej⁸⁸

Jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej są:

- 1) jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego wykonujące zadania w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- 2) placówki wsparcia dziennego,
- 3) organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej,
- 4) placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- 5) regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,
- 6) interwencyjne ośrodki preadopcyjne oraz ośrodki adopcyjne,
- 7) podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Klub integracji społecznej (KIS)⁸⁹

Kluby integracji społecznej stanowią jednostkę prowadzącą reintegrację zawodową i społeczną dla osób długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, uzależnionych od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chorych psychicznie, zwalnianych z zakładów karnych, uchodźców oraz osób niepełnosprawnych, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Kluby integracji społecznej mogą być prowadzone przez gminy, organizacje pozarządowe, a także kościoły, związki wyznaniowe i spółdzielnie socjalne, jeśli podmioty te prowadzą reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób.

W klubach integracji społecznej można organizować w szczególności:

- 1) działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy na czas określony lub na czas wykonania określonej pracy, w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy u pracodawców,

⁸⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 51, 51a.

⁸⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2.

⁸⁹ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 18.

wykonywania usług na podstawie umów cywilnoprawnych oraz przygotowanie do podjęcia zatrudnienia lub podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej;

- 2) prace społecznie użyteczne;
- 3) roboty publiczne;
- 4) poradnictwo prawne;
- 5) działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych;
- 6) staże.

Warunkiem uczestnictwa w klubie integracji społecznej jest realizacja kontraktu socjalnego.

Klub samopomocy⁹⁰

Klub samopomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, będącą ośrodkiem wsparcia codziennego pobytu przeznaczoną dla osób, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W ośrodku tym mogą być świadczone usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub udzielana pomoc w formie posiłku.

Dla osób z zaburzeniami psychicznymi, tj. dla osób, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej, prowadzone są kluby samopomocy dedykowane tej grupie osób. Korzystanie z usług klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi jest nieodpłatne.

Kontrakt socjalny⁹¹

Jedno z podstawowych narzędzi pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej.

Kontrakt socjalny jest pisemną umową zawartą z osobą ubiegającą się o pomoc, określającą uprawnienia i zobowiązania stron umowy w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny.

Kontrakt socjalny zawierany jest przez pracownika socjalnego zatrudnionego w ośrodku pomocy społecznej lub w powiatowym centrum pomocy z osobą lub rodziną znajdującą się w trudnej sytuacji życiowej w celu określenia sposobu współdziałania w rozwiązywaniu problemów tej osoby lub rodziny, co ma na celu wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

W przypadku osób bezrobotnych podpisanie kontraktu socjalnego, w ramach którego realizowane są działania na rzecz wzmocnienia aktywności osoby bezrobotnej, może być dokonywane na podstawie skierowania powiatowego urzędu pracy.

Odmianą kontraktu socjalnego są indywidualne programy pomocy:

- Indywidualny program zatrudnienia socjalnego,
- Indywidualny program wychodzenia z bezdomności,
- Indywidualny program integracji cudzoziemców,
- Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
- Indywidualny program usamodzielniania.

⁹⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51-51b.

⁹¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 108.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej⁹²

Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się, na ich wniosek, opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej wyznacza organizator rodzinnej pieczy zastępczej, po zasięgnięciu opinii odpowiednio rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Do zadań koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności:

- 1) udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;
- 2) przygotowanie, we współpracy z odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka oraz asystentem rodziny, a w przypadku gdy rodzinie dziecka nie został przydzielony asystent rodziny – we współpracy z podmiotem organizującym pracę z rodziną, planu pomocy dziecku;
- 3) pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- 4) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;
- 5) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- 6) udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej;
- 7) przedstawianie corocznego sprawozdania z efektów pracy organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej nie może mieć pod opieką łącznie więcej niż 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka.

Mieszkanie chronione⁹³

Pobyt w mieszkaniu chronionym przysługuje osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki, w szczególności osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy.

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej (rodzaj świadczenia niepieniężnego) przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione zapewnia warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną.

Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego.

Ośrodek interwencji kryzysowej (OIK)⁹⁴

Ośrodek interwencji kryzysowej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej wchodzącą w skład zasobów instytucjonalnych pomocy i wsparcia. Prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej należy do zadań własnych powiatu.

Rolą ośrodków interwencji kryzysowej jest świadczenie specjalistycznych usług, zwłaszcza psychologicznych, prawnych, hotelowych dostępnych przez całą dobę, osobom, rodzinom

⁹² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 77.

⁹³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 53.

⁹⁴ Opracowano na podstawie: <https://www.gov.pl/web/rodzina/instytucje-pomocy-spoecznej> (01.06.2020).

i społecznościom będącym ofiarami przemocy lub znajdującym się w innej sytuacji kryzysowej w celu zapobieżenia powstawania lub pogłębiania się dysfunkcji tych osób, rodzin lub społeczności.

Ośrodek wsparcia⁹⁵

Ośrodek wsparcia jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, przy czym w ośrodku tym mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu. Ośrodek wsparcia jest środowiskową formą pomocy służącą utrzymaniu osoby w jej naturalnym środowisku. W ośrodkach wsparcia świadczone są usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub wydawane posiłki osobom, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. Do ośrodków wsparcia zaliczane są:

- 1) ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi),
- 2) dzienne domy pomocy,
- 3) domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
- 4) noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych,
- 5) kluby samopomocy.

Pieczka zastępcza⁹⁶

Pieczka zastępcza jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Pieczę zastępczą organizuje powiat. Pieczka zastępcza jest sprawowana w formie rodzinnej i instytucjonalnej.

Rodzinna pieczka zastępcza sprawowana jest w formie:

- 1) rodziny zastępczej:
 - a) spokrewnionej,
 - b) niezawodowej,
 - c) zawodowej, w tym pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego i specjalistycznej;
- 2) rodzinnego domu dziecka.

Instytucjonalna pieczka zastępcza sprawowana jest w formie:

- 1) placówki opiekuńczo-wychowawczej (w tym typu socjalizacyjnego, rodzinnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego);
- 2) regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej;
- 3) interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

Pieczka zastępcza zapewnia:

- 1) pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku możliwości przysposobienia dziecka – opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym;
- 2) przygotowanie dziecka do:
 - a) godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia,
 - b) pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki,
 - c) nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych;

⁹⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51.

⁹⁶ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 32-34, 39, 93.

- 3) zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza (POW)⁹⁷

Placówka opiekuńczo-wychowawcza jest formą sprawowania instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzoną przez powiat lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza:

- 1) zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne;
- 2) realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku;
- 3) umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej;
- 4) podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny;
- 5) zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych;
- 6) obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi;
- 7) zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych.

Wyróżnia się następujące typy placówek opiekuńczo-wychowawczych:

- 1) socjalizacyjna;
- 2) interwencyjna, której zadaniem jest doraźna opieka nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej. W szczególności placówka zobowiązana jest przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia dziecku opieki. Do placówki takiej dziecko przyjmuje się na podstawie orzeczenia sądu, w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców dziecka lub osoby trzeciej w związku z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie;
- 3) specjalistyczno-terapeutyczna, sprawująca opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności nad dzieckiem niepełnosprawnym, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii, wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych;
- 4) rodzinna, wychowująca dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się, umożliwiającą wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu. Placówka ta współpracuje z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i asystentem rodziny.

W placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego są umieszczane dzieci powyżej 10. roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie.

Umieszczenie dziecka poniżej 10. roku życia w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego jest możliwe w przypadku, gdy w danej placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczona jest matka lub ojciec tego dziecka oraz w innych wyjątkowych przypadkach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa.

Placówka wsparcia dziennego⁹⁸

Placówka wsparcia dziennego jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej realizującą zadania z zakresu wspierania rodziny. Placówka wsparcia dziennego oferuje objęcie dziecka opieką i wychowaniem w celu wsparcia rodziny, współpracując jednocześnie

⁹⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 93, 95, 101, 102, 103, 105.

⁹⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 18, 23-24.

z rodzicami lub opiekunami dziecka, a także z placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Pobyt dziecka w placówce wsparcia dziennego jest dobrowolny, chyba że do placówki skieruje sąd.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w formie:

- 1) opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych – zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań;
- 2) specjalistycznej – organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne oraz realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny (terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię);
- 3) pracy podwórkowej – realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne prowadzone przez wychowawcę.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w połączonych formach. Pobyt dziecka w placówce jest nieodpłatny. Prowadzić ją może zarówno gmina, jak i powiat, a także podmiot, który uzyskał zezwolenie wójta lub starosty.

Plan pracy z rodziną⁹⁹

Plan pracy z rodziną opracowywany i realizowany jest przez asystenta rodziny we współpracy z członkami rodziny, której został przydzielony, i w konsultacji z pracownikiem socjalnym. W przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną plan pracy z rodziną jest opracowywany we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej oraz skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej.

Plan pracy z rodziną obejmuje zakres realizowanych działań mających na celu przewyżczenie trudnych sytuacji życiowych, a także zawiera terminy ich realizacji i przewidywane efekty.

Poradnictwo specjalistyczne¹⁰⁰

Poradnictwo specjalistyczne stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej)

Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód.

Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów.

Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii.

Poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną.

Powody udzielania pomocy społecznej¹⁰¹

Pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa;
- 2) sieroctwa;
- 3) bezdomności;

⁹⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 15.

¹⁰⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36, 46.

¹⁰¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 7.

- 4) bezrobocia;
- 5) niepełnosprawności;
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- 7) przemocy w rodzinie;
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy;
- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- 13) alkoholizmu lub narkomanii;
- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- 15) klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Praca socjalna¹⁰²

Praca socjalna stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej). Należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym.

Praca socjalna jest działalnością zawodową mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

Praca socjalna prowadzona jest:

- 1) z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej;
- 2) ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności.

W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia. Może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny lub projekt socjalny. Jest ona świadczona osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód.

Projekt socjalny

Projekt socjalny stanowi zespół działań w ramach pracy socjalnej i innych działań aktywizacyjnych mających na celu wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej osób, rodzin i konkretnych grup oraz wzrost samoorganizacji i spójności środowisk lokalnych, a przez to zapobieganie procesom marginalizacji i wykluczenia społecznego oraz podnoszenia jakości życia. Podstawą realizacji projektu socjalnego jest jego plan zawierający m.in. opis celów i środków działania pracownika socjalnego oraz szczegóły realizacji.

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna¹⁰³

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Stanowi instytucjonalną formę pieczy zastępczej.

W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej umieszczane są dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji

¹⁰² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 17, 36, 45.

¹⁰³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 93,109.

nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej można umieścić, w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 30 dzieci.

Rodzina pomocowa¹⁰⁴

Rodziny pomocowe oferują wsparcie rodzinom zastępczym oraz rodzinnym domom dziecka, na ich wniosek. Wsparcie to udzielane jest na wniosek rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka i polega na powierzeniu rodzinie pomocowej pieczy zastępczej nad dzieckiem (dziećmi) w przypadku czasowego niesprawowania opieki przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka.

Pieczą zastępczą nad dzieckiem może być powierzona rodzinie pomocowej, w szczególności w okresie:

- 1) czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem w związku z wypoczynkiem, udziałem w szkoleniach lub pobytem w szpitalu;
- 2) nieprzewidzianych trudności lub zdarzeń losowych.

Rodziną pomocową może być:

- 1) rodzina zastępcza niezawodowa, rodzina zastępcza zawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka;
- 2) małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim przeszkoleni do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub rodziny przysposabiającej.

Rodzina zastępcza zawodowa, rodzina zastępcza niezawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka może przyjąć dziecko jako rodzina pomocowa bez względu na liczbę dzieci pozostających pod ich opieką. Podstawą umieszczenia dziecka w rodzinie pomocowej jest umowa między starostą a rodziną pomocową. Czas pobytu dziecka w rodzinie pomocowej nie może przekroczyć 2 miesięcy.

Rodzina wspierająca¹⁰⁵

Rodzina wspierająca, przy współpracy asystenta rodziny, udziela pomocy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w:

- 1) opiece i wychowaniu dziecka;
- 2) prowadzeniu gospodarstwa domowego;
- 3) kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

Pełnienie funkcji rodziny wspierającej może być powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo. Rodzinę wspierającą ustanawia wójt właściwy ze względu na miejsce zamieszkania rodziny wspieranej po uzyskaniu pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej wydanej na podstawie przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego.

Rodzinny dom pomocy (RDP)¹⁰⁶

Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających wsparcia w tej formie. Z usług świadczonych w formie rodzinnego domu pomocy korzystać mogą osoby wymagające z powodu wieku lub niepełnosprawności pomocy innych osób w przypadku braku możliwości zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu ich zamieszkania.

¹⁰⁴Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 39, 73-75.

¹⁰⁵Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 29-30 .

¹⁰⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 52.

Rodzinny dom pomocy świadczy swe usługi w budynku mieszkalnym jednorodzinny, którego właścicielem lub najemcą jest osoba fizyczna prowadząca rodzinny dom pomocy, w którym ta osoba zamieszkuje lub organizacja pożytku publicznego w przypadku domu prowadzonego przez organizację pożytku publicznego.

Specjalny zasiłek opiekuńczy¹⁰⁷

Zasiłek przyznawany jest osobom w 1. i 2. stopniu pokrewieństwa (dzieci – rodzice, wnuki – dziadkowie, rodzeństwo), a także współmałżonkom, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współdziałania na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Kryterium dochodowe uprawniające do specjalnego zasiłku opiekuńczego to 764,00 zł. Od 1 listopada 2016 prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego jest ustalane na podstawie dochodu z 2015 roku. W celu ustalenia dochodu liczy się łączny dochód dwóch rodzin: rodziny osoby sprawującej opiekę i rodziny osoby wymagającej opieki.

Specjalny zasiłek opiekuńczy funkcjonuje od 1 stycznia 2013 roku.

Spółdzielnia socjalna (SS)¹⁰⁸

Spółdzielnię socjalną mogą założyć: osoby bezrobotne, absolwenci centrów integracji społecznej oraz klubów integracji społecznej, osoby niepełnosprawne, a także osoby do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia, posiadające pełną zdolność do czynności prawnych. Spółdzielnię socjalną mogą założyć także inne osoby niż wskazane powyżej, o ile liczba tych osób nie stanowi więcej niż 50% ogólnej liczby założycieli, a także organizacje pozarządowe lub jednostki samorządu terytorialnego oraz kościelne osoby prawne.

Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę jej członków. Spółdzielnia socjalna działa na rzecz:

- 1) społecznej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- 2) zawodowej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy,

przy czym działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej. Spółdzielnia socjalna może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych

Stypendium szkolne¹⁰⁹

Stypendium szkolne stanowi świadczenie z pomocy społecznej udzielane przez ośrodki pomocy społecznej. Podstawową przesłanką otrzymania przez ucznia stypendium szkolnego jest trudna sytuacja materialna, w jakiej ten uczeń się znajduje, wynikająca z niskich dochodów na osobę w rodzinie, w szczególności gdy w rodzinie tej występuje: bezrobocie, niepełnosprawność, ciężka lub

¹⁰⁷ Opracowano na podstawie: <https://www.gov.pl/web/rodzina/wiadczenia-rodzinne> (01.06.2020).

¹⁰⁸ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 2; ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2006 r. Nr 94 poz. 651 z późn. zm.), art. 2, 4.

¹⁰⁹ Opracowano na podstawie: <https://uml.lodz.pl/edukacja/stypendia/stypendia-i-zasilki-szkolne/> (01.06.2020).

długotrwała choroba, wielodzietność, brak umiejętności wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm lub narkomania, a także gdy rodzina jest niepełna lub wystąpiło zdarzenie losowe. Przyznanie stypendium uzależnione jest od wysokości dochodu na osobę w rodzinie ucznia.

Prawo do pomocy materialnej o charakterze socjalnym przysługuje zamieszkałym na terenie danej gminy (bez względu na miejsce pobierania nauki):

- 1) uczniom szkół publicznych i niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych oraz słuchaczom kolegiów nauczycielskich, nauczycielskich kolegiów języków obcych lub kolegiów pracowników służb społecznych - do czasu ukończenia kształcenia, nie dłużej jednak niż do dnia ukończenia 24 roku życia;
- 2) wychowankom publicznych i niepublicznych ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych – do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki;
- 3) uczniom szkół niepublicznych nieposiadających uprawnień szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych - do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki.

Stypendium szkolne przyznawane jest na wniosek lub z urzędu. Wniosek o przyznanie stypendium mogą złożyć rodzice, opiekunowie prawni uczniów, pełnoletni uczniowie, a także dyrektorzy szkół, kolegiów lub ośrodków.

Środowiskowy dom samopomocy¹¹⁰

Środowiskowy dom samopomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, będącą ośrodkiem wsparcia dziennego pobytu przeznaczonym dla osób przewlekle psychicznie chorych i niepełnosprawnych intelektualnie, tj. dla osób, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej. W środowiskowym domu samopomocy mogą być również prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu, przy czym okres korzystania z miejsca całodobowego pobytu nie może być jednorazowo dłuższy niż 3 miesiące, z możliwością przedłużenia do 6 miesięcy.

Środowiskowy dom samopomocy świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. Osoby korzystające z usług powyższych placówek mogą otrzymać częściową opiekę i pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych oraz posiłek.

Prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy należy do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych zarówno przez gminę, jak i powiat.

Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej (zasiłki)¹¹¹

Świadczeniami pieniężnymi z pomocy społecznej są:

- 1) zasiłek stały,
- 2) zasiłek okresowy,
- 3) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy,
- 4) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 5) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki,
- 6) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy,
- 7) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.

¹¹⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 18, 20, 51a.

¹¹¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36.

Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi pomocy społecznej)¹¹²

Świadczeniami niepieniężnymi (usługami) z pomocy społecznej są:

- 1) praca socjalna,
- 2) bilet kredytowany,
- 3) składki na ubezpieczenie zdrowotne,
- 4) składki na ubezpieczenia społeczne,
- 5) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 6) sprawienie pogrzebu,
- 7) poradnictwo specjalistyczne,
- 8) interwencja kryzysowa,
- 9) schronienie,
- 10) posiłek,
- 11) niezbędne ubranie,
- 12) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy,
- 13) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia,
- 14) mieszkanie chronione,
- 15) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej,
- 16) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

Świadczenie pielęgnacyjne¹¹³

Świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, przysługuje:

- 1) matce albo ojcu,
- 2) opiekunowi faktycznemu dziecka,
- 3) osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną,
- 4) innym osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób małoletnich oraz o znacznym stopniu niepełnosprawności,

jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, jeżeli niepełnosprawność osoby wymagającej opieki powstała nie później niż do ukończenia 18. roku życia lub w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25. roku życia.

Świadczenie to jest przyznawane niezależnie od dochodów.

Świadczenie wychowawcze¹¹⁴

Świadczenie wychowawcze wprowadzone ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195) obowiązuje od dnia 1 kwietnia 2016 roku. Stanowi ono nieopodatkowaną pomoc finansową państwa przyznawaną rodzinom w ramach realizacji programu „Rodzina 500 plus”, której celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem

¹¹² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36.

¹¹³ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm), art. 17.

¹¹⁴ Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195), art. 4, 5, 10, 11; ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 80, 115.

dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych. Świadczenie to przysługuje matce, ojcu, opiekunowi faktycznemu albo opiekunowi prawnemu dziecka do dnia ukończenia przez nie 18. roku życia w wysokości 500 zł miesięcznie na dziecko w rodzinie.

W okresie od 1 kwietnia 2016 roku do 30 czerwca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługiwało:

- na każde drugie i kolejne dziecko w rodzinie, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę przekraczał kwotę 800 zł netto (lub 1 200 zł w przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko z niepełnosprawnością),
- również na pierwsze i jedyne dziecko w przypadku rodzin, których dochód w przeliczeniu na osobę nie przekraczał kwoty 800 zł netto (lub 1 200 zł w przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko z niepełnosprawnością).

Od 1 lipca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługuje na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia, bez względu na dochód osiągnięty przez rodzinę.

Świadczenie wychowawcze realizowane jest w gminach, przy czym postępowania w sprawie świadczenia mogą być prowadzone zarówno w urzędach gmin/miast lub w wyodrębnionych komórkach w ośrodkach pomocy społecznej lub w innych jednostkach organizacyjnych gmin (wybór optymalnych rozwiązań należy do wójtów, burmistrzów i prezydentów miast). W sprawach, w których zastosowanie mają unijne przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w przypadku przemieszczania się osób w granicach Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Konfederacji Szwajcarskiej, decyzje w sprawach świadczenia wychowawczego wydaje właściwy wojewoda.

Dodatkowe wsparcie w wysokości świadczenia wychowawczego przysługuje również rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka (dodatek wychowawczy w rodzinnej pieczy zastępczej), a także prowadzącym placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (dodatek do zryczałtowanej kwoty przysługującej na utrzymanie dziecka) na każde umieszczone dziecko w wieku do ukończenia 18. roku życia na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.).

Świadczenie z funduszu alimentacyjnego¹¹⁵

Osobą uprawnioną do świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest dziecko, które ma zasądzone od rodzica alimenty (mogą być to również alimenty na podstawie ugody zawartej przed sądem), jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika jest bezskuteczna. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują:

- 1) do ukończenia przez dziecko 18 lat,
- 2) do ukończenia przez dziecko 25 lat po warunkiem, że dziecko uczy się w szkole lub szkole wyższej,
- 3) bezterminowo w przypadku posiadania przez dziecko orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Przyznanie prawa do świadczenia z funduszu alimentacyjnego uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego

Turnus rehabilitacyjny¹¹⁶

Uczestnictwo w turnusach rehabilitacyjnych (obok warsztatów terapii zajęciowej) stanowi jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

¹¹⁵ Opracowano na podstawie: <https://www.gov.pl/web/rodzina/fundusz-alimentacyjny> (01.06.2020).

¹¹⁶ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 10, 10c.

Turnus oznacza zorganizowaną formę aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Turnusy mogą być organizowane:

- 1) przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i inne jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, które prowadzą co najmniej przez 2 lata działalność na rzecz osób niepełnosprawnych i uzyskały wpis do rejestru organizatorów prowadzonego przez wojewodę;
- 2) wyłącznie w ośrodkach, które uzyskały wpis do rejestru ośrodków prowadzonego przez wojewodę – z wyłączeniem turnusów organizowanych w formie niestacjonarnej;
- 3) w domach pomocy społecznej lub w innych placówkach opiekuńczych, przy czym wyłącznie dla osób niepełnosprawnych niebędących stałymi podopiecznymi takich jednostek.

Ośrodki, w których organizowane są turnusy, zapewniają osobom niepełnosprawnym odpowiednie warunki pobytu, dostosowane do rodzaju i stopnia niepełnosprawności uczestników turnusu, oraz bazę do prowadzenia rehabilitacji i realizacji określonego programu turnusu.

Czas trwania turnusów wynosi co najmniej 14 dni. Turnusy organizuje się wyłącznie na terenie kraju, w grupach zorganizowanych liczących nie mniej niż 20 uczestników, w formie stacjonarnej lub niestacjonarnej.

Usamodzielnienie¹¹⁷

Pomoc na usamodzielnienie, obejmująca pomoc: 1) na kontynuowanie nauki, 2) usamodzielnienie lub 3) zagospodarowanie, przysługuje osobom opuszczającym podmioty rodzinnej pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, a także inne instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, tj.: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze (osobom tym przysługuje dodatkowo pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, oraz w uzyskaniu zatrudnienia).

Pomoc na usamodzielnienie dla osoby opuszczającej pieczę zastępczą przysługuje osobie usamodzielnianej, która przebywała w pieczy zastępczej przez okres co najmniej:

- a) 3 lat – w przypadku osoby opuszczającej rodzinę zastępczą spokrewnioną,
- b) 1 roku – w przypadku osoby opuszczającej rodzinę zastępczą niezawodową, rodzinę zastępczą zawodową, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo – wychowawczą, regionalną placówkę opiekuńczo – terapeutyczną.

Warunkiem przyznania pomocy na kontynuowanie nauki i na usamodzielnienie jest złożenie wniosku i posiadanie zatwierdzonego indywidualnego programu usamodzielnienia.

Pomoc na kontynuowanie nauki:

- 1) przyznaje się osobie usamodzielnianej, o ile kontynuuje naukę w szkole, zakładzie kształcenia nauczycieli, w uczelni, na kursach, jeśli ich ukończenie jest zgodne z indywidualnym programem usamodzielnienia, u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego,
- 2) wysokość pomocy wynosi nie mniej niż 500 zł miesięcznie,

¹¹⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 140-150; ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 88.

- 3) pomoc przyznaje się na czas nauki, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 25 roku życia.

Pomoc na usamodzielnienie:

- 1) może zostać wypłacona, w zależności od ustaleń indywidualnego programu usamodzielnienia, jednorazowo lub w ratach,
- 2) może zostać wypłacona nie później niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 26 roku życia,
- 3) w przypadku, gdy osoba usamodzielniana otrzymuje pomoc na kontynuowanie nauki, pomoc na usamodzielnienie jest wypłacana po zakończeniu pobierania pomocy na kontynuowanie nauki,
- 4) w uzasadnionych przypadkach pomoc na usamodzielnienie może zostać wypłacona w trakcie wypłacania pomocy na kontynuowanie nauki,
- 5) wysokość tej pomocy zależna jest od okresu pobytu w pieczy zastępczej i wynosi od 1 650 zł do 6 600 zł.

Pomoc na zagospodarowanie:

- 1) jest wypłacana jednorazowo, nie później niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 26 roku życia,
- 2) w wysokości nie niższej niż 1 500 zł, a w przypadku osoby legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności – w wysokości nie niższej niż 3 000 zł,
- 3) może zostać przyznana w formie rzeczowej.

Pomoc na usamodzielnienie dla osób opuszczających inne instytucje (art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej) przysługuje w szczególności w następujących przypadkach:

- a) pomoc pieniężna na usamodzielnienie i pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki – osobie, która przebywała w domu pomocy społecznej, schronisku dla nieletnich, zakładzie poprawczym, specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym, specjalnym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii zapewniającym całodobową opiekę albo młodzieżowym ośrodku wychowawczym co najmniej rok,
- b) w przypadku, gdy osoba opuszczająca dom pomocy społecznej, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy albo specjalny ośrodek wychowawczy jest zdolna do samodzielnej egzystencji.

Warunkiem przyznania pomocy na usamodzielnienie jest realizacja indywidualnego programu usamodzielnienia, opracowanego wspólnie z opiekunem usamodzielnienia, zatwierdzonego przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie.

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze¹¹⁸

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze stanowią świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi pomocy społecznej).

Pomoc w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych przysługuje osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, a także osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie zamieszkujący małżonek, wstępni i zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić.

Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym.

Usługi opiekuńcze przyznaje ośrodek pomocy społecznej, który ustala ich zakres, okres i miejsce świadczenia.

¹¹⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 50.

Warsztat terapii zajęciowej (WTZ)¹¹⁹

Uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej (obok turnusów rehabilitacyjnych) stanowi jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Warsztat terapii zajęciowej jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Realizacja tego celu odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do rozwijania umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy. Terapię realizuje się na podstawie indywidualnego programu rehabilitacji. Warsztaty mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty.

Wskaźniki zasięgu ubóstwa (stopy ubóstwa)¹²⁰

Dane dotyczące poziomu ubóstwa w Polsce są gromadzone i regularnie prezentowane przez Główny Urząd Statystyczny w formie wskaźników zasięgu ubóstwa (stóp ubóstwa), które są szacowane na podstawie wyników Badania budżetów gospodarstw domowych prowadzonego przez GUS. Wyróżnia się trzy podstawowe wskaźniki zasięgu ubóstwa przyjmujące różne granice ubóstwa:

- 1) **Wskaźnik zasięgu ubóstwa skrajnego (stopa ubóstwa skrajnego)** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków¹²¹ był niższy niż granica ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji¹²²) wyznaczająca poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego następuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka.
Za punkt wyjścia do ustalania granic ubóstwa skrajnego bierze się poziom minimum egzystencji obliczony przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego.
- 2) **Wskaźnik zasięgu ubóstwa relatywnego (stopa ubóstwa relatywnego)** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków⁴² był niższy niż granica ubóstwa relatywnego przyjęta na poziomie 50% średnich miesięcznych wydatków wszystkich gospodarstw domowych. Wskazuje na gospodarstwa domowe, w których poziom konsumpcji jest niższy niż większości mieszkańców i odbiega znacząco od poziomu przeciętnego.
- 3) **Wskaźnik zasięgu ubóstwa ustawowego (stopa ubóstwa ustawowego)** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków⁴² był niższy niż tzw. ustawowa granica ubóstwa, tj. kwota która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej.

Wywiad środowiskowy¹²³

W przypadku gdy ośrodek pomocy społecznej poweźmie informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny przeprowadza w tej rodzinie wywiad środowiskowy, na podstawie którego dokonuje analizy sytuacji rodziny. Jeżeli z analizy tej

¹¹⁹ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 10-10b.

¹²⁰ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/> (27.04.2020).

¹²¹ Wydatki te obejmują również wartość artykułów otrzymywanych bezpłatnie oraz wartość artykułów pobranych z prowadzonej działalności na własny rachunek (spożycie naturalne).

¹²² W skład koszyka minimum egzystencji wchodzi potrzeby mieszkaniowe i artykuły żywnościowe.

¹²³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 11.

wynika konieczność przydzielenia rodzinie asystenta rodziny, pracownik socjalny występuje do kierownika ośrodka pomocy społecznej z wnioskiem o jego przydzielenie.

Zakład aktywności zawodowej¹²⁴

Zakład aktywności zawodowej prowadzi zatrudnienie w warunkach pracy chronionej. Zakład aktywności zawodowej może być utworzony przez gminę, powiat oraz fundację, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. Nie jest to samodzielna forma prawna, ale jednostka organizacyjnie i finansowo wyodrębniona z podmiotu, który utworzył ZAZ.

O uzyskanie statusu zakładu aktywności zawodowej dla wyodrębnionej przez siebie jednostki instytucje i organizacje mogą ubiegać się, jeżeli co najmniej 70% ogółu osób zatrudnionych w tej jednostce stanowią osoby niepełnosprawne, w szczególności skierowane do pracy przez powiatowe urzędy pracy:

- a) zaliczone do znacznego stopnia niepełnosprawności,
- b) zaliczone do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, w tym osób, w stosunku do których rada programowa zajęła stanowisko uzasadniające podjęcie zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej,

przy czym osoby, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, nie mogą stanowić więcej niż 35% ogółu zatrudnionych.

Wymiar czasu pracy osoby zatrudnionej w ZAZ jest odpowiednio zmniejszony, a osoba objęta jest także zajęciami rehabilitacyjnymi od 60 do 120 minut dziennie.

Zakład pracy chronionej (ZPCH)¹²⁵

Zakład pracy chronionej oznacza warunki pracy chronionej.

Pracodawca prowadzący działalność gospodarczą przez okres co najmniej 12 miesięcy, zatrudniający nie mniej niż 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy i osiągający wskaźniki zatrudnienia osób niepełnosprawnych przez okres co najmniej 6 miesięcy, uzyskuje status pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej, jeżeli:

- 1) wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynosi co najmniej 50%, a w tym co najmniej 20% ogółu zatrudnionych stanowią osoby zaliczone do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, albo co najmniej 30% niewidomych lub psychicznie chorych, albo upośledzonych umysłowo zaliczonych do znacznego albo umiarkowanego stopnia niepełnosprawności;
- 2) obiekty i pomieszczenia użytkowane przez zakład pracy odpowiadają przepisom i zasadom bezpieczeństwa i higieny pracy oraz uwzględniają potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie przystosowania stanowisk pracy, pomieszczeń higieniczno-sanitarnych i ciągów komunikacyjnych oraz spełniają wymagania dostępności do nich;
- 3) zapewniona jest doraźna i specjalistyczna opieka medyczna, poradnictwo i usługi rehabilitacyjne;
- 4) wystąpi z wnioskiem o przyznanie statusu pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej.

¹²⁴ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 2, 29.

¹²⁵ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 127 poz. 721 ze zm.), art. 2, 28.

Zasiłek celowy¹²⁶

Zasiłek celowy może być przyznany w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w tym w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu.

Zasiłek okresowy¹²⁷

Zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego:

- 1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny.

Zasiłek okresowy ustala się:

- 1) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie;
- 2) w przypadku rodziny – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny.

Kwota zasiłku okresowego nie może być niższa niż 20 zł miesięcznie.

Zasiłek pielęgnacyjny¹²⁸

Zasiłek pielęgnacyjny przyznawany jest w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje:

- 1) niepełnosprawnemu dziecku;
- 2) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 3) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21. roku życia;
- 4) osobie, która ukończyła 75 lat.

Zasiłek pielęgnacyjny nie przysługuje osobie umieszczonej w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie.

Zasiłek rodzinny¹²⁹

Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Zasiłek rodzinny przysługuje:

- 1) rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka lub opiekunowi faktycznemu dziecka (do ukończenia przez dziecko 18. roku życia lub nauki w szkole, jednak nie dłużej niż do ukończenia 21. roku życia, albo do 24. roku życia, jeżeli kontynuuje naukę w szkole lub w szkole

¹²⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 39.

¹²⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 38.

Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 16.

¹²⁹ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 5; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 lipca 2018 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna (Dz.U. 2018 poz. 1497)

wyższej i legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności);

- 2) osobie uczącej się (osoba pełnoletnia ucząca się, nie pozostająca na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub z zasądzeniem od rodziców na jej rzecz alimentów, jeżeli wyrok sądu orzekający alimenty został wydany przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę uczącą się). Zasiłek przysługuje osobie uczącej się w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie dłużej niż do ukończenia 24 roku życia.

Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki z tytułu:

- 1) urodzenia dziecka;
- 2) opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego;
- 3) samotnego wychowywania dziecka;
- 4) wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej;
- 5) kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego;
- 6) rozpoczęcia roku szkolnego;
- 7) podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

Zasiłek rodzinny przyznawany jest na podstawie kryterium dochodowego. Wysokość dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiącego podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny oraz wysokość zasiłku rodzinnego i poszczególnych dodatków określa odpowiednie rozporządzenie Rady Ministrów.

Zasiłek stały¹³⁰

Zasiłek stały przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Zasiłek stały ustala się w wysokości:

- 3) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie;
- 4) w przypadku osoby w rodzinie – różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie a dochodem na osobę w rodzinie.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie.

Zasiłek szkolny¹³¹

Zasiłek szkolny jest świadczeniem pomocy materialnej o charakterze socjalnym.

Zasiłek szkolny może być przyznany uczniowi znajdującemu się przejściowo w trudnej sytuacji materialnej z powodu zdarzenia losowego. Zasiłek szkolny stanowi pomoc incydentalną, nadzwyczajną inną niż stypendium szkolne. Podstawową okolicznością uzasadniającą ubieganie się o świadczenie w postaci zasiłku szkolnego jest wystąpienia zdarzenia losowego. Zdarzeniami losowymi dającymi podstawę do przyznania zasiłku są np.: śmierć rodziców lub opiekunów prawnych, klęska żywiołowa, pożar, włamanie lub zalanie mieszkania lub inne okoliczności powodujące przejściowo trudną sytuację ucznia. Zasiłek szkolny może być przyznany w formie:

- 1) świadczenia pieniężnego na pokrycie wydatków związanych z procesem edukacyjnym lub
- 2) pomocy rzeczowej o charakterze edukacyjnym.

¹³⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 37.

¹³¹ Opracowano na podstawie: <https://uml.lodz.pl/edukacja/stypendia/stypendia-i-zasilki-szkolne/> (01.06.2020).

Wysokość zasiłku szkolnego przyznanego na rzecz konkretnego wnioskodawcy uzależniona jest od charakteru zdarzenia losowego uzasadniającego przyznanie pomocy w tej formie.

Zatrudnienie socjalne¹³²

Przez zatrudnienie socjalne należy rozumieć zapewnianie osobom długotrwale bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom oraz osobom niepełnosprawnym, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym, możliwości uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej oraz w zatrudnieniu wspieranym.

Zatrudnienie wspierane¹³³

Zatrudnienie wspierane oznacza udzielanie osobom bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, od narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom oraz osobom niepełnosprawnym, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej, wsparcia o charakterze doradczym i finansowym w utrzymaniu aktywności zawodowej umożliwiającej podjęcie zatrudnienia, prac społecznie użytecznych, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej lub podjęcie działalności gospodarczej.

Zatrudnienie wspierane może być realizowane w formie:

- 1) prac społecznie użytecznych na zasadach określonych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- 2) skierowania do pracy;
- 3) rzecznictwa, poradnictwa zawodowego, psychologicznego i społecznego dla osób realizujących prace społecznie użyteczne w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, podejmujących zatrudnienie, działalność gospodarczą, zakładających lub przystępujących do spółdzielni socjalnej.

Zatrudnienie wspierane realizowane jest w ramach indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego lub kontraktu socjalnego.

¹³² Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 2.

¹³³ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 2, 15b.

BIBLIOGRAFIA

1. Bank Danych Lokalnych GUS, <http://stat.gov.pl/>.
2. Baza adresowa Warsztatów Terapii Zajęciowej dostępna na stronie Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, www.niepelnosprawni.gov.pl/art,10,warsztaty-terapii-zajeciowej-pjm (01.06.2020).
3. Biuletyn Informacji Publicznej Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kutnie, http://www.bip173.lo.pl/?cid=229&bip_id=630 (28.04.2020 r.).
4. Czarnecki P. S. (2013), *Praca socjalna*, Difin, Warszawa.
5. Dziennik Łódzki, <https://dzienniklodzki.pl/osrodek-dla-cudzoziemcow-w-grotnikach-zostal-zamkniety-ale-uchodzcy-nadal-w-nim-mieszkaja/ar/c1-14457519> (01.06.2020).
6. Grewiński M., Krzyszkowski J. (red.) (2011), *Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa.
7. GUS (2020), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2019)*, Warszawa.
8. *Kierunki działań oraz warunki brzegowe obowiązujące realizatorów pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w 2019 roku*, Załącznik do uchwały nr 4/2019 Zarządu PFRON z dnia 29 stycznia 2019 r.
9. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 listopada 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2013 poz. 1456).
10. Obwieszczenie nr 12/2019 Wojewody Łódzkiego z dnia 1 lipca 2019 r. w sprawie Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2019 roku, http://www.pomoc.lodzkie.eu/data/dataPublicator/akt_2019.pdf (27.04.2020 r.).
11. *Ocena zasobów pomocy społecznej. Objaśnienia*, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, styczeń 2020 r.
12. Portal Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi, <http://css.samorzad.lodz.pl>.
13. Portal Głównego Urzędu Statystycznego <https://stat.gov.pl/>.
14. Portal INFOR, <http://www.infor.pl>.
15. Portal Komisji Europejskiej, <https://ec.europa.eu/>.
16. Portal Kutno Nasze Miasto, <http://kutno.naszemiasto.pl/artukul/kompleks-terapeutyczno-integracyjny-quotwspolny-domquot,1446665,art,t,id,tm.html> (28.04.2020 r.).
17. Portal Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://www.gov.pl>.
18. Portal Urzędu ds. Cudzoziemców, <https://udsc.gov.pl/>.
19. Portal Urzędu Miasta Łodzi, <https://uml.lodz.pl/>.
20. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 25 lipca 2016 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz. U. z 2016 poz. 1121).
21. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 lipca 2018 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna (Dz.U. 2018 poz. 1497).
22. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.).
23. Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195 z późn. zm.).
24. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.).

25. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.).
26. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 239 i 395).
27. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. 2004 Nr 99 poz. 1001 z późn. zm.).
28. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2006 r. Nr 94 poz. 651 z późn. zm.)
29. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.).
30. Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.).
31. Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późn. zm.).
32. Żmurkow-Poterska E. (2017), *Economic activity of groups being in a specific situation in the labour market in the Lodz province*, Olsztyn Economic Journal, 12(2), s. 181-195.
33. Żmurkow-Poterska E. (red.), Wiktorowicz J., Beczkowska M. (2020), *Zmiany zapotrzebowania na kwalifikacje zawodowe w województwie łódzkim w kontekście rozwoju technologicznego*, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź, opracowanie dostępne pod adresem: <https://analizyspoleczne.pl/Document/badania2020>.

ANEKS: PODSUMOWANIE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WŁ ZA 2019 ROK

		2018	2019			
ELEMENTY SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ¹	Liczba mieszkańców (w tys. osób)	2 466 322	2 454 779			
	Wskaźnik obciążenia demograficznego	39,9	41,3			
	Stopa bezrobocia	6,1%	5,4%			
	Udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych	40,9%	40,3%			
	Wskaźniki ubóstwa	Minimum egzystencji (% mieszkańców)	3,9%	-		
Ubóstwo relatywne (% mieszkańców)		9,7%	-			
Ubóstwo ustawowe (% mieszkańców)		7,3%	-			
INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASOBY POMOCY I WSPARCIA	Mieszkania komunalne	78 812	76 438			
	w tym: mieszkania socjalne	7 287	7 024			
	Rodziny	Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce	196	218		
		Ośrodki interwencji kryzysowej	10	9		
	Dzieci i młodzież	Placówki wsparcia dziennego	98	94		
		Placówki opiekuńczo-wychowawcze	70	67		
		Rodzinna piecza zastępcza	Rodziny zastępcze	Liczba rodzin	2 842	2 799
				Liczba dzieci	4 098	3 894
		Rodzinne domy dziecka	Liczba domów	42	44	
			Liczba dzieci	243	265	
	Koordynatorzy pieczy zastępczej	98	112			
	Osoby starsze	Kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów	235	253		
		Domy pomocy społecznej	56	55		
		Dzienne domy pomocy	37	43		
	Osoby niepełnosprawne	Środowiskowe domy samopomocy	47	47		
		Warsztaty terapii zajęciowej	41	41		
		Zakłady aktywności zawodowej	7	7		
Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ¹	Centra integracji społecznej	3	2			
	Kluby integracji społecznej	8	8			
	Mieszkania chronione	62	58			
KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA	Udział korzystających z pomocy społecznej ⁱⁱⁱ w ogólnej liczbie ludności	6,1%	6,0%			
	Świadczeniobiorcy pomocy społecznej ^{iv}	Liczba osób	84 366	76 923		
		Liczba rodzin	62 178	57 225		
		Liczba osób w rodzinach	127 316	114 404		
	Udział osób korzystających ze świadczeń pieniężnych w ogólnej liczbie osób, którym przyznano świadczenie	63,7%	63,6%			
	Udział osób korzystających ze świadczeń niepieniężnych w ogólnej liczbie osób, którym przyznano świadczenie	43,7%	43,4%			
	Struktura rodzin według powodów korzystania z pomocy społecznej	Długotrwała lub ciężka choroba	50,3%	51,7%		
		Ubóstwo	43,9%	41,5%		
		Niepełnosprawność	39,5%	39,8%		
		Bezrobocie	42,3%	39,6%		
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych		19,5%	18,8%			
Potrzeba ochrony macierzyństwa		10,0%	9,6%			
Alkoholizm		8,6%	8,2%			
Bezdomność		2,9%	2,9%			
Trudności po zwolnieniu z zakładu karnego	1,7%	1,6%				

			2018	2019	
ŚWIADCZENIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ	Pieniężne	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenia	53 757	48 908	
		Ustawa o pomocy społecznej ^v	Liczba osób pobierających zasiłek celowy	48 944	45 503
			Liczba osób pobierających zasiłek okresowy	25 305	22 952
			Liczba osób pobierających zasiłek stały	15 215	14 523
		Inne ustawy ^{vi}	Średnia liczba rodzin korzystających ze świadczenia wychowawczego ^{vii}	149 705	149 176
			Liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych, dodatków oraz jednorazowej zapomogi z tyt. urodzenia dziecka	89 142	80 863
			Liczba rodzin korzystających ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego	10 522	9 331
			Liczba udzielonych zasiłków pielęgnacyjnych	622 443	634 672
			Liczba udzielonych świadczeń pielęgnacyjnych	93 760	99 141
			Liczba udzielonych specjalnych zasiłków opiekuńczych	23 181	22 564
	Liczba gospodarstw domowych objętych pomocą w postaci dodatku mieszkaniowego		27 038	24 570	
	Liczba gospodarstw domowych objętych pomocą w postaci dodatku energetycznego	8 934	7 648		
	Niepieniężne	Liczba osób, którym przyznano świadczenia	36 880	33 352	
		Liczba osób objętych wsparciem w formie posiłku	28 302	24 137	
Udział dzieci i młodzieży objętej wsparciem w formie posiłku w ogóle osób w wieku do 18 roku życia		5,8%	5,0%		
USŁUGI POMOCY SPOŁECZNEJ	Usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne	Liczba osób korzystających z usług	7 010	7 203	
		w tym: wyłącznie specjalistycznych	155	159	
		Liczba udzielonych świadczeń (w tys.)	1 760	1 789	
		Kwota świadczeń (w mln zł)	31,2	34,2	
	Praca socjalna	Liczba rodzin objętych pracą socjalną	59 958	57 626	
		Odsetek ludności objętej pracą socjalną ^{viii}	4,7%	4,5%	
		Liczba osób objętych kontraktem socjalnym	2 654	2 746	
	Wspieranie rodziny przeżywającej trudności	Liczba rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego	3 836	2 732	
		Liczba rodzin objętych interwencją kryzysową	1 068	866	
		Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny	2 755	2 087	
Liczba osób objętych programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych		206	177		
REHABILITACJA ZAWODOWA I SPOŁECZNA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	Łączna kwota dofinansowania – środki PFRON i powiatów (w mln zł)		53,9	55,9	
	Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, sprzęt rehabilitacyjny	Liczba osób	13 781	15 671	
		Dofinansowanie (w mln zł)	12,6	14,1	
	Turnusy rehabilitacyjne	Liczba osób	5 125	5 099	
		Dofinansowanie (w mln zł)	5,7	6,2	
	Likwidacja barier architektonicznych, technicznych, w komunikowaniu się	Liczba osób	1 239	1 236	
		Dofinansowanie (w mln zł)	4,1	4,0	
	Wsparcie udzielone w ramach programu „Aktywny samorząd”	Liczba świadczeń	1 907	2 049	
Dofinansowanie (w mln zł)		5,4	6,4		

		2018	2019
KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ	Liczba pracowników jednostek pomocy społecznej	4 265	4 296
	kadra kierownicza	235	228
	w tym:		
	pracownicy socjalni	1 451	1 406
	pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze	349	369
	pozostali pracownicy	2 035	2 293
Dostępność pracowników socjalnych ^{ix}	Liczba mieszkańców na 1 pracownika socjalnego	1 700	1 746
	Liczba rodzin objętych pracą socjalną na 1 pracownika socjalnego	41	41
WYDATKI NA ZADANIA POLITYKI SPOŁECZNEJ	Ochrona zdrowia – dział 851 (w mln zł)	39,8	43,3
	Pomoc społeczna – dział 852 (w mln zł)	915,5	969,1
	w tym:		
	domy pomocy społecznej	314,4	355,1
	zasiłki okresowe, celowe, pomoc w naturze oraz składki	82,7	79,8
	ośrodki wsparcia	58,6	66,8
	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej – dział 853 (w mln zł)	49,4	54,4
	Edukacyjna opieka wychowawcza – dział 854 (w mln zł)	20,3	18,5
	Rodzina – dział 855 (w mln zł)	2 419,6	2 966,7
	w tym:		
świadczenie wychowawcze	1 366,1	1 868,7	
świadczenia rodzinne i z funduszu alimentacyjnego	734,4	733,1	
rodziny zastępcze	96,0	101,5	
WSPÓŁPRACA Z NGO	Liczba OPS/PCPR które współpracują z organizacjami pozarządowymi	79	80

ⁱ Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

ⁱⁱ Do innych grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zalicza się m.in.: osoby bezrobotne, bezdomne oraz cudzoziemców.

ⁱⁱⁱ Uwzględniono wszystkie osoby, które uzyskały pomoc i wsparcie w OPS, MOPR lub PCPR udzielone na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz innych przepisów, z wyłączeniem ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych oraz ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci.

^{iv} Świadczenia przyznawane w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania.

^v Dotyczy świadczeń udzielanych wyłącznie na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.).

^{vi} Dotyczy świadczeń udzielanych na podstawie innych przepisów niż ustawa o pomocy społecznej, w szczególności na podstawie ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci oraz ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, a także innych ustaw, tj.: ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, ustawy z dnia 20 kwietnia o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, a także ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych oraz ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne.

^{vii} Bez rodzinnej pieczy zastępczej.

^{viii} Wskaźnik obliczono jako udział osób w rodzinach, które objęto pracą socjalną w ogóle mieszkańców.

^{ix} Średnia liczba odpowiednio: mieszkańców i rodzin (w tym osób samotnie gospodarujących) objętych pracą socjalną przypadających na jednego pracownika socjalnego.